

**MAANTIEDE
TURUN YLIOPISTOSSA
1924-2024**

Geography
at the University of Turku,
1924-2024

Jussi S. Jauhiainen
&
Oiva Tuominen^(†) ja Mauno Mielonen^(†)

MAANTIEDE
TURUN YLIOPISTOSSA
1924–2024

Jussi S. Jauhiainen

&

Oiva Tuominen^(†) ja Mauno Mielonen^(†)

Turku 2024

Turun yliopisto

Maantieteen ja geologian laitos

Maantieteen osasto

**TURUN
YLIOPISTO**

ISBN 978-951-29-9917-0 (painettu)
ISBN 978-951-29-9918-7 (Internet)
ISSN 2489-2319 (painettu)
ISSN 2314-0369 (Internet)
Painosalama Oy – Turku, Suomi 2024

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	5
2. MAANTIETEEN OPPIAINEEN PERUSTAMISVAIHEET	8
2.1 Ensimmäinen aloite maantieteen oppiaineeksi.....	9
2.2 Toinen aloite maantieteen oppiaineeksi.....	10
3. MAANTIETEEN OPPIAINE SATA VUOTTA TURUN YLIOPISTOSSA	13
3.1 Maantieteen oppiaineen aloittaminen, 1924–1926	13
3.2 J.G. Granön aika pienessä laitoksessa, 1926–1945.....	17
3.3 Sotien jälkeinen kasvun aika, 1945–1974	30
3.4 Vakiintuminen valtion yliopistolaitoksessa, 1974–2009	47
3.5 Laajeneminen muuttuvassa yliopistossa, 2010–2024	64
4. MAANTIETEEN OPISKELU JA OPISKELIJAT	77
4.1 Maantieteen opiskelu	77
4.2 Maantieteen opiskelijat	97
5. MAANTIETEEN HENKILÖKUNTA JA TUTKIMUS	108
5.1 Maantieteen henkilökunta	108
5.2 Maantieteen tutkimus	113
6. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	124
7. SUMMARY: GEOGRAPHY AT THE UNIVERSITY OF TURKU, 1924–2024 ...	128
8. LÄHDELUETTELO	129
9. HENKILÖLUETTELO.....	130

1. JOHDANTO

Maantieteen opettaminen ja maantieteen oppiaine Turun yliopistossa täyttivät 100 vuotta vuonna 2024. Osana tätä juhlavuotta, Turun yliopiston maantieteen osasto järjesti Suomen maantieteen päivät. Siellä tarkasteltiin maantieteen historiaa, nykypäivää ja tulevaisuutta Turun yliopistossa. Tämä julkaisu käsittelee maantieteen oppiaineen perustamista ja kehittymistä Turun yliopistossa ensimmäisen 100 vuoden aikana vuodesta 1924 vuoteen 2024.

Maantieteen yliopisto-opetus alkoi syksyllä 1924 muutama vuosi aiemmin perustetussa yksityisessä Turun Suomalaisessa Yliopistossa. Oppiaine sai ensimmäisen professorinsa pari vuotta myöhemmin. Maantieteilijä Johannes Gabriel (J.G.) Granö nimitettiin tähän tehtävään, ja hän aloitti työt yliopistossa lukuvuoden 1926–1927 alussa.

Granö oli jo ennen Turkuun tuloaan tehnyt kansainvälisesti merkittäviä tutkimuksia ja ollut professorina Tarton ja Helsingin yliopistoissa. Maantieteen kehityksen ensimmäiset kolme vuosikymmentä ovatkin tässä julkaisussa nimetty professori J.G. Granön ajaksi, sillä oppiaineen kehitys oli oleellisesti kytköksissä häneen. Granö oli tuolloin pienen oppiaineen ainoa professori hyvin pienessä yliopistossa. Professoreita tuona aikana oli koko yliopistossa aluksi 13 ja lopuksi 20. Opiskelijoita oli muutamia satoja, joista joitakin kymmeniä opiskeli maantiedettä. Granö opetti laajasti ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyviä maantieteellisiä teemoja, aluemaantiedettä, kartografiaa ja tutkimusmetodeja sekä piti seminaareja ja ohjasi tutkielmia. Toisena maantieteen opettajana oli oppiaineen ainoa assistentti Juho Kustaa Viktorinus (J.K.V.) Tuominen, joka ohjasi enimmäkseen harjoitustöitä. Granö oli opettanut hänelle maantiedettä 1910-luvulla Suomen Keisarillisen Aleksanterin Yliopistossa (Helsingin yliopistossa). Tuominen oli lehtorina Turun lyseossa, ja hän kuului Granön perheen ystäväpiiriin.

Professuurin aikana Granö toimi myös yliopiston rehtorina vuosina 1932–1934, ja hänet valittiin Tarton yliopiston kunniatohtoriksi. Hän luopui professuurista Turussa vuonna 1945 ja palasi maantieteen professoriksi Helsingin yliopistoon. Turussa Granön vastuulla oli opettaa laajoista maantieteen teemoista. Yksi hänen viimeisistä luentosarjoistaan Turun Yliopistossa käsitteli ihmismaantiedettä eli antropogeografiaa (Granö 1945). Professuurin jälkeenkin Granön yhteys Turkuun ja Turun Yliopistoon säilyi tiiviinä, sillä hän oli yliopiston kansleri vuodesta 1945 vuoteen 1955. Tuomisen pitkä, laitoksen perustamisesta vuonna 1924 alkanut kausi assistenttina päättyi vuonna 1948.

Toisen maailmansodan jälkeinen aika merkitsi maantieteen oppiaineen kasvua Turun Yliopistossa. Granön jälkeen laitoksen ainutta professuuria hoiti kahdeksan vuotta Leo Aario, jolla oli tausta Helsingin yliopistossa ja jonne hän palasi Granöltä vapautuneeseen professuuriin vuonna 1953. Aarion jälkeen maantieteen professuuri Turun Yliopistossa oli parisen vuotta täytettävänä, kunnes siihen valittiin Oiva Tuominen vuonna 1955. Turun Yliopiston opiskelijoiden

määrä alkoi kasvaa nopeasti. Se ylitti 1000 opiskelijaa 1950-luvun puolivälissä ja oli 1960-luvun alkuvuosina jo yli 4000. Yliopiston kasvaessa myös maantieteen opiskelijoita tuli runsaasti lisää. Niinpä opetuksen toteuttamiseksi perustettiin useita maantieteen assistentteja. Laajentuneeseen laitokseen saatiin uutena virkana vuonna 1957 apulaisprofessori, jossa aloitti vuonna 1959 Olavi Granö. Tuohon aikaan koko yliopiston professorien lukumäärä oli jo yli 50. Granö eteni laitokselle perustettuun toiseen maantieteen professuuriin vuonna 1962. Maantieteen kehitys ensimmäisen puolivuosisadan aikana oli merkittävästi yhteydessä Granön ja Tuomisen perheisiin, sillä Olavi oli J.G. Granön poika ja Oiva oli J.K.V. Tuomisen poika. Myöhemmin 1960-luvulla perustettiin vielä toinen maantieteen apulaisprofessori. Tämä jakso päättyy yksityisen Turun Yliopiston valtiollistamiseen vuonna 1974. Taloudelliset edellytykset opetuksen järjestämiseksi suureksi kasvaneessa yksityisessä yli 7000 opiskelijan Turun Yliopistossa olivat kaventuneet merkittävästi. Juuri ennen tätä suurta muutosta Tuominen jäi professuurista eläkkeelle.

Seuraavan jakson muodostaa maantieteen oppiaineen aika osana valtiollista yliopistojärjestelmää vuodesta 1974 vuoden 2009 loppuun. Turun yliopisto siirtyi opetusministeriön alaisuuteen, mikä tarkoitti valtion ohjausvaltaa yliopiston toiminnassa. Toisaalta oli varmuus yliopiston perusrahoituksesta vuodesta toiseen. Tämän neljännesvuosisadan kuluessa maantiede vakiintui oppiaineena, josta valmistui tehokkaasti maistereita, ja tohtoriksi väitteleviä tuli oleellisesti aiempaa enemmän. Apulaisprofessorien nimitys muutettiin 1990-luvun lopussa professoreiksi, joten laitoksella oli lopuksi neljä professorin virkaa. Niistä kaksi oli lähinnä ihmismaantieteessä ja kaksi lähinnä luonnonmaantieteessä. Lisäksi laitoksella oli lehtori, yliassistentteja ja useita assistentteja sekä muuta henkilökuntaa. Olavi Granö sai tieteen akateemikon arvonimen vuonna 1980, ja hän jäi pois professorin tehtävästä vuonna 1988. Kuten isänsäkin, myös hän toimi Turun yliopiston kanslerina, vuodesta 1984 vuoteen 1994, ja myös hänet nimitettiin muun muassa Tarton yliopiston kunniatohtoriksi. Yliopiston ylimpään hallintoon eteni myös maantieteen professori Harri Andersson, joka oli Turun yliopiston vararehtori vuodesta 2004 vuoteen 2009.

Neljäs, muuttuvan yliopiston ajanjakso alkoi vuodesta 2010, jolloin astui voimaan uusi yliopistolaki. Suomen yliopistot, Turun yliopisto mukaan lukien, saivat enemmän valtaa toimiansa järjestämiseen. Virat muuttuivat työsuhteiksi, ja professuureja ja muita tehtäviä alettiin perustaa, jos tarve tähän oli ja rahoitus oli saatavilla. Maantieteen voimakas kasvu perustui aktiivisuuteen täydentävän rahoituksen hankkimisessa. Maantieteen täyttäessä 100 vuotta vuonna 2024 oli oppiaine kasvanut kahden henkilön yksiköstä suureksi, yli 80 henkilön yhteisöksi. Oppiaineessa oli 6 professoria ja 1 apulaisprofessori. Maantieteen henkilökunta kasvaa edelleen ainakin 2020-luvun loppuvuosiin Turun yliopistossa, josta oli tullut valtavan suuri yli 22000 opiskelijan ja yli 3500 työntekijän yhteisö.

Tämän julkaisun tiedot perustuvat osaksi aiempiin tutkimuksiin ja artikkeleihin (Tuominen 1978; Tuominen & Mielonen 1988), osaksi kirjoittajan tietoihin ja tulkintoihin viime vuosikymmenten kehityksestä. Tiedot Turun yliopiston historiasta ovat peräisin Kaarlo Jäntereen teoksesta ”Turun yliopiston perustaminen” vuodelta 1942, Tauno Perälän teoksesta ”Turun yliopisto 1939-1974” vuodelta 1977 sekä Vesa Vareksen ja Riitta Pyykön teoksista ”Turun yliopiston historia. Osa 1, kansallinen tehtävä 1920–1974” ja ”Turun yliopiston historia. Osa 2, monimuotoisena maailmalle, 1974–2020” vuodelta 2020. Niistä saatuihin yleisiin kuvauksiin Turun yliopiston kehityksestä ei ole erikseen viitattu tässä julkaisussa.

Kattavan kuvauksen maantieteen ensimmäisestä puolivuosisadasta vuoteen 1974 asti laati Turun yliopiston maantieteen professori Oiva Tuominen. Se ilmestyi vuonna 1978 nimellä ”Turun yliopiston maantieteen laitos 1924–1974” laitoksen julkaisusarjassa (Tuominen 1978). Tietojen esittäminen vuodesta 1974 vuoteen 1987 oli Turun yliopiston maantieteen (apulais)professori Mauno Mielosen työn tulosta. Tiedot julkaistiin yhdessä alkuvuosikymmenten osuuden kanssa maantieteen sarjajulkaisussa *Terra* nimellä ”Turun yliopiston maantieteen laitos 1924–1987” sekä rinnakkaisjulkaisuna laitoksen julkaisusarjassa (Tuominen & Mielonen 1988). Artikkelin liittyi Suomen Maantieteellisen Seuran satavuotisjuhliin. Sen yhteydessä esiteltiin Suomen maantieteen yksiköiden toimintaa, myös koskien Turun yliopistoa. Tämän artikkelin alkuosa on siirretty täydennettynä tähän julkaisuun ja sen loppuosan tekstiä on olennaisesti muokattu ja lyhennetty. Artikkelin kuvat on piirretty uudelleen. Tähän artikkeliin ei ole erikseen viitattu tässä julkaisussa.

Ajanjakson vuodesta 1988 vuoteen 2024 kirjoitti Turun yliopiston maantieteen professori Jussi S. Jauhiainen. Tietoja keränneille ja kuvia piirtäneille maantieteen opiskelijoille esitetään kiitokset. Osa nykyisestä henkilökunnasta kommentoi käsikirjoitusta, mistä heille kiitos, kuten myös kaikille muillekin, jotka muodostavat maantieteen yhteisön Turun yliopistossa. Tämän kirjoituksen teemojen valinnasta ja tulkinnoista vastaa professori Jauhiainen, jolla on kokemusta työskentelystä Turun yliopiston maantieteen yksikössä useilta vuosikymmeniltä 1980-luvulta lähtien.

2. MAANTIETEEN OPPIAINEEN PERUSTAMISVAIHEET

Maantieteen oppiaine Turun Suomalaisen Yliopiston maantieteellisessä laitoksessa aloitti toimintansa syyslukukauden alussa 1924. Ennen tätä oli maantieteen yliopisto-opetuksen järjestämisestä keskusteltu Turussa jo useita vuosia.

Turussa ei ollut yliopistoa Suomen itsenäistyessä vuonna 1917. Kaupunkiin vuonna 1640 perustettu Turun Akademia oli siirretty Helsinkiin vuonna 1827 tapahtuneen Turun palon jälkeen. Siellä yliopiston nimeksi tuli Suomen Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto. Sen nimi vaihdettiin vuonna 1919 Helsingin yliopistoksi. Niinpä Turku oli jäänyt ilman yliopistoa.

Sunnuntaina 4. marraskuuta 1917, muutama viikko ennen Suomen julistautumista itsenäiseksi, Turkuun perustettiin Turun Suomalainen Yliopistoseura. Sen tavoitteena oli saada suomenkielinen yliopisto Turun kaupunkiin ja järjestää tähän liittyvä varojen keräys. Tässä valtiollisen itsenäisyyden muodostumisen kontekstissa seura tukeutui suomalaisuusaatteeseen. Tavoitteena oli, että tulevan yliopiston tulisi olla suomenkielinen ja valtiosta riippumaton. Keskeisiä toimijoita seurassa olivat sanomalehti Uuden Auran päätoimittaja Kaarle Nestor (K.N.) Rantakari, lakitieteen kandidaatti ja poliitikko Toivo Mikael (T.M.) Kivimäki ja hovioikeuden presidentti Aleksi Käpy. Aloitteen eteenpäin viemiseksi Yliopistoseuraan valittiin hoitokunta, jonka puheenjohtajana toimi A. Käpy. Lisäksi luotiin suppeampi sen toimintaa johtava keskuskomitea.

Suomenkielisen, asukkaiden ja yritysten lahjoitusvarojen turvin perustettavan yliopiston suunnittelun aikana aloitti Turussa toimintansa jo ruotsinkielinen yliopisto Åbo Akademi. Tässä vuonna 1918 perustetussa yliopistossa ei opetettu maantiedettä. Myös Helsingin yliopistossa oli ruotsinkielinen opetus merkittävässä asemassa, joten Turussa katsottiin olevan tarve nimenomaan suomenkieliseen yliopistoon juuri itsenäistyneessä valtiossa. Helsingin yliopistossa opetettiin maantiedettä niin ruotsiksi kuin suomeksi. Mainittakoon, että tuleva Turun yliopiston maantieteen professori J.G. Granö oli 1900-luvun alkuvuosina ollut ensimmäinen yliopistoviran haltija Helsingin yliopistossa, joka opetti maantiedettä nimenomaan suomeksi.

Turun yliopiston käynnistämistä suunnittelemaan asetettiin vuonna 1919 tieteellinen lautakunta. Se jakautui humanistiseen ja luonnontieteelliseen osastoon, ja sen toimintaa ohjasi keskuslautakunta. Lautakunnan luonnontieteellinen osasto oli sitä mieltä, että luonnontieteelliseen tiedekuntaan olisi aluksi perustettava professorin virat eläintieteessä, kasvitieteessä, kemiassa, fysiikassa ja matematiikassa. Myöhemmin matematiikan professuuri jäi lautakunnan ensimmäisistä ehdotuksista pois. Eräisiin muihin oppiaineisiin olisi lisäksi saatava ainakin alempia opettajan virkoja.

Luonnontieteellisen osaston kokouspöytäkirjoissa ei mainittu maantiedettä yliopistoon perustettavien oppiaineiden joukossa. Tämä oli tilanne huolimatta siitä, että osaston jäsenenä oli myös maantieteen edustaja, Helsingin yliopiston do-

sentti Iivari Leiviskä. Yksityinen Turun Suomalainen Yliopisto perustettiin vuonna 1920, mutta siellä ei alettu opettaa maantiedettä heti sen perustamisesta lähtien.

2.1 Ensimmäinen aloite maantieteen oppiaineeksi

Ensimmäinen aloite maantieteen opetuksen käynnistämiseksi Turun yliopistossa tehtiin Yliopistoseuran keskuskomitean kokouksessa torstaina 11. helmikuuta 1920. Historioitsija, maisteri Kaarlo Jäntereen laatiman lausunnon perusteella päätettiin tuolloin esittää, että maantiede otettaisiin huomioon luonnontieteellisen tiedekunnan alkua suunniteltaessa. Mainittakoon, että Jäntereestä tuli 1930-luvulla yleisen historian professori Turun yliopistoon. Helsingissä asuva Yliopistoseuran yliasiamies, Venäjän historian professori Uno Ludvig (U.L.) Lehtonen, joka oli samalla tieteellisen lautakunnan sihteeri, tutustui keskuskomitean esitykseen. Hän katsoi tulleen esitystä tehtäessä syrjäytetyksi, teki asiasta luottamuskysymyksen, ja uhkasi erota. Niinpä Yliopistoseuran keskuskomitea seuraavassa kokouksessaan muokkasi esitystään jättämällä siitä pois ohjelman lisäyksiä, mukaan lukien maantiedettä koskevan osan.

Kalevalan päivänä, lauantaina 28. helmikuuta 1920 Yliopistoseuran hoitokunta päätti, että Turkuun perustetaan suomalainen yliopisto ja siihen tiedekuntia tieteellisen lautakunnan ehdotusten pohjalta. Perustamispäätös esitettiin samana päivänä pidetylle Yliopistoseuran vuosikokoukselle, joka juhламиelen vallitessa hyväksyi päätöksen.

Yliopiston vuosipäivänä vuonna 1921 hoitokunta päätti tieteellisen valtuuskunnan esityksestä perustaa kymmenen professorin virkaa. Näistä viisi tulisi humanistiseen ja viisi luonnontieteelliseen tiedekuntaan. Maantiede ei ollut näiden joukossa. Samassa kokouksessa päätettiin perustaa valtiotieteellinen tiedekunta. Antti Tulenheimo, Helsingin yliopiston tuolloinen rikosoikeuden professori, josta myöhemmin vuonna 1926 tuli Helsingin yliopiston rehtori, mainitsi lausunnossaan yhtenä valtiotieteellisen tiedekunnan erikoistieteistä poliittisen maantieteen, joka ”tässä käytetyssä merkityksessä käsittää myöskin talous- ja kauppamaantieteen”. Hänen mielestään tiedekunnan opettajista yhden tulisi olla kansantaloustieteen ja poliittisen maantieteen dosentti. Valtiotieteellisen tiedekunnan perustamishanke sittemmin raukesi, ja maantiede jäi tätäkin kautta tulematta yliopiston oppiaineeksi.

Samana keväänä 1921 esitettiin keskuskomitealle vielä Suomen Maantieteellisen Seuran kirjelmä, jossa ehdotettiin maantieteen oppituolin perustamista Turun Suomalaisen Yliopiston fyysis-matemaattiseen osastoon. Yhtenä perusteluna oli se, että luonnonhistorian ja maantieteen opettajiksi Turun yliopistossa opiskelevien täytyisi muutoin siirtyä suorittamaan maantieteen opintoja ja arvosanaa Helsingin yliopistoon.

Keskuskomitea lähetti kirjelmän vasta valitulle Turun yliopiston kanslerille Johan Richard (J.R.) Danielson-Kalmarille mahdollisia toimenpiteitä varten.

Kansleri otti asian esille vasta vuotta myöhemmin yliopiston toiminnan alettua kesällä 1922. Yliopistoseuran rahastonhoitaja antoi tuolloin selvityksen, jonka mukaan maantieteen professorin viran perustaminen olisi ollut taloudellisesti mahdollista ja opetuksellisesti suotavaa. Asia raukesi ilmeisesti kanslerin kielteisen kannan johdosta.

Turun Suomalaisen Yliopiston aloittaessa toimintansa syksyllä 1922 oli siellä opettajina 7 professoria ja yhteensä 87 opiskelijaa luonnontieteellisessä tiedekunnassa ja humanistisessa tiedekunnassa.

2.2 Toinen aloite maantieteen oppiaineeksi

Turun Suomalaisen Yliopiston järjestysmuodon tultua hyväksytyksi vuonna 1921 siirtyi yliopiston toimintaa ja kehittämistä koskevien aloitteiden teko sen omille hallintoelimille. Niinpä maantieteen opetusta ja laitosta koskeva asia otettiin seuraavaksi esille luonnontieteellisessä tiedekunnassa helmikuussa 1923. Asia annettiin eläintieteen professori Valter Linnaniemen ja kasvitieteen professori Kaarlo Linkolan valmisteltavaksi. Heidän esittämänsä lausunnon perusteella tiedekunta päätti vielä saman vuoden huhtikuussa ehdottaa maantieteen professorin viran perustamista vuoden 1924 alusta lähtien.

Tiedekunnan ehdotus esiteltiin Turun yliopiston konsistorille, joka oli yliopiston korkein päättävä elin. Asian jatkokäsittelyssä vuoden 1923 toukokuussa päätöksen teko lykättiin syyslukukauden alkuun rehtori Artturi Heikki (A.H.) Virkkusen esityksestä. Virkkunen oli taustaltaan Suomen historian professori. Syynä lykkäämiseen oli se, että luonnontieteellisen tiedekunnan ehdotus oli vauhdittanut myös humanistisen tiedekunnan laajentamissuunnitelmia. Syyskuussa 1923 humanistinen tiedekunta päättikin kotimaisen ja yleisen kirjallisuushistorian professori Veikko Antero (V.A.) Koskenniemen ehdotuksesta esittää germaanisen ja romaanisen filologian professorin viran perustamista. Tiedekunnat joutuivat kilpailuasemiin.

Molempien tiedekuntien ehdotukset tulivat konsistorissa lopulliseen käsittelyyn marraskuun puolivälissä vuonna 1923. Konsistoriin kuului tuolloin neljä luonnontieteellisen ja kolme humanistisen tiedekunnan edustajaa. Kokouksessa käytiin pitkä keskustelu, jossa esitettiin monenlaisia perusteluja kummankin ehdotuksen puolesta. Kemian professori Matti Herman (M.H.) Palomaan mukaan maantieteen opiskelijoissa tulisi olemaan paljon runsaammin miehiä kuin germaanisessa filologiassa. Niinpä tieteellinen tutkimustyö Turun Yliopistossa kehittyisi enemmän maantieteen kuin germaanisen filologian oppituolin perustamisen johdosta. Professori Linkolan mielestä tieteellisestä mielenkiinnosta opiskelevia olisi odotettavissa hyvin vähän germaaniseen filologiaan. Opetus ja luennot siinä tulisivat olemaan, pöytäkirjan mukaan, ”suuremmassa määrin puhtaita leipä- ja ajanvietelukuja”, sillä pääosa filologian opiskelijoista olisi naisia.

Kokouksessa kaikki luonnontieteilijät asettivat maantieteen professorin viran perustamisen etusijalle. Lopputuloksena päätettiin neljällä äänellä kolme vastaan hylätä humanistisen tiedekunnan ehdotus germaanisesta filologian professorin perustamisesta ja esittää, että yliopistoon perustettaisiin vuoden 1924 alusta lähtien maantieteen professorin virka ja että maantieteen laitoksen perustamiseen myönnettäisiin määräraha.

Kansleri Danielson-Kalmari antoi konsistorin esityksestä lausunnon joulukuussa 1923. Siinä hän esitti uusien aineiden perustamista yliopistoon huolellisesti harkittavaksi. Hän vetosi mm. konsistorin päätöksen syntyyn vähäisellä äänten enemmistöllä, suurten sivistyskielten edustuksen tarpeeseen yliopistossa sekä yliopiston taloudelliseen asemaan. Maantieteen professorin viran ja sen edellyttämän laitoksen perustamista hän ei katsonut voivansa puoltaa. Hän piti suotavana määrärahaa väliaikaisen opetuksen järjestämiseksi ”näissä aineissa ja jossakin niistä”.

Keskustelu maantieteen oppiaineen ja professorin perustamisesta siirtyi tämän jälkeen Yliopistoseuralle. Seuran keskuskomitea ja hoitokunta eivät katsoe voivansa myöntää määrärahoja maantieteen opetukseen varsinaisten lukukausien aikana, mutta päättivät varata sitä varten määrärahoja vuoden 1924 kesäopetukseen.

Helmikuun puolivälissä vuonna 1924 pidettiin kanslerin luona neuvottelukokous, jossa pohdittiin maantieteen opetuksen järjestämistä. Läsnä olivat kansleri Danielson-Kalmari, rehtori Virkkunen, professorit Linkola ja Linnaniemi sekä maantieteen asiantuntijoina professorit Leiviskä ja J.G. Granö Helsingin yliopistosta. Kokouksessa saatiin kansleri vakuuttuneeksi maantieteen opetuksen aloittamisen välttämättömyydestä. Samalla todettiin maantieteen opetuksen antaminen kesäkurssien yhteydessä mahdottomaksi. Tähän ei olisi käytettävissä opettajia, ja muitakin syitä esitettiin. Niinpä sovittiin maantieteen opetuksen aloittamisesta siten, että professori Leiviskä käynnistää syyslukukaudelta 1924 assistentin avulla maantieteen opintojen alkuvaiheen approbaturtyöt ja käy luennoimassa.

Assistentiksi ajateltiin kokenutta opettajaa, maisteri J.K.V. Tuomista, joka työskenteli Turun lyseossa lehtorina, ja joka täytti 46 vuotta vuonna 1924. Tuominen oli aikoinaan valmistunut Helsingin yliopistosta (Suomen Keisarikunnan Aleksanterin Yliopisto) kemia pääaineenaan. Hän pätevöityi 1910-luvun alussa maantieteen ja luonnonhistorian opettajaksi osallistumalla Helsingin yliopistossa J.G. Granön antamaan maantieteen opetukseen. Tuolloin hän ystäväystyi opettajansa Granön kanssa, ja myöhemmin kävi hänen kanssaan aktiivisesti kirjeenvaihtoa (Tiitta 2014). Lisäksi Tuominen oli julkaissut 1920-luvun alussa maantieteellisen katsauksen ”Suomi poikittaisprofiilissa”.

Maantieteen opetuksen järjestämistä Turun Yliopistossa käsiteltiin tämän jälkeen fyysis-matemaattisessa tiedekunnassa. Toukokuussa 1924 se esitti, että

maantieteen opetusta järjestettäisiin tulevan lukuvuoden molempina lukukausina. Maantieteen opetuksen toteuttamiseksi esitettiin määrättäväksi kaksi henkilöä. Oppiaineen esimiehen tehtävää hoitamaan tulisi Iivari Leiviskä, joka asui Helsingissä, ja jolla oli Helsingin yliopistossa ylimääräinen henkilökohtainen maantieteen professuuri. Assistentiksi tulisi maisteri J.K.V. Tuominen, joka asui Turussa. Yliopiston taloustoimikunnan suostuttua ehdotukseen sisältyvään taloudelliseen järjestelyyn ehdotus lähetettiin kanslerille, joka hyväksyi sen 20. toukokuuta 1924.

3. MAANTIETEEN OPPIAINE SATA VUOTTA TURUN YLIOPISTOSSA

3.1 Maantieteen oppiaineen aloittaminen, 1924-1926

Turun Yliopiston kanslerin päätös hyväksyä maantieteen oppiaineen opetuksen aloittaminen Turun Yliopistossa johti siihen, että ryhdyttiin konkreettisiin toimiin maantieteen laitoksen perustamiseksi. Laitoksen toiminta aloitettiin syyskuun alussa 1924.

Maantieteen toimintaa varten saatiin tilat Kauppatorin laidalla sijaitsevasta entisestä hotellista (Phoenix). Sieltä annettiin kaksi huonetta toisen kerroksen luoteispäästä (kuva 3.1.1). Suurempi huone kalustettiin 10-paikkaiseksi piirustussaliksi, ja pienempi huone assistentille ja välineistön säilytyspaikaksi. Laitoksen tilat olivat yhteensä noin 100 neliometriä. Suurin osa yliopistosta toimi tässä rakennuksessa.

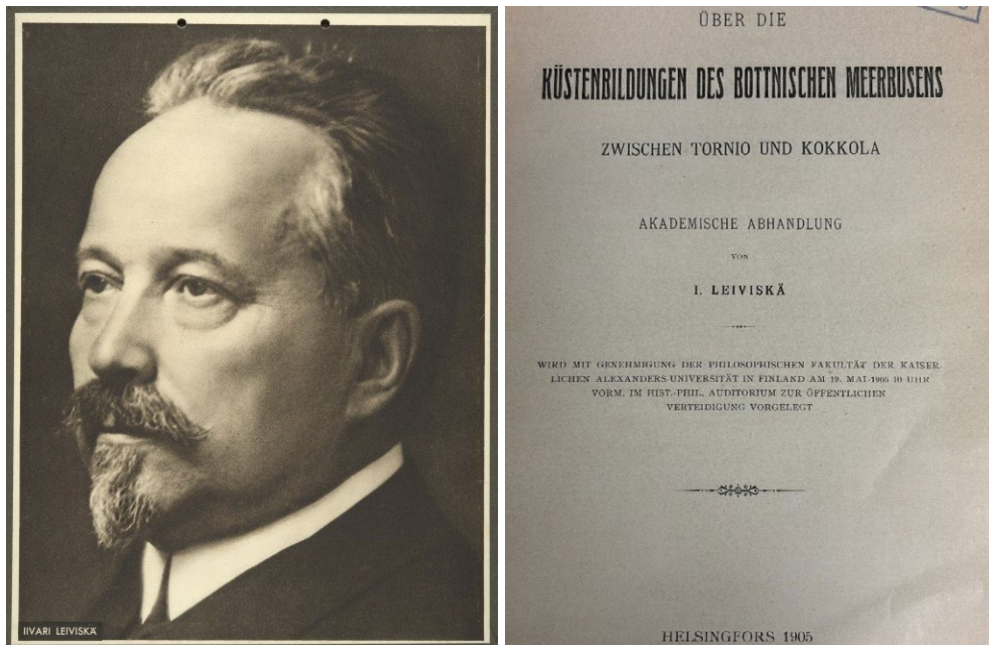
Maantieteen yliopisto-opetuksen aloittaminen voitiin aloittaa, mutta vaatimattomin resurssein. Ensimmäiset laitokseen ostetut työvälineet olivat kaksi käyräviivainta, viisi mittaviivainta, jakoharppi ja kaksi kompassia. Näitä tarvit-

Kuva 3.1.1. Turun Suomalainen Yliopisto entisen hotelli Phoenix'n vanhassa rakennuksessa Turussa Yliopistonkadun ja Aurakadun kulmassa. Kuva vuodelta 1922 Kauppatorilta yliopistoon päin katsottuna. Lähde: Museovirasto.

tiin kartografian opetuksessa ja harjoitustöissä. Toimintaa aloitettaessa hankittiin opetuksen tarpeiksi myös viisi seinäkarttaa.

Esimiehenä toimi ensimmäisen lukuvuoden 1924–1925 aikana professori Iivari Leiviskä (kuva 3.1.2). Hän oli tuolloin 48-vuotias aktiivinen suomenkielisen maantieteen opetuksen edistäjä. Hän oli taustaltaan luonnonmaantieteilijä, joka oli väitellyt Helsingin yliopistossa (tuolloin Suomen Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto) vuonna 1907. Leiviskä oli vasta toinen suomalainen, joka oli väitellyt maantieteestä. Hän oli selkeän suomalaismielisenä varsin kiistanalainenkin tutkija, jonka ensimmäistä väitöskirjaksi tarkoitettua tutkimusta ei hyväksytty. Leiviskälle tehtävä opettaa maantiedettä Turun Suomalaisessa Yliopistossa oli mielekäs, ainakin alkuvaiheissa, sillä hän korosti suomenkielisen maantieteen opetuksen tärkeyttä. Hän ei muuttanut Turkuun, koska hänen professuurinsa oli Helsingin yliopistossa. Niinpä hän tuli Helsingistä Turkuun joka toinen perjantai, luennoi tunnin samana iltana ja toisen tunnin lauantaiaamuna ennen hänen palaamistaan kotikaupunkiinsa. Lisäksi hän otti vastaan luentoihinsa liittyviä tenttejä. Luennot käsittelivät geomorfologiaa sekä Fennoskandian maantiedettä. Leiviskä johti myös seminaariharjoituksia ja keväällä kenttämittaustöitä. Assistentti Tuomisen opetukseen kuuluivat syyslukukaudella karttaprojektiot

Kuva 3.1.2. Helsingin yliopiston professori Iivari Leiviskä aloitti maantieteen opetuksen Turun Suomalaisessa Yliopistossa vuonna 1924. Oikealla kuva hänen vuodelta 1905 olevan tutkimuksensa kansilehdestä. Tätä rannikkomaantieteellistä tutkimusta ei hyväksytty maantieteen väitöskirjaksi. Leiviskä väitteli menestyksellisesti kaksi vuotta myöhemmin toisesta aiheesta ja teki hyvin ansiokkaan uran maantieteilijänä Suomessa. Kuvälähde: Otavan pieni tietosanakirja II vuodelta 1950.

ja hän ohjasi syys- ja kevätlukukaudella harjoitustöitä. Luennoilla oli 16 kuulijaa, harjoitustöissä syyslukukaudella 6 ja kevätlukukaudella 10 osanottajaa.

Maantieteen yliopistollinen opetus Turussa oli saatu alkuun syksyllä 1924. Sen tulevaisuus oli epävarma vakinaisen viran puuttumisen ja opetuksen väliaikaisen järjestämisen johdosta. Luonnontieteellinen tiedekunta ottikin heti samana syksynä tarkasteltavaksi maantieteen opetuksen järjestämisen sekä perusopintoja laajempien maantieteen opintojen suorittamisen mahdollisuuden seuraavana lukuvuonna 1925–26. Tiedekunta piti maantieteen professorin viran perustamista kyseisen lukuvuoden alusta välttämättömänä. Kansleri katsoi tarpeelliseksi käyttää asian valmistelussa ulkopuolisten asiantuntijoiden apua. Asiasta päätettiin pyytää Helsingin yliopiston professori Granöltä asiantuntijalausunto. Siinä tulisi selvittää myös maantieteellisen yliopisto-opetuksen laatua ja tarkoitusta sekä erityisesti kysymystä valtiollisesta maantieteestä. Aiemmin oli pohdittu maantieteen professorin virkaa yhteydessä mahdollisesti perustettavan valtiotieteellisen tiedekunnan poliittisen maantieteen opetukseen, mitä oli ehdottanut A. Tulenheimo aiemmin. Granön lausunnon perusteella tästä kytköksestä luovuttiin, ja maantiede kytkettiin pikemminkin luonnontieteisiin. Tiedekunta päätti yksimielisesti, että yliopistoon perustettaisiin maantieteen professorin virka syyskuun 1. päivästä 1925 alkaen.

Konsistorissa esitys joutui jälleen vastakkain humanistisen tiedekunnan uusitun ehdotuksen kanssa koskien germaanisen filologian professorin viran perustamista. Keskustelussa toistuivat paljolti jo vuotta aiemmin konsistorissa samasta asiasta esitetyt mielipiteet. Aluksi otettiin käsiteltäväksi vain humanistisen tiedekunnan ehdotus. Professori Palomaan esityksestä, äänestyksen jälkeen, molemmat ehdotukset päätettiin käsitellä yhdessä. Konsistorin lopulliseksi päätökseksi tuli esitys, että yliopistoon perustettaisiin kalenterivuoden 1925 alusta germaanisen kielitieteen professorin virka ja lukuvuoden 1925–26 alusta lähtien maantieteen professorin virka.

Kansleri antoi asiasta lausuntonsa Yliopistoseuran hoitokunnalle marraskuussa 1924. Hän oli periaatteessa samaa mieltä kuin esitys kummankin viran tarpeellisuudesta. Taloudellisiin seikkoihin vedoten hän esitti, että vain germaanisen kielitieteen professuuri voitiin perustaa. Mikäli hoitokunta katsoisi myös maantieteen professorin viran samanaikaisesti tai lähiaikoina mahdolliseksi, kansleri hyväksyi ehdollisena tätä koskevan esityksen. Hänen mukaansa maantieteen opetus voitaisiin edelleen pitää väliaikaisena. Yliopistoseuran keskuskomitea yhtyi kanslerin kantaan. Lopulliseksi päätökseksi tuli, että vuoden 1925 alusta perustetaan germaanisen kielitieteen oppituoli ja maantieteen opetus pidetään edelleen väliaikaisena.

Lukuvuonna 1925–26 ei Helsingin yliopiston professori Leiviskä enää antanut opetusta Turussa, eikä maantieteen laitoksella tästä johtuen ollut esimiestä. Assistentti Tuominen opetti samaan tapaan kuin edellisenäkin lukuvuotena.

Harjoitustöissä oli syyslukukaudella 10 ja kevätlukukaudella 18 opiskelijaa. Laitoksen työ- ja opetusvälineistöä onnistuttiin laajentamaan tekemällä olosuhteisiin nähden suuria hankintoja: vaatuskoje (punnituskiikari) maaston korkeussuhteiden mittaamiseen, levyrullaplanimetri kartalla tehtävää pinta-alan määrittämistä varten ja täsmäpantografi karttojen ja piirrosten jäljentämistä varten.

Uuden lukuvuoden alkaessa syyskuussa 1925 luonnontieteellinen tiedekunta otti maantieteen professorin viran perustamisen jälleen käsiteltäväkseen. Kokouksessa todettiin, että biologisten aineiden opiskelijoita oli yliopistossa jo yli 30, ja suurin osa heistä oli ilmoittanut haluavansa jatkaa maantieteen opintoja alkuvaihetta pitemmälle aineopintojen cum laude-arvosanaan tai jopa syventävien opintojen laudatur-arvosanaan. Maantieteen osaamista tarvittiin usein kouluopettajan ammatissa. Tämän johdosta tiedekunta katsoi maantieteen professuurin perustamisen erittäin kiireelliseksi, ja se teki konsistorille ehdotuksen saamiseksi vuoden 1926 alusta lukien. Konsistori päätti nyt yksimielisesti puoltaa esitystä, ja kansleri ilmoitti hyväksyvänsä esityksen. Myös Yliopistoseuran keskuskomitea puolsi viran perustamista.

Lopullisesti asia ratkaistiin Yliopistoseuran hoitokunnan kokouksessa maanantaina 28. joulukuuta 1925 eli vain muutamia päiviä ennen viran ehdotettua alkamisajankohtaa. Kokouksessa maisteri K. Jäntere ehdotti, että hoitokunta siirtäisi päätöksenteon eteenpäin ja selvittäisi, voitaisiinko perustettavaksi ehdotettu professuuri suunnitella vaihtuvaksi viraksi. Perusteena hän esitti mm. sen, että Helsingin yliopisto tulee kasvaessaan kysymään niin paljon opettajavoimia, että Turkuun ei ehkä saataisikaan pätevää henkilöä, vaikka nyt sellainen olisi tiedossa. Lisäksi Helsingin yliopisto pian suomalaistuisi ja houkuttelisi sinne entistä enemmän opiskelijoita. Pari kolme opiskelijaa Turkuun tuovaa oppituo-
liu ei siis kannattaisi perustaa. Turku ei tyhjenisi opiskelijoista, vaan yliopisto tulisi säilyttämään ainakin sen määrän opiskelijoita mikä tuolloin siellä oli. Suuri opiskelijajoukko ei Jänteren mukaan ollutkaan pääasia, vaan ”200 hyvää työtätekevää oppilasta yliopistossa, jossa on 12–13 oppituo-
liu, on ihanteellinen määrä, luulenpa ainoa laatuaan maailmassa”.

Rehtori Koskenniemi piti Jänteren ajatuksia varteenotettavina. Hän ei kuitenkaan halunnut tarkastella maantieteen professorin virkaa vaihtuvana professuurina, koska oli suuri toive saada uuteen virkaan Helsingin yliopiston maantieteen professori J.G. Granö. Seuranneessa keskustelussa oikeustieteilijä ja poliitikko, tohtori T.M. Kivimäki ehdotti, että viran perustamisen ehdoksi asetettaisiin Granön saaminen sen ensimmäiseksi haltijaksi. Professori Linnanien mielestä tällainen lisäehto merkitsisi itse asiassa henkilökohtaisen professuurin perustamista. Hoitokunnan puheenjohtaja esitti pelkäävänsä, että Kivimäen ehdotuksen hyväksyminen herättäisi ne vastavoimat, jotka tekisivät kaikkensa pitääkseen Granön Helsingissä. Äänestyksessä keskuskomitean ehdo-

tus voitti Kivimäen vastaehdotuksen. Hoitokunta päätti, että maantieteen professorin virka perustetaan vuoden 1926 alusta lähtien.

Luonnontieteellinen tiedekunta piti kokouksen kaksi päivää myöhemmin keskiviikkona 30. joulukuuta 1925. Tällöin uudenvuodenaatonattona se päätti ehdottaa, että viran ensimmäiseksi haltijaksi ilman hakemusta nimitettäisiin Helsingin yliopiston maantieteen professori Johannes Gabriel Granö, joka aiempien tiedustelujen perusteella oli suostuvainen noudattamaan kutsua professoriksi. Konsistori kannatti yksimielisesti tiedekunnan ehdotusta ja kansleri nimitti J.G. Granön Turun Suomalaisen Yliopiston maantieteen professoriksi 1. heinäkuuta 1926 alkaen.

Tilanne oli varsin poikkeuksellinen, sillä Turkuun perustettu yksityinen yliopisto oli hyvin pieni, eikä sen tulevaisuudesta ollut varmuutta. Granö oli tuolloin ainoa Helsingin yliopiston varsinainen professori, joka siirtyi uuteen yliopistoon Turussa. Hän oli vuonna 1910 väitellyt maantieteestä kolmantena henkilönä Suomessa ja tehnyt jo merkittävän tieteellisen uran professorina Tarton ja Helsingin yliopistoissa. Granö 44-vuotiaana innostui mahdollisuudesta käynnistää maantieteen opetus ja tutkimus Turun yliopistossa. Turussa olisi mahdollista muokata maantieteen opetuksen ja tutkimuksen sisältöjä vapaammin kuin jo institutionaaliseksi muuttuneessa Helsingin yliopistossa, jossa hän oli vain yksi maantieteen henkilökunnasta. Granöllä oli jo syvällisiä näkemyksiä siitä, mikä merkitys maantieteellä on tieteenalana ja millä tavalla tätä maantiedettä voidaan opettaa ja tehdä sen avulla tutkimusta.

3.2 J.G. Granön aika pienessä laitoksessa, 1926-1945

Turun Yliopiston maantieteellisen (maantieteen) laitoksen toiminta oli luku vuosina 1924–25 ja 1925–26 ollut luonteeltaan väliaikaista. Professori Granön suostuminen aloittamaan työt Turussa sai aikaan sen, että maantieteen järjestelmällinen opetus ja pitkäaikainen kehittäminen voitiin aloittaa.

Tullessaan Turkuun Granö oli jo kansainvälisesti tunnettu tieteilijä. Varsin pian eli jo muutamaa vuotta myöhemmin hän julkaisi Turussa uransa merkittävimmät maantieteen teoriaa ja metodiikkaa koskevat teoksensa. Vapaus toimia Turussa maantieteilijänä teki tämän mahdolliseksi sekä antoi mahdollisuuden viettää silloin tällöin pitkä loma perheen kesäpaikassa saaristossa kaukana Turusta ja Helsingistä. Turussa hän antoi kehittämiinsä teorioihin ja käsitteisiin perustuvaa maantieteen opetusta (Granö 1930; 1945, kuva 3.2.1). Toisaalta hän joutui vähitellen käyttämään merkittävästi aikaa yliopistohallintoon, sillä laitos, tiedekunta ja yliopisto olivat pieniä. Kokeneella Granöllä oli usein hallinnollisia vastuita sekä maantieteen laitoksella että sen ulkopuolella. Joka tapauksessa vastaanotto Turun Suomalaisessa Yliopistossa oli hyvin myönteinen (kuva 3.2.1).

Maantieteen laitoksen toiminnan jatkuessa vuoden 1926 syksyllä säännöllisesti kuului laitoksen henkilökuntaan esimiehenä toimivan professori Granön

Alkulause.

Tässä tutkimuksessa on johtavana se näkökanta, että maantieteen tutkimusineenä on ihmisen ympäristö aistittuna ilmentymien ja esineiden yhdistelmänä, kompleksina, oli sitten kysymyksessä paikasta riippumaton kompleksityyppi tai kompleksipiirteittänsä puolesta tavalla tai toisella yhtenäinen alue. Tutkimuksessa perustellaan tämän käsityskannan oikeutus ja esitetään sen teoreettiset ja käytännölliset seuraukset.

Puheena olevasta ihmisen aistimasta kokonaisuudesta antaa tieteellinen kuvaus tarvittavat tiedot. Kuvaukseen perustuu myös tämän kokonaisuuden rajoittaminen ja määrittely. Ja kun lisäksi tutkimusobjektimme muodostumistapa ja kehitysvaiheet sekä siinä esiintyvä toiminta — erikoisesti muotojen maantieteellinen fysiologia — samoin kuin myös alueen merkitys osana laajemmassa kokonaisuudessa vain siinä tapauksessa voivat tulla selvitettyiksi, että käsittely nojautuu alueen havaittavien piirteiden tarkkaan tuntemiseen, on selvää, että täsmällinen ja määrätietoinen kuvaus myös fysiologiselta ja geneettiseltä kannalta katsoen on maantieteellisessä työssä aivan välttämätön.

Kuva 3.2.1. J.G. Granö. Turun Suomalaisen Yliopiston ensimmäinen maantieteen professori vuosina 1926–1945. Turun Suomalaisen Yliopiston virallinen kuva. Lähde: Turun yliopiston mediapankki, J. Kuusisto. Vasemmalla J.G. Granön näkemys maantieteen tutkimuskohteesta hänen teoksessaan *Puhdas maantiede. Tutkimusesimerkeillä Suomesta ja Virosta valaistu metodologinen selvitys* (Granö 1930). Tämä oli maantieteen opetuksen perustana Turun Yliopistossa 1920-luvulta 1940-luvun puoliväliin asti.

lisäksi jo laitosta perustettaessa toimeensa tullut assistentti Tuominen. Hän hoiti lähinnä hallinnollisia tehtäviä ja osallistui opetukseen rajoitetusti, lähinnä ohjaamalla osan harjoitustöistä. Suurin osa assistentin työajasta kului seminaari-kirjaston, kokoelmien ja välineistön järjestelyyn ja hoitoon. Tämän vuoksi assistentin toimi muutettiin syyslukukauden 1940 alusta amanuenssin toimeksi. Opiskelijamäärän sotien jälkeen kasvaessa nimike palautettiin assistentin toimeksi vuoden 1947 alussa. Siihen sisällytettiin tällöin velvollisuus suorittaa myös amanuenssille kuuluvia tehtäviä.

Maantieteen opetuksen kehittäminen ja toteuttaminen Turun Yliopistossa perustui ainoastaan näiden kahden henkilön toimintaan kaksi vuosikymmentä aina 1940-luvun puoliväliin asti. Granön ja Tuomisen välinen yhteydenpito ulottui työpaikan ulkopuolellekin. He olivat tutustuneet toisiinsa jo 1910-luvun alussa Helsingissä Suomen Keisarillisen Aleksanterin Yliopistossa, ja he olivat ystäviä perheineen (kuva 3.2.2). Tuominen oli samaa ikäluokkaa Granön kanssa eli muutaman vuotta häntä vanhempi.

Granö toi mukanaan Turkuun aiemmin saamiaan hyviä kokemuksia maantieteen opetuksesta Helsingin ja Tarton yliopistoissa. Erityisesti vastuullinen tehtävä ensimmäisenä maantieteen professorina Virossa Tarton yliopistossa oli antanut hänelle kokemuksia ja näkemyksiä siitä, miten maantieteen opetus tulisi järjestää uudelleen muotoutuneessa yliopistossa, joka toimi kansalliskielellä hiljakkoin itsenäistyneessä valtiossa. Näkökulmistaan maantieteen opetuksen järjestämisestä ja sisällöistä hän myös kirjoitti julkisesti. Hän oli hiljakkoin käynyt tutustumassa maantieteen yliopisto-opetuksen toteuttamiseen Pohjois-

Kuva 3.2.2. Maantieteen assistentti J.K.V. Tuominen vierailulla professori J.G. Granön kotona Turussa 1930-luvulla. Lähde: Tiitta (2014).

maissa (esim. Granö 1927, ks. kuva 3.2.8). Tartossa hän oli menestyksekkäästi käynnistänyt muun muassa kartografian ja kaupunkimaantieteen opetuksen ja tutkimuksen. Tämä tuli näkymään Turussa myös luentojen ja harjoitustöiden sisällöissä. Esimerkkeinä olivat karttoihin liittyvä opetus, opiskelijoiden tutkielmat Suomen paikkakunnista sekä kaupunkimaantieteen opetus ja tutkimus (esim. Tuominen 1930). Turun yliopistossa myöhemmin vahvaksi kehittyneen kaupunkimaantieteen juuret ulottuvat siis Granön aikaan Tarton yliopistossa. Granön tapa jäsentää ja opettaa kartografiaa ja maantiedettä laajemminkin näkyivät maantieteen opinnoissa Turussa aina 1990-luvulle asti.

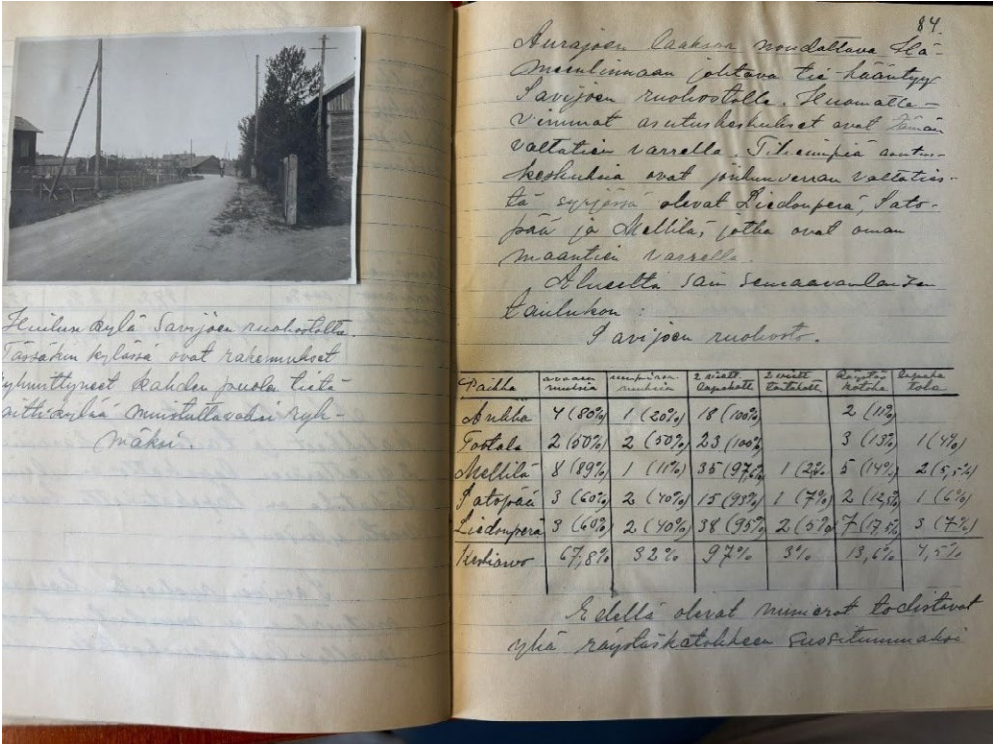
Syksystä 1926 lähtien maantieteen professori piti luennot ja hoiti pääosan harjoitustöiden ohjauksesta. Granön näkökulmasta oleellista maantieteen opetuksessa oli tasapainoinen luonnon- ja ihmismaantieteen teemojen käsittely. Hän oli ainoa professori, joten hänen tuli kattaa opetuksessaan laajasti maantieteen aihepiirejä. Toisaalta Granö oli jo aiemmin kenttätutkimuksissaan tarkastellut sekä luonnon että kulttuurin piirteitä. Granö tukeutui opetuksessaan hänen luomaansa ”puhtaaseen maantieteeseen”, joka tarkoitti ihmisen ympäristöä tutkivaa tiedettä (Granö 1929; Granö 1930; Granö 1945). Siinä maantiedettä tarkasteltiin monipuolisesti ihmisen ja luonnon, yhteiskunnan ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Tämä käy selkeästi ilmi jo alkulauseista hänen teoksessaan *Puhdas maantiede. Tutkimusesimerkeillä Suomesta ja Viirosta valaistu metodologinen selvitys* (kuva 3.2.1). Vielä 1920-luvulla suuri osa maantieteen opiskelijoista Turussa oli edennyt vasta alkuvaiheeseen opinnoissaan, joten syventävää erikoistumiseen johtavaa opetusta ei ollut heti tarjolla (ks. kuva 4.1.1). Vasta 1930-luvulla alkoi selvästi kasvaa maantieteen maisterivaiheen opiskelijoiden määrä. Granön näkemyksellä maantieteestä oli kauas kantavia merkityksiä, sillä vielä sata vuotta myöhemmin 2020-luvulla Turun yliopistossa pyrittiin pitämään yllä luonnon- ja ihmismaantiedettä integroivan maantieteen piirteitä.

Maantieteen toiminnan vakinaistuessa laajennettiin laitoksen tiloja. Kesälä 1926 kunnostettiin laitokselle huone professori Granölle sekä kaksi huonetta piirustustiloiksi (kuva 3.2.3). Lisäksi saatiin neljä pientä huonetta geologian ja mineralogian opetusta, kokoelmia ja harjoituksia varten. Pari vuotta myöhemmin sijoitettiin työtiloja myös laitoksen eteiskäytävään. Huonetilojen pinta-ala eteiskäytävä mukaanluettuna oli tällöin noin 290 m². Maantieteen luentosalina ja seminaarihuoneena toimi yliopiston 96-paikkainen luentosali.

Opiskelijoiden lukumäärän kehitys maantieteessä oli samansuuntainen kuin koko yliopistossa. Syksyllä 1926 Granön aloittaessa maantieteeseen tuli peräti 31 uutta opiskelijaa, joiden lisäksi oli 15 aiemmin aloittanutta maantieteen opiskelijaa. Niinpä oli tarve lisätä opetusvälineitä ja laitokselle hankittiin muun muassa ensimmäinen diaprojektori. Granö oli tutkimuksissaan aktiivinen valokuvaaja (ks. kuva 3.5.1) ja diaprojektori oli ahkerassa käytössä muun muassa aluemaantieteen luennoilla. Lisäksi laitokselle hankittiin lukuvuonna 1926–27 noin 650 diapositiivia, ja niitä oli 1930-luvulla jo yli 3000. Samoihin aikoihin hankittiin kaikki saatavissa olevat venäläisen topografikartan lehdet. Maanmittaushallitukselta saatiin maksutta kaikki sen julkaisemat kartat, ja tämä käytäntö jatkui vuoteen 1946.

Kuva 3.2.3. Professori J.G. Granön työhuone Turun Suomalaisessa Yliopistossa. Lähde: Tiitta (2014).

Kuva 3.2.4. Maantieteen ensimmäisen pro gradu -tutkielman sisältöä (Eero Hietikko, 1928, Aurajoen alue. Topografiseen ja geologiseen karttaan sekä omiin tutkimuksiin perustuva geologis-maisematieteellinen kuvaus).

Ensimmäinen maantieteen pro gradu -tutkielma valmistui syyslukukaudella 1928 (Eero Hietikko, Aurajoen alue. Topografiseen ja geologiseen karttaan sekä omiin tutkimuksiin perustuva geologis-maisematieteellinen kuvaus). Tämä käsin kirjoitettu tutkielma oli laaja, pituudeltaan 124 sivua, ja se sisälsi valokuvia ja itse piirrettyjä karttoja, ja siinä oli 14 viitettä (kuva 3.2.4).

Seuraavana vuonna 1929 valmistunut tutkielma oli ensimmäinen, joka oli kirjoitettu puhtaaksi kirjoituskoneella (Martta Siivonen, Uusikaupunki talousmaantieteellisenä organisaationa). Näin toimittiinkin tutkielmien suhteen siihen asti, kunnes tietokoneet ja tulostimet yleistyivät 1980-luvulla. Ensimmäisten tutkielmien teemat liittyivät usein maisemamaantieteeseen, jota Granö sekä tutki että opetti. Kvantitatiivisen menetelmien käyttöä maantieteen tutkimuksissa helpotti vuonna 1930 laitokselle hankittu maailmalajuisesti tunnettu laskukone Brunsviga, joka oli useita vuosia ainoa koko tiedekunnassa. Tiedekunta oli kooltaan tuolloin vielä hyvin pieni. Joitakin tiedekunnan kokouksia pidettiin Granön kotona, jossa kaikki osallistujat mahtuivat hyvin ruokapöydän ympärille.

Maantieteen opiskelijamäärä kasvoi vuoteen 1931 asti, jolloin oppiaineessa oli kirjoilla noin 80 opiskelijaa. Tämän seurauksena pro gradu -tutkielmia alkoi valmistua, jopa useita vuosittain. Lisäksi vuonna 1933 hyväksyttiin maantieteen

TURUN YLIOPISTON MAANTIETEELLISEN LAITOKSEN JULKAISUJA
PUBLICATIONES INSTITUTI GEOGRAPHICI UNIVERSITATIS ABOENSIS

N:o 9

STREIFIGKEIT DER LANDSCHAFT IN LADOGA-KARELIEN

MIT BESONDERER BERÜCKSICHTIGUNG IHRER
ABHÄNGIGKEIT VOM FELSUNTERGRUND

VON

JOH. KAIKKO

Kuva 3.2.5. Turun Yliopiston ensimmäisen maantieteen väitöskirjan kansi vuodelta 1933. Tutkimus julkaistiin laitoksen sarjassa (Johannes Kaikko, *Streifigkeit der Landschaft in Ladoga-Karelien mit besonderer Berücksichtigung ihrer Abhängigkeit vom Felsuntergrund*).

ensimmäinen väitöskirja. Väitöskirja käsitteli luonnonmaantieteellisiä maisematyyppejä Laatokan Karjalassa (Johannes Kaikko, *Streifigkeit der Landschaft in Ladoga-Karelien. Mit besonderer Berücksichtigung ihrer Abhängigkeit vom Felsuntergrund*). Väitöskirjan tieteellinen lähdekirjallisuus oli saksaksi, ruotsiksi ja suomeksi (kuva 3.2.5). Väitöskirjan ohjaustyössä olivat mukana Helsingin yliopistossa vaikuttanut professori Leiviskä ja Turussa vaikuttanut professori Granö. Se jäikin ainoaksi väitöskirjaksi Granön kaudella Turussa. Ennen väitöskirjan valmistumista ja sen jälkeenkin Kaikko oli opettajana eri kouluissa. Hän kirjoitti ahkerasti arvioita maantieteen teoksista *Terraan* ja julkaisi yleismaantiedon kertauskirjan, jota käytettiin Suomessa vuosikymmeniä.

Uusien aloittavien opiskelijoiden määrä alkoi laskea Turun Yliopistossa 1930-luvun alkuvuosina, ja näin tapahtui myös maantieteessä. Laitoksen käytövarat supistuivat, mikä tyrehdytti maantieteen välinehankinnat. Turun Yliopiston ja maantieteen laitoksen haasteet liittyivät niin talouden laajaan taantumiaan Suomessa kuin kasvavaan epävarmuuteen yksityisen yliopiston tulevaisuudesta. Tästä huolimatta laitoksella kalustettiin yksi piirustushuone seminaarikirjastoksi. Sinne siirrettiin pääkirjastosta 241 maantieteen tutkimukseen ja opetukseen liittyvää teosta yhdessä laitokselle jo kertyneiden 135 teoksen kanssa. Lisäksi saatiin suuri määrä maantieteen sarjajulkaisuja (kuva 3.2.6).

Kuva 3.2.6. Maantieteen laitoksen seminaarikirjasto Turun Yliopiston vanhassa rakennuksessa. Lähde: Turun yliopiston mediapankki, Matti Uusi-Honko.

Yliopistoseura oli luopunut vuonna 1927 sille alun perin kuuluneesta määräämisoikeudesta Turun Yliopiston asioissa ja tässä yhteydessä se oli luovuttanut omaisuutensa yliopistolle. Yliopiston sisällä syntyi 1930-luvulla vakavia ristiriitoja, joiden vaikutus ulottui maantieteen laitokseenkin. Turun Yliopiston kanslerina oli tuolloin Emil Nestor (E.N.) Setälä. Hän oli hyvin arvovaltainen henkilö: entinen senaattori ja itsenäisen Suomen ensimmäinen opetusministeri. Hän oli myös tunnettu suomen kielen tutkija, josta oli vuonna 1893 tullut 29-vuotiaana professori Helsingin yliopistoon (Suomen Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto). Syksyllä 1930 kansleri Setälä lähetti Turun Yliopiston professoreille tiedustelun koskien yliopiston toiminnan kehittämistä. Siinä hän taloudellisiin vaikeuksiin vedoten ja yliopistossa tarjolla olevaa opetusta väheksyen viittasi mahdollisuuden toiminnan muuttamiseksi ”olennaisesti instituutinomaiseksi”. Maantieteen

osalta laitoksen esimies Granö vastauksessaan tiedusteluun katsoi, että opetusta Turussa voitiin pitää tarkoitustaan vastaavana, mikäli vaatimuksia ei asetettaisi korkeammalle kuin valtion yliopistossa. Tällä viitattiin Helsingin yliopistoon, josta Setälällä oli kokemusta. Lisäksi Granöllä oli näkemys, että geologiaan ja mineralogiaan tarvittaisiin oma opettaja, ja tulevaisuudessa olisi perustettava maantieteen lehtorin virka. Mahdollinen instituuttikin tarvitsisi rinnalleen op-pilasmäärää kasvattavan yliopiston.

Kansleri Setälä tähtäsi arvostelullaan ja toimillaan koko yliopiston olemassaoloa horjuttaviin muutoksiin. Tämän lisäksi syntyi erimielisyyttä hänen ja yliopiston hallinnon välille. Tämän seurauksena professori Koskenniemi pyysi eroa rehtorin toimesta, ja se hänelle myönnettiin. Hänen seuraajakseen valittiin tammikuussa 1932 professori Granö. Hän päätyi siis rehtoriksi 6 vuotta sen jälkeen kun hän oli aloittanut työnsä Turussa, eikä hän ollut vielä täyttänyt 50 vuotta.

Toukokuussa 1933 kansleri Setälä teki uuden julkisen hyökkäyksen yliopistoaan vastaan. Hän ilmoitti mielipiteenään, että Suomessa ei tarvita toista yliopistoa, joka on Helsingin yliopiston ”pienoisjäljennös”. Hänen mukaansa oli välttämätöntä keskittää toiminta humanistiseen alaan ”ensi sijassa siitä syystä, että humanistinen tutkimus ja opetus tulee toimeen paljoo vähemmillä varoilla kuin luonnontieteellinen”. Setälä tuki tässä omaa suuntaustaan humanistiseen alaan perehtyneenä kielitutkijana. Julkisuuteen saattamansa kirjelmän jälkikirjoituksessa kansleri mainitsi, että yliopistosta ei tarvitsisi poistaa matematiikkaa eikä maantiedettä, ”joka läheisesti liittyy historiallisiin aineisiin”. Yliopisto osoitti rehtorinsa Granön johdolla kanslerin perustelut paikkansapitämättömiksi ja torjui jyrkästi kanslerin ehdotuksen, ja lopulta ehdotus raukesi.

Granö toimi rehtorina elokuun 1934 loppuun asti. Kansleri Setälän näkökulma luonnontieteellisen tiedekunnan lakkautusuhkana ulottui helmikuuhun 1935 asti, jolloin kansleri menehtyi. Uudeksi kansleriksi valittiin samana vuonna luonnontieteilijä, Teknillisen korkeakoulun kemian professori Gustav Komppa. Hän toimi tässä tehtävässä vuoteen 1945 saakka.

Maantieteen laitoksen huonetilat, jotka käsittivät yliopistorakennuksen (entisen Phoenix-hotellin) yhdeksän huonetta, olivat riittävät. Ajoittain opiskelijoiden oli jonotettava paikkoja harjoitustöiden tekemiseksi. Eräiden tilojen luovuttamisvaatimuksia uhkaavampi oli vuonna 1928 esitetty suunnitelma laitoksen siirtämiseksi yliopistorakennuksen ullakolle. Tämä ei toteutunut, mutta maantieteen laitokselta luovutettiin yksi huone erään humanistisen tiedekunnan professorin käyttöön.

Syyslukukaudella 1938, jolloin maantieteen peruskurssien luennoilla oli uusien opiskelijoiden vähennyttyä vain neljä kuulijaa, alettiin luentoja ja seminaarikokouksia pitää laitoksen piirustussalissa siihen asti käytetyn suuren luentosalin sijasta. Tuona vuonna valmistui kuitenkin 6 pro gradu -tutkielmaa.

Piirustussalin käyttö opetuksen päätilana jatkui osittain vielä oppilasmäärän alkaessa kasvaa 1940-luvun puolivälissä.

Sodan uhatessa syyslukukaudella 1939 maantieteen opetus keskeytettiin 12. lokakuuta. Sitä jatkettiin myöhemmin viikon verran, mutta uusi keskeytys tuli 28. marraskuuta eli kaksi päivää ennen sodan puhkeamista. Jo aikaisemmin oli jouduttu luovuttamaan laitoksen tiloja puolustusvoimien käyttöön. Turkuun kohdistuneiden ensimmäisten pommitusten jälkeen osa laitoksen omaisuudesta vietiin suojaan Liedon Vanhaanlinnaan. Turun pommituksissa vuonna 1940 laitoksen tilat kärsivät vain ikkunavaurioita. Sodan aikana oli laitoksen omassa hallinnassa vain kaksi huonetta, joita yliopisto käytti myös kokouksiin. Laitoksen toiminta pääsi jatkumaan uudelleen vasta toukokuussa 1940 talvisodan jo päättyttyä.

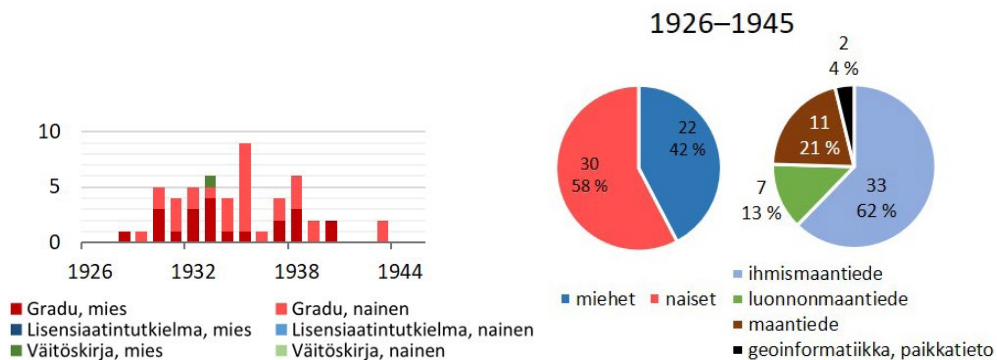
Syyslukukaudella 1940 oli luennoilla maantieteen opiskelijoita vain kaksi, mutta heidän lisäksi oli laitoksella 16 geologian ja mineralogian kurssia suorittavaa matemaattisten aineiden opiskelijaa. Kesäkuussa 1941 alkaneen jatkosodan takia toiminta oli keskeytyneenä koko lukuvuoden 1941–42. Seuraavina sodanaikaisina lukuvuosina oli peruttava useita luentokursseja. Luennot pidettiin, jos yksikin kuulija ilmoittautui niitä kuulemaan. Harjoitustöissä ei aina ollut yhtään opiskelijaa, joten niitä peruttiin useina lukukausina. Jatkosodan loppuvaiheessa vuonna 1944 evakuoitiin osa laitoksen omaisuudesta Piikkiöön ja Paimioon. Toisen maailmansodan aikana valmistui vain 4 maantieteen pro gradu -tutkielmaa.

Sotien päättyttyä Turun Yliopiston maantieteen laitoksen esimiehenä toiminut professori Granö kutsuttiin takaisin Helsingin yliopistoon. Maantieteen professorin virka oli tullut siellä avoimeksi viran entisen haltijan muutettua Ruotsiin. Kokeneita maantieteen professoriksi soveltuvia henkilöitä ei ollut saatavilla. Professori Granö erosi Turun virastaan maaliskuun alussa 1945, mutta hoiti siihen kuuluvia tehtäviä lukukauden loppuun. Yksi hänen viimeisiä luentokurssejaan käsitteli antropogeografiaa eli ihmismaantiedettä (ks. kuva 4.1.2). Hän aloitti kurssin helmikuussa 1945 ja jatkoi sitä toukokuulle luennoiden yleensä kaksi kertaa viikossa (Granö 1945). Tähän kurssiin liittyviä sisältöjä ja teemoja opetettiin maantieteessä Turussa vielä 1990-luvulle asti. Granö jäi muutoinkin vaikuttamaan Turun yliopistoon. Hänet valittiin 63-vuotiaana Turun yliopiston kansleriksi, sillä edellinen kansleri oli jo 78-vuotias. Granö toimi tässä tehtävässä 10 vuotta.

Maantieteen opinnot J.G. Granön aikana ja tämän jälkeenkin päättyivät opiskelijan itsenäisesti tekemään maantieteelliseen tutkimukseen eli laudaturtutkielmaan (pro gradu -tutkielma). Maantieteen oppiaineen perustamisesta vuonna 1924 vuoteen 1945 asti valmistui 52 pro gradu -tutkielmaa. Tämä oli keskimäärin noin 3 tutkielmaa vuodessa, mutta tässä oli vuosittaista vaihtelua. Sodan aikana vuosina 1941, 1942 ja 1944 ei valmistunut yhtään tutkielmaa (kuva 3.2.7).

Valtaosa tutkielmista (62%, 33) oli aihepiireiltään ihmismaantieteellisiä, erityisesti talousmaantieteellisiä ja väestömaantieteellisiä kuvauksia suomalaisista paikkakunnista ja alueista. Selvästi luonnonmaantieteellisiä tutkielmia oli noin 7 (13%), ja niissä käsiteltiin alueellisesti mm. kasvillisuutta, harjuja ja hietikoita. Kartografiaan, joka edelsi myöhempien vuosien paikkatiedon ja geoinformatiikan tutkimusta, painottui 2 (4%) tutkielmää. Lisäksi tutkielmista 5 (10%) liittyi teemaltaan maisemiin, ja niissä tarkasteltiin samanaikaisesti sekä ihmistoiminnan että luonnon piirteitä, ja muita oli 6 (11%).

Pro gradu -tutkielmista J.G. Granön aikana oli 22 (42%) miesten ja 30 (58%) naisten tekemiä (kuva 3.2.7). Vuoteen 1933 asti miehet olivat enemmistönä (57%) tutkielmien tekijöistä. Tämän jälkeen vuodesta 1934 vuoteen 1945 naiset muodostivat enemmistön (71%). Naisten määrän nopea kasvu opiskelijoina liittyi työelämän kysyntään yliopiston ulkopuolella. Syventävien opintojen suorittamista (laudatur ja tutkielma) tarvittiin vanhemman lehtorin pätevyyteen maantieteen kouluopettajana. Kuten aiemmin mainittiin, väitöskirjoja Granön aikana valmistui vain yksi.

Kuva 3.2.7. Maantieteen pro gradu -tutkielmat ja väitöskirjat vuosina 1924–1945.

Tutkielmien teemoissa näkyivät selvästi Granön kokemukset kotiseutututkimuksen käynnistämisestä Virossa 1920-luvulla. Tämä tarkoitti opiskelijan kattavaa ja järjestelmällistä tutkimusta yhdestä paikkakunnasta. Useissa tutkielmissa oli viite Granön tarttolaisten oppilaiden, erityisesti Edgar Kantin teoksiin. Maantieteen opiskelijat Turussa käyttivät näitä tarttolaisia tutkimuksia esimerkkinä siitä, miten paikkakuntaa tai aluetta koskeva maantieteellinen tutkimus tulisi toteuttaa. Tyypillistä oli, että tutkielmat olivat tuolloin laajoja, ja niissä oli usein 80 sivua, ja joskus jopa yli 100 sivua taulukoineen, (valo)kuvineen ja karttoineen.

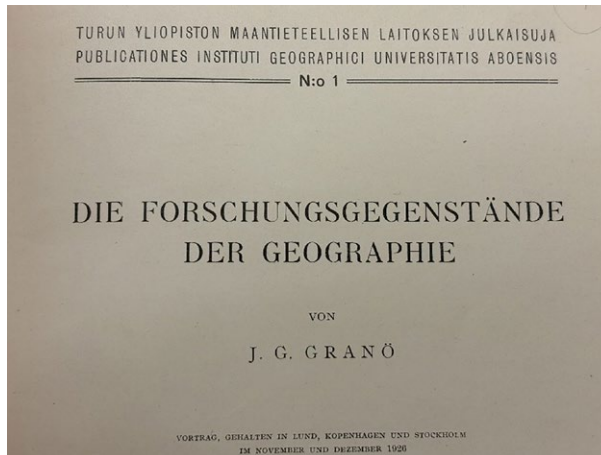
Tutkielmien teemat käsittelivät Suomea ja sen paikkakuntia, erityisesti Varsinais-Suomea. Ainoa poikkeus tästä oli yksi vuonna 1940 valmistunut tutkielma (Paavo Kallio, Eurooppalaisen karjamajatalouden maantieteelliset päätyypit). Tämä tutkielma oli hyvin laaja sisältäen 174 sivua, 30 valokuvaa ja 130 lähdeviitettä erityisesti saksaksi ja ruotsiksi mutta myös suomeksi, ranskaksi ja italiaksi.

Kallion tutkielman valmistuminen hienoisesti viivästy toisen maailmansodan alettua. Mainittakoon, että Kallio sai tutkintonsa valmiiksi vasta vuonna 1944, koska hän osallistui sotilaana maailmansotaan. Granön siirrettyä Helsinkiin vuonna 1945, hän houkutteli Kalliota maantieteen jatko-opintoihin Helsingin yliopistoon (Tiitta 2014). Kallio kuitenkin päätti vaihtaa pääaineensa kasvitieteen. Hän väitteli Turussa vuonna 1951, ja hänestä tuli lopulta Turun Yliopiston kasvitieteen professori.

Sen sijaan toinen lupaava Granön oppilas, Turussa maantiedettä 1930-luvulla opiskellut ja valmistunut O. Tuominen seurasi Granötä Helsinkiin. Hänen maantieteen väitöskirjansa valmistuminen viivästy, sillä myös hän joutui mukaan sotaan. Hän väitteli Helsingin yliopistossa maantieteessä vuonna 1949 keskus- ja vaikutusalueisiin liittyvällä teemalla. Väitöskirjan teeman valintaan olivat vaikuttaneet Granön tiedot tämän aihepiirin mielekkyydestä. Edgar Kant, jota Granö oli aiemmin opettanut Tarton yliopistossa, oli heti alusta lähtien ollut kiinnostunut saksalaisen Walter Christallerin kehittämästä keskus- ja vaikutusalue teoriasta. Kant oli yhteydessä Christalleriin hyvin pian tämän maantieteellisen teorian julkaisun jälkeen (Tammiksaar et al. 2018). Kant sovelsi vuonna 1935 tätä teoriaa ensimmäisenä tutkijana Saksan ulkopuolella, ja lähetti tätä koskevan saksankielisen tutkimuksensa myös Granölle (Kant 1935). Näin Granö sai jo hyvin varhain tietää tästä mielenkiintoisesta teoriasta, jolla oli myöhemmin hyvin merkittävä maailmanlaajuinen vaikutus ihmismaantieteen kehitykseen (Granö 2005). Hän kertoi tästä teoriasta tohtoriopintojaan aloittavalle Tuomiselle, joka tutustui Christallerin teoriaan, otti yhteyttä häneen ja ystäväystyi hänen kanssaan.

Laitoksen tutkimustoiminnan tuloksiin vaikutti olennaisesti se, että henkilökunnan muodostivat vain J.G. Granö ja J.K.V. Tuominen. Niinpä laitoksen tutkimustoiminta tarkoitti suunnilleen sitä, mitä nämä kaksi henkilöä tutkivat ja julkaisivat. Tuominen keskittyi opetukseen, harjoitustyökurssien toteuttamiseen ja laitoshallintoon. Käytännössä maantieteen tutkimuspanos oli siis Granön harteilla. Granö oli yliopiston rehtori vuosina 1932–34, sairasteli 1930-luvulla, ja Suomi oli sodassa vuosina 1939–1944. Nämä rajoittivat hänen ja samalla maantieteen tutkimuspanosta Turun Yliopistossa. Kahden henkilökuntaan kuuluvan henkilön tutkimusten lisäksi maantieteen tutkimustuotoksina olivat edellä mainittu väitöskirja sekä maantieteen laitossarjassa saksaksi julkaistut 7 opiskelijoiden tutkielmaa.

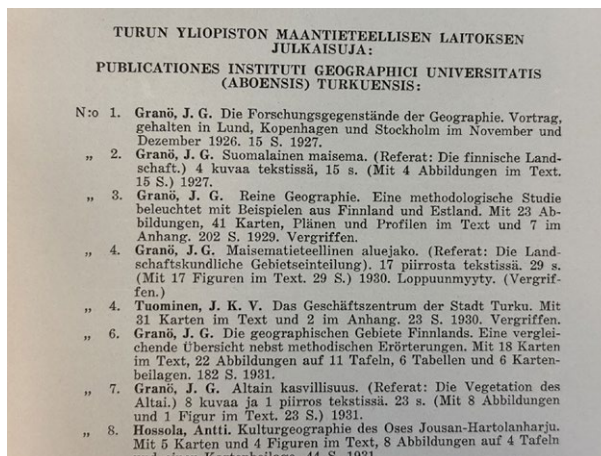
Maantieteen oppiaineen tutkimustoimintaa kuvailee hyvin laitoksen julkaisusarja, jonka Granö perusti vuonna 1927. Tässä Granö otti mallia Tarton yliopistosta, jonne hän oli ollut perustamassa laitossarjaa. Myös Helsingin yliopistossa oli maantieteessä oma laitossarja. Ensimmäinen sarjassa Turun yliopiston maantieteellisen laitoksen julkaisuja (*Publicationes Instituti Geographici Universitas Aboensis*) julkaistu tutkimus käsitteli maantieteen opettamista yliopistossa. Siinä tehdyt havainnot liittyivät Granön viimeaikaisiin vierailuihin ja esitelmiin

Kuva 3.2.8. Ensimmäinen julkaistu tutkimus Turun yliopiston maantieteen (maantieteellisen) laitoksen julkaisusarjassa vuodelta 1927.

Lundin, Tukholman ja Kööpenhaminan yliopistoissa (kuva 3.2.8). Hän oli tätä matkaa varten saanut apurahan Turun Yliopistoseuralta.

Turun yliopiston maantieteen laitoksen sarjassa ilmestyi J.G. Granön aikana yhteensä 20 tutkimusta (kuva 3.2.9). Niistä kahdeksassa oli ainoana tekijänä Granö, ja tämän lisäksi hän oli yhtenä kirjoittajana yhteisjulkaisussa. Näiden julkaisujen joukossa oli yksi hänen pääteoksistaan eli *Reine Geographie: eine methodologische Studie beleuchtet mit Beispielen aus Finnland und Estland* (Granö 1929). Se perustui hänen aiempiin kenttätutkimuksiinsa Virossa ja Suomessa hyödyntäen eri metodeja maisematyyppien ja alueiden tunnistamiseksi. Tutkimus julkaistiin suomeksi seuraavana vuonna (kuva 3.2.1) ja 1990-luvun lopussa vielä englanniksikin (Granö 1997).

Kuva 3.2.9. Maantieteen laitoksen julkaisusarjan ensimmäisiä julkaisuja.

Kuva 3.2.10. J.K.V. Tuomisen Turun liikekeskustaa koskevan vuonna 1930 julkaistun tutkimuksen kuvitusta aiheena kampaamoiden sijainti Turun keskustassa 1920-luvulla.

Granön lisäksi sarjassa julkaistiin muun muassa J.K.V. Tuomisen tutkimus Turun kaupungin liikekeskustan muotoutumisesta (Tuominen 1930). Se oli järjestelmällinen kuvaus taloudellisista toiminnoista ja niiden sijainnista Turun keskustassa (kuva 3.2.9, 3.2.10). Tutkimuksessa oli samanlaisia piirteitä kuin joissakin Granön Tarton yliopistossa ohjaamissa opiskelijoiden kaupunkimaantieteellisissä tutkimuksissa 1920-luvulla. Sarjassa ilmestyi Johannes Kaikon väitöskirja sekä saksaksi 1930-luvun mielenkiintoisimpien pro gradu -tutkielmien käännöksiä tai lyhennelmiä (tekijöinä Auvo Heikinheimo, Helvi Leikkala, Ester Lumme, Tuovi Koskinen, Paavo Niemelä, Olavi Renkonen, Oiva Tuominen). Tapa julkaista parhaimpia pro gradu -tutkielmia laitoksen julkaisusarjassa säilyi aina 1990-luvun loppuun asti.

Kaikista laitossarjan julkaisuista 17 (85%) oli saksaksi ja loput 3 (15%) suomeksi. Niinpä laitossarja oli kohdennettu myös kansainväliselle tutkijayhteisölle. Yksi tapa kartuttaa laitokselle alan tieteellistä kansainvälistä kirjallisuutta olikin lähettää laitossarjan julkaisuja toisiin yliopistoihin ulkomailla ja saada sieltä vasta- vuoroisesti heidän julkaisujaan. Kaikista laitossarjaan kirjoittaneista 10 (77%) oli miehiä ja 3 (23%) oli naisia. Julkaisuista 17 (85%) oli miesten kirjoittamia ja 3 (15%) naisten kirjoittamia. Yhtä (5%) lukuun ottamatta julkaisuissa oli vain yksi kirjoittaja. Julkaisusarjan tutkimukset käsittelivät niin luonnon- kuin ihmismaantiedettä sekä maantieteen metodologiaa ja maisematutkimusta.

Yhteensä vuosina 1926–1945 laitoksen tieteellisenä tutkimustoimintana ilmestyi noin 52 julkaisua eli noin 3 julkaisua vuodessa. Näistä 42 julkaisussa (81%) oli mukana Granö. Hän julkaisi Turun professuurin aikana noin 20 tutkimusmonografiaa tai tieteellistä artikkelia. Lisäksi hän oli Suomen Kartaston toimittajana ja julkaisi tähän liittyen karttoja. Hän julkaisi myös monenlaisia tieteellisiä sekä yleistajuisia kirjoituksia. Kaikista laitoksen julkaisuista vajaa puolet (25 julkaisua, 48%) oli suomeksi. Suuri määrä oli saksaksi (20 julkaisua, 38%) sekä joitakin ilmestyi myös muilla kielillä eli ruotsiksi 5 (10%) sekä 1 unkariksi (2%) ja englanniksi (2%). Englanniksi ilmestyi vain vuoden 1925 Suomen Kartaston karttalehtien sisältöjä. Suurin osa kansainväliselle tiedeyhteisölle tarkoitetuista

julkaisuista ilmestyi Suomen Maantieteellisen Seuran julkaisusarjassa Fennia. Suomen ulkopuolella julkaistiin vain muutamia artikkeleita tai katsauksia.

3.3 Sotien jälkeinen kasvun aika, 1945–1974

Toisen maailmansodan jälkeen maantieteen laitoksen henkilökunnassa tapahtui muutoksia ensimmäistä kertaa kahteen vuosikymmeneen. Helsingin yliopistoon siirtyneen professori Granön seuraajaksi nimitettiin toukokuun 1945 lopussa Helsingin yliopiston dosentti Leo Aario (FT, Helsingin yliopisto, 1932). Hän oli tehtävän aloittaessaan vasta 38-vuotias. Professori Aarion aika Turun yliopistossa jäi vajaaseen 8 vuoteen, sillä hän erosi virastaan helmikuussa 1953 tultuaan nimitetyksi professori Granön seuraajaksi Helsingin yliopistoon.

J.K.V. Tuominen jäi pois maantieteen assistentin tehtävästä vuonna 1948 kun hän täytti 70 vuotta. Hänen jälkeensä assistenttina oli vuosina 1949–1950 Leila Aario. Häntä seurasi assistenttina Auvo A. Sääntti (FT, Turun yliopisto, 1951) vuodesta 1950 vuoteen 1953. Hän väitteli assistenttuurin aikana, ja hänestä tuli laitoksen ensimmäinen dosentti vuonna 1952, jolloin hän täytti 46 vuotta. Hän alkoi pitää maantieteen luentoja laitoksella. Ensimmäistä kertaa maantieteen laitoksella pitivät varsinaisia luentoja myös muutkin kuin laitoksen ainoa professori.

Professori Aarion aikana, toisen maailmansodan jo jäätyä taakse, alkoi maantieteen opiskelijoiden määrä vähitellen kasvaa. Tosin vuosien välillä oli melkoisia vaihteluja. Luentoja ja seminaarikokouksia pidettiin aluksi laitoksen piirustussalissa, kunnes myöhemmin siirryttiin jälleen yliopiston suuren luentosalin käyttöön. Maantieteen laitoksen tutkimus ja opetus perustuivat edelleen vain kahden henkilön toimintaan. Sotien jälkeen saatiin jokavuotinen perushankintamääräraha, jonka avulla voitiin hankkia opetukseen ja tutkimukseen tarvittavia välineitä.

Esille nousi jälleen kysymys maantieteen oppituolin laajentamisesta, jota Granö oli esittänyt jo 1930-luvulla. Syksyllä 1945, Granön aloitettua Turun Yliopiston kanslerina tuli niin maantieteen kuin koko yliopiston laajentaminen uudelleen pohdittavaksi. Keväällä 1946 matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta esitti apulaisen (apulaisprofessorin) viran perustamista mm. maantieteen ”niin pian kuin on toiveita saada pätevä henkilö kyseiseen virkaan. Apulaisen virka voitaisiin myöhemmin tarpeen vaatiessa muuttaa professuuriksi.” Pätevä henkilö tarkoitti maantieteen väitöskirjan tehnyttä tohtoria. Turun Yliopistossa oli tähän mennessä väitellyt vasta 1 henkilö. Toisaalta kiinnostus jatkotutkintoon oli kasvanut ja Turussa oli jo pieni joukko maantieteilijöitä, joiden tavoitteena oli väitöskirja. Tiedekunnan esitys ei johtanut viran perustamiseen.

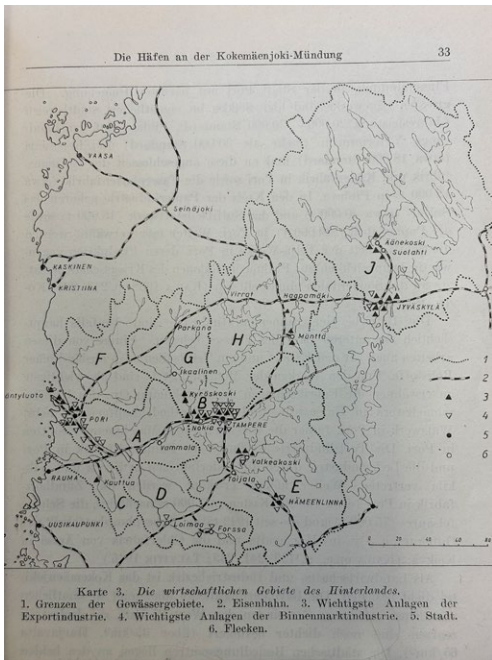
Keväällä 1950 Turun Yliopisto esitti, että valtio ottaisi vastatakseen lääketieteellisen tiedekunnan vuotuisten kulujen lisäksi myös matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan kulut. Lääketieteellinen tiedekunta oli perustettu yliopistoon vuonna 1943 valtion rahoittamana. Anomukseen liittyvässä täyden-

nysohjelmassa ehdotettiin jälleen perustettavaksi mm. maantieteen apulaisen virka. Opetusministeriö pyysi anomuksesta lausuntoa Helsingin yliopiston kansleri Antti Tulenheimolta. Hän oli jo aiemmin lausunut maantieteen oppiaineen perustamisen ja sisällön tarpeista 1920-luvulla. Hänen esityksestään asetettiin komitea laatimaan ehdotusta Turun Yliopistoon perustettavista uusista viroista. Komitea piti maantieteen apulaisen viran perustamista tarpeettomana, ja jätti sen pois ehdottamiensa virkojen joukosta lausunnossaan keväällä 1951.

Komitean lausuntoon tutustuttuaan matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta esitti kuitenkin yliopiston hallitukselle kyseisen viran palauttamista laajennusohjelmaan. Tiedekunnan perustelun mukaan ”yhden professorin opetusvelvollisuuden puitteissa maantieteen opetusohjelmaa ei voida täysin tyydyttävästi hoitaa. Lisäksi on otettava huomioon maantieteen alan laajuus ja sen eri alojen metodinen erilaisuus, joten saman henkilön on mahdotonta riittävässä määrin hallita koko tieteesä alaa”. Vuoden 1952 valtionapuanomukseen liittyvässä Turun Yliopiston täydennysohjelmassa maantieteen apulaisen virka mainittiin, tosin vain myöhemmin todennäköisesti tarvittavana.

Niinpä professori Aarion kaudella 1945–1953 ei saatu lisää henkilökuntaa maantieteeseen Turun Yliopistossa. Toisaalta maantieteessä annettava opetus oli vakiintunut, ja opiskelijoista alkoi kasvaa vähitellen tutkijoita. Tuona aikana alkoi säännöllisemmin valmistua maantieteen tohtorin tutkintoja, mihin Aarion vaikutus oli oleellinen. Vuonna 1949 hyväksyttiin laitoksen toinen maantieteen väitöskirja (Torsten Osvald Lavila, Lumisademäärän alueellinen jakautuminen Suomessa). Tämä luonnonmaantieteellinen tutkimus oli laitoksen ensimmäinen suomeksi julkaistu väitöskirja. Tässä väitöskirjassa oli jo lähteenä myös englanniksi kirjoitettuja tieteellisiä tutkimuksia, ruotsiksi ja suomeksi ilmestyneiden lisäksi, tosin saksankielinen lähdekirjallisuus oli edelleen enemmistönä (kuva 3.3.1). Lavila toimi tuolloin ja pitkään sen jälkeenkin yksityisen Loviisan yhteiskoulun rehtorina. Vuonna 1951 valmistui kolmas väitöskirja (Auvo A. Sääntti, Die Häfen an der Kokemäenjoki-Mündung). Siinä ei ollut käytetty englanniksi julkaistuja lähteitä (kuva 3.3.2). Kuten myöhemmin osoitetaan, Sääntti oli ainoa Turun varhaisista tohtorin tutkinnon suorittaneista, joka suuntautui myöhemmin akateemiseen maailmaan. Kaksi vuotta myöhemmin valmistui neljäs väitöskirja (Kulturgeographische Betrachtungen über die Bevölkerungsentwicklung Südwestfinnlands in den Jahren 1840-1940). Sen oli tehnyt Kurt Enkola, jonka pro gradu -tutkielma oli valmistunut laitoksella kaksi vuosikymmentä aiemmin. Tätä työtä oli ohjannut oleellisesti professori Granö, mutta muiden aiemmin valmistuneiden väitöskirjojen taustalla oli professori Aario. Enkola teki pitkän uran Naantalissa yhteiskoulun opettajana ja rehtorina.

Pro gradu -tutkielmien määrä oli pitkään vähäinen 1940-luvulla, koska opiskelijoita ei ollut sotavuosina juuri lainkaan. Professori Aarion aikana ensimmäinen maantieteen pro gradu valmistui neljä vuotta hänen virkaansa astumisen jälkeen

SISÄLLYSLUETTELO.

	Sivu
1. Historiikki ja kirjallisuuseloesitus	11
2. Havaintoaineistot ja laeku- ja korjausmenetelmät	17
3. Lumisade- ja räätälmäärät	19
A. Lumisateitten suhteellinen osuus koko sademäärästä eri kausina, koko vuonna ja eri vuodelloina	19
B. Alueellinen katsaus, erittäin sykev- ja kevätpuolen vertailuja ja graafisia esityksiä	30
C. Absoluuttinen lumisademäärä	34
D. Yksityisiä talvia	36
E. Rämän sisältämä suhteellinen ja absoluuttinen lumimäärä	38
4. Vaihdelu ja lämpöarvot sekä erikoistapaaukset	40
5. Vertailuja	46
A. Metollisia	46
B. Vertailuja mittain talvikella	49
6. Maassa olevan ja sataseen lumimäärän välisen suhteen	50
7. Sataseen lumimäärän riippuvaisuus lämpötilasta	51
8. Maantieteellisten tekijöiden vaikutus	56
Taulukot	60
1. Havaintoasemat, havaintovuosien lukumäärä, alue, mihin havaintoasema kuuluu, aseman maantieteelliset leveydet ja pituudet	60
2. Lumena tulleen sataseen suhteellinen määrä eri kausina	64
3. Koko vuoden absoluuttinen ja suhteellinen lumisademäärä	67
4. Lumena tulleen sataseen suht., määrä eri vuodelloina	69

Kuva 3.3.1. Maantieteen väitöskirjoja 1950-luvulla. Oikealla ensimmäisen suomeksi julkaistun maantieteen väitöskirjan sisältö (Torsten Osvald Lavila, Lumisademäärän alueellinen jakautuminen Suomessa) ja vasemmalla kuvitusta toisesta maantieteen väitöskirjasta (Auvo A. Säntti, Die Häfen an der Kokemäenjoki-Mündung).

vuonna 1949 (Auli Järvilehto, Lumparlannin ja Brändön talousmaantiedettä vuonna 1946). Tutkielmia valmistui hänen professuurinsa aikana vuoteen 1953 asti 8. Keskimäärin tämä oli 1 tutkielma vuodessa, mutta koska alkuvuosina niitä ei ollut niin rytmiksi muodostui parisen valmistunutta tutkielmaa vuosittain. Yhtä (14%) lukuun ottamatta loput 7 (86%) käsittelivät lähinnä ihmismaantieteellisiä teemoja, ja erityisesti talousmaantiedettä. Aario oli ennen Turkuun tuloaan ollut kiinnostunut ensisijaisesti luonnonmaantieteestä. Turussa hänen tutkimuksensa kohdistui erityisesti ihmismaantieteeseen ja varsinkin kaupunkimaantieteeseen. Osa opiskelijoiden tutkielmista oli varsin lyhyitä (alle 40 sivua), ja niissä oli vain muutamia tieteellisiä lähteitä. Tämä oli merkittävä muutos Granön aikakauden yleensä laajoihin tutkielmiin verrattuna. Toisaalta yksittäiset tutkielmat olivat edelleen laajoja ja sisälsivät suuremman määrän tieteellisiä kirjoituksia viitteinä.

Professori Aarion jäätyä pois määrättiin laitoksen ainoa professuuria hoitamaan laitoksella hiljakkoin väitellyt Auvo A. Säntti. Hän oli tutkimuksissaan suuntautunut selkeästi ihmismaantieteeseen, ja erityisesti talousmaantieteeseen. Maantieteen professorin viran ollessa täytettävänä helmikuusta 1953 marraskuuhun 1955 valmistui 6 pro gradu -tutkielmaa eli noin 2 tutkielmaa vuodessa. Niistä 5 (83%) käsitteli lähinnä ihmismaantieteen aihepiirejä ja 1 (17%) lähinnä luonnonmaantiedettä. Tekijöistä puolet (3) oli naisia ja puolet (3) oli miehiä.

Vuosien 1946–1954 aikana ilmestyi maantieteen laitoksen julkaisusarjassa 12 julkaisua. Niistä 2 oli tehnyt laitoksen professori Leo Aario, 3 oli laitoksella valmistuneita väitöskirjoja (T. Lavila, K. Enkola, A. Sääntti), 1 oli Suomea tutkineen brittimaantieteilijä W.R. Meadin tutkimus, ja loput 6 olivat laitoksella vuonna 1951 väitelleen ja vt. professorina toimineen Auvo A. Sääntin tutkimuksia. Näihin kuuluivat hänen väitöskirjansa ja 1 tutkimus yhdessä pro gradu -tutkielman tehneen opiskelijan kanssa. Sarjan julkaisuista 9 (75%) oli saksaksi, englanniksi oli 2 (17%) ja 1 (8%) oli suomeksi. Kaikkien julkaisuiden tekijät olivat miehiä. Yhtä tutkimusta (8%) lukuun ottamatta julkaisuissa oli vain yksi kirjoittaja. Aarion tutkimus kaupunkien sisäisestä erilaistumisesta Suomessa oli ensimmäinen sarjassa englanniksi julkaistu tutkimus (Aario 1951, kuva 3.3.2).

Vuonna 1955 professorin virkaan nimitettiin 46-vuotias dosentti Oiva Tuominen (FT, 1949, Helsingin yliopisto). Tehtävää aiemmin väliaikaisesti hoitanut Sääntti siirtyi Turun kauppakorkeakouluun, jossa hänestä tuli professori ja myöhemmin sen rehtori. Tuomisen nimitys tapahtui samana vuonna kuin Granö jätti kanslerin tehtävät. Professuurin täyttö kesti varsin pitkään. Arviointiprosessissa oli mukana Edgar Kant, joka oli Granön entinen oppilas Tartosta. Kant oli väitellyt talousmaantieteestä Tartossa, toiminut Tarton yliopiston rehtorina ja paennut vuonna

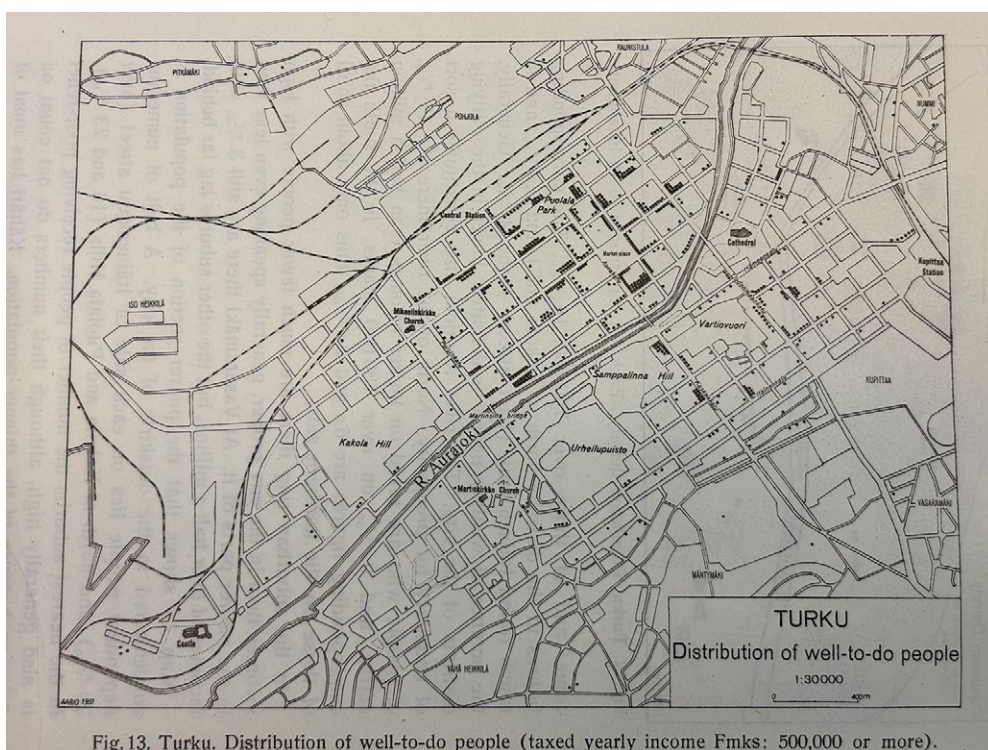

Fig.13. Turku. Distribution of well-to-do people (taxed yearly income Fmk: 500,000 or more).

Kuva 3.3.2. Professori Leo Aarion tutkimus Suomen kaupunkien sisäisestä erilaistumisesta. Se oli vuonna 1951 ensimmäinen laitoksen julkaisusarjassa englanniksi ilmestynyt tutkimus (Leo Aario, The inner differentiation of the large cities in Finland).

Kuva 3.3.3. Maantieteen assistentti Uuno Varjo lahjoittaa 1950-luvun puolivälissä maantieteen laitoksen karttapallon kotiseutuneuvos Heikki Vanhalinnalle Turun Yliopiston Wanhalinnan Museoon. Lähde: Turun yliopiston mediapankki.

1944 Neuvostoliiton miehitystä Ruotsiin. Hän työskenteli siellä Lundin yliopistossa, jossa hänestä tuli myöhemmin maantieteen professori. Granön tilalle Turun yliopiston kansleriksi tuli vuonna 1955 aiempi yliopiston rehtori, lääketieteilijä Toivo E. Olin (LT, 1932, Turun yliopisto), joka tuli toimimaan tässä tehtävässä vuoteen 1966 saakka. Tuominen aloitti tehtävänsä joulukuun alussa vuonna 1955 ja hän oli maantieteen professorina vuoteen 1972 asti (kuva 3.3.4, 3.3.5, 3.3.11). Hänen taustansa oli ihmismaantieteessä, erityisesti talusmaantieteessä.

Maantieteen assistenttina toimi Sántin jälkeen vuodesta 1953 vuoteen 1957 maisteri Uuno Varjo (FT, 1959, Turun yliopisto). Hän oli opiskellut laitoksella maantiedettä ja suoritti siellä maantieteen jatko-opintoja (kuva 3.3.3, 3.3.5). Laitokselle oli muodostunut suurempi joukko opiskelijoita, jotka jatkoivat kohti tohtorin tutkintoa. Lähes poikkeuksetta tohtorin tutkintoa tavoittelevat olivat miehiä.

Tuomisen aikana maantieteen yksikkö alkoi nopeasti laajentua. Vuoden 1956 alussa perustettiin toinen assistentin toimi. Laitoksen toisena assistenttina oli pitkään vuosina 1957–1970 Tuovi Metsämäki (kuva 3.3.4, 3.3.5, 3.3.11). Hän oli ensimmäinen nainen, joka työskenteli laitoksella. Samalla hän oli naisista ensimmäinen, joka teki maantieteen jatkotutkinnon. Hänen talusmaantieteellinen lisensiaatin tutkielmansa hyväksyttiin vuonna 1967, mutta väitöskirjaan asti hän ei edennyt.

Samoihin aikoihin uuden assistenttuurin perustamisen kanssa tehtiin vuonna 1956 jälleen esitys maantieteen apulaisen (apulaisprofessorin) viran perustamisesta, koska opiskelijamäärä oli kasvanut. Tämä esitys johti tulok-

seen, ja apulaisprofessorin virka perustettiin 1. syyskuuta 1957 lähtien. Tätä virkaa hoiti lisensiaatin tutkinnon suorittanut U. Varjo vuoden 1958 loppuun asti.

Vuodesta 1959 lähtien apulaisprofessorina oli virkaan valittu Olavi Granö (FT, Helsingin yliopisto, 1957). Olavi Granö oli opiskellut maantiedettä Turussa, mutta siirtyi Helsinkiin, kun hänen isänsä J.G. Granö muutti sinne professoriksi 1940-luvulla. Olavi osallistui tohtorin tutkintoon suorittaessaan joillekin hänen isänsä pitämille kursseille, mutta oli muutoin itsenäinen tutkijateemojensa valinnan suhteen. Lopuksi hän väitteli rannikkomaantieteellisestä teemasta vuonna 1955 Helsingin yliopistossa. Tuolloista hyvin pientä maantieteen piiriä ilmentää se, että hänen vastaväittäjänään toimi saman maantieteen laitoksen

Kuva 3.3.4. Professori Oiva Tuominen ja assistentti Tuovi Metsämäki Turun yliopiston maantieteen laitoksella vuonna 1958 ennen muuttoa Yliopistonmäelle. Lähde: Turun yliopiston mediapankki, Matti Uusi-Honko.

Kuva 3.3.5. Maantieteen laitoksen henkilökuntaa vanhan yliopistorakennuksen viimeisinä aikoina 1950-luvun lopussa. Kuvassa vasemmalta professori fil.tri Oiva Tuominen, kurssiassistentti fil.yo Veijo Kaitanen, vt. assistentti fil.kand. Tuovi Metsämäki, vt. apulaisprofessori fil.lis Uno Varjo ja assistentti fil.kand. Mauno Mielonen. Lähde: Turun yliopiston mediapankki, Matti Uusi-Honko.

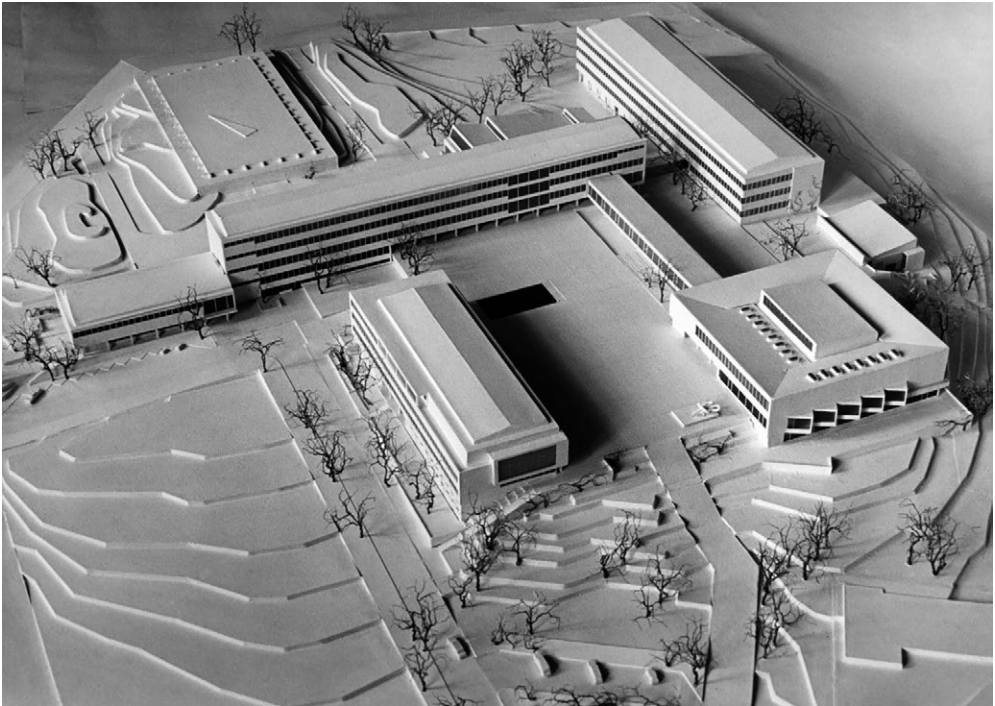
professori August Tammekann (Käyhkö 2024). Tammekann oli puolestaan ollut J.G. Granön oppilaita Tarton yliopistossa 1920-luvulla, ja paennut toista maailmansotaa Helsinkiin. J.G. Granö kuoli seuraavana vuonna 1956.

Turussa apulaisprofessorista ilman jäänyt U. Varjo sai pian tämän jälkeen väitöskirjansa valmiiksi Turussa. Hän siirtyi juuri perustettuun Oulun yliopistoon edeten siellä nopeasti maantieteen professoriksi ja pitkäaikaiseksi maantieteen laitoksen johtajaksi.

Laitokselle saatiin kolmas assistentin virka syksyllä 1958 ja kahtena seuraavana lukuvuotena vielä neljäs ja viides assistenttuuri. Assistenttuureja alkoivat hoitaa henkilöt, jotka tekivät maantieteen jatko-opintoja (kuva 3.3.5). Useimmat heistä tekivät lisensiaatintutkielman 1960-luvulla ja aikanaan myös väitöskirjan. Lisäksi vuonna 1958 perustettiin tutkimustöiden tulosten visualisointia tukeva piirtäjän virka, josta ensimmäinen esitys oli tehty jo 20 vuotta aikaisemmin. Siinä toimi kartanpiirtäjä Leena Kiiskilä (os. Huumonen) aina 1990-luvulle asti (kuva 3.3.11). Myöhemmin syksyllä 1970 ja vuoden 1973 alussa tultiin perustamaan vielä kuudes ja seitsemäs assistenttuuri.

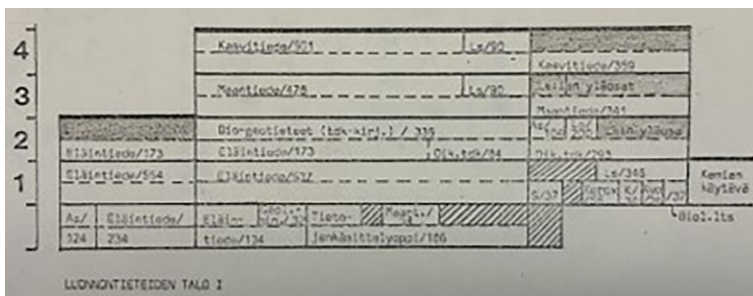
Maantieteen useiden uusien virkojen perustamisen taustalla oli se, että maantieteen opiskelijoiden määrä kasvoi nopeasti. Syksyllä 1954 opiskelemissa olevien kokonaismäärä tavoitti jo sotia edeltäneen lukumäärän. Kasvaneen opiskelijamäärän myötä laitoksen tilat olivat tulleet ahtaiksi. Ahtautta olivat vain osittain lievittäneet lisätilat, jotka saatiin yliopiston kirjaston muutettua Kaupattorin laidalla sijanneesta yliopistorakennuksesta syksyllä 1954.

Hyvin suuri muutos laitoksen työskentelyolosuhteissa tapahtui syyslukukauden 1958 alkaessa. Yliopisto muutti omalle tiiviille kampusalueelleen uusiin rakennuksiin reilun kilometrin päähän entisistä tiloista. Maantieteen laitos sijaitsi sen jälkeen kukkulalla Vesilinnanmäellä. Aiemmin kukkulaa oli kutsuttu Rysänmäeksi, mutta 1940-luvulla nimi vaihdettiin poliittisen korrektiuden vuoksi. Myöhemmin nimeksi vakiintui Yliopistonmäki. Uuden kampuksen rakentaminen johti yliopiston talouden heikentymiseen, koska yksityisen yliopiston tuli ottaa lainaa rakentamista varten. Tässä yhteydessä maantieteen laitos muutti uuteen Luonnontieteiden taloon. Maantieteen laitoshuoneistoa suunniteltiin arkkitehti Arne Ervin toimistossa. Laitoksen edustaja pystyi vaikuttamaan huonetilojen järjestelyyn, joskin suunnittelijan määräämissä rakenteellisissa puitteissa (kuva 3.3.6).

Kuva 3.3.6. Pienoismalli Turun Yliopiston uudisrakennuksista Yliopistonmäellä 1950-luvun lopussa. Maantieteen laitos sijaitsi korkeassa Luonnontieteiden talo 1:ssä vasemmalla puolella 3. kerroksessa. Lähde: Turun yliopiston mediapankki.

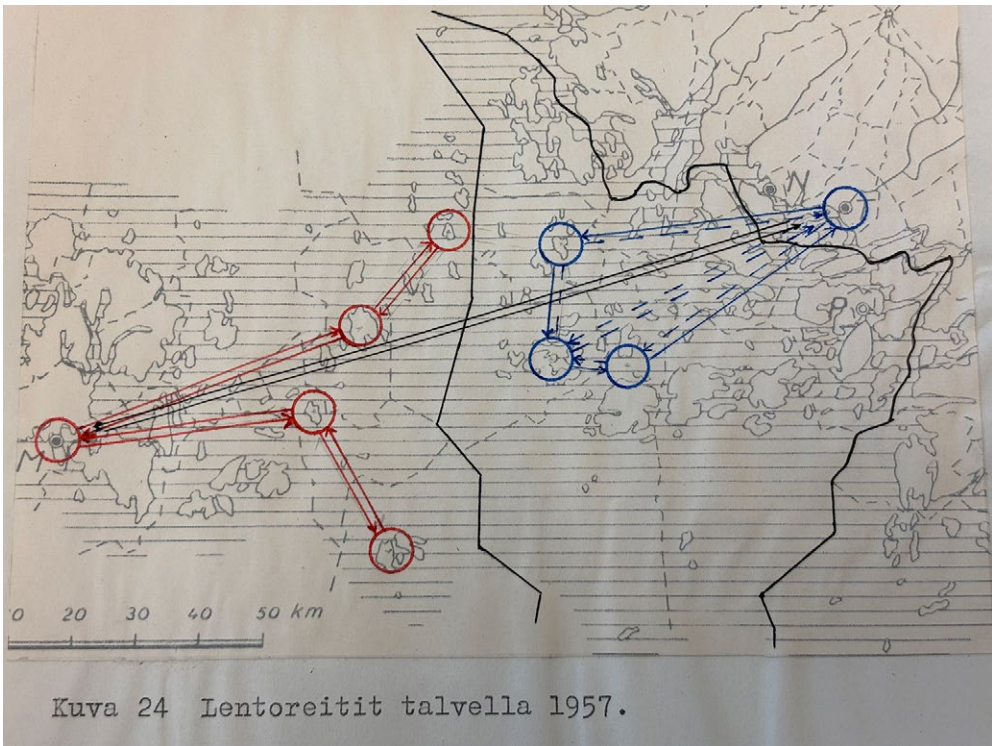
Maantieteen laitos sai Luonnontieteiden talosta yksinomaiseen käyttöön 21 huonetta eli noin puolet kolmannelta kerroksesta ja lisäksi seminaarihuoneen talon toiseen kerrokseen tiedekuntakirjaston yhteyteen sijoitetun seminaarikirjastonsa vierestä. Myöhemmin saatiin vielä pohjakerroksesta huone maaperälaboratoriota varten ja varastoksi (kuva 3.3.7). Samalla täydennettiin oleellisesti laitoksen tutkimusvälineistöä ja piirustusvälineitä. Geomorfologisen kenttätutkimuksen tueksi hankittiin 1960-luvun alussa uusia vaaituskojeita maaston korkeussuhteiden mittaamiseksi, optinen teodoliitti etäällä olevien kohteiden vaaka- ja pystykulmien mittaamiseksi, kiikariviivain mittapöytineen suunnan määrittämiseksi, peilistereoskooppi ja tutkimusstereoskooppi ilmakuvaatulkintaa varten, lämpökuvaukseen soveltuva termografi sekä sedimenttien käsittely- ja tutkimuslaitteet.

Kuva 3.3.7. Maantieteen laitos Luonnontieteiden talo 1:n 3. kerroksessa (Terttu Linna, 1979, Turun yliopiston alueellinen laajeneminen ja tilojen kasvu)

Maantieteen oppiaineen opetus muuttui ja uudistui, kun henkilökuntaa tuli enemmän. Suoritettuihin oppimääriin suuresti vaikuttanut uudistus oli luonnontieteiden kandidaatin tutkinnon käyttöönotto Turun Yliopistossa vuoden 1956 alusta. Ensimmäinen tällainen tutkinto maantiede pääaineena suoritettiin syyslukukaudella 1957. Tämän jälkeen opiskelijan ei ollut enää välttämätöntä suorittaa syventäviä (laudatur) opintoja maantieteessä jonkinlaista yliopistotutkintoa varten. Muutokset koskivat myös maantieteen jatko-opintoja. Ensimmäinen uusimuotoinen maantieteen jatkotutkinto eli lisensiaatin tutkinto suoritettiin vuonna 1957. Siihen liittyvä lisensiaatintutkielma (Onni Inkinen, Liikenteen kehitys ja liikennemaantieteelliset muutokset Turun saaristossa 1910-1956) oli laajuudeltaan 132 sivua ja sisälsi 16 liitettä. Kyseessä oli tarkka kuvaus liikenteestä Turun saaristossa. Tutkimuksessa ei käsitelty liikennemaantieteellistä teoriaa syventämään empiirisiä havaintoja (kuva 3.3.8). Tutkimuksen ohjaajana oli aloittanut vt. professori Säntti ja ohjauksen vei loppuun professori Tuominen.

Vuonna 1959 laitoksella oli kaikkiaan noin 230 opiskelijaa, joista osa opiskeli maantiedettä pääaineena, osa sivuaineena. Pro gradu -tutkielmia tuli lisää uusien opiskelijoiden myötä. Vuosina 1956–1961 valmistui 25 pro gradu -tutkielmaa. Keskimäärin tämä oli noin 4 tutkielmaa vuodessa eli kaksinkertainen määrä

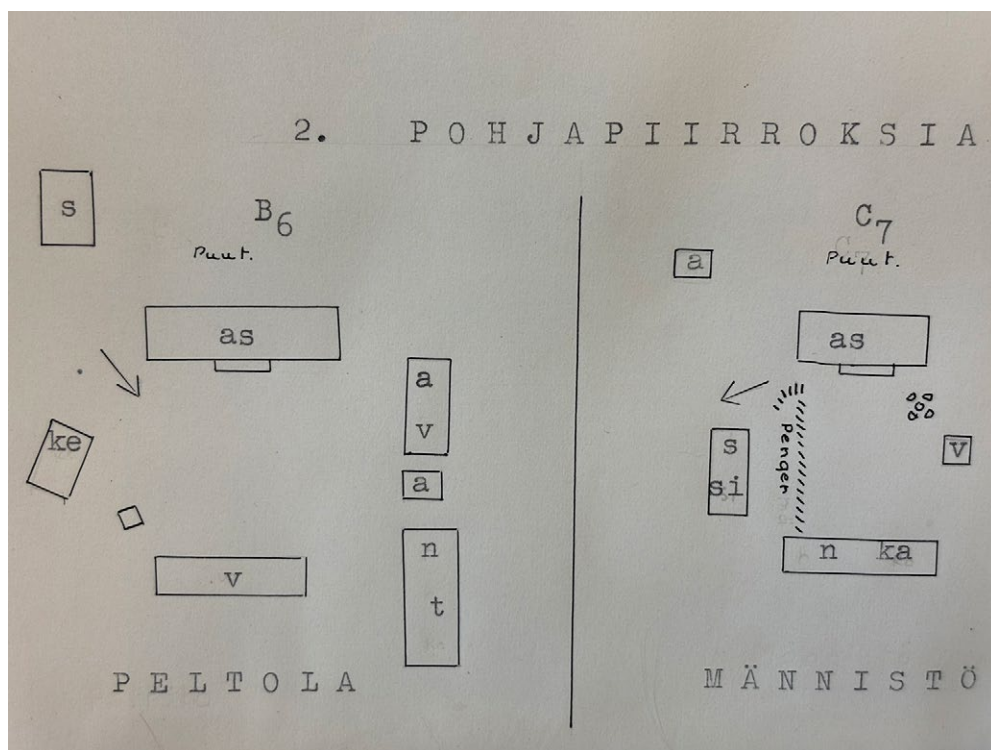

Kuva 3.3.8. Maantieteen ensimmäisen uusimuotoisen lisensiaatintutkielman kuvitusta (Onni Inkinen, Liikenteen kehitys ja liikennemaantieteelliset muutokset Turun saaristossa 1910-1956).

verrattuna 1950-luvun alkuvuosiin. Tosin vuosien välillä oli suuriakin vaihteluita. Tutkielmista kaksi kolmasosaa (68%, 17) käsitteli lähinnä ihmismaantiedettä, neljäsosa (24%, 6) oli lähinnä luonnonmaantiedettä ja harvat (8%, 2) yhdistelivät selkeästi molempia suuntia. Kaikki 25 tutkielmaa (100%) käsittelivät Suomea tai maantieteellisiä ilmiöitä sen alueilla tai paikkakunnilla (kuva 3.3.9). Tutkielmista kaksi kolmesta (68%, 17) oli miesten tekemiä ja joka kolmannen (32%, 8) oli laatinut nainen (ks. kuva 3.3.12). Tutkielmien pituudet vaihtelivat muutamasta kymmenestä sivusta aina yli 100 sivuun. Niissä oli usein tutkielman tekijän itse ottamia valokuvia ja itse piirrettyjä karttoja ja muita kuvioita, vaihtelevalla tarkkuudella (kuva 3.3.9).

Merkittävin maantieteen opetusta ja opintoja koskeva uudistus toteutettiin vuonna 1960 muuttamalla maantieteen syventävät opinnot (laudatur, maisterivaihe) ja jatko-opinnot (lisansiaattioppimäärä) linjakajoiksi. Opiskelijalla ja jatko-opiskelijalla oli tämän jälkeen mahdollista erikoistua luonnonmaantieteen tai kulttuurimaantieteen (ihmismaantieteen) pelkän maantieteen sijaan.

Luonnonmaantieteen ja ihmismaantieteen linjojen muodostaminen maantieteen opetukseen tarkoitti sitä, että oli tarve syventävään opetukseen molempien

Kuva 3.3.9. Maantieteen pro gradu -tutkielman kuvitusta 1950-luvun lopussa (Anna-Liisa Silvola, 1957, Maskun asumustyytit).

milla linjoilla (ks. kuva 4.1.1). Tämä joudutti toisen varsinaisen professorin viran saamista maantieteeseen. Uusi maantieteen professuuri perustettiin vuoden 1962 alusta, ja siihen valittiin Olavi Granö (kuva 3.3.10, 3.3.11, 4.1.6). Hän oli ollut laitoksella apulaisprofessorina vuodesta 1959 lähtien ja oli vasta 36-vuotias saadessaan kutsuttuna täysprofessorin. Ensimmäinen linjajakoinen maantieteen laudatur suoritettiin syksyllä 1962, kun Granö oli jo virassaan. Ensimmäinen linjajakoinen lisensiaattioppimäärä tehtiin samana vuonna 1962.

Vuonna 1961 oli Turkuun perustettu Turun Maantieteellinen Seura, joka toimi kiinteästi laitoksen yhteydessä, mutta houkutteli mukaan myös muita maantieteestä kiinnostuneita. Siellä pidettiin maantieteellisiä esitelmiä ja kokouksia, usein laitoksen tiloissa. Seura toimi aktiivisesti alkuvuosikymmeninä, ja kokousten sisällöstä tehtiin tarkat muistiinpanot. Seuran toiminta hiipui myöhemmin 2010-luvulla.

Vuonna 1963 saatiin laitoshallinnon lisääntyessä välttämättömäksi käynyt amanuenssin toimi. Sitä tuli vuosikymmeniksi hoitamaan 1950-luvun loppupuolella maantieteen opiskelun aloittanut Eero Hanhijärvi (kuva 3.3.11). Hän valmistui maisteriksi 1960-luvun alussa ja oli maantieteen assistenttina pari vuotta ennen amanuenssin tehtävien aloittamista. Granöltä vapautuneeseen

Kuva 3.3.10. Professori Olavi Granö 1960-luvulla. Turun Yliopiston virallinen kuva. Lähde: Turun yliopiston mediapankki.

lähinnä luonnonmaantieteen apulaisprofessoriin valittiin vuonna 1964 juuri väitellyt Birger Ohlson (FT, Turun yliopisto, 1964). Hän aloitti tässä tehtävässä 53-vuotiaana ja oli siinä vuosikymmenen vuoteen 1974 asti (kuva 3.3.11).

Linjajakoista opetusta edelleen vahvistamaan perustettiin syyslukukauden 1968 alusta toinen apulaisprofessorin virka, lähinnä kulttuurimaantieteeseen (ihmismaantiede). Vuonna 1969 siihen valittiin Turun yliopistossa maantiedettä opiskellut ja siellä väitellyt Mauno Mielonen (FT, Turun yliopisto, 1965), joka 36-vuotiaana oli tätä tehtävää hoitanut jo vuoden. Hän oli työskennellyt laitoksella jo 1950-luvulta lähtien (kuva 3.3.5, 3.3.11, 4.1.3). Perustilanteeksi henkilökunnassa vakiintui tuolloin yksi professori ja yksi apulaisprofessori lähinnä ihmismaantieteen teemoihin ja vastaavasti yksi professori ja yksi apulaisprofessori lähinnä luonnonmaantieteen teemoihin. Niinpä tutkielmia alkoi valmistua aiempaa enemmän ja tasaisemmin vuodesta toiseen. Lisäksi laitoksella oli 6–7 assistenttia (kuva 3.3.11). He vain harvoin osallistuivat tutkielmien ohjaukseen, sillä he keskittyivät lähinnä harjoitustöiden ohjaamiseen. Osa heistä teki myös väitöskirjaa.

Laitos oli saanut uudet toimivat tilat ja uusia opetusvirkoja, mutta maantieteen opiskelijamäärän kehityksen yleissuunta oli vuonna 1959 saavutetun huipun jälkeen laskeva. Tilanteen muutti oleellisesti vuonna 1967 Turun Yliopistossa toimintansa käynnistänyt yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Se otti vuonna 1968 tutkintoaineekseen kulttuurimaantieteen. Maantieteen uusista opiskelijoista oli syksyllä 1968 noin 40 prosenttia yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijoita. Niinpä maantieteen opiskelijoiden kokonaismäärä nousi seuraava-

vana syksynä uuteen, tosin aikaisempaa matalampaan huippuun. Samalla koko yliopiston opiskelijamäärä oli kaksinkertaistunut 1960-luvulla reilusta 3000 opiskelijasta 7000 opiskelijaan.

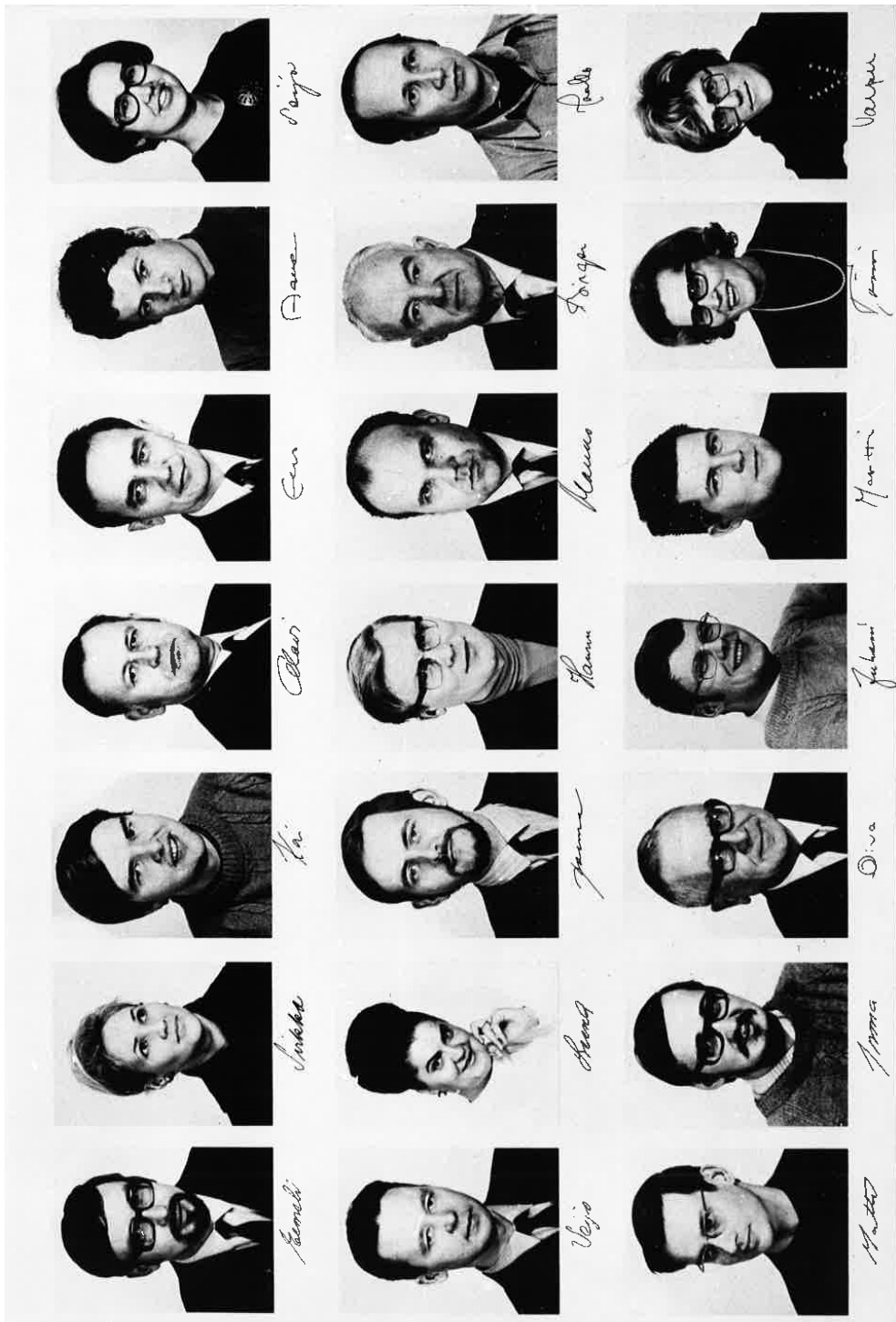
Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan kulttuurimaantiede liitettiin kolme vuotta sen perustamisen jälkeen laitoksen linjajärjestelmään lisäämällä maantieteen cum laude -oppimäärään (aineopintoihin) kulttuurimaantieteen linja vuonna 1971. Aiemmin erikoistuminen oli ollut mahdollista vain syventävissä (laudatur) opinnoissa. Yliopiston omien opiskelijoiden lisäksi maantiedettä opiskelivat syyslukukaudesta 1968 alkaen myös kansakoulunopettajat ja Turun opettajakorkeakoulun opiskelijat sekä myöhemmin myös Rauman seminaarin opiskelijat.

Kvantitatiivisen maantieteen kasvattaessa merkitystään niin luonnonmaantieteessä kuin ihmismaantieteessäkin alettiin laitokselle hankkia tähän soveltuvia laitteita. Vuonna 1965 laitos vuokrasi reikäkorttien lävistäjän ja lajittelijan. Ohuesta kartongista valmistettuihin kortteihin tehtiin erityisillä koneilla reikiä, joiden avulla saatiin tallennettua käsiteltävä tieto automaattista tietojenkäsittelyä varten. Kaksi vuotta myöhemmin laitos hankki yhdessä muiden laitosten kanssa elektronisen ohjelmoitavan laskukoneen. Tämä Olivetti Programma 101 lunastettiin myöhemmin kokonaan maantieteen laitokselle. Tätä vuonna 1965 julkaistua laitetta on kutsuttu yhdeksi maailman ensimmäisistä pöytätietokoneista.

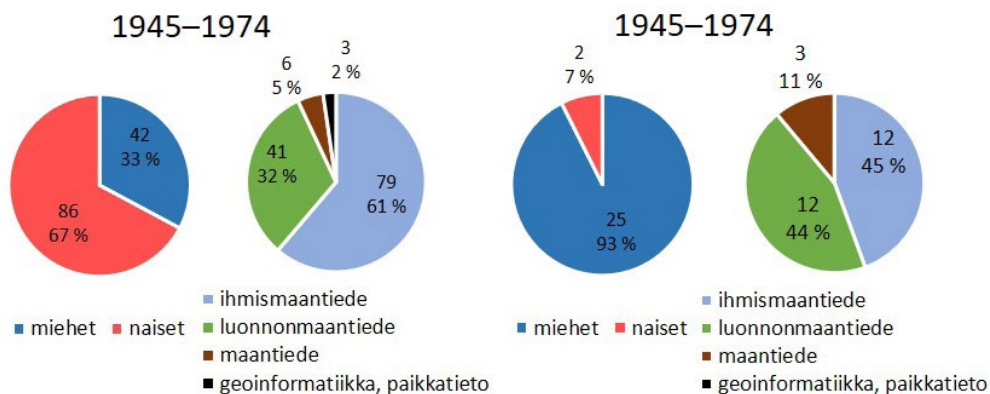
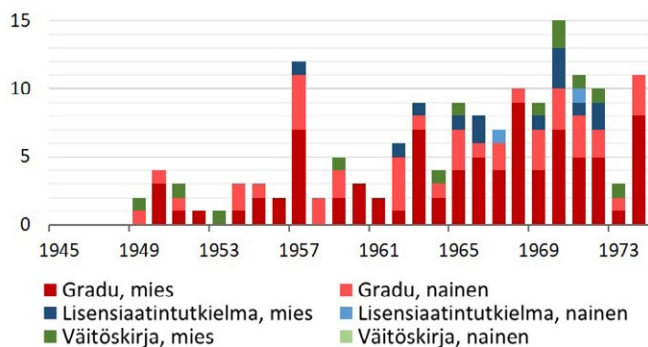
Vuonna 1969 geologian laitokset siirtyivät uuteen rakennukseen yliopistolla, jolloin maantieteen laitos sai niiltä vapautuneet tilat eli 15 huonetta. Laitoksen omaan käyttöön tuli tällöin Luonnontieteiden talo I:n koko kolmas kerros luentosalia ja aulaa lukuun ottamatta (kuva 3.3.7). Tässä luentosalissa pidettiin suurin osa maantieteen luennoista. Samalla annettiin toisessa kerroksessa sijainnut seminaarihuone tiedekuntakirjaston käyttöön. Sinne sijoitettiin maantieteelliset aikakauskirjat ja -lehdet. Laitoksen huoneala oli nyt noin 865 m² ja huoneluku 37. Samalla laajennettiin laitoksen tutkimuskapasiteettia hankkimalla lumentutkimusvälineitä ja äänentasomittari piirtureineen. Apulaisprofessori Ohlson laajensi maisemamaantiedettä myös äänimaiseman tutkimiseen. Yhteisesti muiden laitosten kanssa hankittiin minitietokone (Wang 2200) vuonna 1973 sekä seuraavana vuonna siihen liittyvä rivikirjoitin, jolla saatiin tulostettua nopeasti raporteja sekä uusi reikäkortinlukija.

Maantieteen laitoksessa oli vuonna 1974 kaikkiaan 17 virkaa ja tointa. Suurin osa tuolloisesta henkilökunnasta on esitetty kuvassa 3.3.11. Osa assistentin nimikkeellä toimineista oli sijaisia tai kurssiassistentteja. Useat heistä, mutta eivät kaikki, tekivät aikoinaan jatkotutkimnon maantieteestä ja myös väitöskirjan.

Kun maantieteen opiskelijoita tuli lisää, myös tutkintoja valmistui enemmän. Vuosina 1962–1973 valmistui 80 maantieteen pro gradu -tutkielmaa eli noin 7

Kuva 3.3.11. Maantieteiden laitoksen henkilökuntaa 1970-luvun alussa. Kuvassa ylhäältä vasemmalta oikealle assistentti Pentti Alalampi, kansli Sirkka Arho, assistentti Kai Enkama, professori Olavi Granö, amanuessi Eero Hanhijärvi, assistentti Aarre Heino, assistentti Seija Jumppanen, assistentti Veijo Kaitanen, piirtäjä Leena Kiiskilä, lehtori Jorma Kytömäki, assistentti Hannu Mansikkaniemi, apulaisprofessori Mauno Mielonen, apulaisprofessori Birger Ohlson, assistentti Jaakko Saviranta, assistentti Matti Seppälä, assistentti Jorma Taina, professori Oiva Tuominen, assistentti Juhani Vainio, preparaattori Martti Valtonen, assistentti Tuovi Metsämäki, piirtäjä Varpu Välimäki. Osa assistenteista oli kurssiassistentteja tai sijaisia.

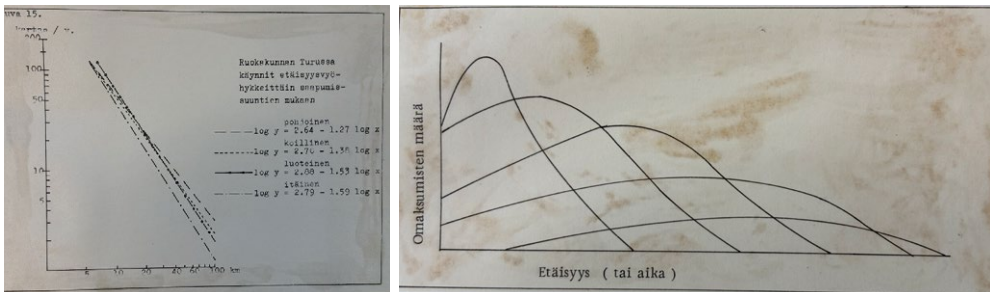

Kuva 3.3.12. Maantieteiden pro gradu -tutkielmat, lisensiaatintutkielmat ja väitöskirjat vuosina 1945–1974. Alhaalla vasemmalla pro gradu -tutkielmat ja oikealla lisensiaatintutkielmat ja väitöskirjat.

tutkielmaa vuodessa. Tämä oli keskimäärin lähes kaksinkertainen määrä verrattuna aikaan 1950-luvun lopussa. Tutkielmista lähes kaksi kolmasosaa (64%, 51) käsitteli ihmismaantieteen teemoja ja reilu kolmannes (36%, 29) oli luonnonmaantieteen teemoja. Tekijöistä 70% (56) oli miehiä ja 30% (24) oli naisia. Suomea tai sen alueita tai maantieteellisiä ilmiöitä Suomessa käsitteli 96% tutkielmista. Kuvassa 3.3.12 on tutkielmien jakaumia vuosilta 1945–1974.

Tutkielmien sisällöt alkoivat muuttua alueiden ja paikkojen maantieteellisistä kuvailuista tieteellisemmiksi. Maantieteiden käsitteet ja teoriat alkoivat yleistyä tutkielmissa 1960-luvun lopulla ja 1970-luvulla. Erityisesti kvantitatiivisia menetelmiä ja malleja käytettiin selittämään maantieteellisiä ilmiöitä (kuva 3.3.13). Tuona aikana opinnäytetöiden joukossa oli laitoksen toinen pro gradu -tutkielma, joka käsitteli jotain muuta kuin Suomea tai sen aluetta tai paikkakuntaa (Jaakko Niiles, 1966, Välimerenilmasto ja sen pohjoisraja Euroopassa) sekä kolmas sellainen tutkielma (Matti Seppälä, 1967, Puolan sisämaadyyneistä).

Maantieteiden väitöskirjojen valmistumisessa oli pitempi tauko 1950-luvun puolivälin jälkeen, kun laitoksen professori vaihtui. Vuosina 1954–1963 valmistui vain yksi väitöskirja (Uuno Varjo, Landschaft und Landwirtschaft im südweste-

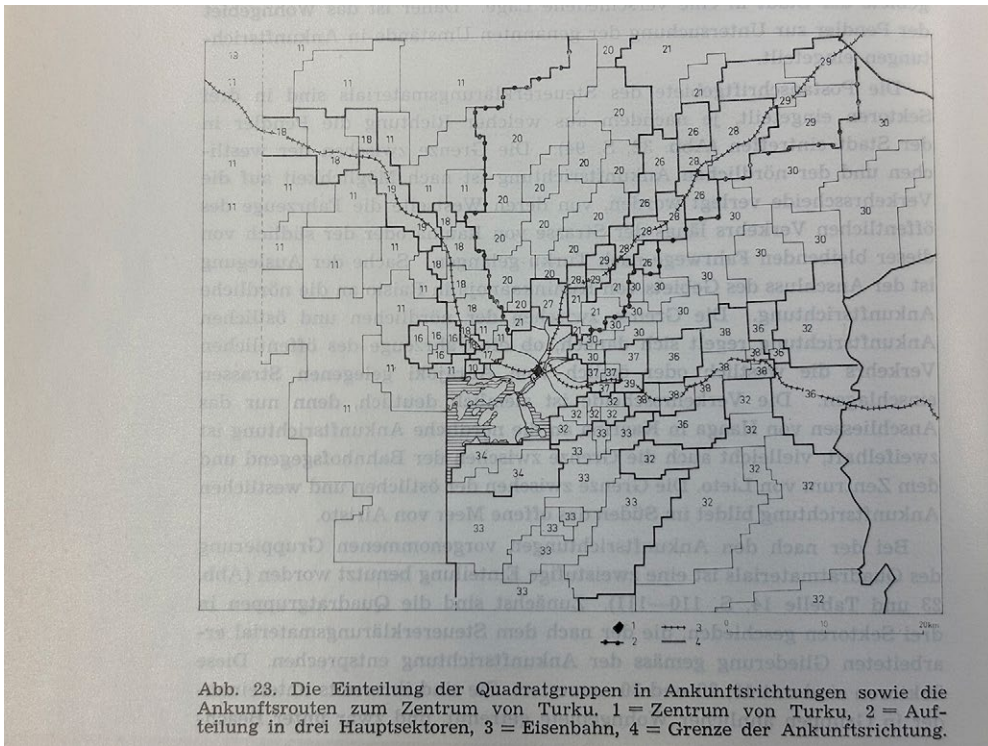

Kuva 3.3.13. Kvantitatiiviset menetelmät ja mallit yleistivät maantieteen opetuksessa ja pro gradu -tutkielmissa 1960-luvun lopulla ja 1970-luvulla. Erikseen piirretyt kuvat yleensä liimattiin tutkielmiin. Esimerkkinä vasemmalla maantieteen pro gradu -tutkielma vuodelta 1968 (Jorma Kytömäki, Lounais-Suomen toiminnalliset keskuksat ja niiden vaikutusalueet) ja oikealla vuodelta 1973 (Harri Andersson, Väritelevisio-omistuksen kehitys Turussa, 1968–1972).

lichen Finnland, 1959). Tämän jälkeen niitä alkoi valmistua säännöllisemmin. Vuosina 1962–1973 hyväksyttiin 7 maantieteen väitöskirjaa eli keskimäärin yksi väitöskirja joka toinen vuosi (0,6 väitöskirjaa vuodessa). Näistä 4 (57%) käsitteli ihmismaantiedettä ja 3 (43%) luonnonmaantiedettä. Niistä 4 (57%) oli englanniksi, enää 3 (43%) saksaksi, eikä kukaan väitellyt suomenkielisellä väitöskirjalla. Kaikki väitöskirjat käsitelivät maantieteellisiä ilmiöitä Suomessa ja kaikki väitelleet olivat miehiä. Väitöskirjoissa yleistivät kvantitatiiviset menetelmät ja tietokonekartografian käyttö (kuva 3.3.14). Vuonna 1969 valmistunut 10. maantieteen väitöskirja (Veijo Kaitanen, A Geographical Study of the Morphogenesis of Northern Lapland) oli ensimmäinen englanniksi julkaistu, sillä aiemmat olivat olleet saksaksi tai suomeksi. Viimeisin yksityisessä Turun Yliopistossa valmistunut maantieteen väitöskirja hyväksyttiin vuonna 1973 (Jorma Kytömäki, Patterns of Consumer Travel Behaviour in South-Western Finland).

Laitoksella aktiiviseksi virinnyttä tutkimustoimintaa koskien pohjoisinta Lappia helpotti Turun Yliopiston tutkimusasema Kevo Utsjoella. Ensimmäiset rakennukset valmistuivat sinne vuonna 1957 ja asema aloitti toimintansa seuraavana vuonna. Aseman perustamisen ja toiminnan keskeinen vaikuttaja oli Paavo Kallio, joka oli opiskellut maantiedettä J.G. Granön ohjauksessa 1930- ja 1940-luvuilla, mutta joka myöhemmin erikoistui kasvitieteeseen. Maantieteellä on yhteys myös Turun Yliopiston toisen tutkimusaseman perustamiseen. Saaristomeren tutkimusasema (myöhemmin laitos) perustettiin vuonna 1962 Seilin saarelle Nauvoon. Tämä lisäsi maantieteilijöiden tutkimustoimintaa Saaristomereen liittyen. Toisaalta Pohjois-Lapin Kevoon verrattuna Seilin merkitys maantieteen tutkimustoiminnassa jäi jossain määrin vähäisemmäksi. Toisaalta asemaa käytettiin aktiivisesti maantieteen opetukseen joillakin kursseilla.

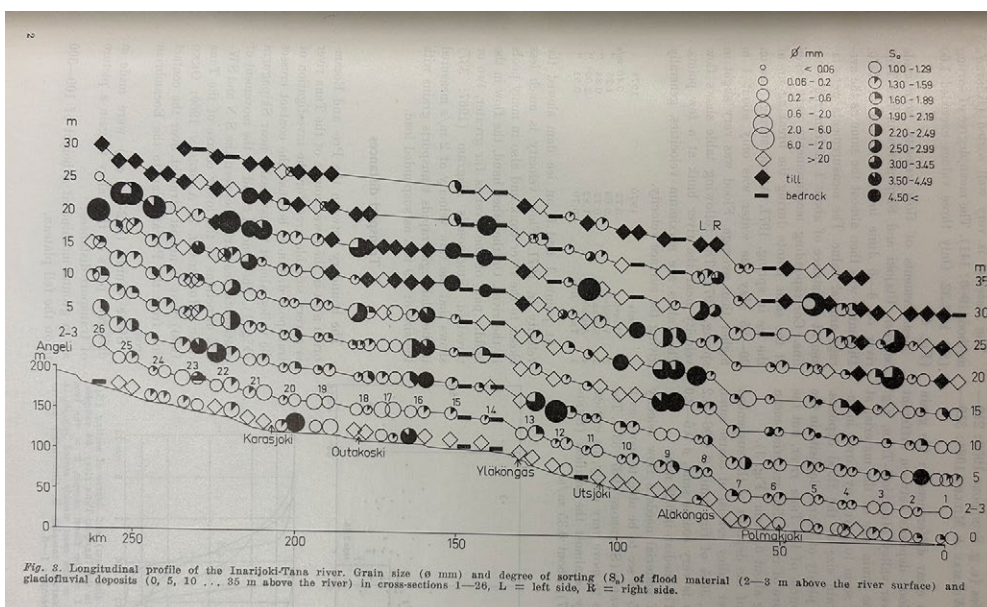
Vuosina 1955–1973 ilmestyi maantieteen laitoksen julkaisusarjassa 33 julkaisua. Professoreina tai apulaisprofessoreina toimineista niitä oli tehnyt M. Mielo-

Kuva 3.3.14. Esimerkki kvantitatiivisten menetelmien ja tietokonekartografian varhaisesta käytöstä maantieteen väitöskirjassa (Jaakko Saviranta, 1970, Der Einpendelverkehr von Turku).

nen (3, ml. väitöskirja), O. Tuominen (2), B. Ohlson (2, ml. väitöskirja), U. Varjo (2, ml. väitöskirja) ja O. Granö (1). Assistentteista julkaisuja tekivät M. Seppälä (9, ml. väitöskirja), H. Mansikkaniemi (7, ml. väitöskirja), J. Saviranta (2, ml. väitöskirja), J. Kytömäki (väitöskirja), S. Jumppanen (lis. tutkielma) ja L. West (1). Kahta julkaisua (7%) lukuun ottamatta kirjoittajia tutkimuksissa oli vain yksi. Julkaisuista 17 (76%) oli englanniksi ja loput 8 (24%) olivat saksaksi. Julkaisuiden tekijöistä hyvin monet (94%, 31) oli miehiä ja vain 2 (6%) oli naisia. Väitöskirjaa tekevät Mansikkaniemi (kuva 3.3.11) ja Seppälä (kuva 3.3.11) kilvoittelivat ahkerasti julkaisujen määrillä. Molemmilla oli tavoitteena luonnonmaantieteen apulaisprofessori laitoksella, sillä virassa oleva apulaisprofessori Ohlson oli jäämässä piakkoin eläkkeelle. Mansikkaniemen kiinnostuksen kohteena olivat muun muassa virtavedet Suomen pohjoisimmassa Lapissa. Hän selvitti 1960- ja 1970-luvuilla tutkimuksissaan esimerkiksi hiekan, kivien ja muun irtaimen aineen kulkeutumista joessa (kuva 3.3.15).

Laitossarjassa ilmestyneiden 33 tutkimuksen lisäksi laitoksen henkilökunta julkaisi vuosina 1946–1973 noin 112 tieteellistä tai maantieteeseen liittyvää julkaisua. Julkaisuja ilmestyi siis noin 5 julkaisua vuodessa eli yhteensä 145 vuosina 1945–1973. Julkaisuista puolet (71 julkaisua, 49%) ilmestyi suomeksi, neljännes

Kuva 3.3.15. Luonnonmaantieteellistä virtavesitutkimusta 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. (Hannu Mansikkaniemi, 1970, Flood deposits, transport distances and roundness of loose material in the Tana river valley, Lapland).

(39 julkaisua, 27%) oli englanniksi, ja vähemmän saksaksi (22 julkaisua, 15%), ruotsiksi (9 julkaisua, 6%) ja ranskaksi (4 julkaisua, 3%).

Suuri osa tieteellisistä julkaisuista ilmestyi Terrassa, Fenniassa ja joissakin muissa suomalaisissa tieteellisissä sarjajulkaisuissa joko suomeksi tai englanniksi sekä myös pelkästään laitoksen omassa julkaisusarjassa. Julkaisuista ilmestyi ulkomailla vain vähäinen määrä: noin 9 artikkelia kansainvälisissä tieteellisissä sarjajulkaisuissa (6%), noin 5 artikkelia kansainvälisten kongressien julkaisuissa ulkomailla (3%) sekä muutamia katsauksia (4 julkaisua, 3%), jotka olivat lyhyitä kuvauksia Suomen maantieteen kehityksestä kansainvälisen maantieteilijäunionin (IGU) vuosikirjaan.

3.4 Vakiintuminen valtion yliopistolaitoksessa, 1974–2009

Turun Yliopiston maantieteen laitos täytti viisikymmentä vuotta kevätlukukauden 1974 päättyessä. Turun Yliopiston itsenäisyyden aika päättyi, kun se muuttui kesällä 1974 yksityisestä yliopistosta valtion laitokseksi eli Turun yliopistoksi. Yliopiston taloudelliset velvoitteet olivat kasvaneet, eikä sillä ollut enää riittävästi tuloja kattamaan kulut huolimatta siitä, että valtio maksoi hyvin merkittävän osan yliopiston menoista. Asema valtion laitoksena tuli merkitsemään varmuutta toiminnan rahoituksesta vuodesta toiseen. Valtiollistumisen toteutuessa yliopiston rehtorina oli professori Kaarlo Hartiala ja kanslerina oli entinen pitkäaikainen rehtori Tauno Nurmela.

Tässä yhteydessä näköpiiriin nousi laitoksien asemaan ja toimintaan vaikuttavia uusia tekijöitä ja muutoksia. Laki Turun yliopistosta sekä joukko siihen liittyviä asetuksia merkitsivät suuria muutoksia varsinkin yliopiston hallinnossa. Valtiollistamisen seurauksena yliopisto tuli opetusministeriön hallintotoimien ohjaukseen. Se tarkoitti ministeriön merkittävää taloudellista ja poliittista ohjausvaltaa Turun yliopiston toiminnassa.

3.4.1 Valtioyliopiston alkujakso 1974-1986

Hallinnon uudistukset valtiollistetussa Turun yliopistossa tarkoittivat toisaalta suurempien laitosyksiköiden muodostamista, toisaalta laajempaa vallan jakoa yliopiston sisällä sekä opetusministeriön vaikutusta näihin prosesseihin, myös tutkimustoimintaan.

Keskushallinnossa tulkittiin, että yhden oppiaineen ympärille muodostetut laitokset eivät liian pieninä soveltuneet uuteen järjestelmään. Vuonna 1975 Turun yliopistossa tehtiin esitys uudeksi laitosjaoksi. Siinä Turun yliopiston matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan 15 oppiainelaitosta yhdistettiin viideksi uudeksi laitokseksi. Maantieteen laitos liitettiin yhteen geologian ja mineralogian sekä maaperägeologian kanssa geologian ja maantieteen laitokseksi. Laitoksissa tätä yhdistämistä vastustettiin. Opetusministeriö vahvisti laitosjaon, ja yhteinen laitos geologian ja maantieteen kanssa jatkui 10 vuotta vuoteen 1985 asti.

Osana yhteiskunnallista liikehdintää Suomessa myös Turun yliopistossa päädyttiin yliopiston sisäisessä hallinnossa professorivaltaisesta hallinnosta vallan tasapaisempään jakoon. Demokratia laajeni yliopiston hallinnossa. Ei menty niin pitkälle, että yliopistoyhteisöön kuuluvalla professorilla, muulla henkilökunnalla ja opiskelijalla olisi jokaisella yksi ääni hallinnossa lukumäärän mukaisesti. Sen sijaan hallintoelinten jäsenistä kolmasosa oli professoreita tai apulaisprofessoreita, kolmasosa muita opettajia tai henkilökuntaa ja kolmasosa opiskelijoita. Päätösvaltaa tiedekunnissa käytti tiedekuntaneuvosto, jonka edustajat valtuusto määräsi laitosneuvostojen tehtyä ensin esityksensä asiasta. Matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan tiedekuntaneuvoston jäseniä oli geologian ja maantieteen laitokselta 3: yksi professoreista, yksi nk. keskiryhmistä ja yksi opiskelijoista. Laitoksessa päätettiin hallintoasiat laitosneuvostossa. Geologian ja maantieteen laitosneuvostoon kuului 6 jäsentä: 2 professorikunnasta, 2 muista opettajista tai henkilökunnasta sekä 2 opiskelijaa. Käytännössä laitoksen oppiaineet toimivat itsenäisesti, ja asioiden lopullinen päättäminen laitosneuvostossa oli vain muodollisuus. Virallisissa lomakkeissa luki ”Geologian ja maantieteen laitos”. Muutoin maantieteessä käytettiin lomaketta, jossa luki ”Turun yliopisto – Maantiede”.

Seuraava suuri opiskeluun ja opettamiseen vaikuttanut mullistus oli valtakunnallisesti toteutettu korkeakoulujen tutkinnonuudistus, johon siirryttiin

Turun yliopistossa syksyllä 1980. Aiemmista arvosanoista (approbatur, cum laude, laudatur) luovuttiin, ja opinnot jakautuivat yleisopintoihin, aineopintoihin ja syventäviin opintoihin. Tätä ennen aloittaneille opiskelijoille myönnettiin oikeus suorittaa vanhan järjestelmän mukainen tutkinto vuoden 1986 loppuun mennessä.

Maantieteen koulutusohjelma jakautui maantieteen alan ja maantieteen aineenopettajan suuntautumisvaihtoehtoihin. Filosofian kandidaatiksi (maisteriksi) valmistuttiin maantieteessä suorittamalla 160 opintoviikon mittaiset opinnot paitsi aineenopettajat, joilla ne olivat 180 opintoviikkoa. Maantieteen koulutusohjelmassa yleisopinnot ja aineopinnot olivat pääosin samat kaikille. Syventävissä opinnoissa erikoistuttiin luonnonmaantieteeseen tai kulttuuri-maantieteeseen (ihmismaantieteeseen) (ks. kuva 4.1.1). Mahdollisuus opiskella kulttuurimaantiedettä (ihmismaantiede) yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa lopetettiin, koska sille ei voitu tehdä omaa koulutusohjelmaa. Tätä alaa opiskeltiin tämän jälkeen pelkästään matemaattis-luonnontieteellisessä tiedekunnassa.

Yliopiston muutos yksityisestä valtiolliseksi ei vaikuttanut suoraan maantieteen työtiloihin ja välineistöön. Suurempia muutoksia sai aikaan teknologinen kehitys. Tietokoneiden kehitys ja niiden käytön yhdistäminen alueellisen datan analyysiin alkoi mahdollistaa tietokoneperäisen työskentelyn kartoilla ja karttojen laatimisen tietokoneiden avulla. Näin otettiin ensimmäisiä konkreettisia askeleita tietokoneperäisen geoinformatiikan suuntaan.

Vuonna 1981 maantieteen laitokselle hankittiin Apple II-mikrotietokone. Koneen käyttö rajoittui aluksi yksinkertaisiin tilasto- ja piirto-ohjelmiin. Pian sovellukset ja oheislaitteet (kirjoittimet, piirturit, digitointilevyt) mahdollistivat tietokoneavusteisen kartografian myös mikrotietokoneympäristössä. Kaksi vuotta myöhemmin hankittiin kolme Commodoren VIC-20-mikrotietokonetta, joita alettiin käyttää opetuksessa. Myöhemmin hankittiin uudempia ja tehokkaampia tietokoneita ja niiden oheislaitteita lisää. Maantieteen laitos oli Turun yliopistossa ensimmäisiä ja aktiivisimpia Applen laitteistojen käyttäjiä. Alkuvaiheessa henkilökunta jakautuikin Applen Macintoshin ja IBM:n PC:n käytön välillä. Toista osapuolta leikkillisesti kutsuttiin ”linnunpöntön” ja toista ”puuceen” käyttäjiksi, millä viitattiin tietokoneiden ulkomuotoon, kokoon ja käyttöjärjestelmän alkeellisuuteen.

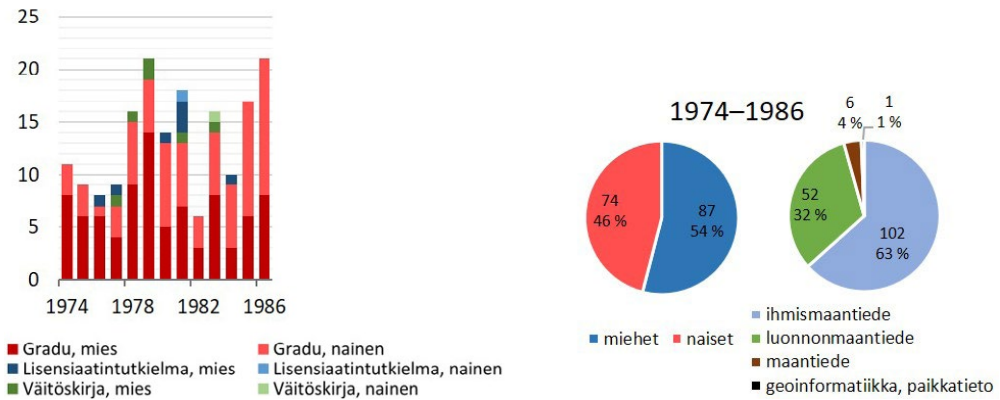
Vuonna 1985 hankittiin laitokselle hieman aiemmin maailmalla esitelty Macintosh 512-mikrotietokone ja siihen matriisitulostin ja pian uudempia ja tehokkaampia Applen laitteita. Vuonna 1987 hankittiin ensimmäinen lasertulostin ja pian saatiin käyttöön ensimmäinen värillinen ulkoinen näyttö. Nämä investoinnit olivat aikoinaan varsin kalliita. Tekstinkäsittely-, tietokanta-, tilasto- ja piirto-ohjelmien lisäksi käytössä oli karttaohjelmia ja kartankäsittelyohjelmia. Näin 1980-luvun loppupuolella luotiin tekninen perusta geoin-

formatiikan opetukselle ja tutkimukselle, joka alkoi 1990-luvulla vahvistua oleellisesti.

Maantieteen henkilökunnassa 1970-luvun puolivälistä lähtien oli vaihtuvuutta lähinnä assistenteissa. Professoreina jatkoivat Olavi Granö ja helmikuussa 1974 juuri ennen valtiollistamista vain 32-vuotiaana professorina aloittanut Pentti Yli-Jokipii (FT, Helsingin yliopisto, 1968), joka oli jo Turun Kauppakorkeakoulun talousmaantieteen professori (kuva 3.4.5). Mainittakoon, että Yli-Jokipiin väitöskirjan ohjaajana oli ollut Leo Aario, joka oli ollut J.G. Granön jälkeen seuraava professori niin Turun kuin Helsingin yliopistoissa. Toisena apulaisprofessorina jatkoi muutama vuosi aiemmin virkaan valittu Mauno Mielonen. Täytettävänä olevaan toiseen apulaisprofessorin virkaan valittiin vuonna 1977 laitoksen kasvatti Hannu Mansikkaniemi (FT, Turun yliopisto, 1977) 39-vuotiaana (kuva 3.3.11). Tätä ennen vuosina 1974–1977 virkaa hoitivat laitoksella aiemmin väitelleet tohtorit Matti Seppälä (kuva 3.3.11), Veijo Kaitanen (kuva 3.3.5, 3.3.11) ja Hannu Mansikkaniemi, jotka myös kiihkeästi kilpailivat tästä virasta. Seuraavan kerran maantieteen professuuri tai apulaisprofessuuri täytettiin vasta 1990-luvulla. Lisäksi vuonna 1975 laitokselle perustettiin lehtorin virka, johon valittiin 34-vuotiaana Jorma Kytömäki (FT, Turun yliopisto, 1973) (kuva 3.3.11, 4.1.6). Hän tuli toimimaan tässä tehtävässä kolmisen vuosikymmentä. Assistentteina toimivat useimmin maantieteen tohtorin tutkintoa suorittavat henkilöt tai laitoksella jo väitelleet tohtorit. Assistentuurien määrä jakautui varsin tasaisesti luonnon- ja kulttuurimaantieteen välillä. Väliaikaisia avustavia toimia tutkimukseen ja opetukseen luotiin luonnonmaantieteen ja kulttuurimaantieteen tehtävien suorittamiseksi.

Vuodesta 1974 vuoteen 1986 valmistui 161 pro gradu -tutkielmaa eli noin 13 tutkielmaa vuodessa. Tämä oli lähes kaksinkertainen määrä verrattuna aikaan juuri ennen valtiollistamista. Näistä tutkielmista lähes kaikki kuuluivat ns. vanhaan tutkintojärjestelmään. Tekijöistä 87 (54%) oli miehiä ja 74 (46%) naisia (kuva 3.4.1). Naisten suhteellinen osuus maantieteen opiskelijoista ja tutkielmien tekijöistä kasvoi. Vuonna 1984 oli naisia ensi kertaa enemmistö tutkielman valmiiksi saaneista sitten 1930-luvun loppuvuosien. Maantieteen henkilökunta oli jakaantunut varsin tasaisesti luonnonmaantieteen ja kulttuurimaantieteen (ihmismaantiede) linjoihin. Tästä huolimatta oli tutkielmista noin kaksi kolmesta (63%, 102 tutkielmaa) lähinnä ihmismaantiedettä, vajaa joka kolmas (32%, 52 tutkielmaa) käsitteli lähinnä luonnonmaantieteen teemoja, ja harvat (4%, 6 tutkielmaa) yhdistelivät selkeästi molempia teemoja, ja 1 tutkielma kartografiaa (kuva 3.4.1).

Ylivoimaisena tutkielmien pääkohteena oli Suomi, ja sen alueet ja maantieteelliset ilmiöt Suomessa (97%). Vain 4 (2%) tutkielmaa käsitteli muuta kuin Suomea tai sen alueita (Timo Pakarinen, 1979, Kansainväliset turismia koskevat tilastot ja niiden antama kuva Euroopan OECD-maiden turistivirroista; Hannu

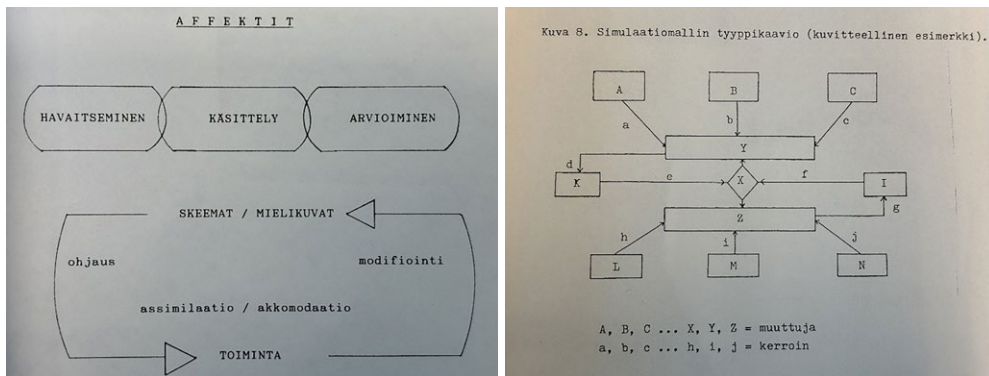
Kuva 3.4.1. Maantieteen tutkielmat vuosina 1974–1986 (oikealla vain pro gradu).

Pajunen, 1980, Koillis-New Brunswickin turvetörmärannat; Riitta Ahdan, 1984, Suomalaisen metsäteollisuuden tuotteiden vientiorganisaatiot ja levinneisyys Yhdistyneessä Kuningaskunnassa vuonna 1981; Seija Halme, 1985, Dar Es Salaamin ympäristöalueen maankäyttö ja von Thünenin malli).

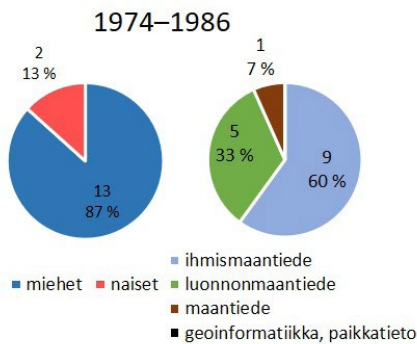
Tällä ajanjaksolla hyväksyttiin myös pro gradu -tutkielmia ensimmäistä kertaa muulla kuin suomen kielellä. Ensimmäinen tutkielma ruotsiksi hyväksyttiin vuonna 1976 (Lennart Ljungqvist, Imissionsmätningar runt Pargas kalks anläggningar i Pargas) ja toinen hyväksyttiin vuonna 1984 (Torbjörn Engman, Naturförhållandena i Kumlinge skärgård kontra några jaktbara sjöfåglars utbredning), ja ensimmäinen englanniksi julkaistu tutkielma valmistui vuonna 1978 (Tunde Soyemi, The inner differentiation of large cities in Finland - A review). Nämä tutkielmat noudattivat samoja rakenteellisia periaatteita kuin suomeksi kirjoitetut. Tosin englanniksi kirjoitettu tutkimus koostui tutkielmasta ja laajasta lisäosasta, jossa kuvituksena käytettiin muun muassa postikortteja Suomen kaupungeista itse otettujen valokuvien sijaan.

Tutkielmissa oli jo vakiintunut tapa tarkastella laajemmin tutkimusaiheen kannalta oleellista metodologiaa, käsitteitä ja menetelmiä, joita oli myös alettu opettaa tarkemmin maantieteen syventävissä opinnoissa (kuva 4.1.1). Tutkielmat olivat pituudeltaan suunnilleen samanlaisia kuin aiemmin eli yleensä 60–80 sivua. Tutkimusotteena yleistyivät systeemijattelu ja mallit, joilla kuvattiin monimutkaisten maantieteellisiin ilmiöihin vaikuttavien järjestelmien osia ja osien vaikutuksesta seuraavia tuloksia (kuva 3.4.2).

Maantieteen väitöskirjoja valmistui suunnilleen samaa tahtia kuin ennen yliopiston valtiollistamista. Yhteensä vuosina 1974–1986 valmistui 6 väitöskirjaa eli väitöksiä oli noin joka toinen vuosi (keskimäärin 0,5 väitöskirjaa vuodessa). Niistä 4 (67%) oli ihmismaantiedettä ja 2 (33%) luonnonmaantiedettä, ja myös lisensiaatintutkielmia valmistui (kuva 3.4.1, 3.4.3). Väitöskirjojen kielinä olivat englanti (3), suomi (2) ja ruotsi (1).

Kuva 3.4.2. Systeemiajattelu ja mallit monimutkaisten maantieteellisten järjestelmien ja prosessien kuvaajina pro gradu -tutkielmissa 1980-luvulla (oikealla Martti Toivari, 1983, Infrastruktuurin kehittyminen ja sen vaikutukset Turun keskusta-alueella 1930-1983, vasemmalla Jussi Jauhiainen, 1987, Suomalaisten Interrailmatkailu ja sen kognitiovaikutukset).

Kuva 3.4.3. Maantieteen lisensiaatintutkielmat ja väitöskirjat vuosina 1974–1986.

Vuonna 1983 hyväksyttiin ensimmäinen naisen puolustama maantieteen väitöskirja Turun yliopistossa. Se oli myös ensimmäinen maantieteen väitöskirja, joka käsitteli jotain muuta aluetta kuin Suomea (Taimi Sitari, Settlement Changes in the Bagamoyo District of Tanzania as a Consequence of Villagization). Ensimmäiseen naisen tekemään maantieteen väitöskirjaan kuului siis lähes 60 vuotta maantieteen laitoksen perustamisesta (kuva 3.4.4).

Vuosien 1974–1986 aikana ilmestyi maantieteen laitoksen julkaisusarjassa 49 julkaisua. Niitä oli tehnyt professoreista tai apulaisprofessoreista H. Mansikkaniemi (9), O. Granö (4) ja P. Yli-Jokipii (3). Julkaisuja ilmestyi myös monilta laitoksen assistenteilta tai muutoin laitoksella työskennelleiltä: M. Pyökäri (10, ml. väitöskirja), M. Seppälä (5, ml. väitöskirja), A. Heino (3, ml. väitöskirja), V. Kaitanen (3), J. Kytömäki (1), H. Andersson (väitöskirja), J. Vainio (väitöskirja), T. Sitari (väitöskirja). Pro graduihin perustui 4 julkaisua (O. Ström, K. Aulio, R. Kotilainen, T. Heikkilä). Lisäksi professori emeritus O. Tuominen ja apulaisprofessori emeritus B. Ohlson tekivät molemmat yhden julkaisun.

	traditional	modern
grouping of dwellings		
network of paths		
style of house		
location with respect to neighbour		
location of fields		

Kuva 3.4.4. Taimi Sitarin synteesi kyläprojektien kehityksestä Tansaniassa (Taimi Sitari, 1983, Settlement Changes in the Bagamoyo District of Tanzania as a Consequence of Villagization).

Laitossarjan julkaisuista 42 (86%) oli yhden henkilön kirjoittamia ja 7 (14%) oli useamman kirjoittamia. Julkaisuista oli 32 (64%) englanniksi, 14 (28%) suomeksi, 2 (4%) ruotsiksi ja enää vain 1 (2%) saksaksi. Julkaisuista 47 (96%) oli miesten tekemiä, 1 (2%) naisten tekemiä ja 1 (2%) miesten ja naisten yhdessä tekemiä. Kirjoittajista 18 (90%) oli miehiä ja 2 (10%) naisia. Maantiede Turun yliopistossa oli edelleen hyvin miesvaltainen ala (ks. kuva 3.4.10).

Laitossarjassa ilmestyneiden 49 tutkimuksen lisäksi laitoksen henkilökunta julkaisi vuosina 1974–1986 noin 168 tieteellistä tai maantieteeseen liittyvää julkaisua. Julkaisuja ilmestyi siis noin 17 julkaisua vuodessa eli yhteensä 217 vuosina 1974–1986. Julkaisujen vuosittainen määrä oli kolminkertaistunut verrattuna yksityisen yliopiston loppuvuosikymmeneen. Julkaisuista lähes kaksi kolmesta (134 julkaisua, 62%) ilmestyi suomeksi, lähes kolmannes (67 julkaisua, 31%) oli englanniksi, ja ruotsiksi ilmestyi 13 julkaisua (6%). Muilla kielillä ilmestyi vain vähän julkaisuja: yksi saksaksi, ranskaksi ja viroksi. Suomenkielisten julkaisujen kokonaismäärä oli kasvanut oleellisesti ja englanninkielisten suhteellinen määrä jonkin verran verrattuna aiempaan ajanjaksoon. Lisäksi laitoksen henkilökuntaan

kuuluvat julkaisivat kymmeniä muita kuin edellä mainittuja tieteellisiä ja maantieteen opetukseen liittyviä tekstejä.

3.4.2 Valtionyliopiston loppujakso 1987-2009

Aikaa 1980-luvun puolivälistä 1990-luvun puoliväliin maantieteessä Turun yliopistossa luonnehti laitoksen vakiintuminen ja henkilökunnan keskittyminen maantieteen opetukseen. Maantieteessä opiskeltiin suunnilleen saman verran sekä luonnonmaantiedettä että kulttuurimaantiedettä (ihmismaantiedettä), ja näihin oli mahdollisuus erikoistua maisterin tutkintoon johtavissa syventävissä opinnoissa (ks. kuva 4.1.1). Tutkimustoiminta oli tuolloin vähemmän aktiivista ja se keskittyi merkittävästi pelkästään Suomeen.

Tämän jälkeen 1990-luvulta lähtien alkoi maantieteen henkilökunnassa tapahtua oleellisia muutoksia. Virkoihin valittiin myös muita kuin Turun yliopiston maantieteen laitoksella tutkintonsa tehneitä henkilöitä. Tämä jälkeen alettiin myös järjestelmällisesti kehittää paikkatiedon ja geoinformatiikan opetusta ja infrastruktuuria maantieteen laitoksella. Keskeisenä toimijana tässä oli apulaisprofessori Risto Kalliola.

Olavi Granö nimitettiin Turun yliopiston kansleriksi vuonna 1984, ja hän jättyi kokonaan pois professuurista vuonna 1988, mutta jatkoi yliopiston kanslerina aina vuoteen 1994 asti. Granöltä vapautuneeseen lähinnä luonnonmaantieteen professorin virkaan lopulta nimitettiin vuonna 1990 Sakari Tuhkanen (FT, Helsingin yliopisto, 1984). Hän oli 38-vuotias ja opiskellut ja tehnyt maantieteen tutkintonsa Helsingissä. Hän teki kenttätutkimusta muun muassa Etelä-Amerikassa, jonka maantieteellisiä ilmiöitä muutkin laitoksen tutkijat tarkastelivat (kuva 3.4.5). Tämän myötä maantieteessä vahvistui biogeografinen tutkimus. Hän menehtyi yllättäen jo vuonna 2002.

Toinen luonnonmaantieteilijä apulaisprofessori Mansikkaniemi joutui luopumaan apulaisprofessuurista vuonna 1992 vakavan sairauden vuoksi. Tähän virkaan valittiin vuonna 1995 Risto Kalliola (FT, Turun yliopisto, 1992). Hänen tutkintonsa olivat Turun yliopistosta, mutta biologian oppiaineesta. Hän ei ollut työskennellyt maantieteen laitoksella ennen tuloaan 35-vuotiaana apulaisprofessoriksi. Hänen kiinnostuksensa kohteena oli erityisesti Amazonin alueen eliömaantieteellinen tutkimus (kuva 3.5.5).

Ihmismaantieteilijä apulaisprofessori Mielonen jäi eläkkeelle vuoden 1992 lopussa. Hän oli keskittynyt työurallaan erityisesti maantieteen opetukseen. Hänen virkaansa nimitettiin vuonna 1995 Markku Löytönen (FT, Helsingin yliopisto, 1986). Tämä 40-vuotias maantieteilijä oli suorittanut tutkintonsa Helsingin yliopistossa ja työskennellyt siellä aiemmin. Hän myös palasi sinne muutaman vuoden jälkeen, eikä hänen mukanaan tuoma terveystieteellinen tutkimus edennyt Turun yliopistossa.

Kuva 3.4.5. Biogeografian kenttätöitä Etelä-Amerikassa kansainvälistivät maantieteen laitosta. Kuvassa vasemmalla professori Sakari Tuhkanen tutkimusmatkalla tutkijoiden kanssa Etelä-Amerikassa (Sakari Tuhkanen ym., Tierra del Fuego as a target for biogeographical research in the past and present).

Löytösen palattua Helsingin yliopistoon, yliassistentti Harri Andersson (VTT, Turun yliopisto, 1983) (kuva 3.4.6) valittiin vuonna 1999 ihmismaantieteen professoriksi 53-vuotiaana. Hänen kulttuurimaantieteen (ihmismaantiede) väitöskirjansa ja tutkintonsa (VTT) olivat Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta, jossa hän oli aloittanut opintonsa. Kuten aiemmin mainittiin, kulttuurimaantiedettä oli mahdollista opiskella Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa vuosikymmenen 1960-luvun lopusta lähtien. Andersson oli työskennellyt laitoksella 1970-luvulta lähtien ja hän oli lyhyesti vuosina 1993–1994 määrääaikainen kaupunkimaantieteen apulaisprofessori. Hänen pitkäjänteisen opetuksensa ja tutkimuksensa tuloksena kaupunkimaantiede vahvistui laitoksella. Tässä yhteydessä kehitettiin myös kansallista yhteistyötä maantieteen jatkokoulutuksessa. Alettiin järjestää maantieteen jatkokoulutusseminaareja, joihin osallistui maantieteilijöitä kaikista Suomen yksiköistä. Tapauksia vetämään kutsuttiin kansainvälisesti tunnettuja maantieteilijöitä. Ensimmäisen koulutustapahtuman vieraana oli professori Derek Gregory vuonna 1995. Kansainvälisen tuulahduksen laitokselle oli tuonut jo hieman aiemmin laitoksella vierailut professori Ron Neller, joka oli jokigeomorfologian tutkija Australiasta. Maantieteessä käytiin keskustelua oppiaineen identiteetistä ja jul-

kaisupolitiikasta eli tulisiko tutkimusten edelleen kohdistua Suomeen ja tulokset julkaista suomeksi vai tulisiko päähuomio osoittaa kansainvälisiin kysymyksiin ja keskustella näistä englanniksi kansainvälisissä tiedejulkaisuissa.

Tuhkaselta vapautuneeseen lähinnä luonnonmaantieteen professorin virkaan nimitettiin vuonna 2004 Jukka Käyhkö (PhD, University of Reading, 1997) (kuva 3.5.3). Hän oli opiskellut maantiedettä Helsingin yliopistossa ja väitellyt Isossa-Britanniassa. Toisaalta hän oli ollut Turussa useita vuosia luonnonmaantieteen assistenttina ennen professoriksi nimitystään samana vuotena kun hän täytti 40.

Muutokset maantieteen henkilökunnassa tapahtuivat lähes samaan aikaan laitostiloissa tapahtuneiden muutosten kanssa. Luonnontieteiden taloa peruskorjattiin, ja laitos sijoittui väliaikaisesti 1990-luvun puolivälin tuntumassa puolen kilometrin päähän entisen kenkätehtaan tiloihin. Palaaminen Yliopistonmäelle tarkoitti sitä, että laitos muutti saman rakennuksen 4. kerrokseen eli yhtä kerrosta korkeammalle kuin missä se oli ollut 1950-luvun lopusta lähtien. Laitoksen käytössä olevien tilojen muoto ja suuruus jäivät kuitenkin suunnilleen samoiksi kuin aiemmin.

Yliopistonmäelle paluun jälkeen oli mahdollista alkaa hankkia geoinformatiikkaan liittyvää välineistöä ja rakentaa laitoksen tiloihin erityinen tila, joka soveltui paikkatiedon opettamiseen. Entinen harjoitustyö- ja piirustussali muutettiin paikkatietoluokaksi. Alkuvaiheissa 1990-luvun puolivälin jälkeen aloitettiin kaukokartoitukseen liittyvillä satelliittikuvien tulkinnalla ja yksinkertaisten geoinformatiikan karttasovellusten käyttöön koulututtamisella. Näihin kuuluivat muun muassa Erdas Imagine sekä Mapinfo, joka oli julkaistu jo 1980-luvun puolivälissä. Laitokselle pyrittiin hankkimaan uusimpia ja parhaimpia geoinformatiikkaan soveltuvia laitteita. Varsinkin alkuvaiheissa niiden digitaalisen tiedon käsittelykapasiteetti oli rajallinen, myös tiedostojen koon suhteen. Myöhemmin laitokselle muodostettiin tietokonekartografian laboratorio. Se tarkoitti askelta yksittäisten ohjelmistojen käytöstä laajempien paikkatietoon liittyvien tutkimus- ja opetuskokonaisuuksien kehittämiseen. Laitos oli aktiivinen Lounais-Suomen paikkatietoyhteistyön kehittämisessä ja tähän liittyvän alueellisen ja kansallisen paikkatietoinfrastruktuurin kehittämisessä ja sen kehittämisen suuntaamisessa, myös kansainvälistä tutkimusta ajatellen. Laitos pyrki vaikuttamaan myös alan politiikkasuuntauksiin ja edisti menestyksekkäästi alan kansallista yhteistyötä, myös yliopistojen välillä, kansainvälises-tikin.

Henkilökunnan uudistuessa 1990-luvulla alkoi laitoksen tutkimustoiminta muuttua oleellisesti kansainvälisemmäksi verrattuna aiempaan. Samoin lisääntyivät tutkimushankkeet, joihin oli saatu yliopiston ulkopuolista täydentävää rahoitusta. Yksi merkittävä aloite oli vuonna 1998 käynnistynyt järjestelmällinen kaupunkilämpötilojen mittaus eri puolilla Turku TURCLIM-hankkeessa. Myöhemmin selvisi, että tämä jatkuvasti kerättävä aikasarja-aineisto oli oleellinen

tarkasteltaessa ilmaston ja kaupunkirakenteen muutosten vaikutusta lämpötiloihin kaupunkiympäristössä.

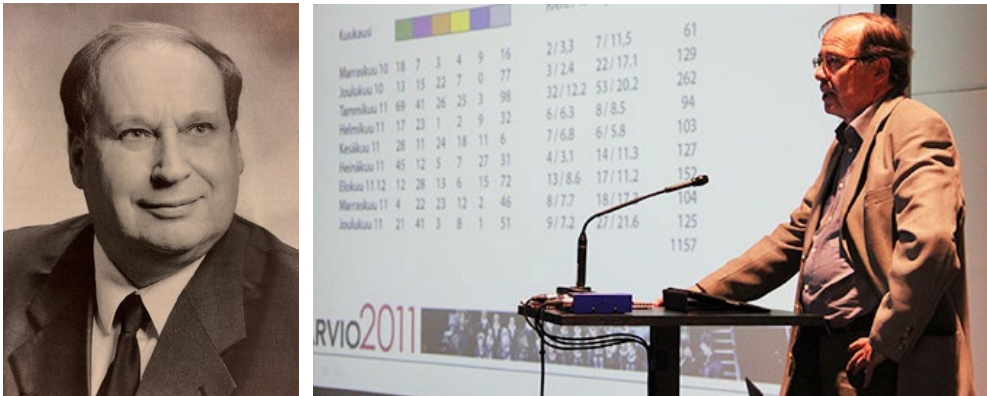
Suomessa apulaisprofessorien nimikkeet muutettiin professoreiksi vuonna 1998. Niinpä 2000-luvun alussa oli laitoksella neljä professoria, eli tämä tilanne ei ollut muuttunut 1960-luvun jälkeen. Professoreista Andersson oli vuosina 2004–2009 Turun yliopiston vararehtori. Eläkkeelle jäi vuonna 2005 Jorma Kytömäki, joka oli hoitanut lehtorin virkaa jo vuodesta 1975. Hänen virkaansa valittiin vuonna 2006 laitoksen kasvatti Sanna Mäki (FT, Turun yliopisto, 2003), joka oli työskennellyt laitoksella useita vuosia, muun muassa tutkimusassistenttina.

Näihin aikoihin nähtiin tärkeäksi kohdentaa laitoksen henkilökuntaa myös paikkatiedon opetukseen. Yksi assistenttuureista muutettiin yliassistentin viraksi, ja siinä keskeisenä tehtävänä oli paikkatiedon opettaminen ja alan tutkimus, ajatellen myös laajempaa kokonaisuutta kuin pelkkä maantieteen laitos.

Maantieteen laitos sai vuonna 2006 ensimmäistä kertaa professorin nimikkeellä työskentelevän naisen. Ulla Tapaninen (TkT, 1997, Teknillinen korkeakoulu) tutki merenkulun logistiikkaa (kuva 3.5.4). Hän työskenteli osa-aikaisesti maantieteen laitoksella vuoteen 2012 asti. Hän työskenteli osa-aikaisesti myös Turun yliopistoon kuuluvassa merenkulkualan tutkimus- ja koulutuskeskuksessa (MKK). MKK oli perustettu vuonna 1980 ja se liitettiin Turun yliopiston erillislaitokseksi vuonna 1984. MKK:n johtajana toimi pitkään maantieteilijä Juhani Vainio, joka väitellyt maantieteessä Saaristomeren asutusta koskevalla tutkimuksella vuonna 1981. MKK työllisti lukuisia maantieteilijöitä vuosien varrella. Se lakkautettiin vuonna 2023, kun Turun yliopiston Brahea-keskus lopetti toimintansa osana yliopiston sopeuttamis- ja kehittämisohjelmaa.

Myös viimeisin laitoksella pitkään työskennellyt professori vaihtui. Ihmismaantieteen professorina 1970-luvun alkuvuosista lähtien ollut Yli-Jokipii jäi eläkkeelle vuonna 2009 (kuva 3.4.6). Häneltä vapautuneeseen professorin virkaan valittiin Jussi S. Jauhiainen (FT, Turun yliopisto, 1995) vuonna 2009 (kuva 3.5.3). Jauhiainen oli suorittanut maantieteen tutkintonsa Turun yliopiston maantieteen laitoksella, mutta työskenteli sen jälkeen useissa yliopistoissa, mm. professorina Helsingin, Oulun ja Tarton yliopistoissa. Hänestä tuli 45-vuotiaana viimeisin virkaan nimitetty maantieteen professori, sillä yliopistojen hallinnollinen asema muuttui seuraavana vuonna, jolloin virat muuttuivat työsuhteiksi. Hän oli ainoa henkilö Suomessa, joka valittiin kolmessa avoimessa haussa maantieteen professorin virkaan ja joka oli maantieteen professorin virassa kolmessa Suomen yliopistossa. Lisäksi hän oli dosentti Suomen neljännessä maantieteen yliopistoyksikössä ja Tarton yliopiston kunniatohtori.

Monet pitkään laitoksella assistentteina 1980- ja 1990-luvuilla työskennelleet eivät lopulta saaneetkaan väitöskirjaa ja tohtorin tutkintoa valmiiksi. Tuolloin oli tyypillistä, että ennen väitöskirjaa tehtiin lisensiaatintutkielma, yleensä lähellä väitöskirjaa olevasta aiheesta. Useat nuoremmasta henkilökunnasta saivat

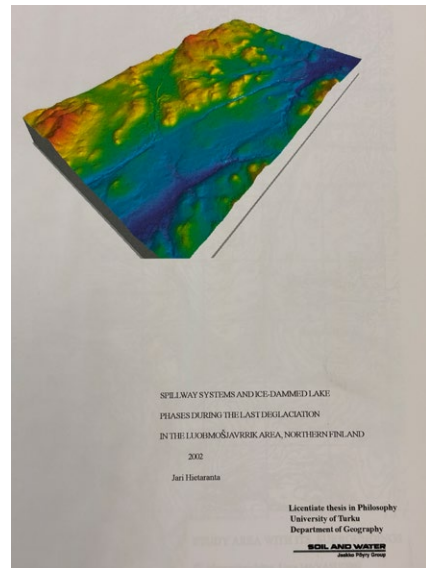
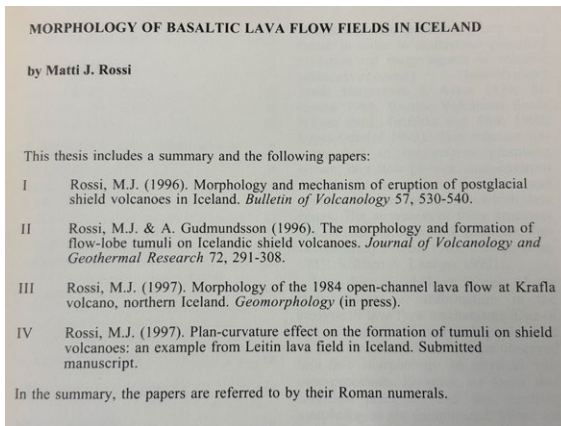

Kuva 3.4.6. Turun yliopiston ihmismaantieteen professoreita. Vasemmalla professorina pitkään olleen Pentti Yli-Jokipiin 60-vuotisvalokuva. Oikealla Turun yliopiston vararehtorinakin ollut professori Harri Andersson, joka oli aktiivisesti mukana hankkeessa, jossa Turku oli Euroopan kulttuuripääkaupunki vuonna 2011. Kuva: Tuomas Koivula.

valmiiksi tämän, mutta viimeinen ponnistus väitöskirjaksi jäi puuttumaan. Vuosina 1980–1996 valmistui peräti 19 lisensiaatintutkimusta, mutta niiden tekijöistä väitteli myöhemmin vain 8. Vuonna 1988 väitteli Hannu Katajamäki (Alueellisen työnjaon muotoutuminen) ja seuraava väittely tapahtui vasta vuonna 1995 (Jussi S. Jauhainen, Kaupunkisuunnittelu, kaupunki-uudistus ja kaupunkipolitiikka: kolme eurooppalaista esimerkkiä). Vuosina 1989–1994 ei maantieteessä siis valmistunut yhtään väitöskirjaa. Tämä oli pisin ”kuiva kausi” sitten toisen maailmansodan. Vastaavaa jaksoa ei tullut myöhemmin, eikä sitä ole enää näköpiirissä. Lisäksi vuosina 1980–1996 ei valmistunut yhtään luonnonmaantieteen väitöskirjaa, ja vain 3 lisensiaatintutkimusta.

Vuonna 1996 väitteli Arja Vainio-Mattila (*The Impact of Development Interventions on Community based Natural Resource Management: Cases from Kenya and Namibia*). Hän oli vasta toinen väitellyt nainen laitoksen 72 vuoden historiassa. Tämän jälkeen naisten osuus väittelijöistä alkoi yleistyä. Tultaessa 1990-luvun loppuun alkoi väitöskirjojen laatimisen tapa muuttua. Vuonna 1997 hyväksyttiin maantieteessä artikkeleihin perustunut väitöskirja (Matti J. Rossi, *Morphology of Basaltic Lava Flow Fields in Iceland*) (kuva 3.4.7). Tämän jälkeen luonnonmaantieteellisiin teemoihin liittyneet väitöskirjat ovat perustuneet artikkeleihin yhden yhtenäisen monografian sijaan. Ihmiskaantieteessä monografiat ja suomenkieliset väitöskirjat olivat tyypillisiä aina vuosiin 2006–2008 asti. Vuonna 2002 eli 79 vuotta laitoksen perustamisen jälkeen valmistui ensimmäinen muun kuin suomalaisen tekemä maantieteen väitöskirja (Charles Burnett, *Visualization and Analysis of Landscape in Information Space*).

Lisensiaatintutkimuksista vähitellen luovuttiin, ja niitä valmistui 2000-luvulla vain 2, joista viimeisin vuonna 2002 (Jari Hietaranta, *Spillway Systems and Ice-dammed Lake Phases during the Last Deglaciation in the Luobmošjavrrik*

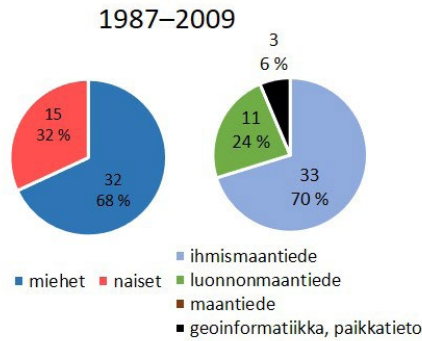

Kuva 3.4.7. Esimerkki artikkeleihin perustuvasta väitöskirjasta (Matti J. Rossi, 1997, *Morphology of Basaltic Lava Flow Fields in Iceland*) vasemmalla ja oikealla viimeisin lisensiaatintutkielma (Jari Hietaranta, 2002, *Spillway Systems and Ice-dammed Lake Phases during the Last Deglaciation in the Luobmošjavriik Area, Northern Finland*).

Area, Northern Finland) (kuva 3.4.7). Näitä tutkielmia oli tehty myös laitoksen ulkopuolisissa työpaikoissa.

Vuodesta 1987 vuoteen 2009 valmistui 32 väitöskirjaa eli keskimäärin 1,4 väitöskirjaa vuodessa. Niiden vuosittainen määrä kolminkertaistui verrattuna valtionyliopiston alkujaksoon, ja väittelyiden määrä yleistyi selvästi 1990-luvun puolivälin jälkeen. Väitöskirjoista valtaosa (73%, 22 väitöskirjaa) käsitteli lähinnä ihmismaantiedettä, lähinnä luonnonmaantiedettä käsitteli 8 (20%), ja uuteina olivat erityisesti geoinformatiikkaa käsittelevät väitöskirjat, joita valmistui 2 (7%). Väitöskirjojen teemat keskittyivät edelleen lähinnä Suomeen. Vain 5 (17%) väitöskirjaa käsitteli maantieteellisiä ilmiöitä erityisesti Suomen ulkopuolella, ja loput 27 (83%) tarkastelivat maantieteellisiä ilmiöitä lähinnä Suomessa ja sen alueilla. Tekijöistä 20 (62%) oli miehiä ja 12 (38%) naisia, ja lisensiaatintutkielmia valmistui (kuva 3.4.8, 3.4.9). Toisaalta vielä 1990-luvulla maantieteen maisterin tutkinnon suorittanut henkilö pystyi aloittamaan jatko-opinnot vain ilmoittamalla tästä tiedekuntaan. Niinpä vuosikymmenen lopussa virallisesti tohtorikoulutettavina olevista maantieteilijöistä alle puolet sai väitöskirjansa valmiiksi.

Euroopan unionissa yhdenmukaistettiin 2000-luvun alussa yliopistojen tutkintorakenteita ja määrällisiä opiskeluvaatimuksia. Tavoitteena oli mahdollistaa opiskelijoiden liikkuvuus maiden, yliopistojen ja oppiaineiden välillä. Sen myötä otettiin käyttöön vuonna 2005 yhteinen opintojen mitoitustjärjestelmä (ECTS) kolmiportaista tutkintorakennetta varten. Kolmivuotinen alempi korkeakoulu-tutkinto (kandidaatti) koostui 180 opintopisteestä ja kaksivuotinen ylempi kor-

Kuva 3.4.8. Maantieteen lisensiaatintutkielmat ja väitöskirjat vuosina 1987–2009.

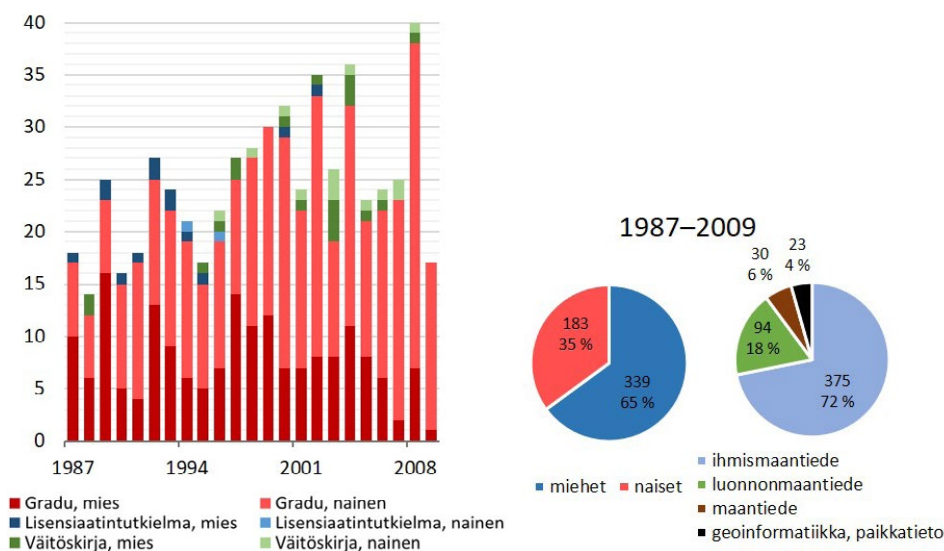
keakoulututkinto (maisteri) koostui 120 opintopisteestä. Jatko-opinnot tohtorin tutkintoon kestäisivät neljä vuotta. Näissä suunnitelluissa aikarajoissa pysyi vain harva maantieteen opiskelija.

Maantiedettä opiskelevan tuli suorittaa yhteensä 300 opintopistettä saadakseen kandidaatin ja maisterin tutkinnot. Alempaan korkeakoulututkintoon asti kaikki maantieteen opiskelijat opiskelivat samat maantieteen kurssit, joiden sisällöt perus- ja aineopinnoissa käsittelivät varsin tasapuolisesti luonnonmaantiedettä ja kulttuurimaantiedettä (ihmismaantiedettä) sekä näihin liittyviä menetelmiä, mukaan lukien paikkatietomenetelmät. Maisterin tutkinnossa oli mahdollisuus erikoistua ihmismaantieteeseen, luonnonmaantieteeseen tai geoinformatiikkaan, joskin osa kursseista oli yhteisiä kaikille opiskelijoille. Maisterin tutkinnon nimikkeenä oli kuitenkin maantiede (ks. kuva 4.1.1).

Maantieteen pro gradu -tutkielmien määrä kasvoi reippaasti 1980-luvulta 2000-luvulle. Tämän taustalla oli suurentunut uusien opiskelijoiden sisäänotto 25 opiskelijaan sekä opetushenkilökunnan huolehtiminen siitä, että opiskelijat etenisivät opinnoissa. Vuodesta 1987 vuoteen 2009 valmistui 522 pro gradu -tutkielmaa eli keskimäärin 23 tutkielmaa vuodessa. Tämä oli lähes kaksinkertainen määrä verrattuna aikaan 1970-luvun puolivälistä 1980-luvun puoliväliin. Tutkielmista selkeä enemmistö (65%, 339 tutkielmaa) oli naisten tekemiä ja enää reilu kolmannes (35%, 183 tutkielmaa) oli miesten tekemiä (kuva 3.4.9).

Tutkielmista edelleen lähes kaikki (94%, 492 tutkielmaa) oli kirjoitettu suomeksi. Toisaalta englanniksi kirjoitettujen tutkielmien osuus (7%, 36 tutkielmaa) oli noussut. Tätä selittää osittain se, että tiedekunnassa oli englanninkielinen maisteriohjelma, jonka opiskelijoiden tutkielmia hyväksyttiin maantieteessä. Lisäksi yksi tutkielma oli kirjoitettu poikkeuksellisesti espanjaksi (vuonna 2008, Pilvi Riikka Taipale, Asentamientos de reforma agraria en Mato Grosso, Brasil), mutta ruotsiksi tai muilla kielillä ei valmistunut tutkielmia.

Ihmismaantieteen osuus tutkielmista oli kasvanut edelleen eli ne muodostivat kolme neljästä tutkielmasta (72%, 375 tutkielmaa). Lähinnä luonnonmaantieteestä

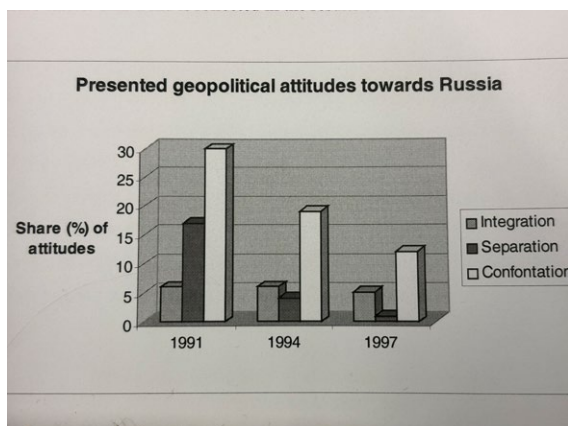

Kuva 3.4.9. Maantieteiden tutkimusasteet vuosina 1987–2009. Oikealla pro gradu -tutkielmien tekijöiden ja aihepiirien jakauma.

valmistui 94 tutkielmaa (18%) ja molempia yhdistelevästä maisematutkimuksesta 30 (6%) tutkielmaa. Uutena piirteenä oli selkeästi paikkatietoon ja geoinformatiikkaan keskittyvien tutkielmien valmistuminen (4%, 23 tutkielmaa) (kuva 3.4.9).

Tutkielmien sisällöissä näkyi kansainvälistyminen. Aiheista jo 20% (101) käsittelee alueita, paikkakuntia tai ilmiöitä Suomen ulkopuolella tai maantieteelliset ilmiöt Suomessa oli kytketty suoraan kansainväliseen kontekstiin, esimerkiksi vertailevan tutkimuksen avulla. Kansainvälistä kontekstia toivat myös kansainväliset maisteriohjelmat, kuten Baltic Sea Region Studies, jonka opiskelijoista osa teki tutkielman maantieteeseen (kuva 3.4.10). Vuosituhannen vaihteessa kiinnostus poliittiseen maantieteeseen virisi laitoksella, erityisesti kriittisen geopolitiikan näkökulmista, myös tohtorikoulutettavien, kuten Sami Moision vauhdittamana (kuva 3.4.10). Edelleen tutkielmien tavanomainen pituus oli säilynyt samanlaisena kuin aiemmin eli ne olivat 60–80 sivua pitkiä. Toinen oleellinen muutos oli, että laadullisten menetelmien käyttö yleistyi ihmismaantieteen tutkimisissa runsaasti. Faktorianalyysit olivat jo vaihtuneet diskurssianalyysiin, kun kvantitatiiviset menetelmät olivat vähemmällä huomiolla ihmismaantieteen tutkimuksessa ja opetuksessa Turun yliopistossa.

Vuosina 1987–2009 aikana ilmestyi maantieteen laitoksen julkaisusarjassa 60 julkaisua. Tultaessa 1990-luvun loppuvuosiin laitoksen julkaisusarja oli menettänyt merkityksensä laitoksen keskeisenä julkaisukanavana. Tavanomaisena käytäntönä oli ollut julkaista laitossarjassa muualla ilmestyneestä tutkimuksesta rinnakkaisjulkaisu, mutta tästä luovuttiin.

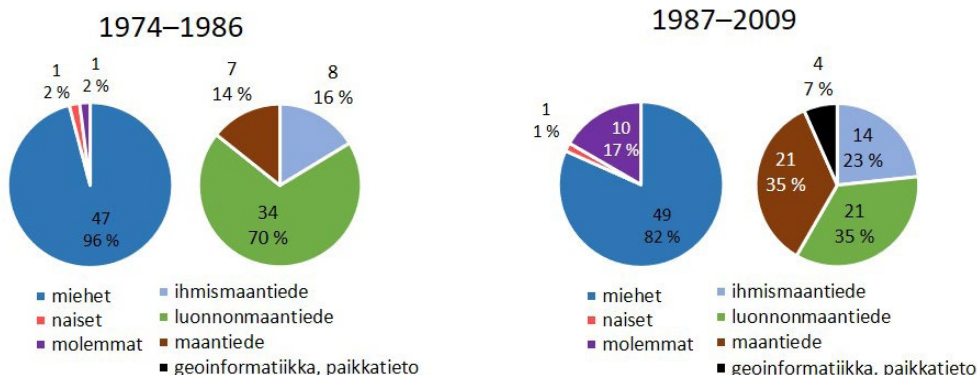

Sisällysluettelo

- 1. Johdanto.....
- 2. Kriittinen geopolitiikka.....
 - 2.1. Kriittisen geopolitiikan tutkimus.....
 - 2.2. Kieli välittää ja rakentaa ympäröivää t
 - 2.2.1. Diskurssi.....
 - 2.2.2. Kriittinen diskurssianalyysi.....
 - 2.3. Konstruktionistinen näkemys tilallisu
 - 2.3.1. Yksilön ja ympäristön välinen vuore
 - 2.3.2. Konstruktionismi positivististen ja t
- 3. ”Toiseus” länsimaisen identiteetin ra
 - 3.1. Alueen institutionalisoituminen.....
 - 3.2. ”Toinen” rakentaa yhteisön alueellist
 - 3.3. ”Itä”, eurooppalaisen imperialismin t

Kuva 3.4.10. Esimerkkejä maantieteen opintojen kansainvälistymisestä pro gradu -tutkielmissa (varemmalla Tarmo Pikner, 2000, Representations of Estonian state boundaries. A study on the Estonian printed mass media and cross-border co-operation programmes ja oikealla Ari Koski, 2003, Geopolitiittinen diskurssi Yhdysvaltain valta-aseman luojana ja Naton laajentumiskeskustelu Euroopan alueellisen järjestyksen rakentamisessa).

Oleellinen muutos aiempiin jaksoihin verrattuna näkyi kirjoittajissa ja tavoissa kirjoittaa. Laitossarjan julkaisuissa jo lähes joka toisessa (46%, 26) oli enemmän kuin yksi kirjoittaja ja lopuissa 30 julkaisussa (54%) kirjoittajia oli vain yksi. Julkaisuista oli 35 (64%) englanniksi, 19 (34%) suomeksi ja 2 (4%) ruotsiksi. Julkaisuista 49 (82%) oli miesten tekemiä, 1 (1%) naisten tekemiä ja 10 (17%) miesten ja naisten yhdessä tekemiä. Kirjoittajista 18 (90%) oli miehiä ja 2 (10%) oli naisia (kuva 3.4.11, 5.2.4).

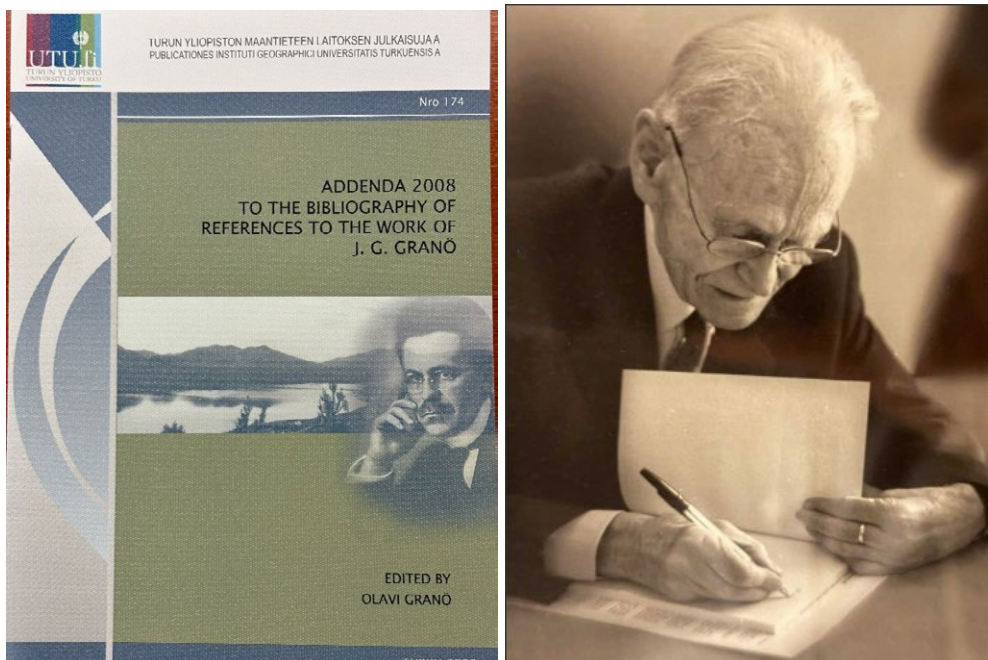

Kuva 3.4.11. Maantieteen laitoksen julkaisusarja vuosina 1974–1986 ja 1987–2009.

Laitoksen julkaisusarjassa ilmestyi professorien tai apulaisprofessorien julkaisuja seuraavasti: S. Tuhkanen (8), H. Mansikkaniemi (7), O. Granö (6), P. Yli-Jokipii (4), H. Andersson (3), M. Löytönen (2), M. Mielonen (1) ja R. Kalliola (1). Julkaisuja sarjassa ilmestyi myös monilta laitoksen assistenteilta tai muutoin laitoksella työskennelleiltä: M. Pyökäri (6), V. Kaitanen (1), A. Heino (1), monia väitöskirjoja (H. Katajamäki, K. Jalkanen, J. Jauhiainen, A. Koski), joitakin julkaisuja perustui pro graduihin tai lisensiaatintutkielmiin (H. Jutila, O. Mäki, S. Nenonen, R. Salmi, T. Laitinen, J. Uotila) sekä jatko-opiskelijat toimittivat tai kirjoittivat joitakin julkaisuja. Lisäksi professori emeritus O. Tuominen oli mukana yhdessä julkaisussa, joka käsitteli laitoksen historiaa.

Maantieteen laitoksen julkaisusarjan viimeisin julkaisu ilmestyi vuonna 2009. Siinä Olavi Granö kävi läpi tutkimuksia, joissa oli viitattu hänen isänsä ja laitoksen ensimmäisen professorin J.G. Granön tutkimuksiin (kuva 3.4.12). Laitoksella oli lyhyesti käytössä myös julkaisuja koskeva B-sarja, jossa ilmestyi useimmiten raportteja eri hankkeista. Joitakin opetusmonisteita julkaistiin myös.

Tieteellinen julkaiseminen alkoi muuttua tavanomaisemmaksi 1990-luvulla myös muiden kuin väitelleiden keskuudessa. Entistä useammin tutkimustuloksia julkaistiin myös kansainvälisissä sarjajulkaisuissa. Tähän käytäntöön vei myös muuttunut tapa tehdä väitöskirja, joka aiempaa useammin koostui artikkeleista yhden monografian sijaan. Lisäksi yleistyivät artikkelit, joissa oli useampi kuin yksi kirjoittaja, joskus jopa muutamia kirjoittajia.

Kuva 3.4.12. Maantieteen laitoksen julkaisusarjan viimeisin tutkimus. Sen toimitti maantieteen professori emeritus, akateemikko Olavi Granö.

Laitossarjassa ilmestyneiden 56 tutkimuksen lisäksi laitoksen henkilökunta julkaisi vuosina 1987–2009 noin 1172 tieteellistä tai maantieteeseen liittyvää julkaisua. Julkaisuja ilmestyi siis noin 52 julkaisua vuodessa eli yhteensä noin 1228 vuosina 1987–2009. Julkaisujen vuosittainen määrä oli lähes kolminkertaistunut verrattuna aikaan 1970-luvun puolivälistä 1980-luvun puoliväliin. Julkaisuista lähes puolet (595 julkaisua, 48%) ilmestyi suomeksi ja lähes saman verran (571 julkaisua, 46%) oli englanniksi. Englanniksi kirjoitettujen tutkimusten vuosittainen määrä ylitti suomenkieliset julkaisut 1990-luvun kuluessa. Lisäksi ilmestyi espanjaksi 19 julkaisua (2%), ruotsiksi 14 (1%) ja saksaksi 9 (1%). Kansainvälisyyden lisääntymistä osoittivat myös muilla kielillä ilmestyneet julkaisut eli viroksi (6), swahiliksi (4), ranskaksi (3) sekä 1 julkaisu italiaksi, katalaaniksi, venäjäksi, puolaksi, mongoliksi ja saameksi. Ennakoarviointia soveltavissa ulkomaisissa tieteellisissä julkaisusarjoissa julkaisemisen määrä alkoi vähitellen kasvaa. Toisaalta niiden osuus oli edelleen suhteellisesti hyvin pieni eli noin 6% (77 artikkelia) kaikista vuonna 1987–2009 ilmestyneistä julkaisuista. Näiden julkaisujen määrä alkoi kasvaa selkeästi enemmän vuodesta 2005 lähtien.

3.5 Laajeneminen muuttuvassa yliopistossa, 2010–2024

Vuonna 2010 yliopistojen hallinnollinen asema muuttui Suomessa uuden yliopistolain myötä, jolloin yliopistot irtautuivat valtiolaitoksen asemasta. Samalla aiemmat virat muutettiin työsuhteiksi. Tämä mahdollisti joustavamman henkilöstöpolitiikan. Uusia työsuhteita voitiin perustaa tarpeen vaatiessa ja rahoituksen salliessa. Nimikkeet muuttuivat: amanuenssista tuli esittelijä, sitten valmistelijä, tutkimus- ja taloussuunnittelija ja lopuksi laitoskoordinaattori. Assistenteista tuli yliopisto-opettajia, yliopistonlehtoreita ja yliopistotutkijoita.

Tässä yhteydessä opetuksen ja hallinnon tukihenkilöt siirrettiin pois laitoksilta osana suunniteltua yhteisten palvelujen rakenteellista muutosta (YPA) ja digitalisaation läpivientiä hallinnossa. Opetushenkilökunnan tehtäviin alkoi kuulua entistä enemmän erilaisten digitaalisten hallintojärjestelmien käyttöä, ja myös professorit joutuivat varaamaan luentosaleja, rekisteröimään opiskelijoita kursseille ja opintosuorituksia järjestelmiin. Käytettyä työaikaa sijoitettiin eri tehtäviin ja tätä seurattiin entistä tarkemmin, tosin usein vain näennäisesti.

Yliopistossa työskentelyä alettiin tarkastella urapolkuna, johon kuului eri vaiheita: väitöskirjatutkija, tutkijatohtori, yliopistonlehtori tai yliopistotutkija ja lopuksi professori. Niinpä professoriksi eteneminen alkoi muuttua yhdeksi yliopistollisen urapolun vaiheeksi. Tämä oli oleellinen muutos, sillä aiemmin oli mahdollisuus päätyä professoriksi vain viran tullessa avoimeksi ja voittamalla kilpailu tästä virasta. Tämä tapahtui harvoin, sillä usein tilaisuus hakea professoriksi oli vain kerran parissa vuosikymmenessä, ja kilpailu professoriksi pääsemisestä oli kovaa.

Yliopiston hallinnossa ja johtamisjärjestelmissä tuli muutoksia. Hallinnosta tuli paljon suoraviivaisempaa ja käyttöön otettiin monenlaisia tehtävissä suoriutumisen mittareita. Erilaiset johtoryhmät tulivat monien aiempien kollegiaalisesti valittujen ryhmien, kuten laitosneuvostojen tilalle. Yliopiston johdossa oli hallitus, johon kuului myös yliopiston ulkopuolisia henkilöitä, mukaan lukien liike-elämästä. He alkoivat vaikuttaa yliopiston toimintaan. Rehtori johti koko yliopistoa ja vararehtorit tutkimukseen, opetukseen ja yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen liittyviä seikkoja. Dekaanit johti tiedekuntaa ja vastaavasti varadekaanit eri teemoja. Laitoksessa oli johtaja, ja mahdollisesti osastonjohtajia.

Yliopistosta ulkopuolisen täydentävän rahoituksen hankkiminen tuli merkittäväksi edellytykseksi maantieteen tutkimustoiminnan laajentamiseksi ja henkilökunnan määrän kasvattamiseksi. Lopulta yli puolet maantieteen vuosittaisesta rahoituksesta tuli muualta kuin yliopiston sisältä. Tämä lisäsi laitoksen tutkimustoimintaa, mutta vei maantieteen tutkimusta tarjolla olevan rahoituksen teemojen suuntaan.

Suomen tiedehallinnossa nähtiin olennaiseksi kannustaa yliopistoja profiloitumaan. Yliopistojen ”itsenäistyessä” Suomessa pyrittiin löytämään maantieteen oppiaineelle profiloituminen eri yliopistoissa. Maantieteen yksiköillä eri yliopistoissa tulisi olla erilaisia vahvuuksia. Yhtenä keskeisenä profiloitumisen tavoitteena Turussa oli 2010-luvulla integroitunut maantiede. Siinä pyrittiin huomioimaan luonnon ja yhteiskunnan sekä ympäristön ja ihmisen alueellisia ja tilallisia vuorovaikutuksia sekä tarkastelemaan maantiedettä yhtenäisenä oppiaineena. Tässä oli granöläistä perinnettä voimakkaasti eriytyvän maantieteen sijaan. Yhtenäinen integroitunut maantiede oli helpompi sanoa kuin toteuttaa, joten tämän profiloitumisen vaikutus jäi varsin vähäiseksi. Luonnon- ja ihmismaantieteen integrointia toteutettiin joillakin maisterivaiheen opintojen kursseilla, mutta joistakin näistä kursseista luovuttiin 2020-luvulla.

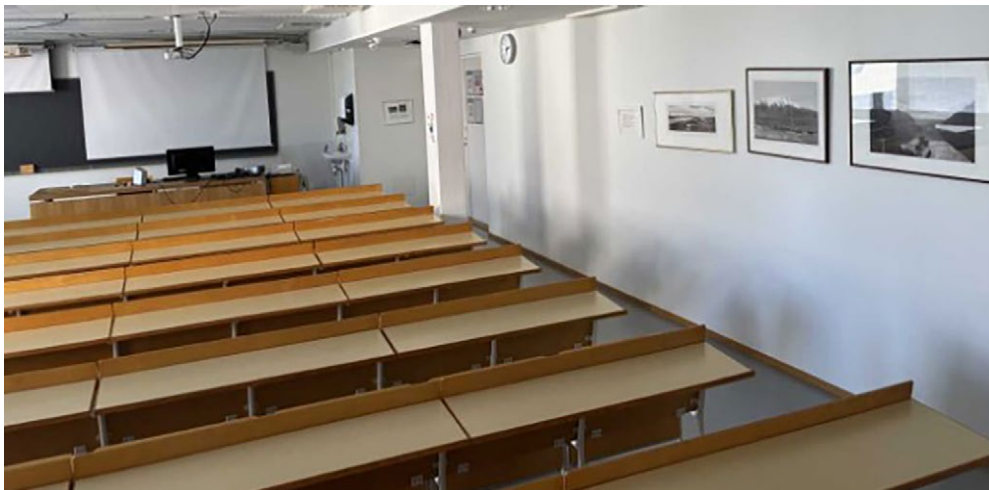
Profiloituminen ei tarkoittanut pelkästään maantieteen oppiaineen sisäistä työnjakoa Suomen yliopistojen välillä. Ennen kaikkea se oli kansallisen tiedehallinnon tavoite saada Suomen yliopistot tunnistamaan tutkimuskokonaisuuksia, joita yliopisto aikoo kehittää strategiansa mukaisesti. Ne olivat joko jo olemassa olevia, nousevia tai uusia korkeatasoisia tutkimusaloja tai tutkimuskokonaisuuksia. Useat maantieteen teemat soveltuivat näihin laajempiin yhteistyöaloitteisiin. Tästä saadun rahoituksen avulla pystyttiin kehittämään erityisesti teknologioita hyödyntäviä maantieteen aloja ja palkkaamaan tähän lisää henkilöstöä tai varmistamaan tuolloisen henkilöstön eteneminen urapolulla. Erityisesti paikkatietoa ja geoinformatiikkaa soveltava maantiede hyötyi profilaatiosta. Näiden osuus maantieteen opetuksessa ja tutkimuksessa kasvoi 2010-luvulta eteenpäin. Osastolle hankittiin nykyaikaisia tietokoneita ja tutkimusinfrastruktuuria. Myöhemmin laitoksen ison paikkatietoluokan hallinta siirrettiin laitokselta yliopistolle.

Merkittävä hallinnollinen muutos oli se, että maantieteen laitos ja geologian laitos vietiin taas yhteen. Tätä vastustettiin laitoksissa, kuten aiemmin 1970-luvulla, kun vastaava yhdistäminen oli tehty, ja yhteinen laitos olikin purettu 1980-luvulla. Vuonna 2011 syntyi maantieteen ja geologian laitos, joka oli vuonna 2024 edelleen voimassa oleva hallinnollinen yksikkö. Laitos jakautui maantieteen osastoon ja geologian osastoon. Maantieteen osasto sijaitsi edelleen samoissa tiloissa, joissa se oli ollut 1990-luvulta lähtien. Maantieteen opetuksessa eniten käytetty ja osaston aulassa sijainnut luentosali nimettiin Granö-saliksi vuonna 2013 huomioimaan maantieteen professori, rehtori ja kansleri J.G. Granön ja maantieteen professori, kansleri Olavi Granön merkittäviä toimia Turun yliopiston kehittämisessä (kuva 3.5.9).

3.5.1 Maantieteen henkilökunta, 2010-2024

Uuden yliopistolain myötä oli yliopiston työsuhteisiin ottaminen helpompaa aiempaan verrattuna. Tämä koski niin avustavaa henkilöstöä kuin myös professoreita. Niinpä entisen neljän professorin lisäksi oli mahdollista solmia uusia professorin työsuhteita.

Maantieteen laitoksen henkilökuntaan vuonna 2010 kuului 4 professoria (H. Andersson, J. Jauhiainen, R. Kalliola, J. Käyhkö), yliassistentit N. Käyhkö ja J. Mäkinen, lehtori S. Mäki, yliopistotutkija P. Kymäläinen, assistentit J. Malmstén, K. Suorsa ja P. Alho, joista viimeinen oli tehtävästä vapaalla ja sitä hoiti V. Hirvensalo. Lisäksi oli 22 tutkijaa, mukaan lukien tohtorikoulutettavat sekä amanuenssi A. Malmstén, laboraattori L. Laurila ja toimistos sihteeri K. Kunnas. Laitos oli lukuvuoden 2009–2010 alkaessa tehnyt virkistätymismatkan Viroon, jossa tutustuttiin maan eri kohteisiin ja myös Tarton yliopiston maantieteen laitokseen (kuva 3.5.2).

Kuva 3.5.1. Granö-sali Turun yliopistossa. Luentosalin seinälle ripustetut valokuvat oli ottanut J.G. Granö tutkimusmatkoillaan Venäjällä ja Mongoliassa 1900-luvun alkupuolella.

Laitoksella lähes neljä vuosikymmentä työskennellyt, ja lopuksi ihmismaantieteen professorina lopettanut Andersson jäi eläkkeelle vuonna 2012, varsin pian uuden yliopistojärjestelmän alettua. Hänen tehtävänsä valittiin vuonna 2013 Hille Koskela (FT, Helsingin yliopisto, 1999) (kuva 3.5.4). Helsingin yliopistossa tutkintonsa tehnyt ja 49-vuotiaana tehtävänsä aloittanut Koskela oli ensimmäinen nainen varsinaisena kokoaikaisena maantieteen professorina Turussa. Tähän oli kulunut 89 vuotta laitoksen perustamisesta. Muina maantieteen ”perinteisinä” professoreina jatkoivat ajanjaksolla ja vielä vuonna 2024 Risto Kalliola, Jukka Käyhkö ja Jussi S. Jauhiainen (kuva 3.5.3).

Uusia professorin työsuhteita solmittiin useimmiten Turun yliopiston maantieteen laitoksella koulutettujen kanssa. Vuonna 2015 professoriksi nimitettiin Petteri Alho (FT, Turun yliopisto, 2005) samana vuonna kuin hän täytti 40 (kuva 3.5.3). Professuurin tarkempaan määrittelyä oli hydrogeografia ja kaukokartointus. Hydrogeografian asema laitoksen tutkimustoiminnassa vahvistui vähitellen hyvin merkittäväksi. Vuonna 2021 professoriksi nimitettiin Tommi Inkinen (FT, Turun yliopisto, 2001) (kuva 3.5.3). Hän siirtyi 46-vuotiaana professuuriin Turun yliopiston Brahea-keskuksen tutkimusjohtajan tehtävästä. Hänen aihepiirinään oli erityisesti talousmaantiede. Maantieteen osastolla oli mahdollisuus opiskella

Kuva 3.5.2. Turun yliopiston maantieteen laitoksen henkilökuntaa elokuussa 2009 Virossa. Kuva: Jukka Käyhkö. Kuvassa eturivissä vasemmalta oikealle: Jussi S. Jauhiainen, Taimi Sitari, Nora Fagerholm, Niina Käyhkö, Sanna Mäki, Mikko Joronen, Jarmo Malmstén, Eliisa Lotsari, Rebecca Frilund, Toni Haapanen, Mika Orjala, Kari Kajuutti, Jukka Käyhkö; takarivissä vasemmalta oikealle: Elina Ahokangas, Leena Laurila, Risto Kalliola, Antti Vasanen, Harri Tolvanen, Reija Hietala, Joni Mäkinen.

Kuva 3.5.3. Turun yliopiston maantieteen professoreita vuonna 2024. Kuva: Joni Mäkinen. Vasemmalta oikealle: Niina Käyhkö, Jussi S. Jauhiainen, Petteri Alho, Tommi Inkinen, Nora Fagerholm, Jukka Käyhkö. Muita maantieteen professoreita olivat Risto Kalliola ja Hille Koskela.

talusmaantieteen opintoja ja väitellä tohtoriksi pääaineena talusmaantiede. Sen sijaan talusmaantieteen opetus ja tutkimus olivat vähitellen menettäneet merkitystään Turun yliopistoon yhdistetyssä Turun kauppakorkeakoulussa 2000-luvun alkuvuosikymmeninä. Alan apulaisprofessuuria jatkettiin vuonna 2025.

Osana yliopiston urapolkujärjestelmää ja hallinnollista uudistusta luotiin uudelleen apulaisprofessorin nimike, josta oli mahdollista edetä professoriksi. Vuonna 2018 apulaisprofessoriksi nimitettiin Niina Käyhkö (FT, Turun yliopisto, 2001) teemanaan soveltava geoinformatiikka (kuva 3.5.3, 5.2.4). Geoinformatiikan merkitys oli kasvanut oleellisesti maantieteen tutkimustoiminnassa ja opetuksessa Turun yliopistossa 2000-luvulla. Käyhkö eteni professoriksi vuonna 2022 eli samana vuonna kun hän täytti 50. Nora Fagerholm (FT, Turun yliopisto, 2012) nimitettiin apulaisprofessoriksi teemanaan kestävä kehitys ja ihmisen ja luonnon vuorovaikutukset samana vuonna kun hän täytti 40 (kuva 3.5.3). Yliopiston saaman profilaatorahoituksen ja ulkopuolisen täydentävän rahoituksen myötä oli mahdollista valita professoreita myös tarkasti määriteltyihin tehtäviin, jotka liittyivät maantieteen käynnissä olevaan toimintaan ja sen kehittämiseksi. Yliopistoon luotiin myös työelämäprofessorin tehtävä. Siinä oleellista oli kytkös yhteiskuntaan ja tutkimuksen soveltamiseen, eikä tehtävässä tarvinnut välttämättä olla

Kuva 3.5.4. Maantieteen professoreita Turun yliopistossa. Vasemmalla Ulla Tapaninen ja oikealla Hille Koskela. Lähde: Ressut.net & Turun yliopisto. Alimmassa kuvassa Amazon-tutkimushankkeeseen kuulunut professori Risto Kalliola (kuvassa keskellä) yhdessä tutkijoiden kanssa.

professorin pätevyyttä. Vuosina 2018–2022 maantieteen osastolla oli osa-aikaisena työelämäprofessorina Harri Kaartinen (TKT, Aalto-yliopisto, 2013).

Kuten edellä mainittiin, yliopiston tutkimus- ja opetushenkilökunnan nimikkeissä tapahtui muutoksia 2010-luvulla, ja laitoksen hallintoa ja sen henkilökuntaa keskitettiin tiedekuntaan ja keskushallintoon. Maantieteen amanuenssin tehtäviä laitoksella olivat hoitaneet vuosina 1940–46 J.K.V. Tuominen, 1963–1995 Eero Hanhijärvi (FM, Turun yliopisto, 1960) (kuva 3.3.11), 1996–2007 Aarre Heino (FT, Turun yliopisto, 1979) (kuva 3.3.11, 4.1.6) ja 2007–2016 Annukka Malmstén (FT, Turun yliopisto, 2013), tosin tehtävän nimike usein muuttui. Opetushallintoa ja tutkimustyön avustamista tukevien kanslistin, piirtäjän, preparaattorin jne. tehtävät laitoksella lakkautettiin.

Laitoksen tuli aika ajoin myös säästää kuluissa, ja yksi ihmismaantieteen yliopistolehtorin tehtävä lakkautettiin 2010-luvun alkuvuosina. Laitoksen tiukentunut taloudellinen tilanne ja haasteet edetä varsinkin ihmismaantieteen uralla johtivat siihen, että laitoksen ihmismaantieteilijöitä siirtyi muihin yliopistoihin. Siellä he etenivät urallaan kohti professuuria. Näistä esimerkkeinä olivat ihmismaantieteen yliopistonlehtoreina Turun yliopistossa olleet Päivi Kymäläinen, joka siirtyi Tampereen yliopistoon ja Johanna Hautala, joka siirtyi Vaasan yliopistoon. Turussa maantieteilijän koulutuksen saaneita henkilöitä oli professoreina myös Helsingin ja Itä-Suomen yliopistoissa.

Maantieteen osaston toistaiseksi voimassa olevat työsuhteet liittyivät lähes poikkeuksetta sekä tutkimukseen että opetukseen – opetuksen perustana Turun yliopistossa oli tutkimus. Näiden lisäksi oli vaihteleva määrä määräaikaista tutkijoita hankkeissa, jotka perustuivat yliopiston ulkopuoliseen täydentävään

rahoitukseen. Osa näistä työsuhteista oli kestoltaan vuosia, toiset kuukausia. Lisäksi monet tekivät väitöskirjaa työsuhteissa, muun muassa Turun yliopiston biologian, maantieteen ja geologian yhteisessä tutkijakoulussa (BGG), joka oli aloittanut toimintansa 2010-luvun alussa osana koko Turun yliopiston tohtoriohjelmia UTUGS (University of Turku Graduate School). Tämän jälkeen maantieteen tohtorin tutkintoon pyrkivät joutuivat hakemaan tähän asemaan ja kilpailemaan rahoitettavista tohtorikoulutettavien paikoista biologien ja geologien kanssa. Täsmällisesti määritellystä hakuprosessista voidaan katsoa olleen hyötyä. Maantieteessä se sekä nosti että yhtäläisti tutkimussuunnitelmien tasoa, mistä oli hyötyä monille jatko-opintojaan aloittaville henkilöille.

Vuonna 2024 yliopistonlehtoreina maantieteen osastolla olivat toistaiseksi voimassa oleviin työsuhteisiin valittuina aiemmin mainitun Sanna Mäen lisäksi Joni Mäkinen (FT, Turun yliopisto, 2004), Harri Tolvanen (FT, Turun yliopisto, 2006), Lauri Hooli (FT, Turun yliopisto, 2016) ja Elina Kasvi (FT, Turun yliopisto, 2015). Heistä Mäkinen oli työskennellyt maantieteen laitoksella ja osastolla eri tehtävissä jo 1990-luvulta lähtien (kuva 3.5.2).

Lisäksi maantieteen osastolla oli vuonna 2024 suuri määrä määräaikaisia työsuhteita. Määräaikaisina yliopistonlehtoreina tai pitempiaikaisina yliopistonlehtorin sijaisina olivat vuonna 2024 Päivi Oinas (KTT, Turun kauppakorkeakoulu, 1999) ja Juuso Suomi (FT, Turun yliopisto, 2014) ja yliopisto-opettajana Johanna Yliskylä-Peuralahti (FT, Turun yliopisto, 2004). Lisäksi maantieteen osastolla oli useita henkilöitä määräaikaisissa työsuhteissa tutkimustehtävissä tai tutkimusta avustavissa tehtävissä.

Vuonna 2024 oli maantieteen osastolla toistaiseksi voimassa olevissa työsuhteissa noin 30 henkilöä ja määräaikaisissa vuoden aikana työsuhteissa vajaat 40 henkilöä. Heidän lisäksi vuoden aikana oli 10–20 osa-aikaista harjoittelijaa tai avustajaa, jotka vaihtuivat usein ja olivat yleensä maantieteen opiskelijoita.

Maantieteen henkilökunnan lukumäärän nopean kasvun myötä tuli 2020-luvulla tiivistää työtiloja. Niihin oli sijoitettu aikoinaan tilanteessa, jossa henkilökuntaa oli puolet vähemmän. Tarve suuremmalle käyttötilalle johti siihen, että käsikirjasto lakkautettiin jo aiemmin ja siitä tehtiin kokoustila, johon kokoonnuttiin säännöllisesti aamukahville. Kalusteista osa oli peräisin maantieteen tiloista vanhassa yliopistorakennuksessa ennen muuttoa Yliopistonmäelle (kuva 3.5.5). Pitkät ja kapeat käytävät olivat samanlaisia kuin vuosikymmeniä aiemmin (kuva 3.5.5).

Dosentit eivät kuulu Turun yliopiston henkilökuntaan, mutta maantieteen ja sen erikoistumisalojen dosenteilla on kytkös laitokseen ja osastoon. Jotkut heistä antoivat myös maantieteen opetusta laitoksella. Taloudellisista seikoista johtuen 2010-luvusta eteenpäin hyödynnettiin aiempaa oleellisesti harvemmin dosenttien antamaa tuntiopetusta.

Maantieteen tai sen erityisalojen dosenteiksi on Turun yliopistoon nimitetty seuraavat henkilöt: Auvo A. Sääntti 1952, Oiva Tuominen 1954, Uuno Varjo 1959,

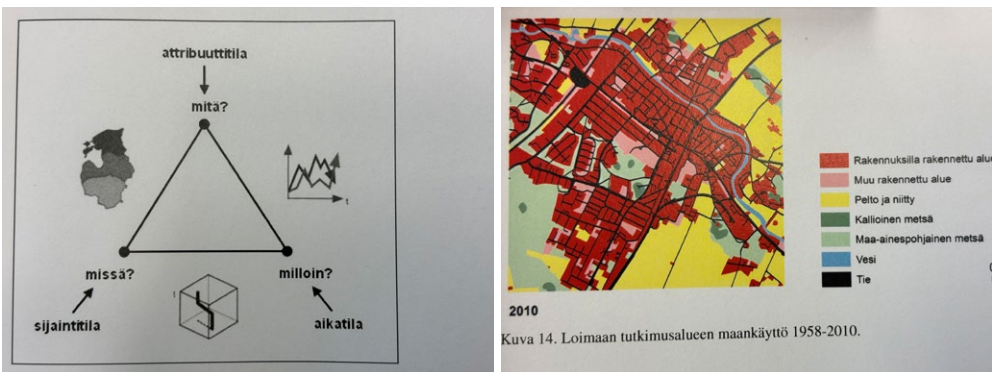

Kuva 3.5.5. Maantieteen laitoksen kokoushuone ja käytävää vuonna 2024.

Hannu Mansikkaniemi 1971, Matti Seppälä 1972, Jaakko Saviranta 1974, Jorma Kytömäki 1976, Veijo Kaitanen 1977, Jorma Taina 1979, Mauri Pyökäri 1982, Juhani Vainio 1984, Taimi Sitari 1986, ja 1990-luvulta eteenpäin Toni Ahlqvist, Petteri Alho, Harri Andersson, Nora Fagerholm, Stephen Gurney, Johanna Hautala, Elli Heikkilä, Aarre Heino, Reija Hietala, Lauri Hooli, Esa Hämäläinen, Tommi Inkinen, Jussi S. Jauhiainen, Petri Kahila, Pirkko Kasanen, Elina Kasvi, Hannu Katajamäki, Arto Koski, Päivi Kymäläinen, Jukka Käyhkö, Niina Käyhkö, Eveliina Lyytinen, Sami Moisio, Joni Mäkinen, Ronald Neller, Tua Nylén, Petri Pellikka, Ulla Tapaninen, Miriam Tedeschi ja Tuomo Uotila.

3.5.2 Maantieteen tutkielmat, 2010–2024

Vuodesta 2010 vuoteen 2024 valmistui 339 pro gradu -tutkielmaa eli keskimäärin 22 tutkielmaa vuodessa. Tutkielmien lukumäärä ei enää kasvanut aiemmasta

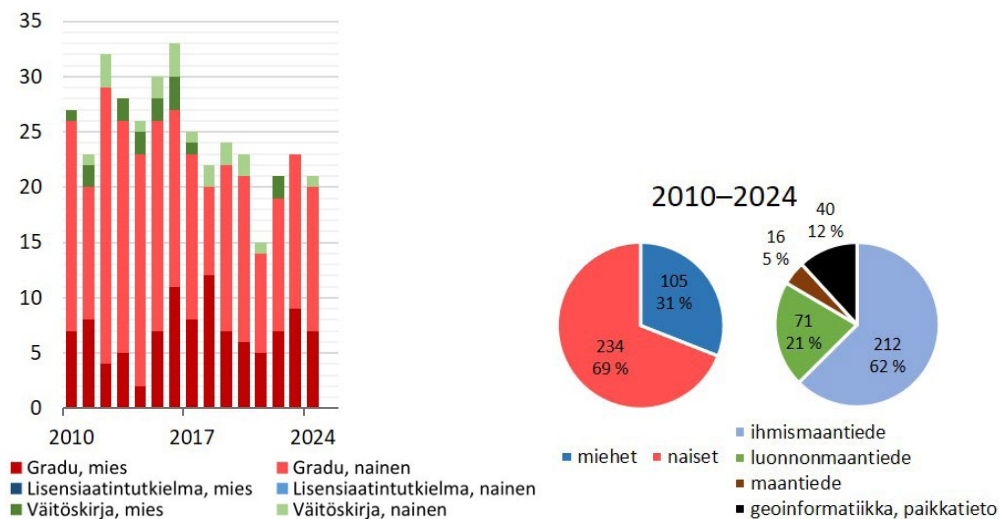
Kuva 3.5.6. Esimerkkejä paikkatietoa hyödyntäneistä maantieteen tutkielmista. (vasemmalla: Sanna Jaatinen, 2011, Yhdyskuntateknisten paikkatieto-ohjelmistojen käyttö ja käytettävyys; oikealla: Ilkka Kaate, 2013, Maankäytön muutos ja sen vaikutus ruokaturvaan. Kaarinan, Loimaan ja Salon kasvu pelloille).

tarkastellusta ajanjaksosta, vaikka opiskelijoiden sisäänottoa oli hieman nostettu ja maantieteen henkilökunnan määrä oli kasvanut (kuva 3.5.6, 4.1.7). Aivan kaikki maantieteen opintonsa aloittaneet eivät valmistuneet maistereiksi, vaikka maantieteestä valmistuneiden suhteellinen osuus oli edelleen hyvin korkea verrattuna lähes kaikkiin muihin oppiaineisiin Turun yliopistossa. Myös koronapandemia vuosina 2020–2021 vaikutti siihen, että monilla opiskelijoilla opinnot viivästyivät tai jäivät kesken.

Naisten absoluuttinen ja suhteellinen osuus tutkielman tekijöistä kasvoi edelleen. Heitä oli tarkastelujaksolla yli kaksi kolmesta (69%, 234 tutkielmaa), ja miehiä oli vajaa kolmannes (31%, 105 tutkielmaa). Tutkielmista edelleen selvästi suurin osa (89%, 299) oli suomeksi. Englanniksi kirjoitettujen tutkielmien osuus (11%, 37) oli noussut edelleen aiemmista tarkastelujaksoista. Muilla kielillä tutkielmia ei kirjoitettu.

Tutkielmista ihmismaantieteellisten teemojen osuus oli selvästi laskenut aiemmista vuosista, mutta niitä oli edelleen lähes kaksi kolmasosaa (62%, 212). Viidesosa (21%, 71) tutkielmista oli aihepiiriltään lähinnä luonnonmaantiedettä, ja sen osuus oli hienoisesti noussut. Selvästi lisääntyivät paikkatietoa ja geoinformatiikkaa käsittelevät tutkielmat (12%, 40) (kuva 3.5.6). Näiden lisäksi noin 16 tutkielmaa (4%) käsitteli maisemaa, joista luonnon ja yhteiskunnan piirteitä samanaikaisesti tarkastelevaa maantieteellistä maisematutkimusta oli noin puolet (kuva 3.5.7).

Tutkielmista valtaosa (81%, 271) käsitteli pääosin Suomea, sen alueita tai maantieteellisiä ilmiöitä Suomessa. Loput vajaa viidennes (19%, 64) tarkasteli pääosin muuta kuin Suomea tai sen alueita. Näiden ulkomaita koskevien tutkielmien suhteellinen osuus oli kasvanut. Monet englanniksi kirjoitetut tutkielmat

Kuva 3.5.7. Maantieteen tutkielmat vuosina 2010–2024 (oikealla vain pro gradu).

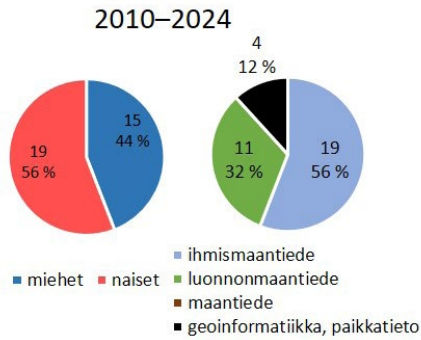
käsittelevät Tansaniaa, ja useita tutkielmia tehtiin myös Intiaan liittyen. Näiden taustalla olivat maantieteen tutkimushankkeet.

Tarkasteltaessa aivan viimeisiä vuosia eli ajanjaksoa vuodesta 2020 vuoteen 2024 voidaan havaita, että selkeästi paikkatietoon ja geoinformatiikkaan keskittyvien tutkielmien määrä nousi edelleen (18%), selkeästi luonnonmaantieteen liittyvien tutkielmien määrä laski (15%) ja ihmismaantieteen teemoja käsittelevien tutkielmien määrä pysyi lähes ennallaan (62%). Aiemman luonnon- ja ihmismaantiedettä yhdistelleen maisematutkimuksen sijaan tehtiin ihmisen elinympäristöön ja sen tarjoamiin ekosysteemipalveluihin liittyviä tutkielmia, joissa usein hyödynnettiin paikkatietoa.

Vuodesta 2010 vuoteen 2024 valmistui 34 väitöskirjaa eli noin 2,3 väitöskirjaa vuodessa. Tämä oli merkittävä suhteellinen ja määrällinen kasvu verrattuna aiempiin ajanjaksoihin. Väitöskirjoista enää 2 (6%, toinen suomeksi ja toinen englanniksi) oli monografioita, ja loput 32 (94%) perustuivat artikkeleihin, ja nämä kaikki olivat englanniksi. Viimeisin suomenkielinen väitöskirja ja samalla viimeisin monografiatyypinen väitöskirja hyväksyttiin vuonna 2013 (Jarmo Malmstén, Aluehallintojuttu: vuoden 1997 aluehallintouudistus ja sen sanomalehtikäsittely). Väitöskirjoissa naiset muodostivat jo enemmistön eli väittelijöistä oli naisia 19 (56%) ja miehiä oli 15 (44%). Vuosina 2018–2024 maantieteen 10 väitelleistä henkilöistä peräti 8 (80%) oli naisia (kuva 3.5.8).

Edellä mainittu tilanne tulee muuttumaan 2020-luvun kuluessa, sillä maantieteeseen rekrytoitiin täydentävän rahoituksen turvin vuonna 2024 runsaasti tohtorikoulutettavia, lähinnä hydrogeografiaan liittyvistä teemoista. Suurin osa heistä oli miehiä ja muita kuin suomalaisia. Tämä muuttaa laitoksen jatkokoulutettavien profiilia. Vuonna 2015 valmistui laitoksen 91-vuotisessa historiassa vasta toinen muun kuin suomalaisen tekemä maantieteen väitöskirja (Claude Flerner, Remote Sensing for Three-dimensional Modelling of Hydromorphology). Pian väittelijöiden tausta alkoi muuttua, sillä vuosina 2015–2024 jo 16% maantieteen väitöskirjoista oli muiden kuin suomalaisten tekemiä (kuva 3.5.9). Tätä seuraavan 10 vuoden aikana ulkomaalaisten tekemät maantieteen väitöskirjat voivat muodostaa jo enemmistön Turun yliopistossa.

Kaikki väitöskirjat liittyivät vähintään jossain määrin kansainväliseen tieteelliseen keskusteluun. Monet niissä käytetyistä esimerkeistä käsitelivät Suomen ulkopuolisia alueita, myös silloin kun väitöskirjan pääfokus oli Suomessa. Suoraan Suomen ulkopuolisiin alueisiin keskittyviä väitöskirjoja oli 8 (25%) eli selkeä enemmistö (75%) oli edelleen kytköksissä Suomeen, sen alueisiin tai maantieteellisiin ilmiöihin siellä. Muiden kuin suomalaisten osuus maantieteen tohtorikoulutettavista tulee lisäämään myös Suomen ulkopuolisia tutkimusaiheita väitöskirjoissa.

Kuva 3.5.8. Maantieteen väitöskirjat vuosina 2010–2024.

Kuva 3.5.9. Esimerkkejä maantieteen väitöskirjoista, joiden tekijä oli muu kuin Suomen kansalainen. Vasemmalla Claude Flener, 2015, Remote Sensing for Three-dimensional Modelling of Hydromorphology; oikealla Camilla Marucco Al-Mimar, 2024, Life before the Passport. People with a Refugee Background Navigating Everyday Life, Temporalities and Subjectivities between Refugeehood and Citizenship.

3.5.3 Maantieteen julkaisutoiminta, 2010–2024

Tieteellisten tutkimusten julkaisukäytännöt alkoivat muuttua oleellisesti 1990-luvulta lähtien. Julkaisemisesta englanniksi kansainvälisissä sarjajulkaisuissa tuli tavanomaisin käytäntö vuosituhaten alusta lähtien. Samalla suomenkielisten julkaisujen määrä väheni oleellisesti. Maantieteen väitöskirjat

perustuivat aluksi neljään ja myöhemmin kolmeen artikkeliin, joten tohtorikoulutettavilla oli tarve julkaista artikkeleita englanniksi. Kun väitöskirjoja tuli lisää, lisääntyi nopeasti myös osastolla tehtyjen julkaisujen kokonaisuus. Monissa julkaisuissa oli useampia kirjoittajia kuin yksi, ja usein myös henkilöitä maantieteen osaston ulkopuolelta. Tohtorikoulutuksessa myös kannustettiin yhteisjulkaisuihin.

Maantieteen julkaisuja vuosina 2010–2024 voidaan tarkastella monin eri tavoin. Usein huomioidaan Suomessa tai ulkomailla julkaiseminen, ennakoarviointia soveltavat tieteelliset julkaisusarjat tai kokoomajulkaisut, monografiat sekä muut julkaisut. Julkaisumääriä voidaan tarkastella sekä koko maantieteen osaston että yksittäisten henkilöiden tai henkilöryhmien tasolla.

Kuten aiemmin todettiin, vuonna 1927 perustettu maantieteen laitoksen sarjassa julkaiseminen loppui 2000-luvulla, ja sarja lakkautettiin maantieteen ja geologian laitoksen yhdistyessä vuonna 2011. Tämän jälkeen vuonna 2017 perustettiin uudestaan laitoksen julkaisusarja, yhteiseksi maantieteen ja geologian tutkimuksia varten. Se oli tarkoitettu lähinnä henkilökunnan omia tutkimuksia ja raportteja varten, eikä siinä julkaistu rinnakkaisesti muualla ilmestyneitä julkaisuja. Sarjan Turun yliopiston maantieteen ja geologian julkaisuja päätoimittajana toimi professori Jukka Käyhkö. Siinä julkaistiin vuosina 2017–2024 yhteensä 22 julkaisua, useimmin tutkimushankkeiden raportteja, ja jokaisen niistä oli tehnyt maantieteilijä. Sarjassa useimmin julkaisivat J. Jauhiainen (15 julkaisua, tämä julkaisu mukaan lukien, useimmin yhdessä muiden kirjoittajien kanssa) ja J. Käyhkö (4 julkaisua, yhdessä muiden kirjoittajien kanssa).

Näissä julkaisuissa oli harvoin yksi kirjoittaja (13%, 3 julkaisua) eli hyvin usein niissä oli useita kirjoittajia (87%, 20 julkaisua). Julkaisuista oli 17 (70%) englanniksi, 5 (22%) suomeksi, 1 (4%) ruotsiksi ja 1 (4%) saameksi. Julkaisuista 12 (52%) oli miesten tekemiä, 2 (9%) naisten tekemiä ja 9 (39%) miesten ja naisten yhdessä tekemiä. Kirjoittajista 12 (39%) oli miehiä ja 19 (61%) naisia eli naiset olivat tässäkin selkeänä enemmistönä.

Laitossarjassa ilmestyneiden 22 tutkimuksen lisäksi laitoksen henkilökunta julkaisi vuosina 2010–2024 noin 1185 tieteellistä tai maantieteeseen liittyvää julkaisua. Julkaisuja ilmestyi siis noin 80 julkaisua vuodessa eli yhteensä 1207 vuosina 2010–2024. Julkaisujen vuosittainen määrä oli merkittävästi suurempi kuin edeltävänä tarkastelujaksona 1980-luvun loppupuolelta vuoteen 2009. Muutoksia oli kuitenkin tapahtunut sekä julkaisujen pääasiallisessa kielessä että julkaisuareenoissa.

Julkaisuista jo selkeä enemmistö ilmestyi englanniksi (870 julkaisua, 72%), mutta edelleen kaksi viidestä ilmestyi suomeksi (322 julkaisua, 27%). Muilla kielillä julkaiseminen oli vähentynyt verrattuna aiempaan ajanjaksoon: viroksi ilmestyi 8 julkaisua (1%), swahiliksi 3, espanjaksi 2, italiaksi 1 ja saameksi 1.

Käsikirjoitusten ennakoarviointia soveltavissa ulkomaisissa tieteellisissä julkaisusarjoissa julkaisemisen määrä kasvoi sekä määrällisesti että suhteellisesti hyvin paljon verrattuna aiempaan jaksoon. Vuosina 1987–2009 näiden artikkelien osuus oli 6%, mutta vuosina 2010–2024 ne muodostivat jo selkeän enemmistön kaikista julkaisuista (590 julkaisua, 49% eli noin 39 artikkelia vuodessa). Näiden kansainvälisten julkaisujen määrä alkoi kasvaa edelleen erityisesti 2010-luvun puolivälistä lähtien.

4. MAANTIETEEN OPISKELU JA OPISKELIJAT

4.1 Maantieteen opiskelu

Maantieteen opiskelun perustana Turun yliopistossa ovat olleet 100 vuoden aikana professorien ja muiden opettajien pitämät luennot, assistenttien ja muiden opettajien ohjaamat harjoitustyöt, opiskelijoiden tutustuminen maantieteellisiin ilmiöihin kenttäreitkeilyn ja kenttätöiden avulla sekä opiskelijoiden itsenäinen työ tutustumalla maantieteen tieteelliseen kirjallisuuteen ja laatimalla raportteja ja tutkielmia, mukaan lukien niiden esittäminen ja keskustelu näistä esitelmistä.

Sadan vuoden aikana on tapahtunut monenlaisia muutoksia maantieteen opinnoissa. Varsinkin viime vuosikymmeninä ovat maantieteen sisältö ja opetustekniikat muuttuneet teknologian kehityksen myötä. Opintojen perusta on edelleen sama: kaikki maantieteen opiskelijat saavat perustiedot ja -taidot luonnonmaantieteestä ja ihmismaantieteestä, kartografiaan ja paikkatietoon liittyvän käytännön osaamisen, ja valmiudet tehdä itsenäisesti ja ryhmissä maantieteellistä tutkimusta. Opintojen loppuvaiheessa on mahdollisuus erikoistua maantieteen sisällä luonnonmaantieteeseen tai ihmismaantieteeseen, ja viime vuosina myös geoinformatiikkaan.

Maantieteen opintojen alkuvaiheena ovat maantieteen perusopinnot (aiemmin tunnettiin nimellä *approbatur*), jotka suoritetaan lähinnä ensimmäisenä opintovuotena. Nimensä mukaisesti perusopinnot ovat yleisempiä maantieteen ja sen teemoihin johdattavia kursseja (kuva 4.1.1). Näitä seuraavat aineopinnot (aiemmin tunnettiin nimellä *cum laude*), jotka suoritetaan pääosin toisena ja kolmantena opintovuotena. Tämän lisäksi opiskellaan sivuaineita. Aineopinnot käsittelevät maantieteen eri teemoja ja kokonaisuuksia sekä harjaannuttavat opiskelijat erilaisten metodien käyttöön (kuva 4.1.1). Sadan vuoden aikana on välillä ollut käytössä alempi korkeakoulututkinto, luonnontieteiden kandidaatti, johon kolmivuotinen opiskelu johtaa. Siihen joidenkin maantieteen opiskelu päättyy. Tästä muodostuu maantieteen opintojen ensimmäinen sykli.

Maantieteen opintojen toinen sykli käsittää maantieteen syventävät opinnot (aiemmin tunnettiin nimellä *laudatur*). Se suoritetaan maisterivaiheessa yleensä 4.–5. opintovuotena, yleensä kandidaatin tutkinnon jälkeen. Syventävät opinnot sisältävät maantieteen erikoistumiskursseja kapeammista teemoista ja antavat valmiuden ja käytännön kokemusta tutkimuksen tekoon ja ohjaavat tieteelliseen ajatteluun ja toimintaan (kuva 4.1.1). Useimmat opiskelevat myös sivuaineita maisterin tutkintoon. Maantieteen pääaineopiskelijoilla tämä johtaa filosofian maisterin tutkintoon (aiemmin nimikkeenä oli filosofian kandidaatti, ja filosofian maisterin arvonimi). Tähän päättyvät lähes kaikkien opiskelijoiden opinnot. Yleensä toisen syklin maantieteen opiskelijat Turun yliopistossa ovat

opiskelleet maantiedettä alusta lähtien Turun yliopistossa. Vuosittain joitakin opiskelijoita siirtyy maantieteen maisteriopintoihin muista maantieteen yksiköistä muualta Suomesta tai toisista oppiaineista.

Maantieteen opintojen kolmas sykli tarkoittaa maantieteen jatko-opintoja tohtorin tutkintoon. Tohtorikoulutus on mitoitettu kestäämään neljä vuotta, mutta useimmilla on siihen mennyt aikaa enemmän. Tohtorikoulutettava opiskelee tutkijakoulutukseen liittyviä kursseja sekä laatii väitöskirjan. Väitöskirja oli aiemmin laaja monografia, mutta nykyään useimmin kolmesta artikkelista ja johdannosta koostuva, englanniksi kirjoitettu teos. Näihin jatko-opintoihin valikoituvat vain harvat opiskelijat. Monina vuosikymmeninä noin 1–2 opiskelijaa vuosikurssia kohden aloitti maantieteen jatko-opinnot eli alle 10% kaikista Turun yliopiston maantieteen opiskelijoista. Suomen laman seurauksena 1990-luvulla monet opiskelijat kirjoittautuivat varmuuden vuoksi jatko-opiskelijoiksi, mikäli töitä ei muualta löytyisi tai jos jatko-opintoihin jäisi aikaa. Enemmistöllä jatko-opinnot jäivät tuolloin kesken. Myöhemmin 2010-luvulta lähtien on aiempaa tavallisempaa, että tohtorikoulutettavat tulevat Turun yliopiston ulkopuolelta. Aivan viime vuosina on yleistynyt tilanne, jossa maantieteen jatko-opinnot aloittaa henkilö, joka ei ole aiemmin opiskellut maantiedettä. Entistä useammat maantieteen tohtorin tutkintoon tähtäävistä ovat peräisin Suomen ulkopuolelta, ja 2020-luvun puolivälissä heitä oli jopa enemmistö.

Kuvassa 4.1.1 on esitetty maantieteen opintojen kokonaisuuksia oppiaineen alkuvaiheista nykypäivään. Oppiaineen alussa 1920-luvulla maantieteen henkilökunta koostui vain kahdesta henkilöstä, jolloin opintokurssien tarjonta oli väkisinkin niukka. Kokonaisuus 1960-luvulla kertoo tilanteesta, kun maantieteeseen oli perustettu luonnonmaantieteen ja kulttuurimaantieteen (ihmismaantieteen) linjat, ja laitoksella oli molempiin opetushenkilökuntaa. Kuvaus 1980-luvulla osoittaa tilanteen uuden tutkintojärjestelmän alkuvaiheista, jolloin sekä luonnonmaantieteessä että kulttuurimaantieteessä (ihmismaantieteessä) oli professori ja apulaisprofessori sekä muuta väitellyttä ja tohtoriksi koulutettavaa henkilökuntaa. Tilanne vuosituhannen alkuvuosilta osoittaa tilanteen, jolloin siirryttiin kaksiportaiseen tutkintojärjestelmään, ja jolloin suuri osa pitkään laitoksella työskennelleistä maantieteen professoreista oli juuri vaihtunut. Tilanne vuodelta 2024 kertoo siitä, minkälaisia maantieteen opinnot olivat 100 vuotta oppiaineen perustamisen jälkeen.

Koko 100 vuoden aikana ovat luonnonmaantieteen opetuksessa pisimpään vahvasti esillä olleet hydrogeografia ja klimatologia. Geomorfologia ja biogeografia tulivat mukaan muutama vuosikymmen myöhemmin. Ihmismaantieteessä on pisin jatkumo ollut talousmaantieteen opetuksella, mutta sen sisältö on muuttunut oleellisesti. Myös kartografian periaatteiden ja käytäntöjen oppiminen on ollut tärkeää, ja sen tilalle tulivat 1990-luvun loppuvaiheissa geoinformatiikka ja paikkatieto. Suomen ja ulkomaiden maantieteellisten piirteiden

	1920-luku	1960-luku	1980-luku	2000-luku	2020-luku
P	Maantieteen peruskurssi	Maantieteen johdanto	Maantieteen perusteet	Maant. ja kartografian perusteet	Johdanto maantieteeseen
E	Matemaattinen maantiede	Matemaattinen maantiede	Maant. historia, olemus, tehtävät	Luonnonmaantieteen perusteet	Luonnonvarojen maantiede
R			Korologinen tekniikka	Kulttuurimaantieteen perusteet	Kestävä kehitys maantieteessä
U			Seminaari	Kehitysproblematiikka	Aluemaantieteen perusteet
S				Kirjallisuus	Geoinformatiikan perusteet
A	Hydrogeografia	Hydrogeografia	Klimatol.-Hydrogeo.-Biogeo.	Geomorfologia-Hydrogeografia	Geomorfologia
I	Klimatologia	Klimatologia	Luonnonmaantieteen järjestelmät	Klimatologia	Hydrogeografia
N	Kartografia	Kartografia	Sovellettu luonnonmaantiede	Biogeografia	Klimatologia
E	Maantieteen metodikka	Geomorfologia	Dynaaminen geomorfologia	Luonnonmaantieteen kirjallisuus	Biogeografia
	Seminaari	Biogeografia		Luonnonmaant. harjoitukset	Luonnonmaant. menetelmät
	Maantieteen kirjallisuus			Geom.-hydrogeo-klim/biogeo kirj.	
A		Jugoslavian aluemaantiede	Väestö- ja poliittinen maantiede	Väestö- ja asutusmaantiede	Kaupunkimaantiede
I		Japanin aluemaantiede	Talousmaantiede	Kaupunkimaant. ja-suunnittelu	Talousmaantiede
N		Suomen aluemaantiede	Maaseutumaaantiede	Yleinen talousmaantiede	Yhteiskunta- ja pol. maantiede
E		Talousmaantiede	Kaupunkimaantiede	Poliittinen maantiede	Aluekehitys ja innovaatioiden mnt
			Maiseman ja ympäristön hoito	Euroopan aluemaantiede	Teoria ja metodologia mnt
			Kartografia	Kulttuurimaantieteen harjoitukset	Ihmismaantieteen menetelmät
			Aluekehitys ja aluepolitiikka	Maa-seutumaaantieteen kirj.	
				Kulttuurimaantieteen kirj.	Paikkatietomenetelmät
S				Talous- ja poliit.maantieteen kirj.	Earth Obs. and Remote Sensing
Y				Alue- ja kehitysmaantieteen kirj.	Maantieteen kenttäkurssi
V	Yleismaantieteen erik.kurssi	Luonnonmaant. laudatur	Maantieteen historia ja teoria	Maantieteen historia ja teoria	Maantiet. teoria ja metodologia
V	Erikoismaantieteen kurssi	Kulttuurimaant. laudatur	Luma kvantitat. menetelmät	Metodol ja metodit luma/kuma	Maantiet. teoria ja metod. kirj.
E	Seminaari		Luma erikoismetodit	Menetelmäseminaari luma/kuma	Gradukurssi
N			Luma valinnainen	Tutkimuseminaari luma/kuma	Maantieteen teoriaessee
E			Maantieteen historia ja teoria	Metodiharjoitukset luma/kuma	Erikoistuminen maantieteessä
T			Kuma kvantitat. menetelmät	Kirjallisuus 1 ja 2 luma/kuma	
Ä			Kuma erikoismetodit	Biogeografia ja geokol. kirj.	useita kursseja englanniksi
V			Kuma valinnainen	Geoinformatiikan projektyö	ihmismaantieteen,
Ä				Geoinformatiikan erityiskys.	luonnonmaantieteen ja
T				Seminar in Geoinformatics	geoinformatiikan teemoista

Luonnontieteiden kandidaatti (maantiede)

Filosofian maisteri (maantiede)

Kuva 4.1.1. Maantieteen opinnot 100 vuoden aikana Turun yliopistossa.

tunteminen oli keskeistä vielä 1980-luvulle asti, mutta aluemaantieteen merkitys on vähentynyt lähes olemattomiin 2000-luvun kuluessa. Samoin on käynyt maantieteen oppiainehistorian opetukselle. Edellä mainitun maantieteen opetussuunnitelman yleisen rakenteen lisäksi voidaan tarkastella erilaisia opetusmuotoja ja niiden toteutusta maantieteessä 100 vuoden aikana.

4.1.1 Luennot

Maantieteen yliopisto-opetuksen ja opiskelun runkona ovat aina olleet luennot. Niitä ovat pitäneet maantieteen opettajat, erityisesti professorit, perus- ja aineopinnoissa sekä syventävissä opinnoissa eli approbatur-, cum laude- ja laudatur-oppimäärissä.

Yksityisen Turun Yliopiston aikana 1920-luvulta vuoteen 1974 asti oli maantieteen pääaineopiskelijoiden osallistuminen luentoihin mitoitettu kestämään opintojen alusta lähtien kolmesta neljään lukuvuotta. Luentokurssien tenttien suorittaminen oli välttämätöntä opinnoissa etenemiseksi. Opiskelijoiden tuli seurata aktiivisesti opetusta eli osallistua luennoille.

Maantieteen opintojen alkuvuosikymmeninä luentoja piti pelkästään oppiaineen professori, sillä oppiaineeseen kuului aina 1950-luvun puoliväliin asti vain yksi professori ja yksi assistentti. Professori piti luentoja, saneli luennon tekstin ja/tai kirjoitti sen liitutauluun, ja opiskelijat sitten kirjoittivat muistiinpanot luennoista tarkasti itselleen, jopa sanasta sanaan. Opetuksen elävöittämiseksi ja ilmiöiden havainnollistamiseksi luennoilla käytettiin myös dioja eli seinälle heijastettuja suuria valokuvia sekä erilaisia seinäkartoja. Maantieteen laitos hankki järjestelmällisesti opetusta tukevia välineitä heti alkuvuosista lähtien.

Luentojen merkitys ja määrä lisääntyivät voimakkaasti 1960-luvulla maantieteen opetushenkilökunnan kasvun myötä. Luentojen suuri määrä edelleen 1980-luvulla perustui arvioihin, että opiskelijat pystyisivät vain rajallisesti omaksumaan maantieteen teoriaa, käsitteitä ja kehitystä itsenäisesti suoraan vieras-kielisestä tieteellisestä kirjallisuudesta. Edelleen osa luennoista perustui luennoitsijan saneluun, jonka opiskelijat kirjoittivat riittävän tarkasti muistiin. Osa opettajista käytti myös piirtoheitintä. Opettaja joko kirjoitti luennon sisällön kalvolle luennon aikana tai oli valmistellut tekstin jo etukäteen. Osa opettajista käytti samoja kalvoja vuodesta toiseen. Diojen käyttö oli edelleen yleistä.

Luentokurssien määrää alettiin vähentää 2000-luvulla, ja oleellisesti 2010-luvulta lähtien. Samalla hyödynnettiin tietokoneita ja internetiä luentojen yhteydessä. Fyysiset kalvot ja diat olivat jo korvautuneet digitaalisilla PowerPoint-esityksillä, joiden materiaalin, tekstit, kuvat ja jopa videot opettaja oli laatinut etukäteen ennen luentoa. Merkittävän muutoksen luennointiin toi koronapandemia vuosina 2020–2021. Tuolloin luentoja oli pidettävä etäyhteyksillä eli luennoitsija ja opiskelijat eivät olleet samassa tilassa, vaan opiskelijat seurasivat kursseja kukin erikseen omalla tietokoneellaan. Tämän jälkeenkin osa luen-

to-opetuksesta toteutettiin etäopetuksena. Osittaiseen etäopetukseen siirtyminen on ollut merkittävä muutos yliopistossa. Osa luennoista on myös nauhoitettu, jolloin opiskelija voi katsoa ne haluamallaan ajalla paikasta riippumatta.

Toisaalta opiskelumuodot ovat tulleet vähitellen monimuotoisemmiksi ja opiskelijan itsenäisen työskentelyn osuus on kasvanut. Opiskelijoiden kielitaito ei ollut enää 2000-luvulla ongelma tieteelliseen kirjallisuuteen tutustumiseksi englannin kielellä. Toisaalta luentokurssien vähentäminen liittyi tarpeeseen vapauttaa henkilökunnan aikaa opetuksesta tutkimukseen. Opiskelijoiden osallistuminen luentoihin ei ollut enää pakollista, mutta he edellyttivät että luentomateriaali on saatavilla internetistä.

Maantieteen opintojen perustana oli 1920–1940-luvuilla metodiikan luentokurssi (kuva 4.1.1). Se oli professori J.G. Granön luennoima kurssi perustuen hänen kehittämänsä ”puhtaan maantieteen” näkemyksiin ja käsitteisiin. Se antoi opiskelijalle ymmärryksen siitä, miten maantieteilijä havainnoi ja tutkii luonnon- ja kulttuuriympäristöä. Se oli menetelmällisenä pohjana varsinkin alue- ja kulttuurimaantieteen opetukselle. Tämä luentokurssi jäi pois maantieteen opinnoista Granön siirryttyä Helsinkiin vuonna 1945. Seuraava professori Aario otti luentojen sisältöihin hänen tärkeäksi näkemiään teemoja, erityisesti kaupunki- ja talousmaantiedettä. Tähän asti kaikkien maantieteen luentojen sisältö oli suoraan riippuvainen oppiaineen yhdestä professorista.

Puhtaaseen maantieteeseen perustuvan maantieteen peruskurssin tilalle tuli professori O. Tuomisen myötä vuonna 1956 maantieteen johdantokurssi. Se sisälsi katsauksen maantieteen historiaan, maantieteen tutkimuskohteina oleviin ilmiöryhmiin ja tieteellisen tutkimuksen periaatteisiin. Tämän tyyppinen johdantokurssi on muodossa tai toisessa ollut olemassa tästä lähtien, joskin sen sisällöt ja laajuus ovat vaihdelleet eri vuosikymmeninä. Edelleen vuonna 2024 maantieteen opinnot aloitti kurssi ”Johdatus maantieteeseen”. Se sisälsi kattavasti luentoja maantieteen olemuksesta, eri osa-alueista sekä aihepiiriin tieteellistä kirjallisuutta (kuva 4.1.1). Siinä luennot olivat suomeksi, mutta enemmistö lukumateriaalista oli englanniksi.

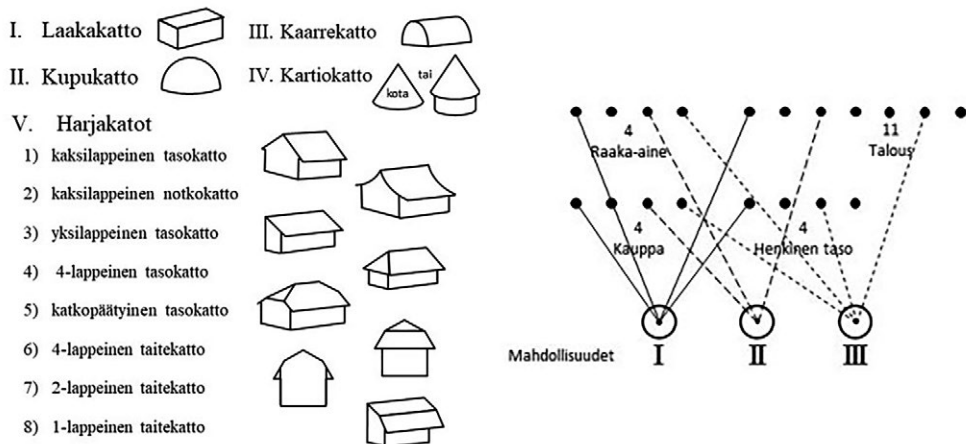
Alkuvuosikymmeninä pidettiin yleinen matemaattisen maantieteen peruskurssi (kuva 4.1.1). Se käsitteli laajemmin maantieteen yleistä olemusta, sisältäen teemoja myös astronomiasta. Tätä luennoitiin aina 1990-luvun alkupuolelle asti, lopuksi nimellä astronominen maantiede. Tämän jälkeen opintojen alkuun ei ole enää kuulunut maantieteen metodologista taustaa käsittelevää luentosarjaa.

Maantieteessä 1960-luvulla toteutuneen linjajaon myötä alettiin opettaa laajemmin sekä luonnonmaantiedettä että kulttuurimaantiedettä. Aiemmin luonnonmaantieteen osuus oli ollut suurempi, joskin 1950-luvulla maantieteen professorit Turun Yliopistossa olivat enimmäkseen suuntautuneita ihmismaantieteeseen, mikä näkyi myös opetuksessa ja tutkielmien aiheiden antamisessa. Muista yleismaantieteen luentokursseista muodostui 1970-luvun

loppuun mennessä kaksi laajuudeltaan tasaveroista ryhmää: luonnonmaantieteen peruskurssi ja kulttuurimaantieteen (ihmismaantieteen) peruskurssi. Myös uudessa tutkintojärjestelmässä 1980-luvulta lähtien periaatteena oli antaa yhtäläinen määrä luonnonmaantieteen ja ihmismaantieteen opetusta perus- ja aineopinnoissa. Tämä käytäntö oli voimassa edelleen 2020-luvulla (kuva 4.1.1).

Heti maantieteen oppiaineen perustamisesta lähtien on pidetty luentosarjoja hydrogeografiasta ja klimatologiasta. Näihin luonnonmaantieteen teemoihin lisättiin geomorfologia ja biogeografia 1960-luvulla, kun oppiaineeseen perustettiin luonnonmaantieteeseen erikoistunut professori ja apulaisprofessori. Nämä neljä teemaa muodostavat edelleen 2020-luvulla luonnonmaantieteen perusteet (kuva 4.1.1). Hydrogeografian osuus on viime vuosina edelleen vankistunut maantieteen opinnoissa.

Ihmismaantieteeseen erikoistuneet luentosarjat olivat vähäisempiä maantieteen perustamisen aikoihin 1920-luvulla. Myöhemmin J.G. Granö alkoi pitää antropogeografiaa (ihmismaantiedettä) käsittelevän kurssin (kuva 4.1.2). Kurssin tarkempina teemoina olivat muun muassa väestö- ja talousmaantiede (Granö 1945). Talusmaantieteen luento-opetus onkin ollut opetussuunnitelmissa eri vuosikymmeninä, ja oli edelleen 2020-luvulla. J.G. Granön luennoilla käsiteltiin myös väestön ja kaupunkien kehitystä. Näistä teemoista muodostuivat vähitellen 1980-luvulle tultaessa omat väestömaantieteen ja kaupunkimaantieteen luentosarjat. Kaupunkimaantiedettä edisti erityisesti professori Andersson. Kaupunkimaantiede säilytti asemansa luentokurssina vielä 2020-luvulla. Maaseutumaantieteestä luennoitiin 1970-luvulta 2000-luvun alkuun asti. Voimakkaasti 1970-luvun lopulta lähtien esille noussut kehitysproblematiikka korvautui 2020-luvulla kursseilla liittyen kestävään kehitykseen (kuva 4.1.1).

Kuva 4.1.2. J.G. Granön pitämän ihmismaantieteen luentosarjan sisältöä vuonna 1945 (Granö 1945).

Perinteinen aluemaantiede eri maiden ja alueiden luonnon ja ihmistoinnin maantieteellisistä piirteistä kuului opintoihin heti siitä lähtien, kun maantiedettä alettiin opettaa Turun Suomalaisessa Yliopistossa vuonna 1924. Aluemaantieteen kaksi peruskurssia käsittelivät 1920-luvulta lähtien toisaalta Eurooppaa, toisaalta muita maanosia ja alueita siellä. Aluemaantieteen asema maantieteen opinnoissa on oleellisesti muuttunut sadan vuoden aikana. Aluemaantieteeseen lisättiin 1950-luvulla Suomen maantieteen luennot, joissa käytiin järjestelmällisesti läpi Suomen luonnonmaantieteelliset ja ihmismaantieteelliset piirteet. Usein luentosarjojen tukena olivat luennoitsijoiden omat kokemukset kyseisistä maista – oli kyse sitten Jugoslaviasta, Japanista tai Itä-Afrikasta. Metodiiikka vaihteli luennoitsijoiden mukaan. Aluemaantieteen opetus alkoi vähentyä 1980-luvun lopulla. Perinteinen konkreettisiin alueisiin kohdistuva aluemaantieteen opetus ja luennot loppuivat 2020-luvulla (kuva 4.1.1). Aluemaantiedettä opetetaan enää vähän, joskin aluemaantieteellistä näkökulmaa on mukana monilla kursseilla. Suomen aluemaantieteestä ei järjestetty enää luento-opetusta 2000-luvulla.

Kartografia oli tärkeä opetettava aine heti maantieteen opetuksen alusta lähtien 1920-luvulla (kuva 4.1.1). Kartta oli ja on edelleen yksi keskeisimpiä maantieteilijän työkaluja. Karttojen sisältöä, luonnetta ja niiden konkreettista tekemistä tuli oppia niin luentojen kuin harjoitustöiden avulla. Kartografiasta ei pidetty enää 2000-luvun alun jälkeen erillistä luentosarjaa. Yksittäisetkin luennot kartografiasta ovat tämän jälkeen loppuneet.

Merkittävä osa maantieteen luennoista pidettiin opintojen alkuvaiheissa kahden ensimmäisen vuoden aikana. Luento-opetus on kuulunut opintoihin myös maisterivaiheessa eli syventävien opintojen (laudatur) kursseilla. Maantieteen opiskelijoita oli hyvin vähän maisterivaiheessa 1920-luvulla, joten heille pidettiin vain yksittäisiä luentoja tai yksittäinen yleismaantiedettä tai maantieteen erikoistumisalaa koskeva luentosarja (kuva 4.1.1). Aina 1960-luvulle asti luennot olivat aiheiltaan ja ajoitukseltaan enemmän tai vähemmän satunnaisia erikoiskursseja riippuen oppiaineen professorin silloisesta mielenkiinnosta ja osamisesta. Alkuvuosikymmeninä vaadittiin opiskelijan osallistumista laudaturvaiheen luentoihin kolmen lukukauden aikana. Myöhemmin vaatimus väheni ensin kahteen ja sitten yhteen lukukauteen. Vuoden 1949 tutkintovaatimuksissa syventävien opintojen laudaturvaiheen luentoja ei mainittu enää lainkaan. Ne tulivat jälleen 1950-luvun loppupuolella pakollisiksi professori Tuomisen aloitettua työnsä Turussa.

Vuonna 1960 tehdyn linjajaon ja uusien professuurien perustamisen myötä luonnonmaantiede ja kulttuurimaantiede (ihmismaantiede) saivat omat säännölliset luentokurssinsa syventävissä opinnoissa. Vähimmäisvaatimukseksi tuli kahden luentokurssin kuuntelu. Ne olivat luonnonmaantieteen linjalla aiheiltaan geomorfologiaa, kulttuurimaantieteen linjalla luentoja kaupunkimaantie-

teen ja aluetieteen menetelmien alalta (kuva 4.1.1). Molemmilla linjoilla suositeltiin osallistumista yhteiskuntasuunnittelun luentokursseihin, jotka aloitettiin kevätlukukaudella 1968. Ihmismaantieteen luentojen määrä kasvoi reippaasti 1960-luvun lopusta lähtien, kun siitä tuli yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan oppiaine. Suunnitteluun erikoistuneet luentokurssit loppuivat 1990-luvulla, joskin kaupunkisuunnitteluun liittyvistä teemoista luennoititiin kaupunkimaantieteen yhteydessä. Tultaessa 2020-luvulle luento-opinnot maisterivaiheessa käsittelevät erikoistumisaloja. Näitä olivat mm. ympäristö, ja siinä erityisesti hydrogeografia, talousmaantiede, kaupunkimaantiede ja innovaatioiden tutkimus sekä geoinformatiikka ja paikkatieto (kuva 4.1.1). Vuonna 2024 maisterivaiheessa kaikki maantieteen luennoitavat erikoiskurssit olivat englanniksi. Yleisemmät opiskelualmiuksiin ja tutkielman tekoon valmistavat luennot olivat suomeksi.

Laajempi koko maantiedettä, sen historiaa ja teoriaa käsittelevä kurssi luennoititiin 1980-luvulta 2000-luvun alkuvuosiin (kuva 4.1.1). Sitä luennoi maisterivaiheen opinnoissa professoreista aluksi O. Granö ja myöhemmin Yli-Jokipii ja lopuksi Andersson. Tätä aihepiiriä ei enää luennoitu tai opetettu maantieteessä 2020-luvulla. Uutena kurssina aloitettiin syksyllä 2024 maantieteen teoria ja metodologia (kuva 4.1.1). Siinä maantieteen professorit opettivat tähän liittyvää aihepiiristä maisterivaiheen opiskelijoita.

4.1.2 Seminaarit

Maantiede oli 1920-luvulla tiedekunnassaan ainoa oppiaine, jonka opintoihin sisältyi seminaariharjoituksia. Ne kuuluivat maantieteen yliopisto-opintojen perinteisiin tapoihin oppia. Opintojen alkuvaiheisiin (approbatur) sisältyi opiskelijoiden pitämien seminaariesitelmien kuuntelu yhden lukukauden aikana. Aineopintoja (cum laudea) varten tuli olla läsnä seminaareissa kaksi lukukautta lisää, ja pitää oma esitelmä ja arvioida jonkun muun opiskelijan esitys. Myöhemmin 1940-luvulla vähennettiin maantieteellisten esitelmien pito ja arvostelu aineopinnoissa yhteen.

Seminaarityöskentelyä tehostettiin 1960-luvulla jakamalla opiskelijat korkeintaan 10–12 henkilöä käsittäviin ryhmiin, joista kukin piti ohjaajansa johdolla viikoittaisia seminaarikokouksia lukukauden ajan. Tämä aineopintoihin liittyvä seminaarityöskentely säilyi opetuksen osana vielä 1980-luvulla. Myöhemmin 2000-luvulla luonnontieteiden kandidaatin tutkielman pakollisuuden myötä aineopintojen seminaarityöskentely kytkettiin siihen.

Maantieteen opetuksen alkuvuosista lähtien oli yhden (tavallisesti ensimmäisen) esitelmän nojaututtava opiskelijan itse tekemään kenttätööhön. Tällä ”paikkalimaantieteellisellä” seminaarilla oli tärkeä tehtävä maantieteen opinnoissa. Jokainen sai juuri häntä varten valitun tutkimustehtävän, joka oli suoritettava omien havaintojen tai muun omatoimisesti hankitun aineiston nojalla. Tutkimuksesta oli laadittava selonteko ja esitettävä se ryhmän toisille jäsenille suullisesti ja

tarkoituksenmukaisia havaintovälineitä käyttäen. Suorituksesta keskusteltiin seminaarissa ja esitys arvosteltiin. Täten opiskelijaa valmennettiin tutkimustyön eri vaiheisiin ja viestimään siitä. Myöhemmin 1970-luvulla alettiin antaa kirjallisuuteen tai muihin valmiisiin lähteisiin perustuvia esitelmän aiheita. Syynä oli opiskelijoiden lukumäärän kasvu sekä samojen kotipaikkojen toistuminen vuodesta toiseen. Uudessa tutkintojärjestelmässä 1980-luvulta lähtien opiskelija osallistui kahtena lukukautena yleisopintoihin sijoitettuihin seminaariharjoituksiin, joissa molemmissa hän piti esitelmän. Opiskelijan seminaariesitelmän aiheeksi saattoi tulla luonnonmaantieteellinen tai ihmismaantieteellinen teema huolimatta siitä, kumpaan aihepiiriin hän aikoi erikoistua myöhemmissä opinnoissa.

Maantieteen opetuksen alkuvuosikymmenistä lähtien tuli maisterivaiheen syventävissä (laudatur) opinnoissa opiskelijan osallistua seminaareihin yhtenä lukukautena esitelmineen ja arvosteluineen. Opiskelijoiden seminaareihin osallistumista lisäsivät valmiiden pro gradu -tutkielmien tarkastustilaisuudet. Uudessa tutkintojärjestelmässä 1980-luvulta lähtien syventäviin opintoihin kuuluivat metodiseminaari ja graduseminaari. Näistä ensimmäisessä esitelmä käsitteli kirjallisuuden perusteella jotain tutkimusmetodia. Jälkimmäisessä jokainen esitti pro gradu -tutkielmansa tutkimussuunnitelman ja myöhemmin tarkastettiin valmistunut tutkielma. Menetelmäseminaarit esitelmineen olivat olemassa vielä 2010-luvulla, kunnes niistä luovuttiin. Sen sijaan pro gradu -tutkielman suunnitelman esitystilaisuus ja valmiin tutkielman tarkastustilaisuudet olivat edelleen olemassa 2020-luvulla. Näihin ovat osallistuneet samaan aikaan niin luonnonmaantieteeseen kuin ihmismaantieteeseen erikoistuneet opiskelijat. Tutkimussuunnitelmien esityksissä siirryttiin etäopetukseen eli vain valmiin tutkielman esityksessä olivat samassa tilassa läsnä tutkielman tekijä, opiskelija-opponentti sekä opiskelijoista koostuva yleisö.

4.1.3 Harjoitustyöt

Maantieteeseen ovat aina kuuluneet olennaisesti harjoitustyöt (kuva 4.1.3). Niitä nimitettiin J.G. Granön aikana kartanpiirustustöiksi, sillä ne keskittyivät nimenomaan kartografiaan, karttojen piirtämiseen ja graafisiin esityksiin koskien maantieteellisiä ilmiöitä. Alkuvuosikymmeninä harjoitustöihin kuului 20 tehtävää. Niistä 2 koski mittakaavoja, 13 tehtävän lopputuloksena oli kartta, ja loput 5 perustuivat kartoista saatuun informaatioon, tulkintaan ja sen esittämiseen.

Karttojen ja karttaprojektoiden merkitys harjoitustöissä alkoi voimakkaasti pienentyä 1950-luvulla, mutta se oli edelleen olennainen osa maantieteen opintoja (kuva 4.1.4). Myöhemmin 1970-luvulla kulttuurimaantieteen (ihmismaantieteen) linjalla opiskelevan kaikkiaan noin 30 harjoitustehtävästä noin puolella ei ollut enää mitään yhteyttä karttaan. Vielä 1980-luvulla lähes kaikki piirustus-tehtävät toteutettiin alusta loppuun käsin, kunnes tietokone korvasi käsin tehdyt harjoitustyöt. Toisaalta peruserätyö kartoista, projektiosta ja mittakaa-

Kuva 4.1.3. Maantieteen harjoitustöitä vanhassa yliopistorakennuksessa. Lähde: Turun yliopiston mediapankki, Matti Uusi-Hinko.

voista opetettiin aina 2000-luvun alkuun asti. Niissä oli selkeä yhtymäkohta J.G. Granön ja J.K.V. Tuomisen suunnitteleminen harjoitustöiden sisältöön maantieteen opintojen alkuajoista lähtien.

Entiset käsin piirrettävät kartografiset tehtävät ja kartografian opetuksen korvasivat 2000-luvulla geoinformatiikan ja paikkatiedon opetus ja pelkästään tietokoneella tehdyt harjoitustyöt. Tultaessa 2020-luvulle oli merkittävä osa opintojen alkuvaiheen paikkatietoharjoitustöitä itseopiskelua internetistä saatavia ohjeita seuraten.

Maantieteen harjoitustyöt ryhmiteltiin arvosanojen mukaisesti approbatur-, cum laude- ja laudaturtöiksi eli perus- ja aineopintojen raporteiksi ja maisterivaiheen syventävien opintojen raporteiksi. Aluksi harjoitustyöt olivat laajoja ja melko kiinteitä, yhden tai kaksi lukukautta kestäviä kokonaisuuksia. Tultaessa 1950-luvulle seurasivat harjoitustyöt pääpiirteissään J.G. Granön opetuksia, mutta ne painottuivat jonkin verran toisin kuin alkuvuosikymmeninä.

Kuva 4.1.4. Maantieteen opiskelijoiden työskentelyä Lounais-Suomea koskevan kartografian harjoitustyön parissa 1950-luvulla maantieteen laitoksella vanhassa yliopistorakennuksessa. Ohjaajana assistentti Mauno Mielonen. Lähde: Turun yliopiston mediapankki.

Sen sijaan 1970-luvulla alkoi muodostua erillisempiä aihepiirillisiä kokonaisuuksia. Näitä olivat kartoituskurssi Seilissä, geomorfologian kenttäkurssi ja kivi-
kurssi sekä erilaiset tietojenkäsittelykurssit. Tällöin harjoitustyöt myös ajallisesti pilkkoutuivat jaksoihin lukuvuosien sisällä. Tähän kehitykseen vaikutti suuresti luonnon- ja kulttuurimaantieteen (ihmismaantieteen) linjajaon kattava ulottaminen myös perus- ja aineopintoihin. Uudessa tutkintojärjestelmässä 1980-luvusta lähtien harjoitustyöt liitettiin maantieteen eri aihepiireihin ja sijoitettiin asianomaiseen opintojaksoon. Tämän seurauksena aiemmat laajat harjoitustyöt muuttuivat pieniksi ja lyhyiksi tehtäviksi. Harjoitustöillä oli edelleen 2000-luvun alussa ja edelleen 2020-luvulla tärkeä asema opiskelijoiden harjaannuttamisessa maantieteellisten tutkimusmenetelmien käyttöön tutkimuksessa.

4.1.4 Muu opetus

Maantieteen opintoihin on vuosien varrella kuulunut paljon muutakin kuin luennot, seminaarit ja harjoitustyöt. Osa näistä opinnoista on ollut maantieteen henkilökunnan ohjaamaa, osan ovat opiskelijat opiskelleet itse. Opetusmuotoja ja tapahtumia on ollut hyvin monia, joten tässä luonnehditaan niitä vain pääpiirteissään.

Kenttäkurssit ja niihin liittyä opetus suoraan maastossa ovat kuuluneet aina maantieteen opintoihin. Alkuvuosikymmeninä kartoitusharjoitukset olivat ainoat harjoitustehtävät, joihin kuului kenttätyöskentelyä. Näitä toteutettiin jo J.G. Granön aikana (kuva 4.1.5). Vuonna 1956 professori Tuomisen myötä lisättiin opintojen alkuvaiheeseen ”maastoharjoitus”. Tätä käytettiin johdannoksi orientoitumiseen ja maantieteellisten havaintojen tekoon luonnossa (kuva 4.1.6). Pari vuotta myöhemmin liitettiin johdantokurssiin kävelyretki Turussa opiskelupaikkakunnan maantieteellisiin piirteisiin tutustumiseksi. Tätä uusien maantieteen opiskelijoiden opinnot käynnistävää muutaman tunnin kävelyretkeä yliopiston ympäristössä toteutettiin vielä 2020-luvullakin.

Kuva 4.1.5. Maantieteen opintojen kenttäkurssi 1930-luvulla professori J.G. Granön johdolla. Lähde: Tiitta (2014).

Myöhemmin 1960-luvulla sisällytettiin useampia eri aihepiirien kenttäretkiä maantieteen opintoihin. Nämä liitettiin luonnonmaantieteen ja ihmismaantieteen luentosarjoihin, harjoitustöihin ja uudessa tutkintojärjestelmässä 1980-luvulta lähtien opintojaksoihin. Tällaisia yhden tai kahden päivän retkiä sisältyi mm. kaupunkimaantieteeseen, aluesuunnitteluun, geomorfologiaan ja klimatologiaan sekä Lounais-Suomen aluemaantieteeseen. Tutustuminen omaan alueeseen eli Turkuun ja Lounais-Suomeen maantieteilijän näkökulmista oli oleellinen osa opintoja aina 2000-luvun alkuvuosiin asti. Päivän kenttäretkiä järjestettiin edelleen 2020-luvulla liittyen luonnonmaantieteen teemoihin, erityisesti geomorfologiaan. Seilin saarelle Nauvoon (Parainen) oli perustettu Turun Yliopiston tutkimusasema 1960-luvulla. Kartoituskurssi Seilissä oli osa maantieteen alkuvaiheen opintoja 1970-luvusta lähtien. Edelleen 2020-luvulla lähes joka vuosi toteutettiin kenttäkurssi Seilissä sisältäen niin luonnonmaantieteen kuin ihmismaantieteen harjoituksia. Eri vuosikymmeninä siihen kuului vaihteleva määrä kartografisten kenttätömenetelmien harjoittelua.

Vähintään viikon kestävät maisterivaiheen opintojen pakolliset kenttäretket aloitettiin vuonna 1957. Ne pidettiin yhteisesti kaikille opiskelijoille. Kotimaassa nämä useimmiten suuntautuivat Lappiin, mutta joitakin retkiä tehtiin myös Suomen sisäosiin. Ensimmäinen ulkomaanretki oli vuonna 1962 Tanskaan

Kuva 4.1.6. Maantieteen opintojen kenttätöharjoitus 1950-luvulla professori Tuomisen aikana. Lähde: Turun yliopiston mediapankki.

ja Pohjois-Saksaan. Nämä pitkät retkeilyt muodostuivat antoisiksi opetustoiminnan osiksi. Ne tarjosivat tilaisuuden monipuolisten maantieteellisten havaintojen tekoon ja lisäsivät opettajien ja oppilaiden välistä kanssakäymistä. Opiskelijat valmistelivat matkaa etukäteen ja tekivät siihen liittyviä esitelmiä ja raportoivat matkan jälkeen siihen liittyvistä maantieteellisistä ilmiöistä.

Laudaturmatkoja tehtiin 1970-luvun puolivälistä lähtien lähes yksinomaan ulkomaille. Kohteina olivat 1970- ja 1980-luvuilla mm. Ruotsi ja Tanska, Viro (Neuvostoliitossa), Tšekkoslovakia, Unkari, Espanja, Pohjois-Italia, Islanti ja Englanti (Isossa-Britanniassa) (kuva 4.1.7). Koko vuosikurssin yhteisiä matkoja tehtiin vielä 1990-luvulla, mutta aiempaa kauempiin kohteisiin, joita olivat muun muassa Yhdysvallat, Thaimaa ja Peru. Yhteiset laudaturmatkat korvautuivat opiskelijan tai opiskelijaryhmän itse tekemillä matkoilla 2000-luvun alussa, kunnes ne jäivät kokonaan pois opinnoista.

Kuva 4.1.7. Maantieteen laudaturmatka Englantiin vuonna 1985. Maantieteen opiskelijoita vastaanottamassa Cambridgen yliopistossa akateemikko, professori Olavi Granö (vasemmalla). Kuvassa vasemmalla laudaturmatkan vetäjinä toimineet assistentti Aarre Heino, jatko-opiskelija Peter Voss ja lehtori Jorma Kytömäki. Etualalla maantieteen opiskelijoita, muun muassa tuleva maantieteen professori Jussi S. Jauhiainen ja tuleva maantieteen kouluopettaja Saara Luukkonen.

Maantieteen tieteelliseen kirjallisuuteen tutustuminen on ollut aina oleellinen osa maantieteen opintoja. Jo 1920-luvulla tuli opiskelijoiden tenttiä perusopintojen suorittamiseksi alan tieteellistä kirjallisuutta. Tuolloin kurssivaatimuksiin kuului kaksi kirjallista tenttiä. Yhteen tenttiin kuului 3 kirjaa, joista 2 oli suomeksi ja 1 saksaksi. Toiseen tenttiin kuului suomenkielinen maantieteen oppikirja, Suomen kartasto sekä yksi saksankielinen karttakirja.

Tultaessa 1960-luvulle oli kurssikirjat suurimmaksi osaksi uusittu, ja englanninkielisiä oli tullut saksankielisten rinnalle. Saksankielisiä oppikirjoja ei ollut enää tenttivaatimuksissa 1980-luvulla, vaan lähes kaikki olivat englanniksi. Opintojen rakenne oli muuttunut varsin hajanaiseksi 2000-luvun alkuvuosina, ja siitä johtuen osa kirjallisuudesta oli yhdistetty luentokursseihin ja osa tentittiin erikseen. Lähes kaikki tenttikirjat olivat englanniksi yksittäisiä suomenkielisiä maantieteen oppikirjoja lukuun ottamatta. Suurin osa kirjoista oli suhteellisen uusia eli alle 10 vuotta vanhoja. Poikkeuksena oli ihmismaantieteen kirjallisuus, jossa useiden opiskelijasukupolvien tuli vuosikymmenestä toiseen tenttiä 1970-luvun lopulla ilmestyneitä positivistisen kvantitatiivisen maantieteen oppikirjoja.

Tilanne tieteellisen kirjallisuuden tenttimisen suhteen muuttui oleellisesti myöhemmin. Joillakin kursseilla oli 2020-luvulla lukemistossa artikkeleita, useimmiten englanniksi. Sen sijaan erillinen pakollinen maantieteen kirjallisuuden tentti ei kuulunut enää maantieteen opintoihin. Vuodesta 2024 lähtien maisterivaiheen opintoihin sisältyi maantieteen teorian ja metodologian kirjallisuus. Siinä tentittiin uusimpia englanninkielisiä luonnonmaantieteen, ihmismaantieteen ja geoinformatiikan artikkeleita. Luovan tekoälyn kehitys on tehnyt haasteellisemmaksi opiskelijoiden tekemien esseiden käytön opintosuorituksena.

Muut **valinnaiset opetustavat** maantieteen opinnoissa yleistyivät 2000-luvun vuosikymmeninä. Osaksi opintoja tuli muun muassa oman henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS) tekeminen, työharjoittelu, ja tutkimusprojektiin osallistuminen. Lisäksi opintopisteitä oli mahdollista saada vaikkapa kuuntelemalla esitelmiä, osallistumalla hackathon-tapahtumaan, kirjoittamalla tieteellinen artikkeli tai vaikkapa internetin ja Moodle-oppimisympäristön välityksellä tapahtuvan itseopiskelun avulla. Monia näitä kursseja oli mahdollisuus suorittaa ympäri vuoden.

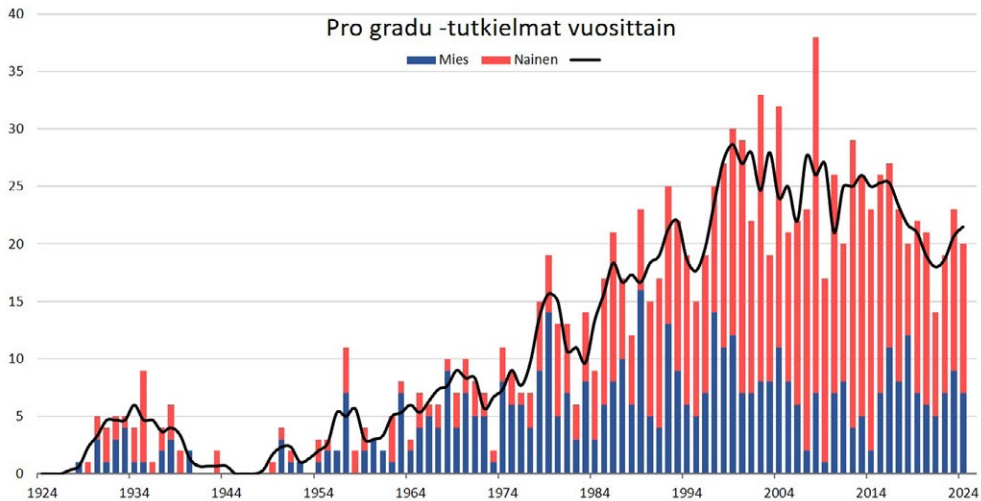
4.1.5 Tutkielmat

Maantieteen opinnot ovat aina huipentuneet opiskelijan itsenäisesti tekemään tutkielmaan. Maisterin tutkintoon kuului pro gradu -tutkielma. Se on ollut yleensä 50–100 sivuinen opiskelijan itsenäisesti tekemä tutkimus, joka noudatti hyvän tieteellisen tutkimuksen toteuttamisen sääntöjä. Alempaa korkeakoulututkintoa varten laadittiin LuK (luonnontieteiden kandidaatin) tutkielma. LuK-tutkielmia tehtiin 1950-luvun lopusta 1980-luvun alkuun ja uudelleen jälleen 2000-luvun alkuvuosista lähtien. Tässä julkaisussa on käsitelty aiemmin jo yksityiskohtaisesti tutkielmien määriä ja teemoja, joten seuraavassa luonnehditaan vain yleispiirteisesti tutkielmien sisältöjä.

Ensimmäisten 1920-luvun tutkintovaatimusten mukaan maantieteen korkeinta arvosanaa varten laaditun tieteellisen tutkielman ”tulee osoittaa maantieteellistä käsittelykykyä ja täysin tyydyttävää perehtyneisyyttä aineeseen. Sitä valaistakoon, milloin niin tarvitaan kartoin, kartogrammoin, diagrammoin, profiilein ja valokuvin”. Niinpä alkuvaiheen tutkielmat olivat sisällöltään laajoja ja visuaalisesti monipuolisia. Tutkielmissa olikin usein opiskelijan ottamia valokuvia tutkimuskohteesta, hänen piirtämiään karttoja ja kuvioita sekä taulukoita varsinaisen tekstin lisäksi.

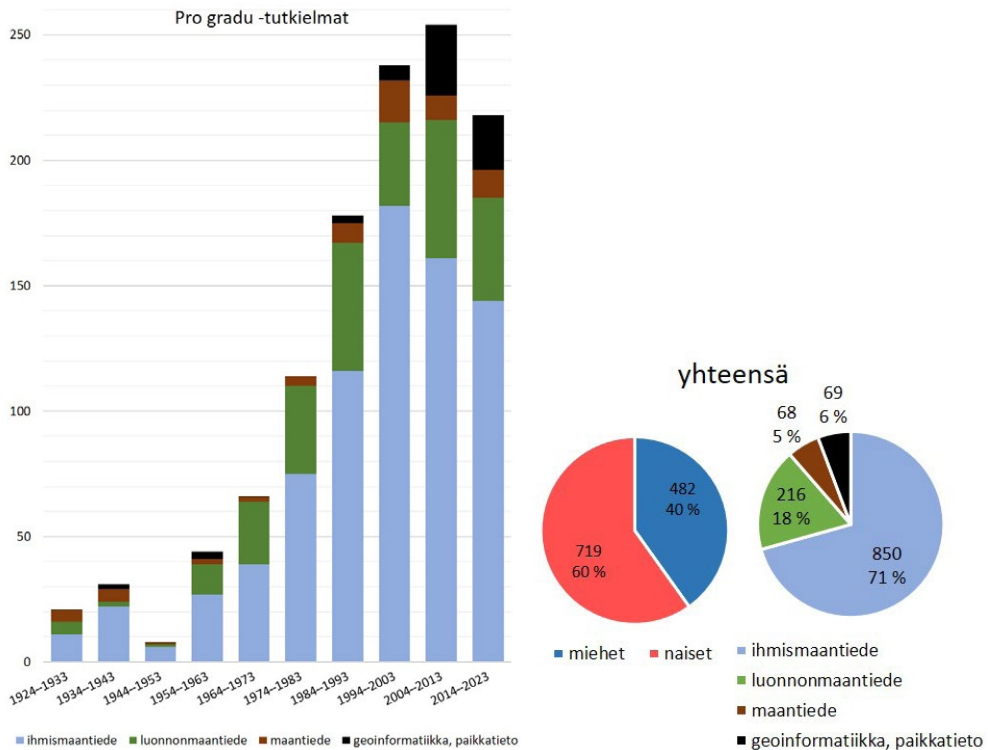
Tutkielmat ovat pääpiirteittäin säilyneet samanlaisina 100 vuoden ajan. Toki viime vuosikymmeninä on aihepiirin käsitteiden ja teorian osuus suurempi graduissa kuin 100 vuotta sitten. Alkuvuosikymmeninä tutkielmissa oli harvoin enemmän kuin 10 viitettä, mutta usein jo muitakin kuin suomeksi kirjoitettuja tutkimuksia. Myöhemmin lähdeluettelon laajuus kasvoi usein kymmeneen artikkeliin ja kirjoihin.

Maantieteen pro gradu -tutkielmia (aiemmin nimellä laudaturtutkielma) on valmistunut vuodesta 1924 lähtien 1. lokakuuta 2024 mennessä yhteensä 1192. Valmistuneiden tutkielmien määrässä on ollut suuriakin vaihteluita vuosien välillä. Alkuvaiheessa 1920-luvulta 1930-luvun puoliväliin tutkielmia valmistui vuosittain 4–5 ja sotavuosina vain yksittäisiä. Tämän jälkeen yksityisen yliopiston päättymiseen asti vuonna 1974 valmistui vuosittain keskimäärin 5–8 tutkielmaa. Opiskelijamäärien kasvaessa valmistui entistä enemmän tutkielmia. Määrän kasvu jatkui 1990-luvun loppuun, jolloin valmistui noin 28 tutkielmaa vuodessa. Tämän jälkeen on trendi ollut laskusuuntainen. Vuoteen 2016 asti väheneminen oli hienoista noin 25 tutkielmaan vuodessa eli pari vuosikymmentä aiemmin saavutettuihin määriin. Tästä se laski jopa alle 20 tutkielmaan. Syvä kuoppa valmistuneiden tutkielmien lukumäärässä oli seurausta koronapandemian aiheuttamista haasteista opinnoissa etenemiseksi. Naiset olivat enemmistössä gradujen tekemisessä joinakin 1930-luvun vuosina ja ovat olleet säännöllisesti 1980-luvun puolivälistä lähtien (kuva 4.1.8).

Kuva 4.1.8. Maantieteen pro gradu (laudatur) -tutkielmat 100 vuoden aikana vuodesta 1924 vuoteen 2024.

Enemmistö tutkielmista on käsitellyt ihmismaantieteellisiä aiheita. Noin neljännes tutkielmista on ollut kytköksissä selkeästi luonnonmaantieteeseen. Pieni määrä tutkielmia on käsitellyt tasaisesti niin ihmis- kuin luonnonmaantiedettä. Kartografiaan ja mittaukseen perustuvia tutkielmia tehtiin aiemmin harvakseltaan. Viimeisen 20 vuoden aikana on valmistunut aiempaa enemmän geoinformatiikkaan ja paikkatietoon keskittyviä tutkielmia, kuitenkin oleellisesti vähemmän kuin muilla menetelmillä luonnonmaantieteeseen tai ihmismaantieteeseen keskittyneitä tutkielmia (kuva 4.1.9).

Kuva 4.1.9. Maantieteen pro gradu (laudatur) -tutkielmat kymmenvuosittain vuodesta 1924 lähtien sekä tutkielmien kokonaisjakauma.

Vuosina 2015–2024 noin kaksi kolmesta pro gradu -tutkielmasta käsitteli ihmismaantiedettä, joka kuudes luonnonmaantiedettä, joka kahdeksas geoinformatiikkaa, ja yleisemmin maantiedettä kokonaisuudessaan käsitteleviä tutkielmia valmistui harvakseltaan (kuva 4.1.10).

Kun tarkastellaan yksittäisten pro gradu -tutkielmien teemoja 100 vuoden aikana, niin tulee hyvin esille Turun yliopistossa opetetun maantieteen laaja kirjo. Kuten aiemmin esitettiin, ensimmäinen pro gradu -tutkielma valmistui vuonna 1928. Sen oli tehnyt Eero Hietikko ja tutkielma oli nimeltään ”Aurajoen alue. Topografiseen ja geologiseen karttaan sekä omiin tutkimuksiin perustuva geologis-maisematieteellinen kuvaus.” Vuonna 1929 valmistui toinen tutkielma. Sen laati Martta Siivonen, ja sen otsikko oli ”Uusikaupunki talusmaantieteellisenä organismaina.” Kymmenes tutkielma valmistui vuonna 1931 (Ester Lumme, Suomen lentohietikot), 20. tutkielma vuonna 1933 (A.V. Auer, Rasion kasvillisuus) ja 50. tutkielma vuonna 1940 (Torsten Laine, Suomessa 1800-luvulla julkaistuista maantieteen oppikirjoista).

Jo nämä tutkielmien aiheet ensimmäisten vuosikymmenten aikana kuvastavat hyvin koko satavuotista aikaa. Talusmaantieteelliset ja aluekehitykseen liittyvät aiheet ovat olleet yleisimpiä ihmismaantieteessä. On tutkittu myös yk-

sittäisten paikkakuntien ja alueiden maantieteellisiä piirteitä sekä tarkempia luonnonmaantieteellisiä ilmiöitä näissä kohteissa. Maantieteen opetuksen ja oppikirjojen sisällön tutkimus on ollut säännöllistä vuosikymmenestä toiseen.

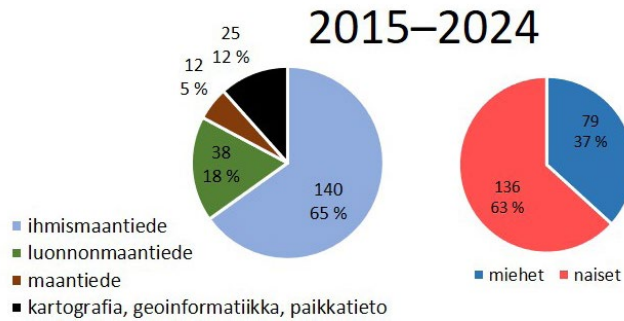
Tutkielmien määrä alkoi kasvaa 1960-luvulla, ja määrän kasvu oli nopeaa 1980-luvusta lähtien. Sadas tutkielma valmistui vuonna 1963 (Hannu Mansikkaniemi, Utsjoen Pulmankilaakson glasiaaliset ja postglasiaaliset muodostumat sekä erityisesti Kaldaushjoen suisto. Tenovuojoen sivulaakson kehityksen geomorfologiset pääpiirteet jääkaudesta lähtien), 200. tutkielma vuonna 1976 (Antero Auranen, Etelä-Pohjanmaan kesäyliopistotoiminnan alueelliset vaikutukset), 300. tutkielma vuonna 1985 (Ritva Toivonen, Raision maankäytön muutokset vuosina 1946-1975), 400. tutkielma vuonna 1990 (Minna Domander, Suomeen meritse tapahtuvan tuonnin alueellinen kehitys 1926-89), 500. tutkielma vuonna 1995 (Sakari Hyvönen, Luonnontilaisen suon muuttuminen ojituksen vaikutuksesta Rautavaaralla Pohjois-Savossa).

Alueellisen toiminnan ja ympäristövaikutusten maantieteellinen tutkimus on ollut yleistä. Vähitellen yleistyivät myös kansainväliset teemat sekä geoinformatiikan menetelmiä hyödyntävät tutkimukset. Laitoksen 600. tutkielma valmistui vuonna 1999 (Outi Koli, Maankäytön muutokset Tampereen Peltolammin-Pärrinkosken luonnonsuojelualueella ja sen ympäristössä 1880-luvulta 1990-luvulle), 700. tutkielma vuonna 2003 (Ari Koski, Geopoliittinen diskurssi Yhdysvaltain valta-aseman luojana ja Naton laajentumiskeskustelu Euroopan alueellisen järjestyksen rakentamisessa; ks. kuva 3.4.10), 800. tutkielma vuonna 2007 (Riikka Jääskeläinen, Kaupunkitilan tuottaminen Nowa Hutassa, Puolassa) ja 900. tutkielma vuonna 2011 (Sanna Jaatinen, Yhdyskuntateknisten paikkatieto-ohjelmistojen käyttö ja käytettävyys, ks. kuva 3.5.6).

Tuhannes tutkielma valmistui vuonna 2015 (Heli Koskinen, Nuorten luontosuhde Itämereen), 1100. tutkielma vuonna 2019 (Marjanna Kaate, Paikkatietopohjaisen verkkopalvelun käytettävyys - tapaustutkimuksena PaikkaOpin oppimisympäristö), ja 1200. tutkielma valmistuu vuoden 2025 alussa.

Lähes kaikki maantieteen opiskelijat päättivät opintonsa maisterin tutkintoon. Pieni osa kuitenkin jatkoi opintojaan lisensiaatin tutkintoon. Tämä tutkinto mukaan lukien lisensiaatintutkielma tuli 1950-luvulla pakolliseksi ennen väitöskirjan valmistumista (kuva 4.1.11). Silloisten tutkintovaatimusten mukaan lisensiaatintutkielman tuli nojautua itsenäiseen kenttä- ja arkistotyöhön ja osoittaa alan kirjallisuuden ja menetelmien hallintaa sekä tieteellistä arvostelukykä ja muodollisen esityksen taitoa. Se oli samalla testi, riittävätkö sen tekijän tiedot, taidot ja motivaatio väitöskirjaan asti. Laitoksella jotkin parhaat ja laajat pro gradu -tutkielmat hyväksyttiin suoraan lisensiaatintutkielmiksi. Tämä oli hyvin harvinaista.

Ensimmäinen lisensiaatintutkielma valmistui vuonna 1957 (Onni Inkinen, Liikenteen kehitys ja liikennemaantieteelliset muutokset Turun saaristossa 1910-

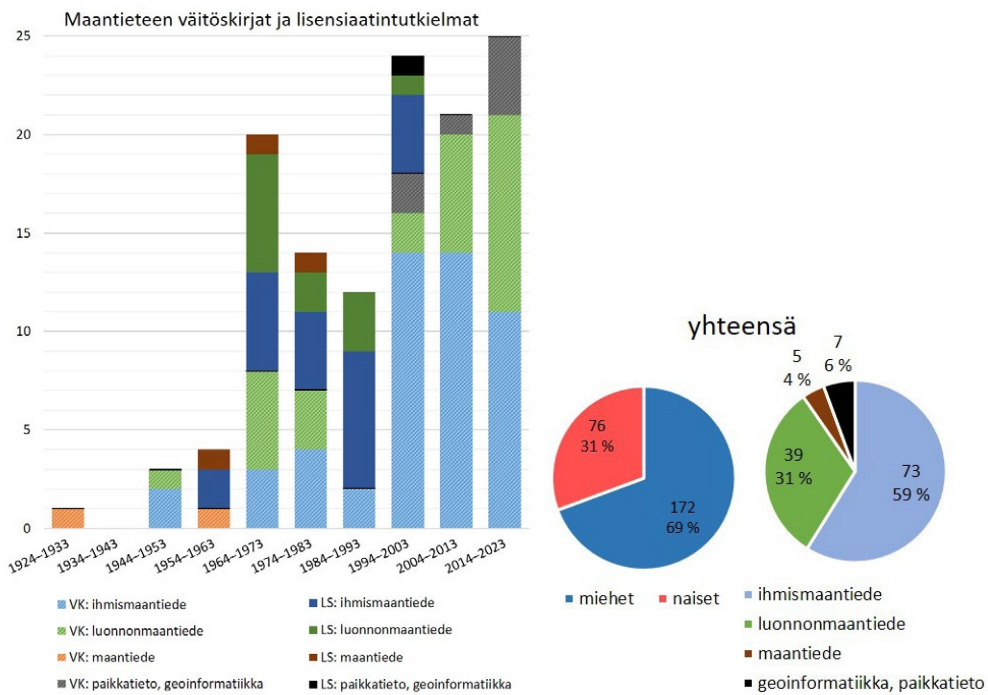
Kuva 4.1.10. Maantieteiden pro gradu -tutkielmat vuosina 2015–2024.

1956; ks. kuva 3.5.13), 10. tutkielma valmistui vuonna 1970 (Aarre Heino, Pohjasedimenteistä ja sedimentaatiosta Turun edustan merialueella), 20. tutkielma vuonna 1980 (Arto Koski, Kuntien teollistamispolitiikan vaikutus teollisuuden sijoittumiseen eräissä Keski-Suomen maalaiskunnissa), 30. tutkielma vuonna 1992 (Jarkko Kanerva, Vakka-Suomen toiminnallisen rakenteen kehitys 1960-luvun puolivälistä 1980-luvun puoliväliin), ja 38. tutkielma vuonna 2002 (Jari Hietaranta, Spillway Systems and Ice-dammed Lake Phases during the Last Deglaciation in the Luobmošjavrrik Area, Northern Finland). Se oli toinen englanniksi kirjoitettu ja samalla toistaiseksi viimeisin valmistunut lisensiaatintutkielma (ks. kuva 3.4.7).

Väitöskirja on korkein opinnäyte maantieteessä ja niiden lukumäärät vuosikymmenittäin ovat kasvaneet (kuva 4.1.11). Ensimmäinen maantieteiden väitöskirja maantieteessä Turun yliopistossa hyväksyttiin vuonna 1933 (Johannes Kaikko, *Streifigkeit der Landschaft in Ladoga-Karelien. Mit besonderer Berücksichtigung ihrer Abhängigkeit vom Felsuntergrund*; ks. kuva 3.2.4), 10. vuonna 1970 (Jaakko Saviranta, *Der Einpendelverkehr von Turku*; kuva 3.3.14), 20. vuonna 1988 (Arto Koski, *Kunnat ja teollisuus: tutkimus maaseutukuntien teollisuuspolitiikasta ja sen merkityksestä teollisuuden sijaintitekijänä 1960-1978 esimerkkialueilla Varsinais-Suomessa, Keski-Suomessa ja Kainuussa*), 30. vuonna 2001 (Niina Vuorela, *Combined Use of Spatial Data: Implications for Landscape Dynamics in an Oak Woodland Site in Southwest Finland*), 40. vuonna 2004 (Antti Saarteenoja, *Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus alueellisessa kehittämisselityksessä*), 50. vuonna 2008 (Toni Ahlqvist, *Alueellisen muutoksen teknologiat: informaatiotalouden rakentuminen Varsinais-Suomessa vuosina 1985-2001*), 60. vuonna 2013 (Antti Vasanen, *Evolving Polycentricities: The Development of Urban Spatial Structure in Finnish Urban Regions*), 70. vuonna 2016 (Jouni Lappalainen, *Finnish Maritime Personnel's Conceptions on Safety Management and Safety Culture*), 80. vuonna 2020 (Salla Eilola, *Village Landscape from Near and Far: Participatory Geospatial Methods to Integrate Local Knowledge into Formal Land Use Planning in Tanzania*). Vuonna 2024 hyväksyttiin 84. väitöskirja (Camilla Marucco-Al Mimar, *Life before the Passport. People*

with a Refugee Background Navigating Everyday Life. Temporalities and Subjectivities between Refugeehood and Citizenship, ks. kuva 3.5.9). Väitöskirjojen määrän arvioidaan kasvavan lähivuosina oleellisesti, koska tähän myönnettiin merkittävää täydentävää rahoitusta, minkä turvin aloitti runsaasti maantieteen tohtorikoulutettavia.

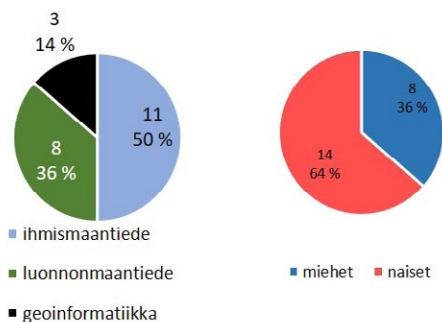
Maantieteen jatkotutkintoon liittyvien tutkielmien määrät ovat kasvaneet vuosikymmenittäin, tosin lisensiaatintutkielmia ei ole viime vuosina enää tehty. Sadan vuoden aikana maantieteen lisensiaatintutkielmien ja väitöskirjojen teki-
jöstä reilu kaksi kolmesta (69%) on ollut miehiä ja vajaa kolmannes (31%) naisia. Hieman yli puolet (59%) on käsitellyt ensisijaisesti ihmismaantiedettä, vajaa kolmannes (31%) luonnonmaantiedettä ja loput muita aiheita (kuva 4.1.11).

Kuva 4.1.11. Maantieteen jatkotutkintojen tutkielmat kymmenvuosittain vuodesta 1924 lähtien sekä lisensiaatintutkielmien ja väitöskirjojen kokonaisjakauma vuosina 1924–2024.

Viime aikoinakin tilanne on säilynyt edelleen varsin samanlaisena. Vuosina 2015–2024 puolet väitöskirjoista käsittelee ihmismaantiedettä, noin kolmannes luonnonmaantiedettä ja lopuissa geoinformatiikka oli keskeisenä sisältönä (kuva 4.1.12). Lähivuosina luonnonmaantieteen ja geoinformatiikan sisältöjen osuus väitöskirjoissa kasvaa, sillä näihin teemoihin on rekrytoitu paljon tohtorikoulutettavia.

2015–2024

Kuva 4.1.12. Maantieteen väitöskirjojen jakauma vuosina 2015–2024.

4.2 Maantieteen opiskelijat

Yksityisen Turun Suomalaisen Yliopiston toiminta-aikana vuosina 1924–1974 eli ensimmäisenä puolivuosisatana maantiedettä opiskeli alkua pitemmälle lähes tuhat henkilöä. Maantieteen oppimääriä (approbatur, cum laude tai laudatur) suoritti 907 opiskelijaa syksyyn 1977 mennessä. Heidän lisäksi oli maantiedettä opiskellut ylimääräisillä, opettajille ja opettajiksi opiskeleville henkilöille suunnatuilla maantieteen kursseilla 160 henkilöä. Filosofian kandidaatin (maisterin) tutkinnon maantieteessä sai vajaan 200 henkilöä. Uusimuotoisen lisensiaatintutkinnon maantiede pääaineena suoritti 16 henkilöä ja maantieteessä tohtoriksi väitteli 13 henkilöä vuoden 1974 kesään mennessä.

Toisena puolivuosisatana vuoden 1974 kesästä lähtien filosofian maisterin (tai filosofian kandidaatti ylempänä korkeakoulututkintona) tutkinnon suorittamisen maantieteessä aloitti vuosina 1974–2024 reilut 1200 opiskelijaa Turun yliopistossa. Tuona aikana yli 800 opiskelijaa (noin 850 henkilöä) sai valmiiksi maisterin tutkinnon pääaineenaan maantiede, lisensiaatintutkinnon maantiede pääaineena suoritti 25 henkilöä ja maantieteessä tohtoriksi väitteli 71 henkilöä. Valmistuneiden maistereiden ja tohtoreiden määrä moninkertaistui satavuotiskauden toisella puoliskolla. Sadan vuoden aikana on Turun yliopistossa ylemmän korkeakoulututkinnon (maisteri) suorittaneita maantieteilijöitä jo yli 1000. Tohtorin tutkinnon maantieteessä suorittaneiden määrä ylittää 100 henkilöä 2020-luvun kuluessa.

Yleisesti ottaen maantiedettä Turun yliopistoon opiskelemaan päässeet ovat myös saaneet tehtyä kaikki opintonsa valmiiksi. Opintonsa keskeyttäneitä on perinteisesti ollut hyvin vähän. Tässä seikassa maantiede on ollut Turun yliopistossa parhaimpien joukossa. Tosin 2020-luvulla, erityisesti koronapandemian jälkeen, on opintonsa keskeyttäneiden tai maisterivaiheessa toiseen oppiaineeseen vaihtaneiden määrä kasvanut, ainakin väliaikaisesti.

Opintojen valmistumiseen ja tutkinnon suorittamiseen ovat kannustaneet sekä aktiivinen opintojen ohjaus että yhteiskunnan imu. Maantieteen tutkinnon suorittaneiden työtilanne on yleisesti ottaen ollut hyvä. Se on ollut yleensä parempi verrattuna moniin muihin oman tiedekunnan oppiaineisiin.

Maantiede on aina ollut suosittu oppiaine Turun yliopistossa. Viime vuosikymmeninä on maantiedettä päässyt opiskelemaan vain murto-osa halukkaista. Maantieteen opintoja tai sitä lähellä olevia opintoja tarjoavia yliopistoja on tullut lisää, kun yliopistoja perustettiin eri puolille Suomea vuosikymmenten kuluessa. Tämän seurauksena monille avautui mahdollisuus hakeutua yliopisto-opintoihin lähelle kotipaikkaa. Samalla valmistui korkeasti koulutettua väestöä jokaisella Suomen alueella.

Maantiedettä opiskelemaan pääsi 1920- ja 1930-luvuilla Turun Yliopistossa ilman edeltävää karsintaa. Maantieteen opinnoissa eteneminen vaati pääsyä maantieteen harjoitustöihin. Niihin ei voitu ottaa suurta määrää osallistujia, joten aika ajoin oli tehtävä karsintaa harjoitustöihin pyrkivien opiskelijoiden keskuudessa.

Oppiaineryhmittäinen pääsykoe tuli käyttöön matemaattis-luonnontieteellisessä tiedekunnassa 1940-luvun lopussa. Toisaalta maantiedettä opiskelemaan pääsi ilman pääsykoetta, mikäli hakijan koulumenestys oli ollut erittäin hyvä eli opiskelijaksi hakeutuva oli saanut ylioppilaskokeesta yleisarvosanan laudatur.

Vuodesta 1960 lähtien suoritettiin maantiedettä opiskelemaan hakevien alustava karsinta koulu- ja ylioppilastodistusten perusteella. Nämä yhdessä pääsykuulustelun kanssa ratkaisivat opiskelemaan pääsyn. Pääsykuulustelussa olivat maantiede ja biologia aluksi yhtenä aineryhmänä. Opiskelemaan pääsyyn vaikuttivat sekä maantieteen että biologian kuulustelujen tulokset. Tämän aineyhdistelmän merkitys pääsykokeessa väheni 1960-luvun loppua kohti.

Syksyllä 1968 maantiede erotettiin pääsykuulustelussa biologiasta. Maantieteeseen valittiin opiskelijat tämän jälkeen vain maantieteen pääsykokeella tai riittävän koulumenestyksen perusteella. Tähän samaan pääsykuulusteluun osallistuivat myös geologisia aineita opiskelemaan pyrkivät, joten sitä nimitettiin geotieteiden pääsykokeeksi. Yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa kulttuurimaantiedettä opiskelemaan pyrkiville oli oman tiedekunnan sisäänpääsykoe, eikä erillistä maantieteen pääsykoetta. Tämä menettely jatkui vuoteen 1980 asti, jolloin kulttuurimaantieteen opinnot yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa loppuivat. Tämän jälkeen myös erityisesti kulttuurimaantiedettä (ihmismaan-tiede) opiskelemaan haluavien tuli tehdä pääsykoe, joka sisälsi maantieteen kokonaisuudessaan.

Matemaattisia aineita opiskelemaan hyväksytyt saivat ilman eri kuulustelua opiskella myös maantiedettä sivuaineena. Muut maantiedettä sivuaineeksi haluavat joutuivat osallistumaan pääsykokeeseen, mukaan lukien biologit.

Myöhemmin 1980-luvulla tätä käytäntöä muutettiin. Maantieteen sivuaineekseen haluavat opiskelijat joutuivat tekemään tätä koskevan anomuksen. Mikäli tällöin jouduttiin karsintaa suorittamaan, se tapahtui opiskelijan aiempien opintosuoritusten perusteella. Tämä käytäntö oli edelleen voimassa 2020-luvulla.

Uuden tutkintojärjestelmän tultua voimaan järjestettiin syksyllä 1980 ensimmäinen maantieteen koulutusohjelman oma pääsykoe. Osa hakijoista pääsi opiskelemaan koulutodistuksen ja kirjallisen pääsykokeen yhteispisteiden perusteella, mutta osa pelkästään pääsykokeen perusteella. Pääsykokeeseen osallistuneista hakijoista yleensä vain noin 10–20% sai oikeuden tulla maantieteen opiskelijoiksi.

Vuonna 2020 siirryttiin maantieteessä valtakunnalliseen yhteisvalintaan. Siinä maantieteen opiskelijat valittiin maantieteen eri yksiköihin Suomessa huomioimalla hakijan koulutodistuksen arvosanat ja maantieteen pääsykoe. Yhtäläinen pääsykoe järjestettiin samaan aikaan kaikissa Suomen maantieteen yksiköissä eli Helsingissä, Joensuussa, Oulussa ja Turussa. Tätä pääsykoejärjestelyä muutettiin 2020-luvulla. Vuodesta 2025 lähtien otettiin käyttöön valinta, jossa huomioitiin hakijan koulutodistus sekä useiden oppiaineiden sisältöä käsittelevä pääsykoe. Tämä muistutti maantieteen opiskelijavalinnan tilannetta 1960-luvulla.

4.2.1 Maantieteen opiskelijoiden kotipaikat

Ennen yksityisen Turun Suomalaisen Yliopiston perustamista maantiedettä oli mahdollista opiskella Suomessa vain Helsingin yliopistossa (ennen vuotta 1919 Suomen Keisarikunnan Aleksanterin Yliopisto). Turun jälkeen kolmas maantieteen yksikkö perustettiin 1960-luvulla Ouluun ja neljäs 1980-luvulla Joensuuhun. Yliopistolaitoksen alueellistaminen on vaikuttanut siihen, miltä alueilta maantieteen opiskelijoita on tullut Turun yliopistoon.

Maantieteen laitoksen ensimmäisen vuosikymmenen aikana syksystä 1924 kevääseen 1934 suurin määrä opiskelijoista tuli Turun ja Tampereen väliseltä alueelta. Yksittäisistä paikkakunnista selvästi eniten opiskelijoita tuli Turusta eli noin 5 opiskelijaa vuodessa. Itä-Suomesta tuli vain muutama opiskelija vuosikymmenessä ja Pohjois-Suomesta vain 2 opiskelijaa. Helsingistä tai pääkaupunkiseudulta ei tullut tuolloin yhtään henkilöä opiskelemaan maantiedettä Turkuun. Turun kaupungin suhteellinen osuus maantieteen opiskelijoiden kotipaikoista oli noin 40% yliopiston alkuvuosikymmenenä (kuva 4.2.1).

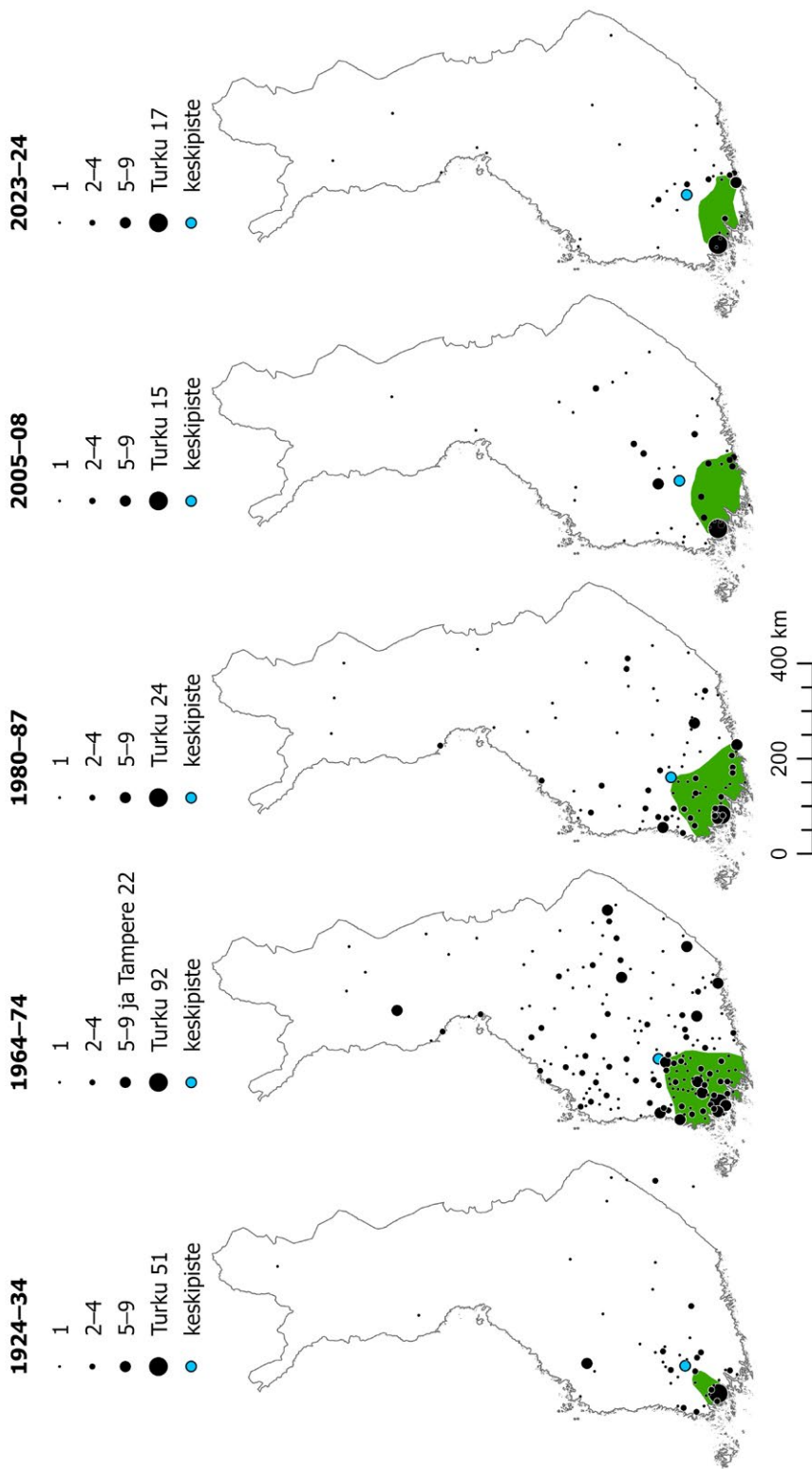
Yksityisen Turun Yliopiston viimeisenä vuosikymmenenä syksystä 1964 kevääseen 1974 maantieteen opiskelijoita tuli aiempaa paljon laajemmalla alueella. Suuri osa tuli Turku-Tampere-Pori -alueelta. Yksittäisistä paikkakunnista eniten opiskelijoita tuli Turusta (noin 9 opiskelijaa vuodessa) ja Tampereelta (noin 2 opiskelijaa vuodessa). Turkulaisten osuus kaikista opiskelijoista oli vähentynyt

ja se oli noin 20% kaikista maantieteen opiskelun aloittaneista. Helsingistä ja pääkaupunkiseudulta tuli vuosikymmenen aikana Turkuun maantiedettä opiskelemaan yhteensä vain yksittäisiä henkilöitä, ei edes vuosittain. Oulusta ja Pohjois-Pohjanmaalta tuli myös hyvin vähän opiskelijoita, sillä sinne oli juuri perustettu maantieteen laitos, joka oli lähempänä näiden opiskelijoiden kotipaikkaa. Vuosittain noin 1 Turussa aloittanut maantieteen opiskelija tuli Lapista (kuva 4.2.1).

Turun yliopiston ja sen maantieteen opiskelijarekrytointialue muuttui oleellisesti 1980-luvulla. Kaikki Suomen 4 maantieteen laitosta olivat toiminnassa, ja Tampereen yliopistossa oli käynnistetty aluetieteen opetus. Hyvin suuri osa opiskelijoista tuli Lounais-Suomesta, noin 150 kilometrin säteellä koilliseen ja pohjoiseen Turusta. Maantiedettä ei kuitenkaan tultu opiskelemaan Varsinais-Suomen saaristosta tai Ahvenanmaalta, sillä ruotsinkielinen maantieteen opetus oli keskitetty Helsingin yliopistoon. Opiskelijoiden lähtöpaikkakunnista vuosina 1980–87 ainoa merkittävä keskittymä oli Turku (noin 3 opiskelijaa vuodessa). Turkulaisten opiskelijoiden osuus oli edelleen pienentynyt, ja se oli tuolloin noin 15% kaikista opintonsa aloittaneista maantieteen opiskelijoista. Helsingistä ja pääkaupunkiseudulta tuli yhteensä keskimäärin 1 opiskelija vuodessa. Noin 3 opiskelijaa vuosittain oli kotoisin linjan Vaasa–Lappeenranta pohjoispuolelta. Enemmistö (56%) opiskelijoista tuli Varsinais-Suomen ja Satakunnan maakunnista (kuva 4.2.1).

Turun yliopiston maantieteen opiskelijoiden rekrytointialue muuttui pienemmäksi 2000- ja 2020-luvuilla. Esille nousi kaksi muutosta verrattuna aiempiin vuosikymmeniin. Toisaalta Tampereelta tulevien maantieteen opiskelijoiden määrä vähentyi. Tätä ennen se oli tavallisesti Turun jälkeen seuraava kaupunki, josta tuli eniten opiskelijoita maantieteeseen Turun yliopistossa. Toisaalta kasvoi pääkaupunkiseudulta muualta kuin Helsingistä tulevien uusien maantieteen opiskelijoiden määrä (kuva 4.2.1).

Tarkkoja syitä viimeaikaisiin muutoksiin opiskelijoiden hakeutumisessa Turkuun opiskelemaan maantiedettä voidaan vain arvioida. Tampereella voi opiskella aluetiedettä, joka on sisällöltään lähellä ihmismaantiedettä. Niinpä monet yhteiskunnan ihmismaantieteellisestä tutkimuksesta kiinnostuneet voivat jäädä tai suuntautua Tampereelle Turun sijaan. Lisäksi Tampereelle on muuttanut Turusta useita ihmismaantieteen tutkijoita ja opettajia viime vuosina ja he opettavat ihmismaantieteellisiä teemoja siellä. Pääkaupunkiseudulta Turkuun hakeutuvan maantieteen opiskelijan näkökulmasta Turku voi olla Helsinkiä mielekkäämpi vaihtoehto elinkustannusten näkökulmasta. Asuminen Turussa on paljon edullisempaa. Turku on kaupunkina pienempi ja monitieteisen Turun yliopiston kampus on kompaktimpi. Opiskelija saa tästä sekä ajallista että taloudellista etua koko opintojensa ajan. Rekrytointialueen muutokset ovat yhteydessä myös väestön alueellisen sijainnin muutoksiin Suomessa.

Kuva 4.2.1. Turun yliopiston maantieteen uusien opiskelijoiden kotipaikat 1920-luvulta 2020-luvulle.

4.2.2 Maantieteen opiskelijoiden lukumäärä

Maantiedettä opiskelemaan otettujen määrä riippui yliopiston alkuaikoina 1920-luvulta 1940-luvulle lähinnä siitä, kuinka moni halusi tulla opiskelemaan maantiedettä. Uusien opiskelijoiden määrää ei tarvinnut rajoittaa. Tämän jälkeen 1950-luvulla opiskelijoiden määrää rajoittivat laitoksen opettajien määrä ja käytettävissä olevat tilat, sillä laitos sijaitsi edelleen vanhassa, melko pienessä yliopistorakennuksessa. Myöhemmin 1970-luvulla pyrittiin uusien opiskelijoiden määrää säätelemään kiintiöillä, ja 1980-luvusta eteenpäin aloittavien maantieteen opiskelijoiden lukumäärä perustui ministeriön ja yliopiston tutkintotavoiteisiin.

Maantieteen opetuksen alkaessa syksyllä 1924 oli varmuus vain alkuvaiheen approbatur-oppimäärän (perusopinnot) suorittamisen mahdollisuudesta. Opiskelijoita ilmoittautui maantieteeseen 16, joista alkua pitemmälle jatkoi 14. Seuraavana syksynä vuonna 1925 annettiin ainoastaan harjoitustöihin liittyvää opetusta, sillä laitoksella ei ollut vielä professoria. Mukana oli aiemmin maantieteen opiskelun aloittaneiden lisäksi vain muutama uusi opiskelija. Uusista opiskelijoista vain yksi jatkoi maantieteen opintojaan alkua pitemmälle.

Vuonna 1926 saatiin tietää maantieteen professorin viran perustamisesta, mikä merkitsi varmuutta maantieteen opintojen jatkamisen mahdollisuudesta. Syksyllä 1926 professori J.G. Granön aloittaessa innostus oli suuri. Uusia maantieteen opiskelijoita tuli peräti 31. Maantieteen opiskelijoita oli tuolloin yhteensä 46, mikä oli hyvin suuri määrä vain parin sadan opiskelijan yliopistossa. Uusien opiskelijoiden määrä nousi korkeimmaksi vuosina 1929–32. Vuonna 1931 opiskelijoita oli yhteensä 80, mukaan lukien väliaikaisesti poissa olevat. Tämä vaati merkittävää työpanosta laitoksen yhdeltä professorilta ja yhdeltä assistentilta.

Maantieteen opiskelijoista Turussa oli 1930-luvun alussa poikkeuksellisesti enemmistö naisia. Hyvin suuri osa heistä aikoi opettajiksi kouluihin. Tuolloin maantieteen vanhemman lehtorin eli työstä korkeampaa palkkaa saavan opettajan kelpoisuuteen kuului laudatur (syventävät opinnot) maantieteessä, toinen laudatur joko kasvi- tai eläintieteessä sekä cum laude (aineopinnot) joko kasvi- tai eläintieteessä. Nuoremmalta lehtorilta vaadittiin vähintään cum laude kaikissa kolmessa aineessa. Suurin osa maantieteen opiskelijoista pätevöityi opinnoissaan vanhemman lehtorin virkoihin, ja monet suorittivat laudaturit maantieteessä, kasvitieteessä ja eläintieteessä. Maantieteen laudaturopiskelijoista lähes kahdella kolmesta oli maantiede pääaineena, naisilla jopa seitsemällä kahdeksasta. Ensimmäisen vuosikymmenen aikana (1924–1934) maantieteen laudaturoppimäärän sai valmiiksi 34 maantieteen pääaineopiskelijaa.

Maantieteen opiskelijoiden määrä alkoi laskea voimakkaasti vuodesta 1933 lähtien. Maantieteessä väheneminen oli suhteellisesti suurempi kuin luon-

nontieteellisessä tiedekunnassa ja koko yliopistossa. Opiskelijoiden määrän vähenemiseen vaikuttivat monet seikat. Ensinnäkin, Suomessa oli 1930-luvun alkuvuosina taloudellinen lama. Toiseksi, yliopiston hallinnossa oli eriäviä näkemyksiä koko yliopiston tulevaisuudesta. Kolmanneksi, oli levinnyt virheellinen käsitys, että työpaikkoja maantieteen opettajille ei välttämättä olisi tulevaisuudessa tarjolla. Tähän liittyi erityisesti helsinkiläinen eläintieteilijä Ilmari Välikangas, joka julkaisi vuonna 1932 kirjoituksen ”Biologisten tieteidien ja maantieteen opiskelijain tulevaisuuden mahdollisuuksista”. Välikangas varoitti opiskelijoita suuntautumasta opinnoissaan biologisiin tieteisiin, mikä vaikutti myös kiinnostukseen opiskella maantiedettä. Hänen laskelmiensa mukaan suurin osa 1930-luvun alun opiskelijoista voisi saada paikan opettajana vasta 15–20 vuoden kuluttua. Hänen varoittelunsa osoittautui myöhemmin suuresti liioitelluksi. Välikangas toimi vuodesta 1938 lähtien Helsingin yliopiston eläintieteen professorina.

Näiden maantieteen opiskelun kiinnostusta vähentävien seikkojen vuoksi kolmen sotaa edeltävän lukuvuoden (1936–37, 1937–38, 1938–39) aikana aloitti maantieteen opinnot pääaineena yhteensä vain 5 opiskelijaa, jotka jatkoivat alkua pitemmälle. Sodan aikana lukuvuosina 1939–40, 1940–41, 1941–42 ja 1942–43 ei aloittanut ainoatakaan maantieteen opiskelijaa. Syksyllä 1943 aloitti yksi uusi opiskelija, kuten myös syksyllä 1944. Lähes kaikki aiemmin opintonsa aloittaneet olivat jo valmistuneet, joten vuosina 1942–44 maantiedettä opiskeli vain 2 henkilöä. Maantieteen toisena vuosikymmenenä maantieteen laudaturoppimäärän sai valmiiksi vain 4 opiskelijaa.

Sodan päättymisen jälkeen vuonna 1945 opiskelijoiden määrä alkoi kasvaa. Samaan aikaan laitoksen ainoa professori vaihtui J.G. Granöstä L. Aarioon. Uusien maantieteen opiskelijoiden määrä kasvoi aluksi hitaasti ja vähenikin hie-man välillä. Oleellinen opiskelijoiden määrään vaikuttanut seikka oli kouluopettajien kelpoisuusvaatimusten muutos vuonna 1948. Tämän jälkeen maantieteen ja biologian vanhemmalta lehtorilta vaadittiin enää vain yksi laudatur eli maisterivaiheen syventävät opinnot joko maantieteessä tai biologisissa aineissa eli kasvitieteessä tai eläintieteessä. Maantiedettä koulussa opettavan vanhemman lehtorin ei tarvinnut enää välttämättä suorittaa maantieteen syventäviä opintoja. Nuoremmalla lehtorilla tuli edelleenkin olla kolme vähintään cum laude -arvosanaa eli aineopintojen laajuus maantieteessä, eläintieteessä ja kasvitieteessä. Niinpä maantiedettä sivuaineena opiskelevien määrä kasvoi ja heitä oli moninkertaisesti verrattuna maantiedettä pääaineena opiskeleviin. Maantieteen laudaturoppimäärän suoritti kolmantena vuosikymmenenä (1944–1954) vain 8 maantieteen pääaineopiskelijaa ja 17 sivuaineopiskelijaa ja näiden lisäksi 37 opiskelijaa sivuaineena cum laude-oppimäärän.

Turun Yliopistossa tuli voimaan luonnontieteiden kandidaatin tutkinto vuonna 1956. Sitä varten ei tarvinnut suorittaa yhtään laudaturia, joten monet

maantieteen ja biologian kouluopettajiksi aikovat tyytyivät nuoremman lehtorin kelpoisuuteen, eivätkä opiskelleet maantieteen syventäviä opintoja. Maantieteen opiskelijamäärä alkoi kohota 1950-luvun puolivälin tienoilla suurin hyppäyksin. Tässä yhteydessä oli juuri vaihtunut laitoksen ainoa professori eli tehtävässä aloitti O. Tuominen. Pian myös henkilökuntaa tuli lisää eli useita assistentteja, apulaisprofessori ja lopulta laitoksen toinen professori. Vuonna 1958 uusien opiskelijoiden määrä oli suurimmillaan eli 71, ja heistä jatkoi alkua pitemmälle 65. Tämän jälkeen aloittavien opiskelijoiden vuotuinen määrä laski, mutta oli edelleen yli 30. Maantiedettä opiskelevien kokonaismäärä oli korkeimmillaan 230 vuonna 1959, mukaan lukien lyhytaikaiset opiskelijat ja väliaikaisesti poissaolevat opiskelijat (kuva 4.2.2). Vielä tuolloin maantieteen laitoksessa oli vain 1 professori ja 1 apulaisprofessori sekä joitakin assistentteja.

Maantieteen opiskelijoiden lukumäärä alkoi laskea loivasti ja aaltomaisesti 1960-luvulla. Maantieteen neljäntenä vuosikymmenenä vuosina 1954–1964 pääaineen laudaturopinnot suorittaneiden määrä lähes kymmenkertaistui 76 opiskelijaan. Maantieteen laudaturopinnot sivuaineena suorittaneita oli suunnilleen saman verran (81 opiskelijaa), mutta cum laude-opinnot tehneitä oli peräti lähes 300 (292) opiskelijaa.

Maantieteen tilanne muuttui väliaikaisesti, kun uusi yhteiskuntatieteellinen tiedekunta otti kulttuurimaantieteen tutkintoaineekseen vuonna 1968. Tuolloin ilmoittautui peräti 67 uutta opiskelijaa, joista vain yksi keskeytti opintonsa heti alussa. Maantieteeseen perustettiin tuolloin kulttuurimaantieteen apulaisprofessori. Yhteensä 42 yhteiskuntatieteiden opiskelijaa aloitti maantieteen opinnot seuraavina vuosina 1968 ja 1969. Vuonna 1970 ei otettu uusia kulttuurimaantieteen opiskelijoita yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan niukkojen opetusmäärärahojen vuoksi, ja heitä aloitti vain vähän yksityisen yliopiston viimeisinä vuosina 1971–1973 (kuva 4.2.2). Maantieteen viidentenä vuosikymmenenä vuosina 1964–1974 pääaineen laudaturopinnot suorittaneita oli suunnilleen yhtä paljon kuin aiempaan vuosikymmenenä (74 opiskelijaa), kuten myös laudaturopinnot sivuaineena suorittaneita (81 opiskelijaa) ja cum laude-opinnot sivuaineena suorittaneita (287 opiskelijaa).

Yksityinen Turun Yliopisto tuli toimintansa päähän kesällä 1974, ja se valtiolistettiin syyslukukaudesta 1974 lähtien. Tämän seurauksena opetusministeriö vahvisti vuosittain Turun yliopiston aloituspaikkojen lukumäärän tiedekuntakohtaisesti. Tämän jälkeen tiedekunnat jakoivat sen tiedekuntaan kuuluvien oppiaineiden kesken. Maantieteen pääaineopiskelijoiden määrä 1970-luvun puolivälissä oli noin 120. Heidän lisäksi suuri määrä eli noin 200 opiskelijaa suoritti vähintäänkin yhden kurssin maantieteestä sivuaineena. Pääaineopiskelijoiden määrä kasvoi 1970-luvun loppuun mennessä noin 160 henkilöön, ja heidän lisäksi sivuaineopiskelijoita oli hieman yli 200 (kuva 4.2.2). Maantieteen kursseja opiskeli lisäksi myös osa luokanopettajista.

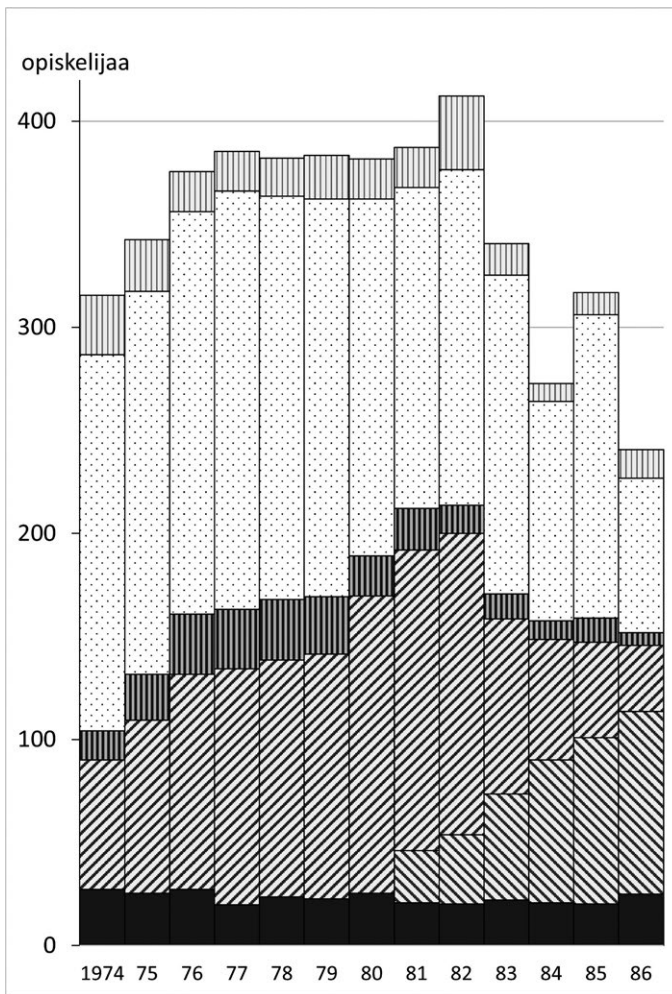

Kuva 4.2.2. Maantieteen opiskelijat 1924–1974. Tummalla uudet maantieteen opiskelijat ja vinoviivituksella aiemmin aloittaneet maantieteen opiskelijat matemaattis-luonnontieteellisessä tiedekunnassa ja pystyviivituksella kulttuurimaantieteen opiskelijat yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa.

Uuden tutkintojärjestelmän tultua voimaan vuonna 1980 opetusministeriö vahvisti vuosittain koulutusohjelmiin otettavien määrät. Maantieteen koulutusohjelman kiintiö oli 20 pääaineopiskelijaa. Tämän lisäksi oli mahdollisuus ottaa noin 20 sivuaineopiskelijaa. Vuonna 1982 saavutettiin kaikkien aikojen suurin maantiedettä opiskelevien määrä. Tuolloin 414 opiskelijaa opiskeli maantiedettä joko pääaineena (maantiede 202 opiskelijaa, kulttuurimaantiede 50 opiskelijaa) tai sivuaineena (162 opiskelijaa). Tähän määrään vaikutti se, että tuolloin oli viimeisiä mahdollisuuksia aloittaa vanhamuotoisen cum lauden (aineopinnot) suorittaminen ennen kuin siirtymävaihe uuteen tutkintoon loppui. Maantieteen kuudentena vuosikymmenenä vuosina 1974–1984 pääaineen laudatuopinnot suorittaneita tuli hieman aiempaa enemmän (87 opiskelijaa), kuten myös laudatuopinnot sivuaineena suorittaneita (88 opiskelijaa). Sen sijaan cum laude-opinnot sivuaineena suorittaneita oli aiempaa oleellisesti vähemmän (171 opiskelijaa).

Tultaessa 1980-luvun puoliväliin pääaineopiskelijoiden määrä väheni hieman noin 150 opiskelijaan, joista kolme neljästä oli jo uuden tutkintojärjestelmän mukaan opiskelevia. Sen sijaan sivuaineopiskelijoiden määrä laski voimakkaasti alle puoleen entisestä eli noin 80 henkilöön (kuva 4.2.3). Maantieteen opiskelijaksi ilmoittautui vuosina 1924–84 kaikkiaan 1683 henkilöä. Heistä alkuvaihetta pitemmälle jatkoi 1521 eli 90,3%.

Maantieteen pääaine- ja sivuaineopiskelijoiden tarkkaa lukumäärää vuodesta 1988 vuoteen 2024 on haasteellista selvittää. Tilastointijärjestelmät ovat muuttuneet useaan otteeseen. Uusia maantieteen pääaineopiskelijoita otettiin opiskelemaan vuosittain 20 vuoteen 1988 asti. Vuonna 1989 sisäänotto nousi 25 opiskelijaan, ja lukuvuosina 2022–23 ja 2023–24 35 opiskelijaan, kunnes vuoden 2024 syksyllä se oli 30 opiskelijaa. Lisäksi maantiedettä opiskelemaan pääsi

Kuva 4.2.3. Maantieteen opiskelijat vuosina 1974–1987. Tummalla uudet maantieteen pääaineopiskelijat, vinoviivituksella uuden tutkintojärjestelmän ja vanhan tutkintojärjestelmän mukaiset vanhat opiskelijat, tummalla pystyviivituksella kulttuurimaantieteen pääaineopiskelijat, vaalealla maantieteen sivuaineopiskelijat ja pystyviivituksella kulttuurimaantieteen sivuaineopiskelijat.

pieni määrä opiskelijoita myös muulla tavoin. Jotkut siirtyivät Turkuun toisesta maantieteen yksiköstä tai muista oppiaineista tai opiskelemalla riittävän paljon maantiedettä avoimessa yliopistossa, jolloin oli mahdollista saada opiskeluoikeus maantieteeseen pääaineena.

Käytännössä maantiedettä opiskelemaan hyväksytyjen lukumäärä oli yleensä hieman suurempi kuin tämä virallinen kiintiö. Etukäteen ei voitu tietää, ottavatko kaikki hyväksytyt opiskelijat paikkansa vastaan, aloittavatko he heti opintonsa tai tulevatko he yleensäkin opiskelemaan. Esimerkiksi osa hyväksytyistä uusista opiskelijoista sai lykkäystä opintojen aloittamiseen tuolloin alkavan varusmiespalvelun takia. Toisaalta osa aiemmin hyväksytyistä aloitti opintonsa hyväksymistä seuraa-

vana lukuvuotena. Arviolta 810 opiskelijaa aloitti maantieteen opinnot pääaineena vuosina 1988–2024 pääsykokeen tai todistusvalinnan kautta. Heidän lisäksi lähes vuosittain yksittäisiä opiskelijoita vaihtoi maantieteestä toiseen pääaineeseen ja maantiede otti vastaan siirtyviä opiskelijoita toisista luonnontieteellisistä tai yhteiskuntatieteellisistä oppiaineista tai toisista maantieteen yksiköistä Suomessa.

Mitoitettuun 5 vuoteen maisterin tutkinnon suorittamiseksi pääsi yleensä 10–20% opiskelijoista, ja monilla opinnot kestivät 7 vuotta tai jopa kauemmin. Työssä käyminen yleistyi opintojen aikana 2000-luvun aikana, ja se hidasti tutkinnon valmistumista. Opiskeluoikeuden pituutta rajoitettiin 7 vuoteen vuonna 2011. Tähän oli mahdollisuus saada anomalla pidennystä. Muutoin opiskelija siirrettiin ns. passiivirekisteriin pois opintoja aktiivisesti suorittavien opiskelijoiden ryhmästä. Maantieteen pääaineopiskelijoita oli 1990-luvun puolivälissä 190, 2000-luvun puolivälissä 238 ja 2010-luvun puolivälissä 187.

Vuonna 2024 läsnäolevia maantieteen pääaineopiskelijoita oli 216 Turun yliopistossa. Kuten aiempinakin vuosina, yliopistossa ja tiedekunnassa oli vuonna 2024 käynnissä kansainvälisiä maisteriohjelmia, joihin maantiede otti osaa silloin tällöin. Vuoden 2024 syksyllä maantiede oli mukana Sustainable Cities and Communities-kaksoistutkinto-ohjelmassa, ja siihen oli kirjautunut 17 opiskelijaa. Passiivirekisterissä oli 204 maantieteen perustutkinnon aikoinaan pääaineena aloittanutta opiskelijaa, joilla opinnot olivat jääneet ainakin toistaiseksi kesken. Siellä oli myös 84 tohtorikoulutettavaa, joilla väitöskirjan teko ja jatko-opinnot olivat keskeytyneet. Näistä luvuista huolimatta oli maantiede ollut läpäisyasteeltaan tiedekunnassa ja Turun yliopistossa parhaimpien joukossa.

Maantieteen opintojen etenemiseen ovat vaikuttaneet monet opiskelijaan itseensä, hänen lähipiiriinsä ja laajemmin yhteiskuntaan liittyvät tekijät sekä tarjolla olevat opiskelumahdollisuudet ja niiden mielekkyys. Opiskeluun ovat aina kuuluneet myös erilaiset opiskelijajärjestöt, joiden toimintaan osallistuminen on joillakin vauhdittanut ja toisilla hidastanut opinnoissa etenemistä. Pääsääntöisesti vaikutuksen voidaan arvioida olevan selkeästi myönteinen. Maantieteen opiskelijoiden järjestöjä olivat alkuvaiheissa Globus ainoastaan maantieteen opiskelijoille. Tämä lopetti pian toimintansa. Myöhemmin perustettiin Synapsi, joka toimi yhdessä biologian opiskelijoiden kanssa. Kiinnostus aluesuunnitteluun johti Suunnittelumaantieteen yhdistyksen (SMY) alaosaston perustamiseen Turkuun, ja se oli erityisen aktiivinen 1980-luvulla. Monista Synapsin ja SMY:n aktiivihenkilöistä tuli myöhemmin tutkijoita ja professoreita. Maantieteen opintojen kansainvälistyessä Turussa aloitti toimintansa EGEA Turku. EGEA (European Geography Association for Geography Students and Young Geographers) perustettiin 1980-luvulla edistämään opiskelijälähtöistä tutustumista maantieteeseen ja maantieteellisiin ilmiöihin, mukaan lukien lyhyet opiskelijavierailut eri Euroopan maissa. Yksi EGEA:n perustajista päätyi myöhemmin maantieteen professoriksi Turun yliopistoon.

5. MAANTIETEEN HENKILÖKUNTA JA TUTKIMUS

5.1 Maantieteen henkilökunta

Tässä julkaisussa on jo aiemmin kuvattu tarkasti maantieteen laitoksen henkilökunnan kehitys, joten tässä osuudessa esitetään tästä vain yleiskatsaus ja kaksi erityistä näkökulmaa koskien maantieteen oppiaineen kehitystä 100 vuoden aikana.

Turussa erityistä maantieteen oppiaineessa oli sen kehityksen kytkeytyminen Granön ja Tuomisen perheisiin. Kuten aiemmin on kerrottu, maantiede oppiaineena alkoi vuonna 1924, ja oppiaineen ensimmäisenä ja ainoana assistenttina oli J.K.V. Tuominen vuodesta 1924 vuoteen 1948 asti. Oppiaineen ensimmäinen professori oli J.G. Granö vuosina 1926–1945, ja hän oli Turun Yliopiston kanslerina vuosina 1945–1955. Granön ja Tuomisen perheet olivat ystäviä keskenään ja vierailivat usein toisensa luona (kuva 3.2.2). Tässä yhteydessä myös perheiden lapset, kuten Olavi Granö ja Oiva Tuominen, tutustuivat toisiinsa.

Maantieteen oppiaineen kehittäminen Turussa jatkui Tuomisen ja Granön perheiden kautta vielä seuraavankin sukupolven aikana. J.K.V. Tuomisen poika Oiva oli opiskellut maantiedettä Turussa 1930-luvulla. Tuona aikana hän myös avusti oppiaineen professori J.G. Granötä tutkimuksen teossa. Tuomisen opettajana ja pro gradu -tutkielman ohjaajana oli ollut oppiaineen ainoa professori Granö. Kun Granö palasi maantieteen professoriksi Helsinkiin vuonna 1945, niin Oiva lähti Helsingin yliopistoon tekemään maantieteen väitöskirjaa. Hänen isänsä J.K.V. Tuominen jatkoi vielä muutaman vuoden töissä Turun Yliopistossa. Granö oli tutustuttanut Oivan keskus- ja vaikutusalueeteoriaan 1930-luvulla, mistä tuli Tuomisen väitöskirjan aihe. Oiva väitteli vuonna 1949 Helsingin yliopistossa, jossa hän oli myös lyhyesti töissä 1950-luvulla, kunnes hänet valittiin Turun Yliopiston maantieteen professoriksi vuonna 1955.

J.G. Granön poika Olavi aloitti opinnot Turun Yliopistossa vuonna 1944. Perhe muutti Helsinkiin tätä seuraavana vuonna, joten hän jatkoi opintojaan Helsingin yliopistossa. Siellä Olavi osallistui joillekin isänsä luonnonmaantieteen luentokursseille. Samaan aikaan O. Tuominen teki siellä väitöskirjaansa. Sen valmistumisen jälkeen hän oli ihmismaantieteen opetustehtävissä Helsingin yliopistossa 1950-luvun alussa. Tuolloin taas Olavi teki maantieteen väitöskirjaansa ja väitteli Helsingin yliopistossa 1955. J.G. Granö oli jäänyt pois professuurista pari vuotta aiemmin. Olavin vastaväittäjänä oli professori August Tammekann. Hän oli saman Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen professori, jossa molemmat Granöt olivat 1950-luvun alussa ja hän oli myös J.G. Granön entinen oppilas Tarton yliopistosta (Käyhkö 2024). Olavi valittiin vuonna 1958 maantieteen apulaisprofessoriksi Turun Yliopistoon, jossa hän aloitti työt seuraavana vuon-

na. Muutamaa vuotta myöhemmin vuonna 1962 hänet kutsuttiin Turun Yliopiston maantieteen professoriksi.

O. Granön Turkuun paluun myötä maantieteen laitoksen ensimmäisen professorin ja ensimmäisen assistentin pojat olivat samaan aikaan oppiaineen ainoat professorit. Tilanne jatkui vuoteen 1972 asti, jolloin O. Tuominen jäi eläkkeelle tehtävästään. Pian yksityinen yliopisto muuttui valtioon tiiviimin kytköksissä olevaksi yliopistoksi. O. Granö jatkoi maantieteen professorina vuoteen 1988 asti. Lisäksi hän oli Turun yliopiston kansleri vuosina 1984–1994. Tähän päättyi lähes seitsemän vuosikymmentä maantieteen oppiaineen perustamisen alusta lähtien kestänyt Granön ja Tuomisen perheiden ajanjakso Turun yliopistossa.

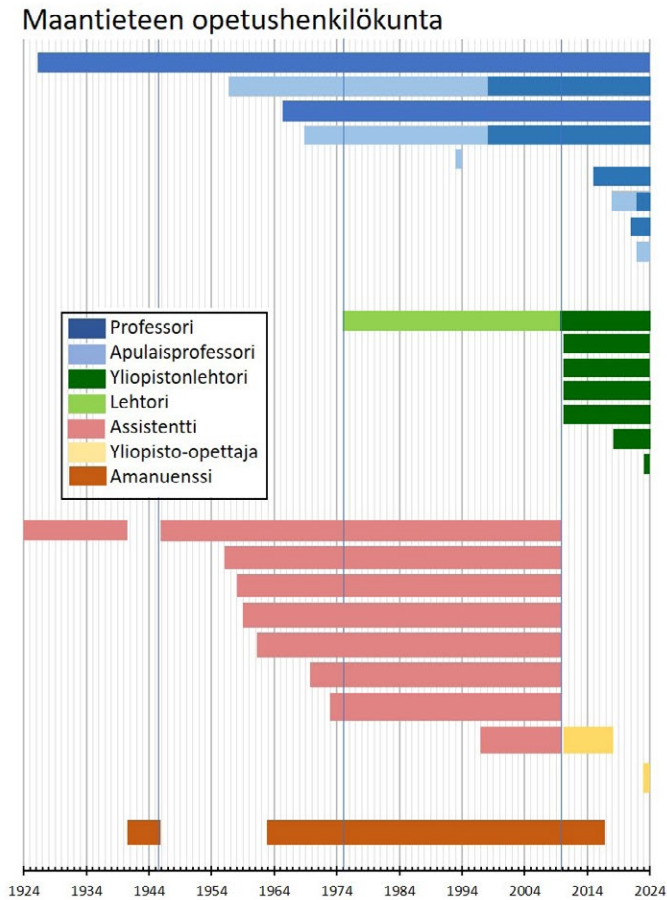
Toinen erityinen näkökulma maantieteen oppiaineeseen Turun yliopistossa liittyy miehiin ja naisiin maantieteen kehittämisessä. Maantiede oli hyvin pitkään varsin miehinen ala tai ainakin miehet johtivat maantieteen kehitystä kauan. Tämä tilanne on oleellisesti muuttunut 2000-luvulla. Nykyään opettajan, tutkijan tai henkilökunnan sukupuoleen tai perhesiteisiin ei kiinnitetä samalla tapaa huomiota kuin vuosikymmeniä sitten. Toisaalta kehitys maantieteen oppiaineessa Turussa heijastelee laajemminkin naisten aseman muutosta tiedemaailmassa. Tarkastelu yksittäisen perheen tai henkilöiden sukupuolen kautta on vain yksi näkökulma maantieteen henkilökunnan kehitykseen.

Ensimmäinen nainen maantieteen assistenttina aloitti 24 vuotta oppiaineen perustamisen jälkeen eli heti kun J.K.V. Tuominen jäi eläkkeelle vuonna 1948. Toisaalta ensimmäinen assistenttina laitoksella toimineen naisen tekemä väitöskirja valmistui vasta 1990-luvun lopussa, vaikka monet assistentteina olleet miehet väittelivät jo 1950-luvusta lähtien. Yleensäkin ensimmäiseen naisen tekemään maantieteen väitöskirjaan kului kuusi vuosikymmentä laitoksen perustamisesta. Seuraava nainen väitteli yli vuosikymmen tämän jälkeen, mutta viime vuosina enemmistö maantieteen väittelijöistä Turussa on ollut naisia.

Opiskelijoissa tämä muutos kohti naisenemmistöä tapahtui jo aiemmin. Lyhyen aikaa 1930-luvulla naiset olivat enemmistönä maantieteen opiskelijoissa, koska Suomessa oli tarve päteviin opettajiin. Viimeiset vuosikymmenet eli 1980-luvun puolivälistä lähtien on enemmistö valmistuneista maantieteen pro gradu -tutkielmista ollut naisten tekemiä ja tämän seurauksena enemmistö maantieteen maistereista on naisia.

Seuraavassa luonnehditaan maantieteen henkilökunnan kehitystä henkilöiden kautta, jotka olivat myös opetustehtävissä. Oppiaineen professorien, lehtorien ja assistenttien vastuulla on ollut maantieteen opettaminen. Tämä on tarkoittanut myös tutkimusta, sillä opetuksen perustana yliopistossa on tutkimustieto. Maantieteen oppiaineessa on ollut vain vähän päätoimisia tutkijoita, ja useimmin lyhytaikaisissa työsuhteissa. Lisäksi monet ovat avustaneet tutkimusten ja myös opetuksen toteuttamisessa sekä oppiaineen hallinnossa.

Maantiedettä opettaneen päätoimisen henkilökunnan muotoutuminen ja laajeneminen on tapahtunut viimeisen sadan vuoden aikana eri vaiheiden kautta (kuva 5.1.1). Maantieteen 1920-luvulla tapahtuneen perustamisen jälkeen merkittävimmät muutokset maantiedettä opettaneen henkilökunnan rakenteessa tapahtuivat 1950-luvun loppuvuosina, kun perustettiin nopeassa tahdissa useita assistentteja ja hieman myöhemmin uusia (apulais)professoreja. Suuri muutos tapahtui 2010-luvulla, kun assistentit lopetettiin ja niiden tilalle muodostettiin yliopistonlehtorin tehtäviä ja alettiin perustaa uusia professoreja.

Kuva 5.1.1. Maantiedettä opettanut henkilökunta Turun yliopistossa vuosina 1924–2024.

Kuten aiemmin esitettiin, ensimmäisen neljännesvuosisadan maantieteen laitos ja henkilökunta tarkoitti vain kahta henkilöä. Toinen heistä oli professori ja toinen assistentti. Alkuvaiheissa he olivat professori J.G. Granö (kuva 3.2.1, 3.2.2, 4.1.5) ja assistentti J.K.V Tuominen (kuva 3.2.1). Granön jälkeen vuonna

1945 professoriksi tuli Leo Aario ja Tuomisen jälkeen assistentiksi vuonna 1948 Leila Aario. Vuonna 1950 assistentiksi tuli Auvo A. Säntti, joka hoiti professorin tehtäviä vuosina 1953–1955 Leo Aarion siirryttyä Helsinkiin. Vuonna 1955 laitoksen ainoaksi professoriksi tuli Oiva Tuominen (kuva 3.3.4, 3.3.5, 3.3.11). Hän oli tässä tehtävässä vuoteen 1972. Hänen tilalleen tuli Pentti Yli-Jokipii, joka oli tehtävässä vuodesta 1974 vuoteen 2009 (kuva 3.4.6). Hänen jälkeensä professorin virassa aloitti Jussi S. Jauhiainen (kuva 3.5.2, 3.5.3, 4.1.7) vuonna 2009, ja hän oli tässä tehtävässä edelleen vuonna 2024. Niinpä 100 vuoden aikana on tässä Turun yliopiston maantieteen ensimmäisessä professuurissa ollut virkaan valittuna 5 professoria.

Vuonna 1962 alkaneessa laitoksen toisessa professuurissa oli Olavi Granö (kuva 3.3.10, 3.3.11, 3.4.12, 4.1.7) vuodesta 1962 vuoteen 1988. Hänen jälkeensä siinä oli Sakari Tuhkanen (kuva 3.4.5) vuodesta 1990 vuoteen 2002, ja tämän jälkeen Jukka Käyhkö (kuva 3.5.2, 3.5.3) vuodesta 2004 eteenpäin.

Vuonna 1957 aloitetussa apulaisprofessuurissa aloitti väitöskirjaa tekevä Uno Varjo (kuva 3.3.4, 3.3.10), kunnes siinä aloitti vuonna 1959 Olavi Granö, joka toimi tehtävässä vuoteen 1962 asti. Hänen jälkeensä tehtävässä oli Birger Ohlson (kuva 3.3.11) vuosina 1964–1974 ja sitten Hannu Mansikkaniemi (kuva 3.3.11) vuosina 1977–1992. Apulaisprofessorina aloitti vuonna 1995 Risto Kalliola (kuva 3.5.2, 3.5.4), ja tehtävän nimike muuttui professoriksi vuonna 1998. Hän oli tehtävässä edelleen vuonna 2024.

Laitoksen toisessa apulaisprofessuurissa aloitti vuonna 1968 Mauno Mielonen (kuva 3.3.5, 3.3.10, 4.1.3), joka jatkoi tehtävässä vuoteen 1992 asti. Hänen jälkeensä tehtävässä oli Markku Löytönen vuodesta 1995 vuoteen 1999. Tähän jo professorin nimikkeeksi muuttuneeseen tehtävään valittiin Harri Andersson (kuva 3.4.6) vuonna 1999, ja hän on tehtävässä vuoteen 2012 asti. Vuonna 2013 tehtävässä aloitti Hille Koskela (kuva 3.5.4).

Lisäksi laitokselle on tullut uusia professuureja. Vuosina 2006–2012 työskenteli laitoksella osa-aikaisesti Ulla Tapaninen (kuva 3.5.4). Vuonna 2015 aloitti professorina Petteri Alho (kuva 3.5.3), vuonna 2021 Tommi Inkinen (kuva 3.5.3), ja vuonna 2022 Niina Käyhkö (kuva 3.5.2., 3.5.3), joka oli ollut apulaisprofessorina vuodesta 2018 lähtien. Apulaisprofessorina oli vuodesta 2022 lähtien Nora Fagerholm (kuva 3.5.2, 3.5.3).

Maantieteen osastolle perustettiin ensimmäinen lehtoraatti vuonna 1975. Tämä oli ollut tavoitteena jo 1930-luvulla. Lehtorina oli alusta lähtien Jorma Kytömäki (kuva 3.3.11, 4.1.7) aina vuoteen 2005 asti. Hänen jälkeensä lehtorina oli Sanna Mäki (kuva 3.5.2), ja tämän tehtävän nimike muutettiin myöhemmin yliopistonlehtoriksi. Vuonna 2024 muita pysyviä yliopistonlehtoreita maantieteen osastolla olivat Lauri Hooli, Joni Mäkinen (kuva 3.5.2), Harri Tolvanen (kuva 3.5.2) ja Elina Kasvi (tehtävästä vapaana) sekä määräaikaisina yliopistonlehtoreina Päivi Oinas ja Juuso Suomi.

Assistenteilla oli suuri merkitys maantieteen opetuksen toteuttamisessa. Laitoksella pisimpään toimineena assistenttina oli J.K.V. Tuominen (kuva 3.3.2) alkaen laitoksen perustamisesta vuonna 1924 vuoteen 1948 asti, tosin vuosina 1940–1946 hänen nimikkeenään oli amanuenssi. Vuonna 1956 laitokselle saatiin toinen assistenttuuri. Seuraavat assistenttin toimet perustettiin syyslukukaudella 1958, kevätlukukaudella 1960, kevätlukukaudella 1961, syyslukukaudella 1970 ja vuoden 1973 alussa. Alkuvuosikymmeninä oli tyypillistä, että assistentit olivat maantieteen jatko-opiskelijoita eli nykytermein tohtorikoulutettavia. Tohtoriksi väittelyn jälkeen monet heistä siirtyivät ylempiin työtehtäviin joko maantieteen laitoksella, toisessa yliopistossa tai he siirtyivät yliopiston ulkopuolelle. Osa jäi tohtorin tutkinnon jälkeen assistentiksi, mutta osa assistenteista ei saanut väitöskirjaansa valmiiksi, eikä assistenttuuria jatkettu enää 10 vuoden jälkeen. Assistenttuureista luovuttiin yliopiston tehtävänimikkeiden uudistamisen myötä vuonna 2010. Niistä muodostettiin maantieteessä joko yliopistonlehtorin tai yliopisto-opettajan tehtäviä. Harvemmin käytettiin yliopistotutkijan nimitystä. Yliopisto-opettajina maantieteessä olivat muun muassa pitkään laboraattorina ja tietokoneinfrastruktuurin toiminnasta huolehtinut Leena Laurila (kuva 3.5.2), pitkään assistenttina toiminut Jarmo Malmstén (kuva 3.5.2) sekä Johanna Yliskylä-Perälähti, joka oli tässä tehtävässä vuonna 2024.

Vähintään 10 vuotta assistenttin tai yliassistenttin tehtävissä laitoksella olivat ensimmäisen assistenttin J.K.V. Tuomisen lisäksi Pentti Alalammi (kuva 3.3.11), Harri Andersson (kuva 3.4.6), Aarre Heino (kuva 3.3.11, 4.1.7), Veijo Kaitanen (kuva 3.3.5, 3.3.11), Niina Käyhkö (kuva 3.5.2, 3.5.3), Kai Lundén (kuva 3.3.11), Jarmo Malmstén (kuva 3.5.2), Hannu Mansikkaniemi (kuva 3.3.11), Tuovi Metsämäki (kuva 3.3.4, 3.3.5, 3.3.11), Mauno Mielonen (3.3.5, 3.3.11, 4.1.3, 4.1.4), Toivo Mäenpää, Joni Mäkinen (kuva 3.5.2), Pekka Salo, Jaakko Saviranta (kuva 3.3.11), Martti Toivari ja Jyrki Uotila. Edellisten lisäksi vähintään 5 vuotta assistentteina tai tutkimusassistentteina olivat Seija Jumppanen (kuva 3.3.11), Arto Koski, Jorma Kytömäki (kuva 3.3.11, 4.1.7), Jukka Käyhkö (kuva 3.5.2, 3.5.3), Sanna Mäki (kuva 3.5.2) ja Juhani Vainio (kuva 3.3.11).

Assistenteilla oli suuri määrä opetustehtäviä, ja heidän lisäksi tarvittiin opetuksessa avustavia henkilöitä. Syyslukukaudesta 1955 lähtien palkattiin luku-kausittain ylimääräisiä kurssiassistentteja. Niissä on toiminut vuosien varrella kymmeniä maantieteen opiskelijoita ja tohtorikoulutettavia. Monet laitoksen opettajista antoivat varsinaisen toimensa ohella ylimääräistä opetusta. Yksittäisiä luentoja ja lyhyitä luentosarjoja pitivät useat koti- ja ulkomaiset vierailijat.

Maantieteessä oli pitkään amanuenssin tehtävä. Se kohdistui ensisijaisesti hallintoon, mutta amanuenssi myös opetti joskus maantieteen kursseilla. Kuten edellä mainittiin, ensimmäisenä amanuenssin nimitystä käytti J.K.V. Tuominen vuosina 1940–1946. Tämän lisäksi amanuenssin tehtävät sisältyivät 1960-luvun alkuun asti laitoksen yhden assistenttin tehtäviin. Amanuenssin virka perustet-

tiin vuonna 1963 ja siinä toimessa oli alusta lähtien Eero Hanhijärvi (kuva 3.3.11) 1990-luvulle asti. Hänen jälkeensä amanuenssina oli Aarre Heino (kuva 3.3.11) vuoteen 2007 asti, ja lopuksi Annukka Malmstén vuodesta 2007 vuoteen 2016. Maantieteen amanuenssin (taloussihteerin) tehtävä lakkautettiin vuonna 2017.

Maantieteen opetukseen oleellisesti osallistuneiden henkilöiden lisäksi maantieteen laitoksella ja osastolla oli henkilöstöä, jonka päätehtävänä oli tutkimus, avustaminen tutkimustehtävissä sekä avustaminen opetushallinnossa ja muussa hallinnossa.

Syyslukukauden 1958 alussa saatiin laitokselle piirtäjän virka. Siihen nimitettiin Leena Kiiskilä (o.s. Huumonen) (kuva 3.3.11), joka oli tässä tehtävässä vuoteen 1995 asti. Preparaattoriksi tuli vuonna 1967 Martti Valtonen (kuva 3.3.11), joka oli erityisesti valokuvaajana uudelle vuosituhannele asti. Ensimmäiseen kanslistin virkaan vuonna 1968 valittiin Sirkka Arho (kuva 3.3.11), ja hän jäi tästä tehtävästä eläkkeelle 2000-luvun alkuvuosina. Laitoksen toisena kanslistina ja samalla piirtäjänä oli vuosina 1970–1983 Varpu Välimäki (kuva 3.3.11) ja Riitta Ahdan (kuva 3.3.11) 1980-luvulla (kuva 3.3.11). Piirtäjän, kanslistin ja valokuvaajan tehtävät lakkautettiin eläköitymisten yhteydessä. Lisäksi laitoksella oli valtion palkkaamia ylimääräisiä virastotyöntekijöitä.

Tutkimus on keskeinen osa maantieteen toimintaa Turun yliopistossa ja edellä mainitut opetustehtävissä toimineet henkilöt tekivät tutkimusta maantieteen opetuksen lisäksi. Osalla professoreista ja yliopistonlehtoreista, ja joskus myös (yli)assistentteista oli kuukausista jopa vuosiin kestäviä vapautuksia varsinaisesta tehtävästään tutkimusten tekemiseksi. Tässä tapauksessa heidän tilalleen valittiin määräaikaisia sijaisia. Keskeisin tutkimuksen rahoittaja oli Suomen Akatemia, mutta 2000-luvulla myös eri ministeriöt ja Euroopan unioni. Niinpä vuosien varrella laitoksen ja osaston henkilökuntaan on kuulunut myös tutkijan, tutkimusassistentin tai vastaavalla nimikkeellä toimineita henkilöitä, nykyisin myös yliopistotutkijan nimikkeellä. Suurin osa väitöskirjaa tekevästä henkilöstöstä oli palkattuna erilaisiin hankkeisiin tätä tarkoitusta varten tai heillä oli väitöskirjan tekoon apuraha. Vuonna 2024 tohtorin tutkinnon jälkeisissä päätömisissä tutkimustehtävissä maantieteen osastolla olivat yliopistotutkijoina Tua Nylén ja Ville Kankare. Väitöskirjatutkijoita osastolla oli yli 20 ja muuta tutkimustyössä avustavaa henkilöstöä oli 5–15 ajankohdasta riippuen. Lokakuussa 2024 maantieteen osaston henkilökuntaan kuului yhteensä vajaat 70 henkilöä, joista osa teki tutkimusta apurahalla tai työskenteli myös muualle.

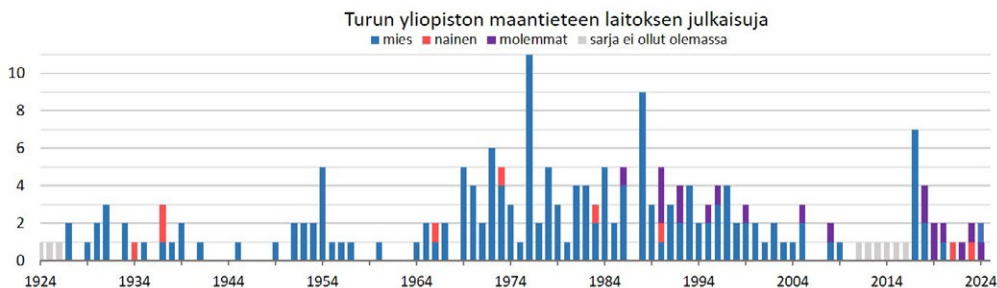
5.2 Maantieteen tutkimus

Maantieteen tutkimustoiminnan yleispiirteitä on esitelty tässä julkaisussa aiemmin tarkastelemalla maantieteen laitossarjan julkaisuja ja väitöskirjoja vuosikymmenten aikana. Maantieteen laitoksen julkaisusarja oli henkilökunnan keskeisin julkaisukanava aina 1990-luvulle asti. Sarjan julkaisuista aikoinaan jopa

90% oli rinnakkaisjulkaisuja eli ne olivat ilmestyneet jossain muualla jo aiemmin. Julkaisusarjasta saa peruskäsityksen siitä, mitä maantieteessä Turun yliopistossa tutkittiin ja mitä tutkimuksia julkaistiin, varsinkin 1990-luvulle asti.

Yhteensä Turun yliopiston maantieteen julkaisusarjoissa ilmestyi 234 julkaisua vuosina 1927–2009 ja 2017–2024. Yleisesti luokiteltuna, näistä oli 36% (81) lähinnä ihmismaantiedettä, 40% (89) lähinnä luonnonmaantiedettä, 20% (46) yhdisteli piirteitä molemmista ja 4% oli lähinnä geoinformatiikkaa (8). Julkaisuista peräti 87% (206) oli miesten kirjoittamia, vain 4% (9) naisten kirjoittamia ja 9% (19) sisälsi kirjoittajia sekä miehistä että naisista (kuva 5.2.1).

Julkaisusarjan tilanne muuttui oleellisesti 1990-luvulla, minkä seurauksena vain hyvin harvat henkilökunnan julkaisuista päätyivät sarjaan. Julkaisujen lukumäärä sarjassa alkoi vähentyä 1990-luvun alkuvuosista lähtien. Lisäksi useimmat jatko-opiskelijat tekivät artikkeleihin perustuvia väitöskirjoja, eikä näihin kuuluvia artikkeleita julkaistu laitossarjassa.

Kuva 5.2.1. Maantieteen julkaisusarjan julkaisut vuosina 1927–2009 ja 2017–2024.

Näiden julkaisusarjojen lisäksi maantieteen laitoksella julkaistiin luento- ja harjoituskursseihin sekä retkeilyihin liittyviä monisteita sekä erityisessä B-sarjassa tutkimushankkeiden raportteja. Nämä eivät aina varsinaisesti olleet tieteellisiä julkaisuja, eikä niihin sovellettu ennakoarviointia ennen niiden julkaisemista.

Kaikkien maantieteen laitoksella 100 vuoden aikana työskennelleiden henkilöiden tutkimustoiminnan ja julkaisujen selvittäminen on työlästä, sillä maantieteessä on työskennellyt opetus- ja tutkimustehtävissä vuosien varrella yli 200 henkilöä, mukaan lukien väitöskirjan tekijät. Yleispiirteitä tutkimustoiminnasta ja julkaisuista, niiden lukumääristä ja sisällöistä voidaan luonnehtia laajempien ajanjaksojen sisällä.

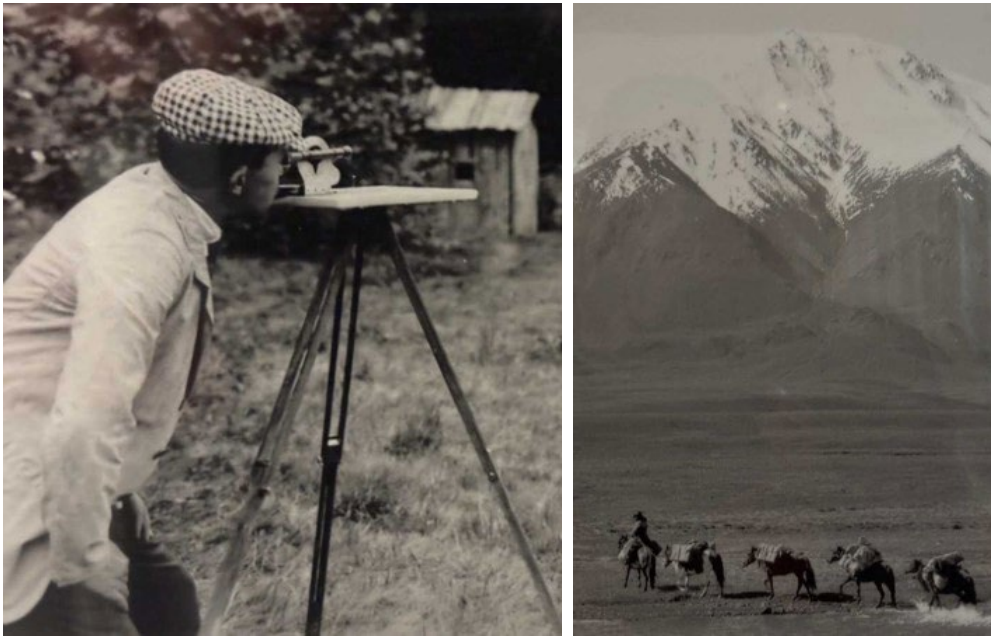
Sadan vuoden aikana on maantieteen laitoksen ja osaston henkilökunnalta ja kiinteästi tähän yksikköön yhteydessä olleilta tutkijoilta ilmestynyt vajaat 3000 julkaisua. Tosin aivan kaikkia julkaisuja ei saatu selville tätä teosta kirjoitettaessa. Julkaisuista vajaa puolet (45%, 1247 julkaisua) ilmestyi suomeksi ja jo yli puolet englanniksi (56%, 1548 julkaisua). Englannista tuli yleisin julkaisukieli

2010-luvusta lähtien. Muilla kielillä julkaistiin vain harvoin: saksaksi oli 54 julkaisua (2%), joka tosin oli kansainväliselle tiedeyhteisölle tarkoitettujen tutkimusten valtakieli 1950-luvun loppuun asti. Ruotsiksi ilmestyi 32 julkaisua (1%) harvakseltaan eri vuosikymmeninä, joskin vähentyen oleellisesti 2010-luvulta lähtien. Espanjaksi ilmestyi 21 julkaisua (1%), ja tämä oli muita ajanjaksoja yleisempää 2000-luvun alkuvuosina. Lisäksi ilmestyi vähäisiä määriä julkaisuja (10 tai vähemmän) muun muassa ranskaksi, viroksi, swahiliksi, italiaksi, katalaaniksi, puolaksi, unkariksi ja mongoliksi.

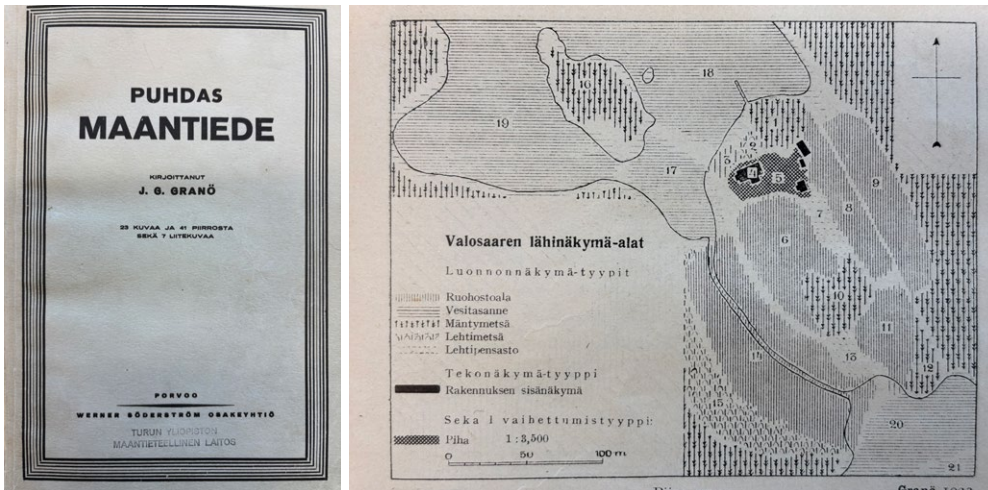
Kuten aiemmin mainittiin, artikkelien julkaiseminen ulkomaisissa ennakoarviointia suorittavissa tieteellisissä sarjajulkaisuissa alkoi yleistyä vuoden 2005 jälkeen ja oleellisesti 2010-luvun puolivälin jälkeen. Tätä ennen kansainväliselle yleisölle tarkoitettuja tutkimuksia julkaistiin Suomen Maantieteellisen Seuran englanninkielisessä sarjassa *Fennia*. Osa maantieteilijöistä on kunnostautunut ahkerina kirjoittajina suomalaisiin sanomalehtiin ja erityisesti paikallislehteen Turun Sanomiin. Muutamat henkilökuntaan kuuluneista ovat julkaisseet maantieteen kouluoppikirjoja.

Maantieteessä on tutkittu sadan vuoden aikana hyvin monia teemoja, eikä kaikkea tätä voida esittää tässä yhteydessä. Voidaan kuitenkin luonnehtia yleisiä piirteitä tutkimustoiminnassa tässä julkaisussa käytettyjen ajanjaksojen aikana.

Vuosina 1926–1945 eli J.G. Granön professuurin aikana laitoksen tutkimus ja julkaisut käytännössä tarkoittivat sitä, mitä oppiaineen ainoa professori tutki ja julkaisi. Assistentti J.K.V. Tuominen keskittyi opetukseen ja laitoshallintoon. Professori Granö tutki niitä aiheita, joita hän piti tärkeinä ja mielekkäinä ja joihin hänellä oli aikaa ja resursseja. Tutkimustoiminnan pääpiirteinä olivat kenttätöihin perustuvat holistiset aluemaantieteelliset kuvaukset Suomesta, Virosta ja Mongoliasta (kuva 5.2.2), Suomen maisemamaantieteellinen aluejako ja aluemaantieteellisen metodiikan kehittäminen. Keskeinen teos oli *Puhdas maantiede. Tutkimusesimerkeillä Suomesta ja Virosta valaistu metodologinen selvitys* (kuva 5.2.3). Granö oli myös toimittamassa Suomen Kartastoa.

Kuva 5.2.2. Maantieteen tutkimusta. J.G. Granö kenttätöissä ja tutkimusmatkalla Mongoliassa. Molemmat kuvat otti J.G. Granö, joka oli ahkera tutkimuskohteiden valokuvaaja.

Kuva 5.2.3. J.G. Granö, 1930, *Puhdas maantiede*. Tutkimusesimerkeillä Suomesta ja Virosta valaistu metodologinen selvitys.

Tämän jakson aikana laitoksen henkilökunnan nimissä ilmestyi 40 tieteellistä julkaisua suomeksi ja saksaksi, mutta myös muilla kielillä. Tämä oli keskimäärin 2 julkaisua vuodessa. Näistä julkaisuista 3 (8%) ilmestyi artikkeleina kansainvälisissä tieteellisissä julkaisusarjoissa ja 7 (18%) artikkeleina suomalaisissa tieteellisissä julkaisusarjoissa. Julkaisuista 9 (23%) oli laajempia monografioita (kirjoja

ja raportteja). Loput 21 tieteellistä julkaisua (53%) olivat usein lyhyempiä kommentteja. Lisäksi Granö kirjoitti suomeksi ja muilla kielillä runsaasti muita kuin tieteellisiä tekstejä. Keskimäärin ilmestyi ajanjaksona 3 julkaisua vuodessa.

Vuosina 1945–1974 eli sotien jälkeisen kasvun aikana maantieteen henkilökuntaa tuli oleellisesti lisää 1950-luvun loppuvuosista lähtien ja erityisesti 1960-luvulla. Jakson alkuvaiheessa laitoksella oli vain yksi professori. Aiemmin selkeästi luonnonmaantieteeseen suuntautunut professori Leo Aario kiinnostui kaupunkimaantieteellisestä tutkimuksesta Turun professuurin aikana ja julkaisi useita tätä koskevia tutkimuksia niin suomalaisissa kuin ulkomaisissa tieteellisissä sarjajulkaisuissa (ks. kuva 3.3.2). Hän oli tosin jo 1930-luvulla ollut kiinnostunut keskuksista ja niiden vaikutusalueista, mutta ei tuolloin tarkastellut tätä vielä teorian näkökulmista. Hän kirjoitti Turun aikanaan suomenkielisen maantieteen oppikirjan ja kasvimaantieteellisen kirjan, joka julkaistiin ulkomailla. Hänen jälkeensä professoriksi tulleen Oiva Tuomisen kiinnostus oli erityisesti talous- ja asutusmaantieteessä ja keskus- ja vaikutusalueiden teoriassa ja sen soveltamisessa käytäntöön. Professorina hän julkaisi vain harvakseltaan tutkimuksia.

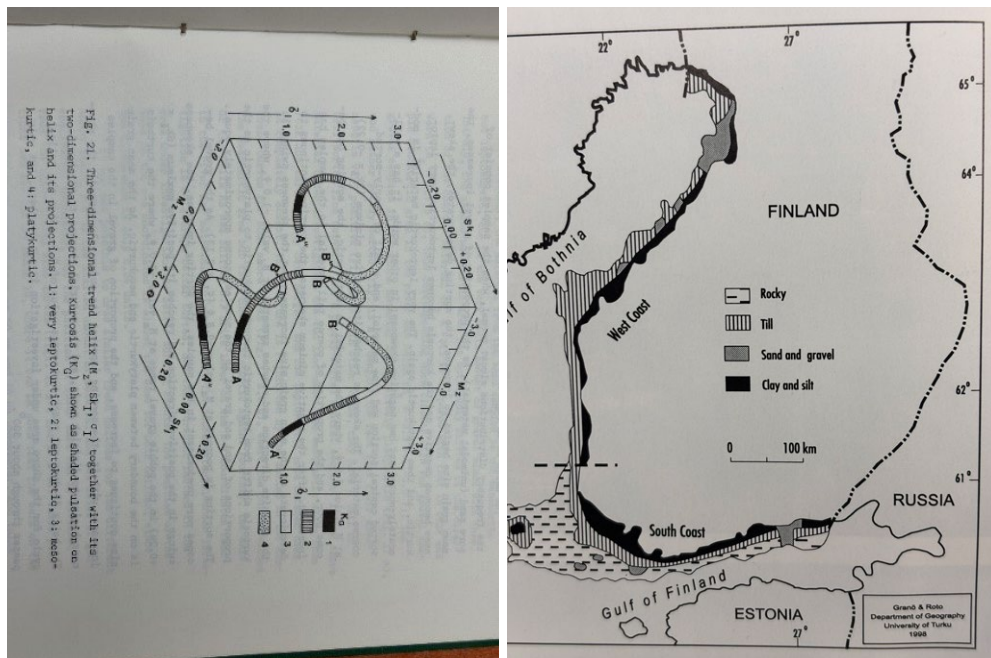
Laitokselle saatiin 1960-luvulla toiseksi professoriksi Olavi Granö, kaksi apulaisprofessoria ja useita assistentteja, joista monet tekivät väitöskirjaa. Maantieteen tutkimus oli edelleen aihepiirien valinnan suhteen varsin vapaata ja heijasteli suoraan henkilökunnan kiinnostuksen kohteita. Väitöskirjoja ohjasivat laitoksen professorit, joten professorien mielenkiinnon kohteilla oli laajempaa vaikutusta siihen, mitä maantieteen laitoksella tutkittiin. Luonnonmaantieteen vahvistumisen myötä erityisesti rannikkomaantiede, hydrogeografia ja geomorfologia olivat luonnonmaantieteellisen tutkimuksen pääsuuntia. Jaksolla ilmestyi laitoksen henkilökunnan nimissä noin 5 julkaisua vuodessa, useimmin suomeksi, mutta myös englanniksi ja ruotsiksi, sillä saksan kielen asema tieteen kielenä vähitellen päättyi tultaessa 1970-luvulle. Kansainväliselle tiedeyhteisölle suunnattujen julkaisujen määrä oli varsin vähäinen, erityisesti ulkomaisissa sarjoissa julkaiseminen. Lisäksi ilmestyi runsaasti muita julkaisuja, joista osa oli muita kuin tieteellisiä tekstejä. Keskimäärin ilmestyi ajanjaksona 15 julkaisua vuodessa.

Vuosina 1974–2009 eli valtiolliseen korkeakoulujärjestelmään vakiintumisen aikana tutkimustoiminta alkoi muuttua. Tutkimusteemojen valintaan alkoivat 1970-luvulla vaikuttaa myös yliopiston ulkopuoliset julkishallinnon toimijat. Tuolloin alettiin laatia kansallisia tutkimuspoliittisia ohjelmia. Niissä jokaisen Suomen yliopiston ja niiden laitosten tuli määrittellä omat tutkimuksen painopistealansa. Toisaalta lähtökohtana olivat tutkimus- ja opetushenkilökunnan tutkimukselliset kiinnostuksen kohteet. Toisaalta tutkimusteemojen valintaan vaikuttivat poliittisten päättäjien mielipiteet. Yliopistot ja laitokset huomioivat ne tutkimuksen painopistealojen valinnassa. Tähän oli käytännön syy, sillä aja-

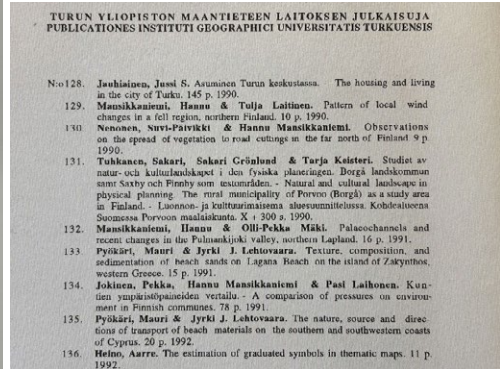
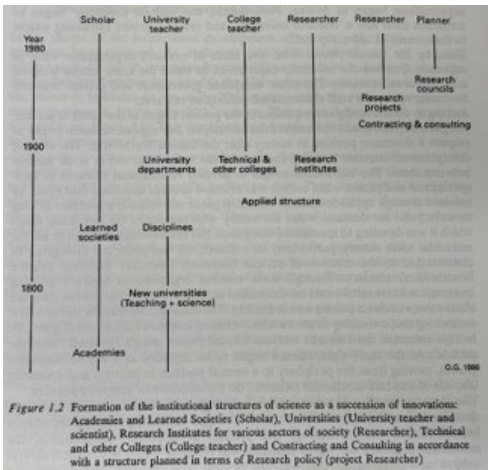
teltiin saatavan helpommin yliopiston ulkopuolista julkista tutkimusrahoitusta, mikäli tutkimuksella oli yhtymäkohtia poliittisessa päätöksenteossa oleellisina pidettyihin teemoihin.

Esimerkiksi vuoden 1976 tutkimuspoliittisessa ohjelmassa maantieteen laitoksen painopistealoina esitettiin seuraavat tutkimusteemat: eroosio-, kuljetus- ja sedimentaatioilmiöiden tutkiminen sekä ihmistoiminnan vaikutus niihin Lounais-Suomen saaristo- ja viljelyalueella; Lounais-Suomen ja Lapin geomorfologinen tutkimus, erityisesti glasigeeniset muodostumat sekä niiden hyödyntämiseen liittyvät ympäristökysymykset; väestön elinympäristön ja elinehtojen tutkimus Lounais-Suomessa ja sen saaristossa, kuten saariston autioitumistutkimus sekä väestön, asutuksen ja elinkeinoelämän tutkimus Lounais-Suomen haja-asutusalueella; kaupunkitutkimus, jonka kohteina ovat kaupungin sisäinen muuttoliike ja kuljetussysteemi sekä kaupunkiväestön toimintakentät. Maantieteellä oli kansallinen ja alueellinen tehtävänsä, ja Turun yliopiston maantieteellä se oli erityisesti Lounais-Suomessa. Tutkimus kohdistui Suomeen ja erityisesti Lounais-Suomeen. Monet näistä aihepiireistä liittyivät tekeillä oleviin väitöskirjoihin. Maantieteen lehtori julkaisi aktiivisesti koulumaantieteen oppikirjoja.

Valtion yliopistolaitokseen kuuluvassa maantieteen laitoksessa alettiin kehittää 1970- ja 1980-luvuilla laajempia tutkimushankkeita ja projekteja. Näihin oli mahdollisuus saada rahoitusta helpommin kuin henkilökohtaisten yksittäisten

Kuva 5.2.4. Rannikkomaantieteellistä tutkimusta maantieteen laitoksella. Lähde: vasemmalla Mauri Pyökärin tutkimus vuodelta 1986 ja oikealla Olavi Granön, Markku Roton ja Leena Laurilan tutkimus (Environment and land use in the shore zone of the coast of Finland) vuodelta 1999.

Kuva 5.2.5. Esimerkki maantieteen historian tutkimuksesta, jonka oli tehnyt Olavi Granö (vasemmalla). Maantieteen tutkimuksia laitoksen julkaisusarjassa 1990-luvun alussa (oikealla).

tutkimussuunnitelmien avulla. Näitä projekteja olivat muun muassa Turun yliopiston kylätutkimus, Kevojokilaaksojen pahtojen rapautumistutkimus, IGCP:n projekti 158: Paleohydrological changes in the temperate zone in the last 15 000 years sekä Taloudellinen ja sosiaalinen keskustauudistus suomalaisessa kaupungissa. Näissä oli mukana laitoksen vakituista henkilökuntaa, mutta myös määräaikaista projektitutkijoita. Rannikkomaantieteellinen tutkimus oli pitkään harjoitettu ala laitoksella (kuva 5.2.4). Laitoksella päädyttiin selvittämään saarien ja järvien lukumäärä Suomessa hyödyntäen tässä kaukokartoituksen ja geoinformatiikan menetelmiä. Toisaalta yksittäisten professorien mielenkiinto näkyi tutkimusteemoissa, eikä tähän tutkimukseen tarvittu ulkopuolisista täydentävää rahoitusta. Esimerkiksi 1980-luvulla oli professorilähtöisesti tarkastelun kohteena maantieteen ja maantieteellisen tutkimuksen historia (kuva 5.2.4). Luonnonmaantieteellinen perustutkimus ja soveltava tutkimus oli maantieteessä aktiivista 1990-luvun alussa (kuva 5.2.5).

Tutkimustoiminta alkoi 1990- ja 2000-luvuilla olla entistä enemmän yhteydessä laitoksen ulkopuolisiin rahoituslähteisiin. Erityisesti kaupunkimaantieteellinen tutkimus alkoi nousta voimakkaasti esille laajojen ja useita henkilöitä työllistävien tutkimushankkeiden kautta. Jakson lopussa saatiin aikaan Turun yliopiston ja Turun kaupungin yhteinen monitieteinen kaupunkitutkimusohjelma, jonka kehittämisessä maantieteellä ja professori Anderssonilla oli keskeinen rooli. Kaupunkitutkimusohjelmasta tuli kansallisesti ja jopa kansainvälisesti tärkeä esimerkki siitä, miten yliopistot ja kaupunki voivat onnistuneesti löytää yhteisiä teemoja kaupunkitutkimuksessa.

Professorit ja assistentit tekivät muun työnsä ohessa siinä määrin tutkimusta, kun aikaa ja kiinnostusta oli. Ilmastonmuutos ja terveystieteet nousivat uusiksi teemoiksi (kuva 5.2.6). Pääpaino tutkimuksen toteuttamisessa ja julkaisuissa

alkoi siirtyä yksittäisten henkilöiden hankkeisiin, ja varsinkin 2000-luvun alussa artikkeliväitöskirjoja tekeviin nuoriin tutkijoihin (kuva 5.2.7). Samalla kansainvälisissä sarjajulkaisuissa ilmestyneiden artikkelien lukumäärä alkoi kasvaa. Suomi oli liittynyt Euroopan unioniin vuonna 1995, mutta alkuvuosina laitoksen henkilökunta ei juurikaan saanut tutkimusrahoitusta EU:n tutkimuksen puiteohjelmista. Toisaalta osa laitoksen henkilökunnasta oli aktiivisesti mukana globaalisti merkittävien teemojen tutkimisessa kuten biodiversiteetin muutosten tarkastelussa Amazonin alueella (ns. Amazon-projekti) tai ilmastonmuutoksen vaikutusten havainnoimisessa kaupunkiympäristössä (ns. TURCLIM-projekti). Samalla järjestelmällinen geoinformatiikkaa hyödyntävä tutkimus alkoi kehittyä merkittävästi (kuva 5.2.6).

Vakiintumisen aikana vuosina 1974–2009 eli valtion yliopistolaitoksessa ilmestyi maantieteen laitoksen henkilökunnan nimissä noin 1450 julkaisua. Jakson alkuvaiheessa vuodesta 1974 vuoteen 1986 ilmestyi keskimäärin 18 julkaisua vuodessa, kun tämä määrä kolminkertaistui keskimäärin 53 julkaisuun vuodessa jakson jälkipuoliskolla vuosina 1987–2009. Samalla englanniksi ilmestyneiden julkaisujen osuus nousi 31%:sta 46%:iin. Edelleen vain harvat julkaisut ilmestyivät ulkomaisissa tieteellisissä sarjajulkaisuissa. Tuona aikana kasvoi muiden pienempien julkaisujen ja raporttien määrä, joista suuri osa oli muita kuin tieteellisiä julkaisuja.

159. Muukkonen, Mika & Markku Löytönen. Extended relational database models and dynamic GIS. 13 pp. 1999.

160. Savolainen-Mäntyjärvi, Riitta & Markku Löytönen. GIS, medical geography and the challenge of monitoring *Salmonellosis alia* in Finland – a feasibility study. 13 pp. 1999.

161. Granö, Olavi, Markku Roto & Leena Laurila. Environment and land use in the shore zone of the coast of Finland. 76 pp. 1999.

162. Ahqvist, Toni, Tommi Inkinen & Sakari Tuhkanen (toim., eds.). Kohden väitöskirja. Towards doctoral dissertation. 94 s. 1999.

163. Pyökäri, Mauri. Beach sediments of Crete: texture, composition, roundness, source and transport. 17 pp. 1999.

164. Rossi, Matti J. Plan-curvature effect on the formation of tumuli on shield volcanoes: an example from Leitin lava flow field in Iceland. 10 pp. 1999.

165. Andersson, Harri (ed.). Landscape differences – different landscapes. 1999 Annual meeting of Finnish geographers, Turku, Finland. 150 pp. 2000.

166. Tuhkanen, Sakari, Mikko Lahti, Sami Tantarimäki & Ville Karjalainen (toim., eds.). Tutkimusretkistä paikkatietojärjestelmiin – matkalla kulttuurimaantieteen maailmoissa. Juhlakirja professori Pentti Yli-Jokipii 60-vuotispäivän kunniaksi. – From expeditions to geographic information systems – travel in the worlds of human geography. Publication in honour of Professor Pentti Yli-Jokipii's 60th anniversary. 227 s. 2001.

167. Tuhkanen, Sakari & Marko Oja (eds.). CLIC – Climate change and variability in northern Europe. Climate Change Symposium, held in Turku / Åbo, June 6 – 8th, 2001. Realised programme and abstracts. 94 pp. 2002.

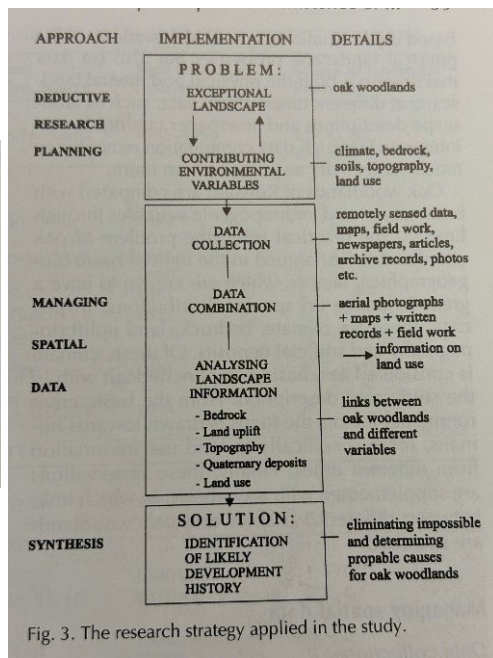

Fig. 3. The research strategy applied in the study.

Kuva 5.2.6. Maantieteen tutkimusta vuosituhannen vaihteessa. Oikealla esimerkki geoinformatiikkaan perustuvasta tutkimusotteesta Niina Vuorelan tutkimuksessa vuodelta 2000 ja vasemmalla laitoksen julkaisusarjan tutkimuksia vuosituhannen vaihteessa.

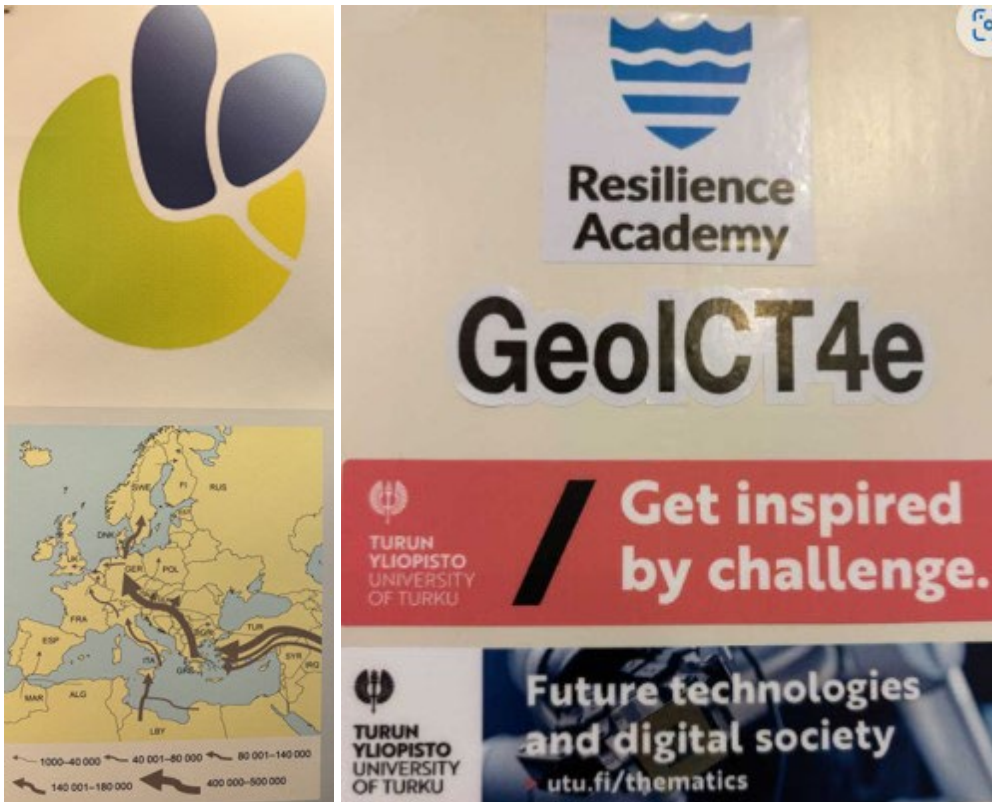
Vuosina 2010–2024 eli laajenevan yliopiston aikana tutkimuksen rahoitusjärjestelmät kehittyivät ja muuttuivat oleellisesti. Yliopistot irtaantuivat valtiolaitoksesta, mukaan lukien Turun yliopisto. Tämän seurauksena laitoksille tuli enemmän valtaa ja vastuuta tutkimusrahoituksen hankkimisessa. Tutkimusrahoitus alkoi muuttua aiempaa enemmän kilpailluksi ja suunnatuksi. Rahoituksen antaja määritteli ne teemat, joihin rahoitusta oli mahdollista saada, ja enemmistö maantieteilijöistä mukautui tähän järjestelmään. Maantiede ei irtaantunut kokonaan julkisen sektorin ja politiikan intresseistä tutkimusteemojen valinnan suhteen.

Maantieteen tutkimustoiminta kansainvälistyi voimakkaasti, ja englantia tuli valtakieleksi kaikessa tutkimustoiminnassa. Maantieteellinen tutkimus pyrki vastaamaan niihin kysymyksiin, joita yhteiskunnassa pidettiin oleellisina. Perustutkimus oli edelleen oleellista, mutta sen rinnalle ja välillä ohikin nousivat soveltava tutkimus ja tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus.

Yksi kuvaava esimerkki tästä muutoksesta 2010-luvusta lähtien oli Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvosto (STN), joka tarjosi merkittävää rahoitusta yhteiskunnallisesti oleelliseksi pidettyyn tutkimukseen vuosittain valitavista tutkimusteemoista. Tutkimusteemojen määrittelyyn ja valintaan osallistui myös tuolloinen Suomen valtioneuvosto. Maantieteen osasto menestyi hyvin tämän tutkimusrahoituksen hankkimisessa. Esimerkiksi vuosina 2016–2019 osaston koordinoima hanke URMI (Urbanization, Mobilities and Immigration) sai maantieteen osaston historiassa siihen mennessä suurimman yksittäisen tutkimushankkeen (kuva 5.2.7). Tämä kaupunkien ja muuttoliikkeen tutkimukseen suuntautunut hanke oli kooltaan 3,6 miljoonaa euroa, josta 1,2 miljoonaa tuli suoraan maantieteen osastolle. Tästä hankkeesta virisi merkittäviä tutkimustuloksia muun muassa liittyen epäsäännölliseen muuttoliikkeeseen EU:ssa ja sen ulkopuolella. Myös muita STN-instrumentin osahankkeita saatiin osastolle.

Toimintaympäristön muutosta osoittivat monet muutkin yhteiskunnallista vaikuttavuutta tavoitelleet hankkeet. Esimerkiksi hanke Resilience Academy toteutettiin muutaman vuoden aikana 2010- ja 2020-lukujen vaihteessa eri ministeriöiden ja Maailmanpankin rahoituksella. Sen tavoitteena oli kehittää tansanialaisten yliopistojen ja yhteiskunnan osaamista geoinformatiikkaan liittyvissä kysymyksissä (kuva 5.2.7). Tansania olikin yksi keskeisimmistä tutkimusalueista osastolla, ja tämän tutkimuksen juuret ulottuivat 1980-luvulle asti (kuva 3.4.4).

Suomen Akademia oli keskeisin ulkopuolisen täydentävän tutkimusrahoituksen lähde, mukaan lukien myös perinteisemmät akateemiset tutkimushankkeet, jotka nojautuivat perustutkimukseen. Yksi keskeinen suuntaus oli geomorfologinen tutkimus koskien jääkauden ilmiöitä. Siinä tehtiin merkittäviä uusia tieteellisiä löydöksiä ja nimettiin kokonaan uusia geomorfologisia muotoja, kuten murtoo. Taustalla olivat vankka geomorfologinen teoreettinen osaaminen ja uusimmat mittausteknologiat (kuva 5.2.8). Geomorfologia oli ollut jo pitkään tutkittu ala maantieteen yksikössä ja tutkimusta oli tehty 1960-luvulta lähtien aina pohjoisinta Suomea myöten.

Kuva 5.2.7. Yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen tähtääviä maantieteen hankkeita 2010-luvulla. Vasemmalla URMI sekä oikealla GeolCT4e ja Resilience Academy.

Tutkijoiden 1980-luvulla alkanut Amazonin aluetta koskeva tutkimus jatkui vielä 2010-luvulla. Uusissa tutkimuksissa hyödynnettiin maan pinnanmuotoja mittaavia ja tunnistavia tekniikoita (kuva 5.2.8). Myös terveystieteiden tutkimus-

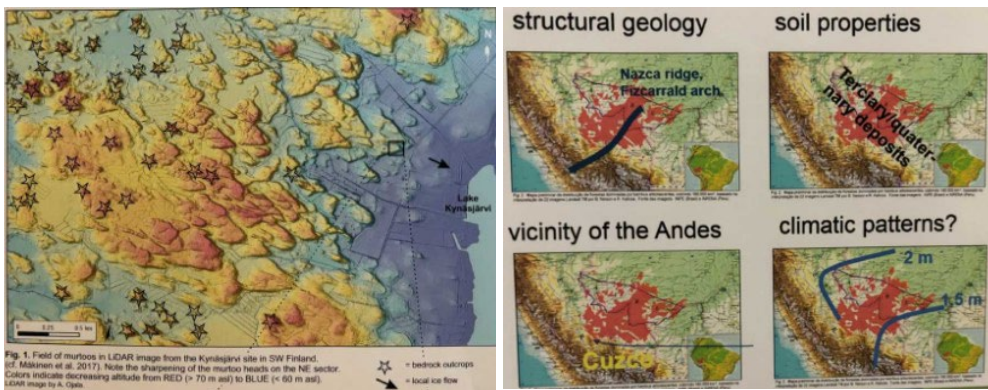

Fig. 1. Field of murtos in LIDAR image from the Kynsajärvi site in SW Finland. (cf. Mäkinen et al. 2017). Note the shapening of the murtos heads on the NE sector. Colors indicate decreasing altitude from RED (> 70 m a.s.l) to BLUE (< 60 m a.s.l). LIDAR image by A. Oja.

Kuva 5.2.8. Maantieteen perustutkimuksen hankkeita 2010-luvulla. Vasemmalla uusi geomorfologinen löydös murtos, jonka Joni Mäkinen tutkimusryhmineen tunnisti Suomessa 2010-luvulla. Oikealla uutta Amazonin alueen biogeografista tutkimusta, jonka Risto Kalliola tutkimusryhmineen oli aloittanut jo 1980-luvulla.

ta virisi laitoksella uudestaan 2010-luvulla yhteistyössä lääketieteilijöiden kanssa. Terveysmaantiede oli ollut lyhyesti esillä jo 1990-luvun jälkipuoliskolla (kuva 5.2.4). Euroopan unionin tutkimuksen puiteohjelmat rahoittavat hyvin merkittävästi tutkimustoimintaa Suomessa 2000-luvulla. Myös Turun yliopiston maantieteen henkilökunta osallistui moniin EU:n Horizon-hankkeisiin, mutta rahoituksen osuus oli oleellisesti Suomen Akatemiasta saatua rahoitusta vähäisempää.

Tultaessa 2020-luvulle hydrogeografisen tutkimuksen osuus nousi Turun yliopiston maantieteen tutkimustoiminnassa hyvin merkittäväksi, ja määrällisesti koko osaston tutkimustoiminnassa suurimmaksi. Siinä yhdisteltiin perinteistä maantieteellistä virtavesien tutkimusta uusimpiin teknologioihin ja digitaalisiin tutkimusmenetelmiin (kuva 5.2.9). Lapin virtavesiä olivat tutkineet Turun maantieteilijät jo 1960-luvulta lähtien (ks. kuva 3.3.15). Maantieteen osasto valittiin Suomen Akatemian tutkimuksen lippulaivaohjelmaan. Hydrogeografiaan liittyvään tutkimustoimintaan ja tohtorikoulutukseen saatiin hyvin merkittävää rahoitusta niin Suomesta kuin EU:sta, eli siihen mennessä maantieteen osaston suurin yksittäinen tutkimus- ja jatkokoulutusrahoitus. Tämän seurauksena maantieteen osastolle rekrytoitiin yli 20 tutkijaa, jotka olivat tieteellisen urapolun eri vaiheissa. Valtaosa heistä tuli muualta kuin Suomesta ja jokapäiväiseksi työ- ja keskustelukieleksi osastolla tuli englanti.

DIWA Vision DIWA Ecosystem ▾ Research PhD Pilot

Kuva 5.2.9. Tutkimushanke ja -ekosysteemi DIWA (Digital Waters).

Vuosina 2010–2024 ilmestyi laitoksen henkilökunnan nimissä yli 1200 julkaisua. Tämä tarkoitti keskimäärin 81 julkaisua vuodessa. Julkaisujen määrä oli edelleen noussut 2000-luvun alkuvuosista. Samassa yhteydessä englanti oli jo muuttunut yleisimmäksi julkaisukieleksi (58%) ja jo yli puolet (56%) julkaisuisista oli ulkomaisissa tieteellisissä sarjajulkaisuissa. Edelleen osa henkilökunnasta kirjoitti myös suomeksi, ja varsinkin asiantuntija-artikkeleita ja kolumneja sanomalehtiin.

6. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Sata vuotta on pitkä ja samalla lyhyt aika yhden oppiaineen kehityksessä yhdes- sä yliopistossa. Maantiede yliopistollisena oppiaineena alkoi vuonna 1924 Turun Suomalaisessa Yliopistossa ja oppiaineen ensimmäinen professori aloitti maan- tieteen opetuksen, tutkimuksen ja hallinnoinnin kaksi vuotta myöhemmin. Nyt 100 vuotta myöhemmin tässä ensimmäisen professorin virassa – tai nykyään työsuhteessa – on vasta viides henkilö. Sataan vuoteen mahtuu vain muutama akateeminen sukupolvi. Pikkuruinen Granön ja Tuomisen perheisiin kuuluvien henkilöiden rakentama yksikkö Turussa on kasvanut sadan vuoden aikana lähes 80 ihmisen työyhteisöksi, joista lähes neljäsosa on kotoisin Suomen ulkopuolet- ta.

Tarkastelu 100 vuotta taaksepäin osoittaa, että maantieteen tutkimus ja ope- tus ovat säilyneet monilta osin yllättävänkin samanlaisina. Yliopistossa tutkitaan ja opetetaan ja hankitaan osaamista, jolla on käyttöä yhteiskunnassa. Mikä lienee tilanne maantieteen tutkimuksessa ja opetuksessa sadan vuoden päästä vuonna 2124? Puolisen vuosisataa on teknologian kehitys ollut seikka, joka on vienyt monia maantieteen perinteisiäkin aloja eteenpäin. Ensimmäiset mikrotietokoneet tulivat maantieteen yksikköön Turkuun 1980-luvulla. Muistan tämän tuolloi- sena koneita käyttäneenä opiskelijana. Nyt neljä vuosikymmentä myöhemmin ovat luovan tekoälyn sovellukset nousseet kumppaneiksi maantieteellisen tut- kimuksen arkipäivässä. Tulevaisuudessa kenties vielä palataan perinteisempään maantieteeseen, jossa digitaalisten välineiden sijaan tutkitaan ympäristöä me- kaanisilla tutkimusvälineillä ja ihmisaistein. Onko tämänkaltaiselle ”puhtaalle maantieteelle” vielä sijaa 22. vuosisadalla jää tulevien maantieteilijöiden pohdit- tavaksi ja nähtäväksi.

Kuluneen 100 vuoden aikana on joka syksy Turkuun saapunut innokkaita ja motivoituneita nuoria opiskelemaan maantiedettä. He ovat pitäneet maantie- teen eläväisenä, eteenpäin katsovana ja muutoksiin varmallalla otteella tarttuvana oppiaineena, joka ei ole ainakaan vielä unohtanut perinteitäkään. Vuodesta toiseen ovat opiskelijat kuunnelleet professorien ja muiden opettajien luentoja, tehneet harjoitustöitä, osallistuneet seminaareihin ja lopuksi laatineet pro gra- du -tutkielman. Sen muoto, pituus ja rakenne ja sisällötkin ovat säilyneet yllät- tävänkin samanlaisina 100 vuoden ajan (kuva 6.1). Teoriaa ja käsitteitä on viime vuosikymmeninä tullut lisää tutkielmiin, ja samalla on vähentynyt itse kerätyn empiirisen materiaalin osuus. Suomi ja sen paikkakunnat ja alueet ovat edelleen monien tutkielmien pääkohteena. Toisaalta entistä useampi tutkielma tarkas- telee ilmiöitä Suomen ulkopuolella tai muutoin kansainvälisessä kontekstissa.

Maantieteen oppiaine on kansainvälistynyt 100 vuoden aikana, mutta maan- tiede ei koskaan ole ollut pelkästään kansallinen tiede. Jo oppiaineen ensim- mäinen professori J.G. Granö teki kenttätutkimuksia monissa maissa, julkaisi tutkimustuloksiaan eri kielillä, opetti maantiedettä Suomen ulkopuolellakin ja

Kuva 6.1. Turun yliopistossa valmistuneita maantieteen pro gradu -tutkielmia 1920-luvulta lähtien.

oli aktiivisesti yhteydessä monien maiden tutkijoihin. Toisaalta hyvin pitkään maantieteen opetuksen ja opinnäytteiden pääkohtena oli Suomi ja varsinkin Lounais-Suomi, josta lähes puolet opiskelijoistakin oli kotoisin.

Sadassa vuodessa on Turun Suomalainen Yliopisto muuttunut Turun yliopistoksi, ja monille se on jo the University of Turku. Tutkimuksen työkielenä on nykyään englanti. Englanti on tullut myös maantieteen opetuksen kieleksi, varsinkin maisterivaiheessa. Miten käynee suomenkielisen maantieteen? Entistä pienempi osa tutkimustuloksia julkaistaan suomeksi ja tieteellinen keskustelu tutkijan omalla äidinkielellä on entistä harvinaisempaa. Englanti on käyttökielme, mutta juuri kukaan maantieteen henkilökunnasta ei sitä äidinkielenään puhu. Tässä voi jäädä yksityiskohtia ilmaisematta tutkimuskohteista tai opetuksen aiheista.

Toinen keskeinen muutos maantieteen tutkimuksessa ja opettamisessa liittyy teknologian kehitykseen osana alueellisen tiedon keräämistä, mittaamista ja raportointia. Se mikä tehtiin ennen käsin, on nykyisin tietokoneiden avulla ja internetin välityksellä tarkemmin ja nopeammin valmiita. Kaunokirjoituksesta siirryttiin nopeasti kirjoituskoneisiin, sitten sähköisiin sellaisiin, ja lopuksi tietokoneisiin, joilla tekstiä voi muokata vapaasti. Luova tekoäly on jo kirjoituskumppani ja auttaa maantieteellisen tiedon esittämisessä. Aikoinaan käsin piirretyistä

kartoista on siirretty geoinformatiikan sovelluksiin. Maantieteellistä tietoa on entistä enemmän saatavilla jokaisesta maailman kolkasta. Maantieteellisiä kentätutkimuksia tarvitaan kuitenkin edelleen uuden tiedon hankkimiseksi niin Suomea kuin muita alueita koskien.

Kolmas merkittävä muutos liittyy maantieteen laitoksen ja myöhemmin osaston henkilörakenteen kehitykseen. Aiemmin maantiedettä eteenpäin veivät Turun yliopistossa lähes pelkästään suomalaiset miehet, ja pitkään herrat Granö ja Tuominen. J.G. Granö ja Olavi Granö olivat laitoksella professoreina puoli vuosisataa ja yliopiston kanslereina kaksi vuosikymmentä. J.K.V. Tuominen ja Oiva Tuominen olivat töissä assistenttina ja professorina 32 vuotta. Kesti 25 vuotta ennen kuin ensimmäinen nainen valittiin maantieteen assistentiksi, 60 vuotta meni siihen, että ensimmäinen nainen väitteli maantieteen tohtoriksi ja ensimmäiseen naiseen professorina yli kahdeksan vuosikymmentä. Nykyään enemmistö maantieteen väittelijöistä ja pro gradu -tutkielmien tekijöistä on naisia ja professoreissakin on miehiä ja naisia lähes yhtä paljon. Vuonna 2025 Turun yliopiston rehtorina oli ensi kertaa nainen ja naisia oli kaksi kolmesta vararehtorista. Ensimmäiseen muun kuin suomalaisen tekemään maantieteen väitöskirjaan Turun yliopistossa kesti 78 vuotta ja toiseen sellaiseen 92 vuotta. Nyt Suomen ulkopuolella syntyneet ovat tulossa enemmistöksi maantieteen tohtorikoulutettavista. Vähitellen heitä jää pysyvämmiin laitoksen henkilökuntaan. Työkulttuuri muuttuu, ja tähän näyttää jättäneen jälkensä myös koronapandemia. Sen jälkeen yleistyi henkilökunnan työskentely muualla kuin maantieteen osaston työtiloissa. Työntekijöitä on tullut myös runsaasti lisää, ja entistä useammat jakavat työtilansa muiden henkilöiden kanssa. Tästä on sekä etua että haittaa. Toivon mukaan maantieteen henkilökuntaa luonnehtinut yhteisöllisyys säilyy tulevana vuosikymmeninäkin.

Yliopisto Turussa on muuttunut monella tapaa 100 vuoden aikana. Se perustettiin vuonna 1920 ”vapaan kansan lahjana vapaalle tieteelle” yksityiseksi suomenkieliseksi yliopistoksi. Sen oli tarkoitus olla riippumaton valtion intresseistä ja kannustaa opiskelijoita sivistymään ja oppimaan sekä tutkimaan yleensä Suomea ja varsinkin Lounais-Suomea. Tähän maantiede oppiaineena sopi oikein hyvin. Yliopiston vuonna 1974 tapahtuneen valtiollistamisen myötä lisääntyi valtiovallan ja hallinnon kiinnostus siihen, mitä maantieteessä tutkittiin ja kuinka paljon maantieteen opiskelijoita tulisi olla. Yliopiston sisäistä valtaa jaettiin professorien, muun henkilökunnan ja opiskelijoiden kesken. Yliopisto itsenäistyi uudelleen vuoden 2010 lakimuutosten jälkeen ja hallinto tuli suoraviivaisemmaksi. Täydentävän rahoituksen merkitys kasvoi maantieteen tutkimustee- moissa.

Vuonna 2024 oli kulunut 100 vuotta maantieteen yliopistollisen opetuksen ja tutkimuksen käynnistämisestä Turussa. Maantieteen tulevaisuus oppiaineena näyttää tässä kontekstissa lupaavalta, sillä mielenkiintoista ja tärkeää tutkitta-

vaa ja opetettavaa maantieteessä riittää ainakin seuraavat 100 vuotta. Maantiede oppiaineena tarkastelee luonnon ja ihmisen sekä ympäristön ja yhteiskunnan vuorovaikutuksia alueellisista ja tilallisista näkökulmista tuottaen maantieteellistä tietoa, jolla voidaan kehittää, ymmärtää ja muuttaa maailmaa, sen alueita ja paikkakuntia sekä vaikuttaa myönteisesti ihmisten elämään ja koko maailman kehitykseen.

7. SUMMARY: GEOGRAPHY AT THE UNIVERSITY OF TURKU, 1924-2024

The University of Turku's Department of Geography has a rich history, dating back to its establishment as a university discipline in 1924, four years after the university itself was founded. The department emerged as Finland's second department of geography, with J.G. Granö, a prominent geographer, serving as its first professor from 1926 to 1945.

Following Granö, the chair professors included Leo Aario, Oiva Tuominen, Pentti Yli-Jokipii, and Jussi S. Jauhiainen. The department expanded in 1962 with the addition of a second chair, first held by Olavi Granö and later by Sakari Tuhtanen and Jukka Käyhkö. The department grew with the creation of two associate professorships in 1957 and 1968, which were eventually upgraded to full professorships, as well as recruiting assisting personnel for teaching, research and administration. By 2024, the department had significantly expanded to include six professors, one associate professor, and around 60 other staff members and associated researchers. Since 2011, the geography section has been part of the Department of Geography and Geology.

The number of geography students has also seen considerable growth. Initially, students were few, counted in tens, and the World War II hampered development. The post-war growth was steady, with student numbers reaching 200 by the late 1950s and peaking at around 400 in 1982. The annual intake of new students is now around 30. Over the years, the department has seen the completion of approximately 1,200 Master's theses and 84 PhD dissertations. Since the mid-1980s, the majority of graduates have been female, a trend that has extended to the PhD level since the mid-2010s.

The geography curriculum at Turku has a balanced focus on human geography, physical geography, and geoinformatics at the Bachelor's level. At the Master's level, students can specialize in one of these areas, and the PhD program offers the opportunity to defend a dissertation in these geography-related fields, and in economic geography.

The geography staff's research efforts are diverse, with specializations in hydrogeography, biogeography, urban geography, economic geography, and sustainability, in some fields supported by the use of geoinformatics. Research outputs are primarily published in English in international peer-reviewed journals, reflecting the commitment to contributing to the global academic community.

Overall, the discipline of geography at the University of Turku has evolved significantly since its inception in 1924, growing in both size and academic stature during 100 years. It has a strong tradition of academic excellence and a diverse research portfolio that addresses some of the most pressing geographical issues of our time. The future of geography as an academic discipline at the University of Turku looks promising.

8. LÄHDELUETTELO

- Granö, J.G. (1927). Die Forschungsgegenstände der Geographie. Vortrag, gehalten in Lund, Kopenhagen und Stockholm im November und Dezember 1926. *Publicationes Instituti Geographici Universitatis (Aboensis) Turkuensis* 1.
- Granö, J.G. (1929). Reine Geographie: eine methodologische Studie beleuchtet mit Beispielen aus Finnland und Estland. *Publicationes Instituti Geographici Universitatis (Aboensis) Turkuensis* 3.
- Granö, J.G. (1930). *Puhdas maantiede. Tutkimuse-simerkeillä Suomesta ja Virosta valaistu metodologinen selvitys*. WSOY, Porvoo.
- Granö, J.G. (1945). *Johdatus antropogeografiaan*. Luentokurssi Turun Yliopistossa vuonna 1945.
- Granö, O. (2005). J.G. Granö and Edgar Kant: Teacher and pupil, colleagues and friends. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography* 87, 167–173.
- Jäntere, K. (1942). *Turun yliopiston perustaminen*. Turku.
- Käyhkö, J. (2024). Maantieteen moniottelija. Teoksessa *Maantieteen rannoilla, tiedepoliitikan saaristossa – Akateemikko Olavi Granön elämä*, 139–266. Toim. P. Kanervisto, J. Käyhkö, T. Niitemaa, T. Tarmio ja K. Virtanen. Turun yliopistosäätiö, Turku ja Suomen Maantieteellinen Seura, Helsinki.
- Kant, E. (1935). *Bevölkerung und Lebensraum Estlands. Ein anthropoökologischer Beitrag zur Kunde Baltoskandias*. Tartu.
- Perälä, T. (1977). *Turun yliopisto 1939-1974*. Turku.
- Tammiksaar, E. Jauhiainen, J., Pae, T. & Ahas, R. (2018). Edgar Kant, Estonian geography and the reception of Walter Christaller's central place theory, 1933–1960. *Journal of Historical Geography* 60, 77–88.
- Tiitta, A. (2014). *Sinisten maisemien mies. J.G. Granön tutkijantie 1882–1956*. SKS, Helsinki.
- Tuominen, J.K.V. (1930). Das Geschäftszentrum der Stadt Turku. *Publicationes Instituti Geographici Universitatis (Aboensis) Turkuensis* 5.
- Tuominen, O. (1974). Turun yliopiston maantieteen laitos 1924–1974. *Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja* 83.
- Tuominen, O. & Mielonen, M. (1988). Turun yliopiston maantieteen laitos 1924–1987. *Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja* 123.
- Vares, Vesa & Pyykkö, Riitta (2020a). *Turun yliopiston historia. Osa 1, kansallinen tehtävä, 1920–1974*. Turun yliopisto, Turku.
- Vares, Vesa & Pyykkö, Riitta (2020b). *Turun yliopiston historia. Osa 2, monimuotoisena maailmalle, 1974–2020*. Turun yliopisto, Turku.

9. HENKILÖLUETTELO

A

Aario, Leila 30, 111
Aario, Leo 5, 30–33, 50, 81, 103, 111, 117, 128
Ahas, Rein 129
Ahdan, Riitta 51, 113
Ahlqvist, Toni 71, 95, 120
Ahokangas, Elina 67
Alalammi, Pentti 43, 112
Alho, Petteri 66–68, 71, 111
Andersson, Harri 6, 45, 52, 55, 57, 58, 63, 66,
67, 71, 82, 84, 111, 112, 119
Arho, Sirkka-Liisa 43, 113
Auer, A. V. 93
Aulio, Kai 52
Auranen, Antero 94

B

Burnett, Charles 58

C

Christaller, Walter 27, 129

D

Danielson-Kalmari, J. R. 9, 11
Domander, Minna 94

E

Eilola, Salla 95
Engman, Torbjörn 51
Enkola, Kurt 31, 33
Ervi, Aarne 37

F

Fagerholm, Nora 67, 68, 71, 111
Flener, Claude 73, 74
Frilund, Rebecca 67

G

Granö, Johannes Gabriel 3, 5, 6, 7, 11, 15–22,
24–36, 45, 49, 63, 66, 81, 82, 85–88, 102,
103, 108–110, 115–117, 124, 126, 128, 129
Granö, Olavi 6, 35, 40, 41, 43, 46, 50, 52, 54,
63, 66, 84, 90, 108, 109, 111, 117–120, 126,
128, 129
Gregory, Derek 55
Grönlund, Sakari 119
Gudmundsson, Agust 120
Gurney, Stephen 71

H

Haapanen, Toni 67
Halme, Seija 51
Hanhijärvi, Eero 40, 43, 69, 113
Hartiala, Kaarlo 47
Hautala, Johanna 69, 71
Heikinheimo, Auvo 29
Heikkilä, Elli 71
Heikkilä, Tuomo 52
Heino, Aarre 43, 52, 63, 69, 71, 90, 95, 112, 113,
119
Hietala, Reija 67, 71
Hietaranta, Jari 58, 59, 95
Hietikko, Eero 21, 93
Hirvensalo, Virpi 56
Hooli, Lauri 70, 71, 111
Hossola, Antti 28
Hyvönen, Jaakko 55
Hyvönen, Sakari 94

I

Inkinen, Onni 38, 39, 94
Inkinen, Tommi 67, 68, 71, 111, 120

J

Jaatinen, Sanna 71, 94
Jalkanen, Kari 63
Jauhiainen, Jussi S. 1, 7, 52, 57, 58, 63, 66–68,
71, 75, 90, 111, 119, 128, 129
Jokinen, Pekka 119
Joronen, Mikko 67
Jumppanen, Seija 43, 46, 112
Jutila, Heikki 63
Jäntere, Kaarlo 7, 9, 16, 129
Jääskeläinen, Riikka 94

K

Kaate, Ilkka 71
Kaate, Marjanna 94
Kahila, Petri 71
Kaikko, Johannes 22, 95
Kaitanen, Ville 36, 43, 45, 50, 52, 63, 71, 112
Kajuutti, Kari 67
Kallio, Paavo 26, 27, 45
Kalliola, Risto 54, 63, 66–69, 111, 122
Kanerva, Jarkko 95
Kanervisto, Pekka 129
Kankare, Ville 113
Kant, Edgar 26, 27, 33, 129
Karjalainen, Ville 120

Kasanen, Pirkko 71
Kasvi, Elina 70, 71, 111
Katajamäki, Hannu 58, 63, 71
Keisteri, Tarja 119
Kiiskilä, Leena 36, 43, 113
Kivimäki, Toivo Mikael 8, 16
Koli, Outi 94
Komppa, Gustav 24
Koskela, Hille 67–69, 111
Koskenniemi, V. A. 10, 16, 24
Koski, Ari 94
Koski, Arto 63, 71, 95, 112
Koskinen, Heli 94
Koskinen, Tuovi 29
Kotilainen, Riitta 52
Kunnas, Kirsi 66
Kuokka, Ilppo 55
Kymäläinen, Päivi 66, 69, 71
Kytömäki, Jorma 43, 45, 46, 50, 52, 57, 71, 90,
111, 112
Käpy, Aleks 8
Käyhkö, Jukka 36, 56, 66–68, 71, 75, 108, 111,
112, 128, 129
Käyhkö, Niina 66–68, 71, 111, 112

L

Lahti, Mikko 120
Laihonen, Pasi 119
Laitinen, Tuija 63, 119
Lappalainen, Jouni 96
Laurila, Leena 66, 67, 112, 118, 120
Lavila, Torsten Osvald 31, 33
Lehtovaara, Jyrki 119
Leiviskä, Iivari 9, 11, 12, 14, 15, 22
Lekkala, Helvi 29
Linkola, Kaarlo 10, 11
Linnaniemi, E.W. 10, 11, 16
Ljungqvist, Lennart 51
Lotsari, Eliisa 67
Lumme, Ester 20, 93
Lundén, Kai 112
Löytönen, Markku 55, 63, 111, 120

M

Malmstén, Annukka 66, 69, 113
Malmstén, Jarmo 66, 67, 73, 112
Mansikkaniemi, Hannu 43, 46, 47, 50, 52, 54,
63, 71, 94, 111, 112, 119
Marucco-Al Mimar, Camilla 74, 95
Metsämäki, Tuovi 34–36, 43, 112
Mielonen, Mauno 1, 7, 36, 41, 43, 45, 50, 54,
63, 87, 111, 112, 129
Moisio, Sami 61, 71
Muukkonen, Mika 120

Mäenpää, Toivo 112
Mäki, Olli-Pekka 63, 119
Mäki, Sanna 57, 66, 111, 112,
Mäkinen, Joni 66–68, 70, 71, 111, 112, 122

N

Neller, Ronald 55, 71
Nenonen, Soili 63
Niemelä, Jari 55
Niemelä, Paavo 29
Nurmela, Tauno 47
Nylén, Tua 71, 113

O

Ohlson, Birger 41–43, 46, 52, 111
Oinas, Päivi 70, 111
Oja, Marko 120
Olin, T. O. 34
Orjala, Mika 67

P

Pae, Taavi 129
Pajunen, Hannu 51
Pakarinen, Timo 50
Palomaa, Matti Herman 10, 15
Pellikka, Petri 71
Pikner, Tarmo 62
Pyykkö, Riitta 8, 129
Pyökäri, Mauri 52, 62, 71, 118–120

R

Rantakari, Kaarle Nestor 8
Renkonen, Olavi 29
Rossi, Matti J. 58, 59, 120
Roto, Markku 118, 120

S

Saarteenoja, Antti 95
Salmi, Reija 63
Salo, Pekka 112
Savolainen-Mäntyjärvi, Riitta 120
Saviranta, Jaakko 43, 46, 71, 95, 112
Seppälä, Matti 43, 44, 46, 50, 52, 71
Setälä, Eemil Nestor 23, 24
Siivonen, Martta 21, 93
Silvola, Anna-Liisa 40
Soyemi, Tunde 51
Stenroos, Soili 55
Ström, Olli 52
Suomi, Juuso 70, 111
Suorsa, Katri 66
Säntti, Auvo 30–34, 38, 70, 111

T

Taipale, Pilvi Riikka 60
Tammiksaar, Erki 27, 129
Tantarinmäki, Sami 120
Tapaninen, Ulla 57, 69, 71, 111
Tedeschi, Miriam 71
Tiitta, Allan 11, 19, 20, 27, 88, 129
Toivari, Markku 52, 112
Toivonen, Ritva 94
Tolvanen, Harri 67, 70, 111
Tuhkanen, Sakari 54–56, 63, 111, 119, 120, 128
Tulenheimo, Antti 9, 15, 31
Tuominen, J.K.V. 5, 6, 11, 12, 14, 15, 18, 19,
27–30, 69, 86, 108–112, 115, 126, 129
Tuominen, Oiva 1, 5–7, 27, 29, 33–36, 38, 43,
46, 52, 63, 70, 81, 83, 87, 89, 104, 108,
109, 111, 117, 124, 128, 129

U

Uotila, Jyrki 63, 112
Uotila, Tuomo 71

V

Vainio, Juhani 43, 52, 57, 71, 112
Vainio-Mattila, Arja 58
Valtonen, Martti 43, 113
Vanhalinna, Heikki 34
Vares, Vesa 7, 129
Varjo, Uuno 34–36, 44, 46, 70, 111
Vasanen, Antti 67, 95
Virkkunen, Artturi Heikki 10, 11
Vuorela, Niina 95, 120
Välakangas, Ilmari 103
Välimäki, Varpu 43, 113

W

West, Liisa 46

Y

Yli-Jokipii, Pentti 50, 52, 57, 58, 63, 84, 111, 128
Yliskylä-Peuralahti, Johanna 70, 112

**TURUN YLIOPISTON MAANTIETEEN JA GEOLOGIAN LAITOKSEN JULKAISUJA
PUBLICATIONS FROM THE DEPARTMENT OF GEOGRAPHY AND GEOLOGY, UNIVERSITY OF TURKU**

- No. 1. Jukka Käyhkö and Tim Horstkotte (Eds.): Reindeer husbandry under global change in the tundra region of Northern Fennoscandia. 2017.
- No. 2. Jukka Käyhkö och Tim Horstkotte (Red.): Den globala förändringens inverkan på rennäringen på norra Fennoskandiens tundra. 2017.
- No. 3. Jukka Käyhkö ja Tim Horstkotte (doaimm.): Boazodoallu globála rievdadusaid siste Davvi-Fennoskandia duottarguovlluin. 2017.
- No. 4. Jukka Käyhkö ja Tim Horstkotte (Toim.): Globaali muutoksen vaikutus porotalouteen Pohjois-Fennoskandian tundra-alueilla. 2017.
- No. 5. Jussi S. Jauhiainen (Toim.): Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa. 2017.
- No. 6. Jussi S. Jauhiainen: Asylum seekers in Lesbos, Greece, 2016–2017. 2017
- No. 7. Jussi S. Jauhiainen: Asylum seekers and irregular migrants in Lampedusa, Italy, 2017. 2017
- No. 8. Jussi S. Jauhiainen, Katri Gadd & Justus Jokela: Paperittomat Suomessa 2017. 2018.
- No. 9. Jussi S. Jauhiainen & Davood Eyvazlu: Urbanization, Refugees and Irregular Migrants in Iran, 2017. 2018.
- No. 10. Jussi S. Jauhiainen & Ekaterina Vorobeva: Migrants, Asylum Seekers and Refugees in Jordan, 2017. 2018.
- No. 11. Jussi S. Jauhiainen: Refugees and Migrants in Turkey, 2018. 2018.
- No. 12. Tua Nylén, Harri Tolvanen, Anne Erkkilä-Välimäki & Meeli Roose: Guide for cross-border spatial data analysis in Maritime Spatial Planning. 2019.
- No. 13. Jussi S. Jauhiainen, Lutz Eichholz & Annette Spellerberg: Refugees, Asylum Seekers and Undocumented Migrants in Germany, 2019. The Case of Rhineland-Palatinate and Kaiserslautern. 2019.
- No. 14. Jussi S. Jauhiainen, Davood Eyvazlu & Bahram Salavati Sarcheshmeh: Afghans in Iran: Migration Patterns and Aspirations. 2020.
- No. 15. Jussi S. Jauhiainen & Ekaterina Vorobeva: Asylum Seekers and Migrants in Lesbos, Greece, 2019–2020. 2020.
- No. 16. Salla Eilola, Petra Kollanen ja Nora Fagerholm: Vehreyttä ja rentoa oleskelutilaa kaivataan Aninkaisten konserttitalon kortteliin – Raportti 3D-näkymiä pilotoivan asukaskyselyn tuloksista ja käyttökokemuksesta. 2021.
- No. 17. Jussi S. Jauhiainen, Sanni Huusari & Johanna Junnila: Asylum Seekers and Undocumented Migrants in Lesbos, Greece, 2020–2022. 2022.
- No. 18. Jussi S. Jauhiainen, Heidi Ann Erbsen, Olha Lysa & Kerly Espenberg. Temporary Protected Ukrainians and Other Ukrainians in Estonia, 2022. 2022.
- No. 19. Liliانا Solé, Katri Väänänen, Johanna Kostamo ja Nora Fagerholm: Saaristomeren maisema-arvot ja tulevaisuuden kehitysoiveet. 2023.
- No. 20. Joni Mäkinen, Kari Kajuutti & Julia Kautto: Mannerjäätikön alaisten sulamisvesireittien ja murtoo-maaperämuodostumien luontotyyppi, hyödyntämismahdollisuudet ja suojelutarve. Murtoovarjat -hankkeen loppuraportti. 2023.
- No. 21. Jussi S. Jauhiainen, Olha Mamchur & Mart Reimann: Return Migration of Ukrainians from the European Union to Ukraine, 2022–2024. 2024.
- No. 22. Jussi S. Jauhiainen & Oiva Tuominen^(†) ja Mauno Mielonen^(†): Maantiede Turun yliopistossa 1924–2024. 2024.